

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Doctor in de Criminologische Wetenschappen

UITHANDEN GEGEVEN JONGEREN

**Een onderzoek naar de gevolgen van de uithandengeving op
trajecten in de jongvolwassenheid.**

JASPERS YANA
2017-2018

Promotoren: Prof. Dr. Jenneke Christiaens & Prof. Dr. An Nuytiens
Begeleidingscomité: Prof. Dr. Katrien De Koster & Prof. Dr. Els Dumortier
Recht & Criminologie

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Doctor in de Criminologische Wetenschappen

UITHANDEN GEGEVEN JONGEREN

**Een onderzoek naar de gevolgen van de uithandengeving op
trajecten in de jongvolwassenheid.**

JASPERS YANA
2017-2018

Promotoren: Prof. Dr. Jenneke Christiaens & Prof. Dr. An Nuytiens
Begeleidingscomité: Prof. Dr. Katrien De Koster & Prof. Dr. Els Dumortier
Recht & Criminologie

Dankwoord

Het staat buiten kijf dat een heleboel mensen bedankt moeten worden voor hun hulp in de verwezenlijking van dit proefschrift. Eerst en vooral wil ik mijn promotoren Jenneke en An bedanken voor hun niet-aflatende steun en begeleiding. Doorheen al mijn onzekerheden en twijfels stonden jullie steeds voor me klaar, zowel voor intellectuele als persoonlijke perikelen. Ik ben heel blij dat ik in jullie team mocht zitten! Ook de andere leden van mijn begeleidingscomité, Els Dumortier en Katrien De Koster, wil ik graag bedanken voor hun begeleiding, raad en uiterst fijne samenwerking bij het voeren van dit onderzoek.

Ik wil graag de inrichtingshoofden van de gevangenissen danken voor hun medewerking aan het onderzoek. Door mij toegang te verlenen tot hun instelling kon dit onderzoek worden gevoerd. Uiteraard gaat ook mijn oprechte appreciatie en dank uit naar de 17 mannen die hun levensverhaal zo openhartig met mij wilden delen. Zij waren onmisbaar voor dit onderzoek.

Verder wil ik ook mijn collega's aan de vakgroep criminologie bedanken voor een fijne samenwerking de afgelopen vijf jaar. Enkele collega's verdienen een bijzondere vermelding: mijn bureaugenootjes Ilse, Camille, Sofie en Esther. Bedankt om mijn, tijds nogal hevige, aanwezigheid in jullie bureau te tolereren en de sfeer altijd zo top te maken. Anneke, jou leren kennen was ongetwijfeld een van de beste dingen aan dit hele PhD proces. Bedankt voor alles, zonder jou was de eindspurt nooit gelukt! Je bent mijn 'person' en je zal het altijd blijven!

Mijn lieve familie en vrienden verdienen zo veel dank voor hun hulp, steun en enthousiasme. Mijn ouders in het bijzonder die altijd vol geduld en wijze raad klaarstonden.

Tot slot dankjewel lieve David, toen ik hier vijf jaar geleden aan begon was je mijn lief, mijn verloofde, intussen ben je mijn man, de geweldige papa van onze dochters, maar bovenal de onwrikbare rots in onze, tijds absurd stormachtige, branding. Bedankt voor alles lieveling.

Inhoud doctoraat

Introductie.....	p.3
Hoofdstuk 1.....	p.7
Hoofdstuk 2.....	p.53
Intermezzo.....	p.81
Hoofdstuk 3.....	p.87
Hoofdstuk 4.....	p.107
Conclusie.....	p.195
Epiloog.....	p.208
Literatuurlijst.....	p.209
Bijlagen	p.223

Introductie

Introductie

In dit werk exploreren we de uithandengeving vanuit een langetermijnperspectief. Er zal enerzijds gekeken worden naar de justitiële kant van het traject op een meer kwantitatieve wijze, daarnaast wordt op kwalitatieve wijze gekeken naar de ervaring en beleving van dit traject door de betrokkenen zelf.

In het eerste hoofdstuk starten we met de exploratie van het onderzoeksvraagstuk. Hiervoor vertrekken we vanuit de scheiding tussen minderjarigen en volwassenen. Deze scheiding tussen meerderjarigheid en minderjarigheid is van belang op juridisch vlak, maar we onderzoeken ook het sociale en biologische perspectief op de overgang naar volwassenheid. Volwassenheid en de transitie er naartoe is een interessant proces waar verschillende elementen een belangrijke rol in spelen. Gezien de centrale onderzochte periode van dit onderzoek net rond deze overgangperiode naar volwassenheid valt, staan we stil bij wat kenmerkend is voor deze transitie naar volwassenheid. Op het einde van het eerste hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de onderzochte cohorte aan de hand van resultaten uit het onderzoek van Nuytiens, Christiaens en Eliaerts (2005). De cohorte van hun onderzoek werd opnieuw gebruikt in ons onderzoek en daarom wordt stilgestaan bij wat reeds geweten is over onze onderzoeksgroep.

In het tweede hoofdstuk verdiepen we ons op longitudinale wijze in de justitiële trajecten van uithanden gegeven jongeren. Wat gebeurt er met jongeren nadat ze door de jeugdrechter naar het volwassenrecht worden doorverwezen? Om inzicht te krijgen in het verloop na de uithandengeving wordt gekeken naar het justitiële traject aan de hand van detentiedossiers en strafbladen. Door het traject dat volgt op een uithandengeving ruim 15 jaar later te bestuderen, trachten we een beeld te schetsen van wat er met deze jongeren gebeurt op justitieel vlak na een uithandengeving op de lange termijn.

Het derde luik beslaat de methodologische aspecten van het kwalitatieve onderdeel van het empirisch onderzoek. Er wordt stilgestaan bij de verschillende factoren die een invloed hebben op het voeren van interviews. Zo wordt de manier waarop de interviews werden afgenomen besproken, de impact van de setting en mezelf als onderzoeker op

het gesprek besproken, maar ook andere elementen zoals taalgebruik en de ‘informed consent’ komen aan bod. In dit hoofdstuk staan we verder nog stil bij de kwalitatieve onderzoeksopzet en de gehanteerde methode van analyse.

Vervolgens komt in het vierde hoofdstuk de analyse van de empirische data aan bod. De ervaring en beleving van de uithandengeving door 17 bevraagde respondenten wordt geschetst aan de hand van de analyse van hun gereconstrueerde levensverhaal, het zelfnarratief. Eerst wordt de data op een meer chronologische wijze voorgesteld, waarin de focus ligt op het levenstraject en de belangrijke gebeurtenissen in verschillende levensfasen. Vervolgens zullen we toespitsen op enkele specifieke dimensies die doorheen de gesprekken naar voren komen: zoals het ervaren gebrek aan (eerste en) tweede kansen, *‘the selffulfilling prophecy’*, de paradoxale tijdsbeleving en de impact van langdurige detentie en bijhorende aangeleerde hulpeloosheid en tot slot onze reflecties rond desistance.

In de conclusie wordt gereflecteerd over de trajecten die volgen op een uithandengeving en wat ze nu precies betekenen. Het voorliggend onderzoek zal een moeilijk en zelfs grimmig traject aantonen bij de meerderheid van de onderzochte cohorte. We reflecteren over manieren om hier toch een buiging in te krijgen. Verder is het ook belangrijk om stil te staan bij toekomstig onderzoek en hoe dit kan aansluiten bij de resultaten die hier werden ontdekt.

HOOFDSTUK 1

INHOUD HOOFDSTUK 1

1. Inleiding.....	10
2. De vage grenzen tussen jeugd en volwassenheid	11
2.1. Neurobiologische volwassenheid.....	13
2.2. Sociale volwassenheid.....	15
3. Ontstaansgeschiedenis uithandengeving.....	17
4. De uithandengeving, gewikt en gewogen.	23
4.1 Toepassing van uithandengeving elders	23
4.1.1 SCHOTLAND	24
4.1.2 NEDERLAND.....	25
4.1.3 DUITSLAND	27
4.1.4 FRANKRIJK.....	27
4.1.5 ENGELAND & WALES.....	28
4.1.6 VERENIGDE STATEN.....	29
4.2 Conclusie: strafrechtelijke meerderjarigheid over de grenzen heen.....	30
5. Wat weten we over de uithandengeving?.....	31
5.1 Effect.....	32
5.2 Traject.....	37
5.3 Conclusie.....	39
6. Centraal onderzoeksvraagstuk.....	40
6.1 Een longitudinale blik.....	40
6.2 Toegepaste methoden: 2-luik	42
6.2.1 De cohorte	42
6.3 'Ernstige jeugddelinquenten gestraft'	43
6.3.1 Profiel uithanden gegeven jongeren.....	44
6.3.2 De persoonlijkheid van de jongeren.....	45
6.3.3 Traject naar uithandengeving	46
6.3.4 De uithandengeving	47
6.3.5 Traject vlak na de uithandengeving	50
6.3.6 Uithanden gegeven jongeren vandaag?.....	50
7. Conclusie.....	51

1. Inleiding

Het afbakenen van de volwassenheid op een rigide manier, door het bepalen van een strikte leeftijdsgrens, is in onze maatschappij een gangbare praktijk. Vanaf 16 jaar mogen jongeren bepaalde soorten alcohol nuttigen, sigaretten kopen en wettelijk instemmen tot seks; vanaf 17 jaar mogen jongeren onder bepaalde voorwaarden beginnen aan hun rijbewijs en begeleid zelfstandig gaan wonen; vanaf 18 jaar wordt men als een volwassene beschouwd en strafrechtelijk verantwoordelijk gesteld. Het gebruik van een strikte grens tussen kind en volwassenen op basis van een vooropgestelde leeftijd, wordt aldus op verschillende domeinen toegepast in onze maatschappij.

Dit gebeurt echter niet zonder debat en bedenkingen. Het bepalen van deze grens, vanaf wanneer een individu in staat wordt geacht om bepaalde beslissingen te maken, staat regelmatig ter discussie. Bijvoorbeeld in het geval van de verlaging van de leeftijd tot seksuele instemming. Nergens wordt deze discussie echter harder gevoerd dan bij de uithandengeving. Dit mechanisme, dat een jeugdrechter de mogelijkheid geeft om een jongere voor zijn 18 jaar toch als volwassene te berechten en bestraffen, is de ideale illustratie van hoe arbitrair een rigide grens tussen kinderen en volwassenen in de praktijk wordt gebracht. De wetgever stelt voorop dat alle kinderen tot hun 18 jaar strafrechtelijk **niet** verantwoordelijk zijn, maar bouwt toch een achterpoortje in voor bepaalde gevallen. Dit impliceert een vaagheid rond de vooropgestelde leeftijd van justitiële volwassenheid. Wanneer we stilstaan bij de grens tussen kinderen en volwassenen zijn er een aantal vragen die zich oproepen. Door wie wordt deze grens bepaald en op welke manier? Bereikt iedereen de volwassenheid op hetzelfde moment, en kan dit moment op een bepaalde leeftijd vooraf gespecificeerd worden? Zijn er verschillende soorten volwassenheid: zoals biologische volwassenheid en sociale volwassenheid? Is de leeftijdsgrens voor meerderjarigheid vanuit een justitieel punt, de strafrechtelijke verantwoordelijkheid, dezelfde over de nationale grenzen heen? Op welke wijze wordt dit dan internationaal vorm gegeven?

In het volgend hoofdstuk staan we stil bij de vage grenzen tussen jeugd en volwassenheid en de vragen die ze oproepen. In een volgende stap zullen we de

uithandengeving verder duiden en een blik werken op zijn ontstaansgeschiedenis en de complexiteit schuilend achter het begrip.

2. De vage grenzen tussen jeugd en volwassenheid

Hoewel men in België wettelijk gezien vanaf 18-jarige leeftijd strafrechtelijk verantwoordelijk wordt beschouwd, creëert de uithandengeving hierop de uitzondering. Zo kunnen minderjarige daders van 16 en 17 jaar als volwassenen verantwoordelijk worden geacht voor hun daden en moeten hier dan ook de gevolgen voor dragen alsof zij meerderjarig zijn.

Sinds 1990 is de wettelijke grens van volwassenheid in België op 18 jaar gelegd (voordien lag de burgerlijke meerderjarigheid op 21 jaar). Dit houdt in dat men vanaf het bereiken van de 18-jarige leeftijd mag stemmen, trouwen en de school verlaten (UCM, 2010). Niet langer de ouders maar de 'jongere' zelf is verantwoordelijk voor zijn daden. De leeftijd van 18 jaar is echter geen algemeen geldende grens, er blijkt ruimte te zijn om deze in bepaalde gevallen te verschuiven. Dit is bijvoorbeeld zo bij het consumeren van alcohol (geen sterke drank) of bij seksualiteit, waarbij jongeren vanaf 16 jaar als seksueel meerderjarig worden geacht. Recent werd in de politiek zelfs de vraag gesteld om de grens voor seksuele instemming te verlagen naar 14, maar hier werd niet op ingegaan (Knack, 9/4/2015). De grens van meerderjarigheid vormt vaak het voorwerp van een publiek debat en dit op verschillende domeinen. Zeker wanneer het over kinderen en/of jongeren gaat, resulteert dit al snel in verhitte discussies. Een goed voorbeeld hiervan is de wet van 28 februari 2014, dat het mogelijk maakt in België voor minderjarigen om euthanasie te vragen. In Nederland bestaat deze mogelijkheid tot euthanasie ook vanaf 12 jaar, maar enkel in België geldt geen minimumgrens (Veny & Goes, 2014). De idee dat 'kinderen' volledig autonoom kunnen beslissen om – in geval van ernstig lijden – het leven te beëindigen, stootte op enorm verzet. Zo vergeleek de internationale gemeenschap de Belgen met kindermoordenaars (Knack, 13/02/2014). Net omwille van hun 'speciale', kwetsbare status, worden zij door de maatschappij vaak vanuit een beschermingsfilosofie benaderd. Dit maakt de discussie rond de strafrechtelijke verantwoordelijkheid (en bij uitbreiding de procedure van de

uithandengeving) een interessant gegeven. Immers, wanneer kinderen ernstige feiten plegen, komt deze beschermingsgedachte al snel op losse schroeven te staan en wordt de meerderjarigheidsgrens opnieuw ter discussie geplaatst. De uithandengeving is één van de meest ingrijpende verschuivingen op deze grens. Het lijkt zeer paradoxaal om kinderen te berechten als volwassenen, daar in ons land sinds het begin van de 20ste eeuw kinderen in een afzonderlijk rechtssysteem terecht komen (Eliaerts, 1999). Zolang ze minderjarig zijn, verschijnen ze voor een aparte rechter en dit binnen een speciale tak van het recht die specifiek op de typerende noden van minderjarigen is afgestemd. Hier worden ze vanuit een beschermende en heropvoedende ideologie benaderd. Het hele jeugdrecht werd ingevoerd vanuit de idee dat jongeren niet in staat zijn om de draagwijdte van hun beslissingen in te schatten, namelijk door hun gebrek aan het oordeel des onderscheid (Christiaens, 1999; Dumortier, 2006). Voor de invoering van de wet van 15 mei 1912 betreffende de kinderbescherming, werden kinderen beoordeeld op het hebben van het oordeel des onderscheids (Colaert, 1912). Dit is het vermogen om het onderscheid te maken tussen goed en kwaad, gebaseerd op wetgeving uit de 'code pénal' uit 1810 (Christiaens, 1999). Indien de strafrechter van mening was dat het kind met het oordeel des onderscheid had gehandeld, kon het als volwassene terecht en bestraft worden, rekening houdend met de leeftijd van het kind. Met het invoeren van de wet van 15 mei 1912 werden alle kinderen onder de 16 jaar als schuldontbekwaam geacht, en kwamen ze vanaf die datum in het jeugdrecht voor een kinderrechter terecht. Zoals we later zullen zien, zal deze leeftijd doorheen de geschiedenis van het jeugdrecht opgetrokken worden naar 18 jaar. Doch zal de uithandengeving in het leven geroepen worden als een soort omzeiling of correctie van het optrekken van deze leeftijdsgrens.

Het vastpinnen van de (strafrechtelijke) meerderjarigheidsgrens is aldus een complex gegeven aangezien het om een juridische constructie gaat en deze harde grens niet noodzakelijk in overeenstemming is met de sociale realiteit (Roose, Bradt, Vandekinderen, & De Vos, 2015). Bovendien zijn er naast het juridische perspectief op meerderjarigheid ook andere manieren om te kijken naar volwassenheid. In wat volgt bespreken we de (neuro)biologische volwassenheid en de sociale/maatschappelijke volwassenheid.

2.1. Neurobiologische volwassenheid

Vanuit een biologisch standpunt wordt volwassenheid bereikt wanneer men volgroeid en geslachtsrijp is. Deze volgroeïing kan onder andere worden bepaald aan de hand van de rijping van de hersenen. Wanneer men probeert na te gaan wanneer iemand vanuit een medisch perspectief als volwassen wordt beschouwd, is de grens van 18 jaar niet van toepassing: *“biologische veranderingen die zich voordoen tijdens de groei naar de volwassenheid houden niet op bij het bereiken van de volwassen leeftijd... groei is een **continu proces**.”* (Cliquet & Thienpont, 2005, p.784, originele markering). Volgens Cohen et al. (2016) is het een belangrijk om zich af te vragen hoe cognitieve mogelijkheden relevant zijn ten opzichte van deze wettelijke en sociale begrenzings van volwassenheid, en hoe ze zich verhouden tot de ontwikkeling van het brein (Cohen et al., 2016). Dit is zeker van toepassing in het kader van de uithandengeving, waarbij er wordt vanuit gegaan dat, in het geval van ernstige misdrijven of aanhoudend crimineel gedrag, een vervroeging van de volwassenheid gewenst is. Volgens auteurs die zich focussen op aspecten van biologische volwassenheid staat de groei of rijping van de hersenen onder invloed van diverse factoren (Galvan, Hare, Voss, Glover, & Casey, 2007; Steinberg, 2008). Zo zijn cognitieve vermogens en beslissingsprocessen tijdens de adolescentie beïnvloedbaar door verschillende prikkels zoals: beloningen, bedreigingen en peers (Chein, Albert, O'Brien, Uckert, & Steinberg, 2011; Cohen-Gilbert & Thomas, 2013; Geier, Terwilliger, Teslovich, Velanova, & Luna, 2010). Volgens het neurobiologisch onderzoek van Chein et al. (2011) en Dreyfuss et al. (2014) vertonen adolescenten verhoogde gevoeligheid tot motivationele en socio-emotionele prikkels, wat hen mogelijk meer kwetsbaar/beïnvloedbaar maakt voor het maken van slechte beslissingen in penibele situaties in vergelijking met jongere kinderen en oudere jongvolwassenen (Chein et al., 2011; Dreyfuss et al., 2014; Steinberg et al., 2009).

In het onderzoek van Chein et al. (2011) werd via fMRI¹ onderzocht hoe breinactiviteit verschilt tussen adolescenten en volwassenen tijdens het uitvoeren van een gesimuleerde rij-test. De participanten waren tijdens het uitvoeren van de rij-test

¹ fMRI staat voor functionele MRI scan waarbij de plaats van hersenactiviteit kan worden bepaald. Er wordt een 3D-afbeelding van de hersenen gemaakt, waarbij te zien is waar en wanneer in de hersenen hersenactiviteit plaatsvindt (Hersenstichting, 2018).

gedurende een tijdsblok alleen. Bij een volgend tijdsblok werden ze geobserveerd door een leeftijdsgenoot. In het onderzoek van Chein et al. (2011) werd duidelijk dat adolescenten in de periode dat ze geobserveerd werden door peers meer risicogedrag vertoonden: *"We found that adolescents, but not adults, exhibited increased risk taking when observed by their peers."* (Chein et al., 2011, p.7) Bij observatie door hun peers, was in het brein van de participanten een grote activiteit te meten in hersengebieden (de ventrale striatum en orbitofrontale cortex) die gelinkt zijn met het zoeken naar beloning. Deze verhoogde activatie verklaart het risico nemend gedrag dat door participanten werd vertoond (Chein et al., 2011).

De ontwikkeling van de hersenen naar hun 'biologische' volwassenheid is dus geen lineair proces, maar eerder een dynamisch proces dat klaarblijkelijk beïnvloed kan worden door verschillende factoren. Simpelweg het bereiken van een verjaardag lijkt geen impact te hebben op de vervollediging van dit proces. Hoewel iemand de leeftijd van 18 jaar bereikt, is het proces van rijping van de hersenen nog in volle ontwikkeling.

Zo deden Cohen et al. (2016) een onderzoek naar de cognitieve controle van jongvolwassenen onder afwisselend positieve en negatieve invloeden. Het onderzoek van de auteurs wijst aan dat cognitieve prestaties van 18- tot 21-jarigen, onder zowel korte als langdurige negatieve emotionele stress, significant slechter zijn dan die bij jongvolwassenen ouder dan 21 jaar. De resultaten van Cohen et al. (2016) suggereren dat de jongvolwassenheid een fase is waarin de cognitieve capaciteiten en controle nog steeds erg kwetsbaar zijn voor negatieve emotionele invloeden (dit deels als resultaat van de voortdurende ontwikkeling van de laterale en mediale prefrontale circuits in het brein). Zij stellen dat jongvolwassenen door hun nog ontwikkelende brein pas in late jongvolwassenheid over de capaciteiten beschikken om met emotionele en negatieve input om te gaan op een manier die gepast is bij de status 'volwassenheid' (Cohen et al., 2016).

De rijping van hersenen enerzijds, en het omgaan met invloeden van factoren die cognitieve processen beïnvloeden anderzijds, lijken processen te zijn die ruim voorbij de wettelijke grens van volwassenheid voortduren. Neurobiologische onderzoeken indiceren dat de wettelijke grens van volwassenheid op 18 jaar niet lijkt te correleren

met het biologisch proces van ‘volgroeid’ of ‘volwassen’ te zijn. Dit proces lijkt voor te duren na 18 jaar tot 25 of zelfs ouder (Blokland, Palmen, & van San, 2012; Nuytiens & Geluyckens, 2015).

Het debat rond juridische volwassenheid, maatschappelijke volwassenheid en biologische volwassenheid, is ook wel gekend als het nature/nurture debat. In hoeverre is het de biologische rijping die de volwassenheid bepaalt, en in hoeverre speelt het sociale proces van volwassenheid een rol? Indien er een aanpassing van de juridische leeftijd zou moeten gebeuren op basis van dit debat, lijkt het afgaand op de biologische onderzoeken eerder geschikt om die leeftijd naar boven te verschuiven, dan naar beneden te brengen. Toch werd sinds de invoering en het behoud van de uithandengeving meermaals beslist om een vervroeging van deze grens mogelijk te maken.

2.2. Sociale volwassenheid

Naast neurobiologische rijping is het volwassen worden ook een **sociaal proces**. Door radicale sociale veranderingen in onze samenleving is de overgang naar volwassenheid van een relatief uitgestippeld lineair pad geëvolueerd naar een complex, gefragmenteerd en individueel proces waarin de jongere vooral op zijn eigen capaciteiten is aangewezen om hierin een weg te vinden (Dwyer, Smith, Tyler, & Wyn, 2003; Furlong & Cartmel, 1997; Horowitz & Bromnick, 2007).

Met de introductie van het begrip ‘emerging adulthood’ conceptualiseert Arnett (2000, 2006) de fase van jongvolwassenheid. *“The theory of emerging adulthood has been offered as a way of conceptualizing the development of today's young people, in American society and in other industrialized societies. It does this in part by recognizing the years from (roughly) 18 to 25 as a distinct period of the life course, different in important ways from the adolescence that precedes it or the young adulthood that follows it”* (Arnett, 2006, p.4). Arnett omschrijft de periode van 18 tot 25 jaar als aanstormende of ontluikende volwassenheid; ook wel vertaald als ‘uitgestelde volwassenheid’ of ‘verlengd jeugdmoratorium’ door Pleysier, Put, Cops en Op de Beeck (2012); op basis van zijn onderzoek dat peilde naar de opinies en meningen bij jongvolwassenen omtrent

volwassenheid. In de jaren 1990 sprak Arnett met 300 jonge mensen tussen de 18 en 29 jaar, dit gedurende een periode van vijf jaar. Hoewel er veel verschillende types van jongeren werden bevraagd, waren er opvallend veel gelijkenissen te bespeuren in zijn resultaten (Arnett, 2000; 2006).

De auteur beschrijft vijf grote kenmerken van 'emerging adulthood': het is een '*age of identity exploration*' (1) wat wil zeggen dat jongeren op zoek zijn naar wie ze zijn en wat ze willen bereiken in het leven, op vlak van werk en liefde.

Het is een '*age of instability*' (2), gebaseerd op het vele verhuizen en veranderen van jobs dat door de jongvolwassenen werd aangehaald.

Het is een '*age of self-focus*' (3), de jongvolwassenen zijn op zoek naar wat ze zelf willen van het leven vooraleer elementen zoals huwelijk, kinderen of een job hier beperkingen aan opleggen. Het is een '*age of feeling in between*' (4); hier blijken de jongvolwassenen wel voor zichzelf verantwoordelijk te zijn maar zich nog niet volwassen te voelen. En tot slot is het een '*age of possibilities*' (5), doorgaans zijn de jongvolwassenen volgens Arnett (2006, 2007) optimistisch, het merendeel van de respondenten geloofde er in een beter leven als hun ouders te kunnen krijgen.

Arnetts (2000, 2006, 2007) concept van emerging adulthood werd sindsdien veelvuldig gebruikt in onderzoek, en zijn concept werd door veel onderzoekers van verschillende wetenschapstakken enthousiast onthaald. Horowitz and Bronnick (2007) hebben echter vanuit hun kwalitatief onderzoek enkele bedenkingen omtrent het 'homogene' karakter van Arnetts emerging adulthood. Dit onderzoek van Horowitz en Bronnick (2007), naar variatie in de transitie naar volwassenheid, wees namelijk aan dat de overgang naar volwassenheid niet enkel een reflectie is van de bio-psycho-sociale ontwikkeling van een jongere. Volwassen worden, werd door hen omschreven als "*an essentially contested concept, located within the discursive interactional environment in which young people participate*" (Horowitz & Bronnick, 2007, p.3). Zij vinden 'contestable adulthood' of betwistbare volwassenheid (eigen vertaling) een betere omschrijving van deze periode omdat deze fase tussen adolescentie en het uiteindelijke bereiken van volwassenheid een periode is van 'contention and dispute' ofwel het betwisten van standpunten. Horowitz & Bronnick (2007) gebruiken een quote van Baker (1984) om jongeren hun beleving in deze fase te omschrijven: '*they are in the*

fuzziness of inbetweenness of the management of their biographic identity' (Baker, 1984, p30).

Deze fase van ontluikende volwassenheid, zou dus net gekenmerkt worden door een gebrek aan homogeniteit, en is eerder het resultaat van conflict en tegenstrijd. De transitie naar volwassenheid, of het proces van volwassen worden, bestaat niet louter uit een serie van kwantificeerbare elementen, maar zou volgens Horowitz en Bronwick net het resultaat zijn van conflict en strijd tijdens de vorming van een identiteit.

Deze periode van emerging (maar ook contestable) adulthood komt in ons longitudinaal onderzoek centraal te staan. Het is een fase van groei en ontwikkeling en kan ons een context bieden om de verkregen resultaten, over de lange-termijntrajecten van de uithanden gegeven jongeren, te kaderen. Verder in dit werk trachten we inzicht te krijgen in het traject dat volgt op een uithandengeving op lange termijn (zie hoofdstuk 2). De periode die werd onderzocht, namelijk de 15 jaar die volgen op een uithandengeving, beslaat voor een groot deel deze fase van 'emerging adulthood'.

In het voorgaande wierpen we een blik op de verschillende benaderingswijzen van volwassenheid. Hierbij illustreerden we vooral dat er geen eenduidig antwoord kan gegeven worden op de vraag wanneer een individu als volwassen kan aanzien worden. Dit maakt dat reeds het uitgangspunt voor een systeem als de uithandengeving 'problematisch' van aard is, wat de constructie van een dergelijke procedure evenmin eenvoudig maakt. Dit wordt des te duidelijker als we gaan kijken naar de situatie in andere landen. Echter, alvorens deze internationale systemen te belichten, gaan we uitvoerig stilstaan bij het ontstaan en de evolutie van de uithandengeving in ons land.

3. Ontstaansgeschiedenis uithandengeving

In België worden minderjarige daders in een apart systeem berecht dat op kinderen is afgestemd. Voor de invoering van dit aparte 'jeugdrecht' (met de wet van 15 mei 1912) werden kinderen als strafwaardig beschouwd (Christiaens, 1999). Hierdoor verschenen

ze voor dezelfde rechtbank en golden dezelfde straffen en procedures als voor volwassenen. Er werd door de rechter beslist of de jongere over 'het oordeel des ondersheids' beschikte. Dit oordeel hield in dat de jongere over het vermogen beschikte om ten volle de draagwijdte van zijn handelen, met inbegrip van het strafbare karakter ervan, te onderkennen (Colaert, 1912). Indien een jongere volgens de rechter niet over het oordeel des ondersheids beschikte, kon hij de jongere naar huis sturen of een maatregel opleggen (zoals een plaatsing in een verbeteringsgesticht). Indien de jongere volgens de rechter wel over het oordeel des ondersheids beschikte, werd deze als volwassene terecht en bestraft. Reeds in deze oudere wetgeving waren er dus elementen van de uithandengeving te bespeuren (Van Dijk, 2010).

Vanaf 1912 werd de wet op de kindbescherming ingevoerd en werd er een strafrechtelijke meerderjarigheid van 16 jaar ingevoerd. Als reactie op de wet van 1912 werd de wet van 1965 ingevoerd waarin de strafrechtelijke meerderjarigheid verhoogd werd naar 18 jaar, de burgerlijke meerderjarigheid lag toen op 21 jaar. Hierdoor gold voor alle minderjarigen een onweerlegbaar vermoeden van niet-verantwoordelijkheid (Christiaens, 1999; Verhellen & Cappelaere, 1999). De focus lag niet het op bestraffen van jongeren maar op het opleggen van maatregelen van bewaring, opvoeding en behoeding. Voor een bepaalde categorie jongeren werd hier echter een uitzondering op gemaakt. Bij minderjarigen die op het ogenblik van hun misdrijf ouder dan 16 maar jonger dan 18 jaar waren, was het vermoeden van niet-verantwoordelijkheid weerlegbaar (Verhellen & Cappelaere, 1999). Enerzijds door de introductie van het concept uithandengeving in artikel 38 van de Wet betreffende de Jeugdbescherming (1965), zijnde een individuele uitzondering. Anderzijds betrof het ook de inbreuken op de wegverkeerswetgeving, waarbij alle jongeren ouder dan 16 als volwassenen werden beschouwd, als een collectieve uitzondering, bij inbreuken in artikel 36bis van de Wet betreffende de Jeugdbescherming (1965). Dit wil zeggen dat ze automatisch voor een politierechter verschijnen bij het plegen van een verkeersmisdrijf.

Artikel 38 van de Wet betreffende de Jeugdbescherming (1965) stipuleerde in alinea 1:
“Indien de persoon die wegens een als misdrijf gekwalificeerd feit voor de jeugdrechtbank is gebracht, op het tijdstip van het feit ouder dan zestien jaar was en de jeugdrechtbank een maatregel van bewaring, behoeding of opvoeding niet geschikt acht, kan zij de zaak bij

een met redenen omklede beslissing uithanden geven en ze naar het openbaar ministerie verwijzen, met het oog op vervolging voor het gerecht bevoegd krachtens het gemeen recht als daartoe grond bestaat.” Aldus werd de uithandengeving als concept in het leven geroepen als achterpoortje bij het optrekken van de strafrechtelijke meerderjarigheid. Er was nood aan een stok achter de deur voor kinderen die door de jeugdrechter als onhandelbaar werden geacht, de zogenaamde ‘onverbeterlijken’ of zwaarste jongeren: *‘le mineur est déjà figé dans des attitudes particulièrement antisociales’* (Lox, 1966, p. 24).

Aan artikel 38 werd in 1994 (wet 2 februari 1994) een alinea aan toegevoegd, die stelde dat de jeugdrechtbank ook tot een uithandengeving mag overgaan voor feiten gepleegd op een leeftijd jonger dan 18 jaar maar waarbij de jongere de leeftijd van 18 jaar wel bereikt heeft op het ogenblik van het vonnis (Eliaerts, 1999). Op deze manier verkreeg de jeugdrechter meer of ‘ruimere’ mogelijkheden om tot uithandengeving over te gaan. Voorts werd ook een wijziging aangebracht zodat een jongere na een definitieve veroordeling door een strafgerecht niet meer onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank kon vallen bij recidive gedrag (ook wel gekend als regel: ‘eens uithanden gegeven, altijd uithanden gegeven’). Tot slot werd voorzien dat, indien een minderjarige ondanks een bestaand vonnis alsnog recidiveerde, de zaak uithanden kan gegeven worden zonder medisch-psychologisch onderzoek en maatschappelijk onderzoek (Eliaerts, 1999). Het doel van deze wijzigingen, die de procedure tot uithandengeving als het ware versoepelden, was om straffeloosheid te vermijden bij jongeren die feiten pleegden vlak voor hun 18^e levensjaar (Eliaerts, 1999).

De uithandengeving gaf de jeugdrechter de kans om jongeren ouder dan 16, onder bepaalde voorwaarden, voor de strafrechtbank te laten vervolgen. Het fungeerde als noodmechanisme voor de zwaarste jeugddelinquenten voor wie de jeugdrechter het jeugdbeschermingsrecht als ongeschikt achtte. Sinds de invoering in 1965 is de uithandengeving echter altijd een controversiële praktijk gebleken. Het heeft steeds centraal gestaan in hervormingsdebatten rond het jeugdrecht (Van Dijk, 2005). Dit omwille van het schril contrast met de beschermende filosofie van het Belgische jeugdrecht, dat zijn oorsprong vond in het heropvoeden en beschermen van het kind (Nuytiens, 2011). Ondanks hevige debatten tijdens de parlementaire voorbereiding van de jeugdwet van 2006 werd alsnog besloten de uithandengeving te behouden. De

desbetreffende regelgeving werd daarbij wel grondig herbekeken (Nuytiens, 2011a; Nuytiens, Christiaens, Eliaerts, & Brolet, 2006).²

De leeftijdsgrens voor de uithandengeving bleef ongewijzigd op 16 jaar. Daarbij werden twee nieuwe, niet-cumulatieve, criteria ingevoerd. Ten eerste moet er, wat de feiten betreft, sprake zijn van een ernstig misdrijf. Hierbij werd een opsomming van feiten gemaakt in de wet. Het gaat hier over diefstal met geweld met bepaalde verzwarende omstandigheden; aanranding van de eerbaarheid met geweld of bedreiging; slagen en verwondingen met de dood of met ernstige fysieke letsels tot gevolg; verkrachting; roofmoord; foltering of een levensdelict. Ten tweede moet de jeugdrechter, in geval het **niet** om een ernstig feit gaat, aan de jongere minstens één jeugdbeschermingsmaatregel hebben opgelegd in het verleden.³ Voorts werd de vereisten voor de motivatie van de beslissing tot uithandengeving aangevuld. Voor de wet van 2006 gold de ‘ongeschiktheid’ van de persoonlijkheid van de jongere als enige wettelijke criterium (Van Dijk, 2010). Dit werd aangevuld met de maturiteit van de jongere en zijn of haar sociale context (Nuytiens, 2011).

Onder de wet van 1965 werden uithanden gegeven jongeren berecht in de correctionele rechtbank (voor wanbedrijven en correctionaliseerbare misdaden) of in het Hof van Assisen (voor niet-correctionaliseerbare misdaden). Met de nieuwe wet werd een nieuwe jurisdictie opgericht: ‘de uitgebreide jeugdrechtbank’. In elke jeugdrechtbank werd een bijzondere kamer gecreëerd, die de rol van de correctionele rechtbank na uithandengeving overneemt.⁴ Wanneer het Hof van Assisen oordeelt over uithanden gegeven jongeren, dienen ook hier twee van de drie rechters een bijzondere opleiding jeugdrecht genoten te hebben. Omdat zowel de uitgebreide jeugdrechtbank als het Hof van Assisen de regels van het strafrecht toepassen op uithanden gegeven jongeren, kunnen straffen uit het strafwetboek worden opgelegd. In 2006 werd de maximumstraf van levenslange gevangenisstraf naar 30 jaar opsluiting teruggebracht (De Smet, 2007).

² Voor een exhaustieve bespreking van de wetswijziging verwijzen we de lezer naar Nuytiens (2011).

³ Het gaat hier om maatregelen ten gronde, en niet om voorlopige maatregelen (De Smet, 2007, p. 283).

⁴ Ook in de Hoven van Beroep werd zulke bijzondere kamer ingericht. Omdat de nieuwe wet stapsgewijs werd ingevoerd, bestaan deze bijzondere kamers pas sinds oktober 2007.

Een laatste belangrijke wijziging (zeker in het kader van voorliggend onderzoek) situeert zich op vlak van de detentie. Vóór de wetswijziging van 2006 kwamen jongeren die in voorhechtenis werden genomen na de beslissing tot uithandengeving terecht in de gevangenis. Ook gevangenisstraffen als gevolg van de uithandengeving werden in een gevangenis ten uitvoer gebracht. Hoewel de scheiding van minderjarigen en volwassenen verplicht is krachtens het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, bleek dat uithanden gegeven jongeren in de praktijk doorgaans niet afgeschermd werden van de andere gedetineerden (Nuytiens et al., 2006).

Door de wetswijziging van 2006 is het niet meer mogelijk om minderjarigen in kader van voorhechtenis of gevangenisstraf in de gevangenis te plaatsen. Uithandengeven jongeren uit het Nederlandstalige gebied komen in de jeugdgevangenis van Tongeren terecht, terwijl Franstalige jongeren in de jeugdgevangenis van Saint-Hubert worden opgevangen. Voor uithanden gegeven meisjes blijft het echter problematisch aangezien er voor hen (door hun zeer kleine aantal) geen aparte instelling of capaciteit voorzien is. Zij komen in de praktijk dus nog steeds terecht in de gevangenis (A. Nuytiens, Yana Jaspers, & Jenneke Christiaens, 2015b).

Niet alleen op nationaal niveau is de uithandengeving een omstreden mechanisme. Zo is de uithandengeving niet in lijn met het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. België kreeg voor de uithandengeving veel kritiek te verduren van het internationaal comité voor de rechten van het kind. Reeds in 2002 drukte het comité zijn bezorgdheid uit over het berechten van minderjarigen als volwassenen. In 2010 verwoordde het comité in haar '*concluding observations*' wederom ernstige bedenkingen over het feit dat jonge daders tussen 16 en 18 nog steeds voor volwassen rechtbanken verschijnen en in een gevangenis voor volwassenen terecht komen (Committee on the Rights of the Child, 2010). In artikel 83 maant ze de Belgische staat nogmaals aan om de procedure tot uithandengeving te schrappen: "*It also urges the State party to: (a) Review its legislation, with the aim of eliminating the possibility that children can be tried as adults and detained with adults, and immediately remove children from adult prisons*".

Hoewel het een omstreden concept is vanaf zijn invoering werd, naar aanleiding van de zesde staatshervorming (11 oktober 2011), nogmaals gekozen voor het behoud van de

uithandengeving. Door de communautarisering van het jeugdsanctierecht zijn de gemeenschappen autonoom bevoegd geworden voor het materiële jeugdrecht (Put & Hespel, 2014). De uithandengeving blijft hierdoor een actueel thema, en het duidt de relevantie van dit onderzoek voor het maatschappelijke debat. Tijdens de laatste fase van dit onderzoek werd door de minister van Welzijn gewerkt aan een voorontwerp betreffende het jeugddelinquentierecht. Ook hier werd beslist om ten dele het beschermingsmodel te verlaten. In de memorie van toelichting bij het voorontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht wordt gesteld: *“De essentiële ambitie van het jeugddelinquentierecht betreft het voorzien in een duidelijke, maatschappelijk normbevestigende reactie op delicten gepleegd door minderjarigen en waarbij de verantwoordelijkheid van de jonge dader niet ontweken wordt. Deze reactie is helder afgescheiden van, maar vlot combineerbaar met jeugdhulp wanneer nodig. Het jeugddelinquentierecht omvat dan ook slechts een deel van het jeugdrecht, namelijk de reacties op jeugddelinquentie”* (“Memorie van toelichting bij het voorontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht”, 2017).

Er werd gekozen om de focus te leggen op de reactie op jeugddelinquentie en de verantwoordelijkheid van de jongere met mogelijkheid tot jeugdhulp. Opvallend is dat ook hier de uithandengeving nog steeds zal worden behouden, ondanks de uitbreiding van sancties die beschikbaar zijn voor de jeugdrechter. Hoewel de duur van de plaatsing voor ernstige jeugddelinquenten tot 7 jaar is uitgebreid, blijft het in België mogelijk om onder bepaalde voorwaarden minderjarigen ouder dan 16 jaar uithanden te geven (Pleysier, 2018). Er worden nog steeds jongeren berecht als volwassenen, en ze kunnen nog steeds (mits de beperking op levenslange gevangenisstraf) dezelfde straf krijgen als een volwassene. Ofschoon het in strijd blijft met de richtlijnen van het IVRK werd ook hier opnieuw voor het behoud van de uithandengeving gekozen.

Tenslotte willen we nog wijzen op een ander mechanisme naast de uithandengeving, waarbij er een uitzondering wordt gevormd op de strafrechtelijke meerderjarigheidsgrens. Het systeem van de Gemeentelijke Administratieve Sancties (verder GAS) maakt het namelijk mogelijk voor lokale besturen om minderjarigen sancties op te leggen wanneer zij overlast plegen. Aanvankelijk kon de GAS-wetgeving enkel toegepast worden op minderjarigen vanaf 16 jaar (Bouchirab, Damen, Deben, &

Weis, 2014). Echter, met de hervorming van 2013 verlaagde de nieuwe GAS-wet deze leeftijdsgrens tot 14 jaar. Vanaf deze leeftijd kunnen jongeren dus verantwoordelijk worden gesteld voor hun overlastgevend gedrag. Opvallend is dat deze nieuwe wet echter wel een specifieke procedure voorziet voor deze minderjarigen, met een meer pedagogische/beschermdende finaliteit. Zonder hier in detail te treden, gaat het onder andere over een verplichte bemiddelingsprocedure en de mogelijkheid tot het aanspreken van de ouders op hun pedagogische reactie (Wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties). De nieuwe GAS-wet, met zijn correctie op de strafrechtelijke leeftijdsgrens, impliceert dus een duidelijke sanctionerende reactie ten aanzien van minderjarigen. Desalniettemin wordt er toch gekozen voor specifieke bepalingen, die meer hulpverlenend van aard zijn. Het *'eeuwige pendelen tussen hulp en straf'* zoals reeds 17 jaar geleden omschreven door Eliaerts is vandaag de dag nog steeds van toepassing (Eliaerts, 2001).

Hoewel op internationaal vlak de jeugdbescherming in ons land vaak gekenmerkt werd als een sterk welzijnsgericht systeem (Put & Walgrave, 2006) wezen Christiaens et al.(2010) reeds jaren terug op het belang van een diepere blik op het systeem en de praktijk. Hierbij benadrukten ze het verschil tussen 'law in books' en 'law in action'. Dit dient in het achterhoofd gehouden te worden wanneer we de jeugdrechtsystemen in de verschillende landen gaan bekijken. Daarenboven zal de komst van een Vlaams jeugddelinquentierecht, dat in principe in werking zou moeten treden op in januari 2019 (Pleysier, 2018), nog moeten tonen op welke manier de beschermingsgedachte al dan niet behouden wordt, dit zowel 'in books' als 'in action'.

4. De uithandengeving, gewikt en gewogen.

4.1 Toepassing van uithandengeving elders

Neurologisch en biologische groei naar volwassenheid is een proces dat, hoewel het de leeftijd van 18 jaar (ver) overschrijdt, toch af te bakenen valt. Juridisch gezien wordt volwassenheid zeer strikt bepaald aan de hand van een 'cut-off'-leeftijd wanneer de

minderjarigheid stopt. De vraag blijft echter hoe deze leeftijd wordt bepaald, en waar men in andere landen deze grens vastlegt? Deze leeftijdsbepaling is niet enkel bij ons een heikel punt, ook andere landen lijken hiermee te worstelen.

Wanneer kan iemand volledig verantwoordelijk worden geacht voor zijn daden en in welke mate moet hij daarvoor gestraft worden? Deze zoektocht naar de ‘gepaste’ behandeling van de ‘oudste’ minderjarigen lijkt over de grenzen heen een moeilijk proces te zijn. De toepassing van het volwassen strafrecht op minderjarigen gebeurt namelijk niet enkel in België. Andere landen gebruiken ook systemen om bepaalde minderjarigen zwaarder te kunnen bestraffen dan het jeugdrecht toelaat. Net zoals België werden deze landen hier in het verleden door het IVRK voor op de vingers getikt (zoals Schotland, Engeland & Wales).

Om inzicht te krijgen in de gebruikte mechanismen zoals onze uithandengeving, overlopen we gelijkaardige systemen in verschillende andere Europese landen alsook de situatie in de Verenigde Staten. Gezien het merendeel van de gebruikte literatuur in dit werk internationaal is (voornamelijk uit Verenigde Staten), lijkt het ons belangrijk om stil te staan bij de manier waarop jeugddelinquenten als volwassenen kunnen worden bestraft in andere landen. Zo krijgen we inzicht in verschillende vormen van uithandengeving en de variaties in het bepalen van strafrechtelijke meerderjarigheid. Hoewel er geen eenduidige antwoorden te vinden zijn op de vraag waar de grens tot meerderjarigheid zou moeten liggen, is het belangrijk om het internationaal landschap te verkennen om zo de worsteling met deze artificiële grens over landsgrenzen heen te duiden.

4.1.1 SCHOTLAND

De grens voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt in Schotland getrokken op de leeftijd van 8 jaar. Vanaf 1908 worden minderjarigen (aan de hand van ‘The Children Act’) apart van volwassenen behandeld in zogenaamde ‘Youth Courts’. In 1968 werden deze Youth Courts vervangen door ‘Children’s Hearings’. Dit werd later bevestigd in de Children’s Scotland Act of 1995. Deze Act kwam tot stand vanuit een ‘welfare approach’

waar de focus sterk lag op bescherming van jongeren en het opleggen van educatieve/opvoedende maatregelen in plaats van bestrafing (Burman & Batchelor, 2009; Burman & McVie, 2017; Johnstone & Burman, 2015). In het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989) werd bepaald dat de minimum leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid minstens 12 jaar moet zijn. Het comité maande Schotland in zijn aanbevelingen aan om hun grens te verhogen (IVRK, 2008). Sinds december 2016 stuurt de ‘Minister for Childcare and Early Years’, Mark McDonald, er op aan om de leeftijd van 8 tot 12 jaar te verhogen. De verhoging is tot op heden (maart 2018) echter nog steeds niet doorgevoerd.

Kinderen tussen 8 en 15 komen in een ‘children’s hearing’ terecht en vanaf hun 12 jaar kunnen ze een ‘criminal investigation’ ondergaan. Vanaf 16 jaar worden jongeren als volwassenen beschouwd en op die basis berecht en bestraft. Toch kunnen minderjarigen jonger dan 16 jaar ook naar de High Court verwezen worden: *“where the case involves murder or manslaughter or an assault which endangers life”* (Johnstone & Burman, 2015). In deze High Courts worden ze net als volwassenen volgens de geldende strafwet berecht.

In 2003 werd in Schotland een speciale ‘Youth Court’ in het leven geroepen voor 16- en 17-jarige daders die drie feiten gepleegd hadden binnen 6 maanden en het risico liepen op het plegen van zwaardere feiten. ‘Fast-track-hearings’ werden ingevoerd voor persistente daders jonger dan 16 om sneller te kunnen reageren dan via de ‘Child Hearings’ zou kunnen. Wegens gebrek aan aantoonbaar resultaat werd deze procedure uiteindelijk afgevoerd (Johnstone & Burman, 2015).

4.1.2 NEDERLAND

In Nederland bestaat een apart jeugdstrafrecht en is de wettelijke grens voor volwassenheid er ook gesteld op 18 jaar. Er bestaat echter ook een apart justitieel systeem voor adolescenten en jongvolwassenen van 16 tot 24 jaar. In 1995 hervormde Nederland het straf- en strafprocesrecht van kinderen n.a.v. de aanbevelingen van de commissie-Anneveldt (Liefwaard, 2015). Hoewel de focus op buitengerechtelijke

afhandeling, alternatieve sancties en procedurele rechten van jongeren kwam te liggen, werd ook het 'ervaringsfeit' ingevoerd. Dit ervaringsfeit vertrok van de aanname dat jongeren tegenwoordig mondiger en sneller volwassen blijken te zijn, waardoor ze in ruimere mate als verantwoordelijk kunnen worden beschouwd en dus zwaarder bestraft kunnen worden. Hoewel de focus op buitengerechtelijke afhandeling van jeugddelinquenten zou moeten te liggen, werd met de invoering van dit ervaringsfeit toch tegen het opkomend idee ingegaan van emerging adulthood en sociale meerderjarigheid (Liefwaard, 2015). Hiermee werden ook de eisen om het volwassen strafrecht op 16- en 17-jarigen toe te passen, versoepeld.

Sinds 1995 mag in Nederland het volwassenenstrafrecht op 16- en 17-jarigen worden toegepast, indien de ernst van het misdrijf en de persoonlijkheid van de dader hier aanleiding voor geven (Weijers, 2006). Ook de omstandigheden waaronder het misdrijf werd gepleegd werd in 1995 aan de criteria toegevoegd. De toepassing van het volwassenenstrafrecht op 16- en 17-jarigen is geformuleerd in artikel 77b van het Strafrecht, er moet slechts aan één van de drie criteria worden voldaan. Tot slot kan een jongere die samen met een jongvolwassene een misdrijf pleegt, zelf ook als (jong)volwassene worden bestraft (Weijers, 2006, Liefwaard, 2015). Hierbij kan geen levenslange straf worden opgelegd, de maximale oplegbare straf is vastgelegd op 30 jaar.

Voorts kunnen sinds 2014 misdrijven gepleegd door jongvolwassenen tot 23 jaar onder het jeugdrecht afgehandeld worden, voor 2014 was dit alleen voor daders tot 21 jaar mogelijk (Wet adolescentenstrafrecht 2014). Rechters blijken hier echter weinig gebruik van te maken (van der Laan, van der Laan, Hoeve, Blom, & Lamet, 2012). In Nederland is er bijgevolg een soort van uithandengeving in beide richtingen. Enerzijds kan het volwassenrecht toegepast worden op 16 en 17 jarigen; anderzijds kan de rechter beslissen het jeugdrecht toe te passen op jongvolwassenen tot en met 23 jaar.

4.1.3 DUITSLAND

In Duitsland is het jeugdrecht toepasbaar op jongeren van 14 tot 20 jaar. Onder de 14 jaar kan een jongere niet strafrechtelijk verantwoordelijk worden geacht, er kan enkel 'sozialgesetzbuch' of sociale wetgeving worden toegepast (Dünkel & Heinz, 2017). Sinds de eerste Jeugdwet uit 1923 (Jugendgerichtsgesetz) is de jeugdwet in Duitsland steeds gebaseerd op de combinatie van 'justice en welfare' (Dünkel & Heinz, 2017). In Duitsland is, net zoals in Nederland, ook een toepassing van het jeugdrecht mogelijk op jongvolwassenen. In 1953 werd de verlengde minderjarigheid ingevoerd voor jongvolwassenen tussen 18 en 21 jaar (Dünkel & Heinz, 2017). Hierbij werden twee criteria opgelegd: (1) het misdrijf moet om een typisch jeugddelict gaan of (2) de jongere moet op intellectueel of emotioneel vlak een typische jeugdige persoonlijkheid vertonen. Deze verlengde minderjarigheid laat de jeugdrechter toe om jeugdmaatregelen op jongvolwassenen tot 21 jaar toe te passen. Een gevangenisstraf van maximaal 5 jaar blijft echter mogelijk voor jongeren. Voor zeer ernstige misdrijven wordt dat maximaal 10 jaar. Bij jongvolwassenen is de maximum straf 15 jaar bij zware misdrijven en moord.

Het is in Duitsland op geen enkele manier mogelijk om minderjarigen onder het volwassengerecht te bestraffen (Dünkel & Heinz, 2017). Het is wel mogelijk om jongvolwassenen, afhankelijk van hun maturiteit, te bestraffen volgens de strafwet. In de praktijk blijkt echter dat voor 90 % van de meest ernstige misdrijven wordt gekozen voor de toepassing van de mildere jeugdwet, dit om de zwaardere minimumstraffen uit de criminele strafwet te vermijden (Dünkel, 2006; Dünkel & Heinz, 2017; Pruin & Dunkel, 2015).

4.1.4 FRANKRIJK

In Frankrijk is het jeugdrecht (ondanks vijf wetswijzigingen) nog steeds gebaseerd op de 'ordonnance' van 1945. In Frankrijk is de leeftijd voor 'penale verantwoordelijk' niet onweerlegbaar. Dit betekent dat alle jongeren tussen 13 en 18 jaar het risico lopen om penale sancties te krijgen indien ze als 'penaal verantwoordelijk' worden geacht

(Wyvekens, 2006). Hoewel ze binnen het jeugdrecht blijven (bij de 'juge des enfants' of bij het 'tribunal pour enfants', of bij 16 tot 18 jarigen bij 'la cour d'assises pour mineurs') kunnen toch penale straffen (zoals gevangenisstraf) worden opgelegd. Jongeren worden in Frankrijk bijgevolg niet van het jeugdrecht naar het volwassengerecht doorgeschoven, maar kunnen wel volwassen straffen opgelegd krijgen binnen het jeugdrecht.

4.1.5 ENGELAND & WALES

Het jeugdrecht in Engeland en Wales is toepasbaar op jongeren van 10 tot 17 jaar die een crimineel feit hebben gepleegd. Het jeugdrecht is er volledig onafhankelijk van de jeugdzorg, wat gezien de frequente verwevenheid van criminele feiten en de aanwezigheid van maatschappelijke kwetsbaarheden zoals armoede, slachtofferschap, familiale moeilijkheden, eigenaardig te noemen valt (Bateman, 2017). Hoewel het jeugdrecht ook van het volwassen recht 'onafhankelijk' fungeert, is het toch mogelijk om kinderen in de volwassen rechtbank te berechten en bestraffen. De leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid werd in 1963 ingesteld op 10 jaar, en is sindsdien onveranderd gebleven. Hoewel Engeland en Wales dezelfde jurisdictie delen gaat de Welse overheid uit van de strategie 'children first, offender second' daar waar Engeland veel meer 'offense-oriented' werkt ten aanzien van jeugddelinquenten (Haines, 2010).

Er bestaat geen mogelijkheid om jongvolwassenen ouder dan 18 jaar onder regel van het jeugdrecht te behandelen. Ze worden als volwassenen veroordeeld en bestraft maar er zijn toch 'distinct custodial sentences' toepasbaar. Zo kunnen jongens tussen 18 en 20 jaar hun gevangenisstraf in een 'Young Offender Institution' uitzitten (Bateman, 2017). Dat is een jeugddetentiecentrum waar ook minderjarige delinquenten tussen 15 en 17 terecht komen bij oplegging van een gevangenisstraf. Bij het bereiken van 21-jarige leeftijd worden de jongvolwassenen overgeplaatst naar een volwassen gevangenis. Deze mogelijkheid bestaat echter enkel voor jongens. Meisjes tussen 18 en 20 jaar komen wel meteen in de volwassen gevangenis terecht (YJLC, 2018).

4.1.6 VERENIGDE STATEN

Tussen 1980 en 1990 nam het aantal jonge Amerikanen snel toe en tegelijkertijd was er een stijging waar te nemen in de cijfers van jeugddelinquentie doorheen de gehele Verenigde Staten (Lanza-kaduce, Lane, Bishop, & Frazier, 2005; Zimring, 1998). Jeugddelinquentie kwam in de spotlights te staan en een overspoeling door 'superpredators' bleek nabij. Om deze stijgende trend tegen te gaan, werd sterk ingezet op een 'get tough'-beleid tegen minderjarige daders (Mears, 2003; Moon, Sundt, Cullen, & Wright, 2000; Singer, 1996). De achterliggende idee was: *"adult sanctions will teach young offenders (and others) a lesson and prevent future crimes"* (Lanza-kaduce, 2005, p.60).

De perceptie op de stijgende jeugddelinquentiecijfers was belangrijker dan de cijfers zelf (Miller & Applegate, 2015). Hoewel initieel sprake was van een stijging bij het begin van de jaren 1990, bleken de jeugddelinquentiecijfers sinds 1994 langzaam naar beneden te gaan. Zimring (2013) beschrijft: *"a moral panic in the media and government inspired by PhDs warning that "a bloodbath" was on the horizon that would be the result of an emerging generation of "juvenile superpredators." While the ink was still wet on these dire predictions, rates of youth homicide were already dropping—the beginning of an era of declining rates of lethal violence by youth unprecedented in magnitude in the modern era. The **contrast between predicted and actual rates** of homicide arrests for the middle term was **five to one**"* (Zimring, 2013, p. 267, eigen markering).

Een van de meest verregaande reacties op de gepercipieerde stijging, was het uitbreiden van het beleid dat toeliet jeugddelinquenten van het jeugdrecht naar het volwassen strafrecht door te verwijzen voor berechting en bestraffing (Myers, Lee, Giever, & Gilliam, 2011). Alle 50 staten passen de uithandengeving in een bepaalde vorm toe. Doorheen de laatste 30 jaren is de 'juvenile transfer' als gevolg van het 'get-tough'-beleid een veelgebruikt mechanisme geworden (Griffin, Addie, Adam, & Firestine, 2011; Lehmann, Chiricos, & Bales, 2017).

Elke Amerikaanse staat heeft een vorm van 'juvenile court' of jeugdrechtbank waarin jeugddelinquenten terecht kunnen komen. Per staat bestaat een eigen maximumleeftijd

voor de toepassing van het jeugdrecht. In 45 staten is dit 17 jaar, in de overige (doorgaans Zuiderse) vijf staten staat de grens op 16 jaar. Zoals gezegd bestaat in elke staat een manier om jongeren als volwassenen te berechten. Er zijn vier soorten systemen van de 'uithandengeving' die gebruikt worden (Redding, 2008; Teigen, 2017).

- 1) 'Statutory Exclusion': in dit geval wordt bij wet bepaald welke categorieën van misdrijven worden 'uitgesloten' van het jeugdrecht. Hierbij krijgt de 'criminal court' de jurisdictie over bepaalde delicten, zoals moord en zware gewelddadige feiten, gepleegd door minderjarigen. Deze worden automatisch uitgesloten van het jeugdrecht.
- 2) 'Judicially Controlled Transfer': hierbij verschijnen alle jeugddelinquenten stevast voor de jeugdrechter die zelf beslist om de jongere al dan niet naar het volwassen gerecht te 'transfereren' of door te verwijzen.
- 3) 'Prosecutorial Discretion Transfer': hierbij hebben sommige misdrijfcategorieën zowel een jeugd- als criminele wetgeving zodat de openbare aanklager kan beslissen of hij de zaak in het jeugdrecht of in volwassen gerecht wil vervolgen. De keuze tussen beide ligt dus binnen de openbare aanklager zijn 'executive discretion' of discretionaire bevoegdheid.
- 4) 'Once an adult, always an adult-transfer': hierbij worden jongeren die reeds in het verleden als volwassene werden berecht, in geval van een nieuw misdrijf, automatisch naar de volwassen rechtbank doorverwezen ongeacht het soort misdrijf.

4.2 Conclusie: strafrechtelijke meerderjarigheid over de grenzen heen

Hoewel de leeftijden voor de onder- en bovengrens verschillen, hebben de hoger vermelde landen allen een apart jeugdrechtsysteem net als in België. Voorts werd duidelijk dat België niet alleen staat in het berechten van 16- en 17-jarigen als een volwassene. In heel wat landen is zelfs geen uithandengevingsmechanisme nodig gezien de strafrechtelijke meerderjarigheid op 16, 10 of zelfs 8 jaar staat. We stellen echter vast dat ook in een aantal landen een omgekeerd mechanisme beschikbaar is, waarin

mogelijk wordt gemaakt om jongvolwassenen onder de jeugdwet te berechten en minderjarigen onder geen enkel beding als volwassenen kunnen worden berecht.

Bovenstaand overzicht maakt duidelijk dat er geen pasklare oplossing lijkt te bestaan voor (zware) jeugddelinquentie. Verschillende landen gebruiken uiteenlopende manieren om met jonge criminelen om te gaan. Dit zijn strikte systemen waar kinderen vanaf erg jonge leeftijd verantwoordelijk worden geacht voor hun daden (zie Schotland). Of waarin, tot aan het bereiken van jongvolwassenheid, van het jeugdrecht gebruik wordt gemaakt (zie Duitsland). Hoewel België internationaal steeds als zeer beschermend werd gezien op vlak van jeugdrecht (Eliaerts, 1999), zien we dat ons systeem zich in het midden van dit spectrum lijkt te bevinden waarbij uithandengeving mogelijk is, zij het onder bepaalde voorwaarden.

5. Wat weten we over de uithandengeving?

Om meer te weten te komen over het bestraffen van minderjarigen als volwassenen en de gevolgen hiervan, kijken we naar de wetenschappelijke literatuur. Bij het lezen van onderstaand overzicht is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat het hier hoofdzakelijk gaat om Amerikaans onderzoek naar Amerikaanse jongeren. Het merendeel van de beschikbare onderzoeken komt namelijk uit de Verenigde Staten. De praktijk uit de Verenigde Staten is echter niet zomaar op onze binnenlandse situatie toe te passen. Amerikaanse jongeren die als een volwassene worden berecht, komen namelijk automatisch in een gevangenis voor volwassenen terecht. Bijgevolg is de situatie van een minderjarige in een Amerikaanse gevangenis niet zomaar te vergelijken met die van een Belgische jongere. Toch levert deze literatuur ons praktische inzichten op over het bestraffen van minderjarigen als volwassenen en de bijhorende gevolgen. Het mechanisme van de uithandengeving en de 'juvenile transfer' zijn namelijk wel gelijkaardig te noemen. In beide landen wordt de minderjarige uit het jeugdrecht gehaald en naar het strafrecht voor volwassenen doorverwezen. Bijgevolg kunnen we wel degelijk zinvolle inzichten verwerven in de resultaten/bevindingen van het internationale onderzoek naar de praktijk van uithandengeving.

Hoewel in België het behoud van de uithandengeving een constante is in de hervorming van het jeugdrecht, is er weinig nationale informatie beschikbaar over de gevolgen dat dit heeft. Er is nog steeds weinig inzicht verworven over wat er gebeurt met jongeren die uit het jeugdrecht worden gezet, dit op korte en vooral op lange termijn. De praktijk van uithandengeving blijft een heel aantal vragen oproepen. Hoe ziet het gevolgde traject van een jongere eruit na een uithandengeving? Gaan deze jongeren, na hun berechting als volwassene, door met strafbare feiten plegen of slaan ze een andere weg in? Ondanks het gebrek aan solide resultaten over de gevolgen en effectiviteit van de uithandengeving, wordt tot nog toe stevast besloten om dit mechanisme te behouden in ons jeugdrechtsysteem (Pleysier, 2018). Al deze onbeantwoorde vragen zetten ons aan tot het uitvoeren van dit onderzoek. Alvorens de eigen onderzoeksresultaten te bespreken, staan we stil bij wat wel reeds geweten is over de uithandengeving en zijn gevolgen.

5.1 Effect

In het aanbod aan internationale literatuur over uithandengeving heerst nog steeds het idee dat er over de gevolgen van uithandengeving weinig is geweten (Schubert et al., 2010). Nochtans werden de gevolgen van de uithandengeving meermaals onderzocht. Het merendeel van deze (in hoofdzaak Amerikaanse) studies wees uit dat uithanden gegeven jongeren meer, sneller en met zwaardere feiten recidiveren dan jongeren die binnen het jeugdrecht blijven (Bishop, 2000; Fagan, 1996; Howell & Hutto, 2012; K. Johnson, Lanza-Kaduce, & Woolard, 2011; M. E. Johnson, 2014; Lanza-kaduce et al., 2005; Myers, 2003; Redding, 2003, 2008; Singer, 1996).⁵ Het 'effect' van de uithandengeving lijkt centraal te staan in bovenvermelde onderzoeken. Met effect wordt hier het 'afschrikwekkende effect' bedoeld dat de uithandengeving zou (moeten) hebben op toekomstig crimineel gedrag, ook wel 'deterrence' genoemd. Zo wordt meestal door het bestuderen van de recidivecijfers getracht te meten in hoeverre het bestraffen van jongeren als volwassenen een ontradend effect heeft op de jongere om achteraf nog crimineel gedrag te vertonen.

⁵ In alle genoemde onderzoeken gaat het om vergelijking met een controlegroep (met matching). De manier van matching verschilt echter van onderzoek tot onderzoek.

In 1988 deden Singer en McDowall in New York onderzoek waaruit bleek dat er bij jongeren, die automatisch naar de 'criminal court' werden gestuurd (door het verlagen van de wettelijke leeftijd naar 13 jaar voor moord, en 14 jaar voor zware misdrijven), geen 'deterrence' of ontradend effect was waar te nemen. Er werd geen daling waargenomen van gewelddadige feiten gepleegd door minderjarigen na het verlagen van de wettelijke leeftijd voor zware misdrijven (Singer & McDowall, 1988).

In 1995 vergeleek Fagan de recidive cijfers van 15- en 16-jarige overvallers en dieven in New York die allen als volwassenen werden veroordeeld met die van jonge overvallers en dieven uit New Jersey, die binnen het jeugdrecht werden behouden. Deze analyse vergeleek cijfers van beide groepen en toonde aan dat de overvallers die binnen het jeugdrecht werden behouden significant minder recidive pleegden. De resultaten van Fagan lieten verder zien dat er bij de uithanden gegeven jongeren hogere detentiecijfers waren, de lengte van de opgelegde straffen waren echter in beide groepen gelijk. Fagan (1996) concludeerde: *"The results suggest that efforts to criminalize adolescent offending may not produce the desired results and may in fact be counterproductive"*. (Fagan, 1996) Recidive-cijfers werden in dit onderzoek aldus gebruikt als maat om het effect van de uithandengeving te meten.

In 1995 werd door Podkopacz & Feld onderzocht hoe recidivecijfers van jongeren die uithanden werden gegeven afweken van jongeren bij wie de uithandengeving wel werd aangevraagd maar die uiteindelijk toch werden behouden in het jeugdrecht. Hier bleken de jongeren, die als volwassenen werden berecht, een hogere kans te hebben op het plegen van nieuwe feiten. Het afschrikwekkend of ontradende effect van een uithandengeving kon ook hier niet worden aangetoond (Podkopacz & Feld, 1996).

Uit de onderzoeken van Fagan (1996) en Kupchik (2003) blijkt dat uithanden gegeven jongeren die voor diefstal veroordeeld werden, vergeleken met jongeren die voor een vergelijkbaar feit binnen het jeugdrecht verbleven, een grotere kans lopen om opnieuw én sneller gearresteerd te worden (Fagan, 1996; Kupchik, 2003). Myers' resultaten (2003) lieten verder zien dat deze jongeren (in een Amerikaanse setting) een **hogere kans** blijken te hebben tot recidiveren, **sneller** recidiveren en bovendien **vaker**

recidiveren dan jongeren die behouden blijven binnen het jeugdrechtsysteem (Myers, 2003).

In de overgrote meerderheid van de bestaande onderzoeken naar de uithandengeving komt men steeds tot dezelfde bevindingen, namelijk dat jongeren berecht als volwassenen een hogere kans tot recidivisme hebben en sneller nieuwe feiten en zwaardere feiten plegen dan niet uithanden gegeven jongeren (Bishop, 2000; Bishop, Frazier, LanzaKaduce, & Winner, 1996; Bishop, Lanza - Kaduce, & Frazier, 1998; Fagan, 1996; Myers, 2003; Singer, 1996; Winner, Lanza - Kaduce, Bishop, & Frazier, 1996). De onderzoeksresultaten uit deze studies van de jaren 1990 fungeerden als uitgangsbasis voor nagenoeg elk later onderzoek omtrent de uithandengeving (M. E. Johnson, 2014; Kurlychek & Johnson, 2010; Mears, 2003; Redding, 2008).

Er kon in bovenstaande studies geen afschrikkend effect door de uithandengeving worden aangetoond, door sommigen werd eerder een escalerend effect gesuggereerd (Bishop, 2000). In bepaalde onderzoeken werd zelfs gewezen op het schadelijk effect van de uithandengeving (McGowan et al., 2007; Redding, 2008). Breder genomen gaat het hier over het **iatrogene effect** (Gatti, Tremblay, & Vitaro, 2009) van justitiële interventies tijdens de jeugd. Uit het onderzoek van Gatti et al. (2009) blijkt dat in contact komen met de jeugdbescherming op lange termijn vooral negatieve effecten genereert. Bij de uithandengeving zien we uit de beschikbare onderzoeken het iatrogene effect bovenkomen in de verergering van recidive die het zou veroorzaken en het uitblijven van een effectieve verhoging van veiligheid in de maatschappij.

Dergelijke onderzoeksresultaten hangen echter ook af van de aard van de feiten: *“results of exploratory analyses revealed that there may be a deterrent effect of waiver among individuals convicted of a person-based offense and a criminogenic effect among persons convicted of property crimes”* (Augustyn & McGloin, 2017; Loughran et al., 2010) Zo wijzen Augustyn & McGloin (2017) erop dat de uithandengeving mogelijks een verergerend effect heeft op vermogensmisdrijven maar geen significant effect heeft op recidive van levensdelicten. Bovendien zijn recidivecijfers voor levensdelicten en moord doorgaans aan een lagere recidive gelinkt. Deze resultaten blijven ook staande of valide

bij onderzoek dat los staat van de uithandengeving (Marquart & Sorensen, 1989; Trulson, DeLisi, & Marquart, 2011).

De studies van Fagan (1996), Feld (1996), Bishop (2000) leken allen aan te tonen dat de uithandengeving geen ontradend maar een verergerend effect bleek te hebben op recidivisme. Na verloop van tijd werden in de literatuur twee kritieken op de bestaande 'transfer'-onderzoeken geuit. Enerzijds werden de effecten van de uithandengeving gemeten in termen van persistentie in criminaliteit, zonder te kijken naar de impact ervan op sociaal en ontwikkelingsdomein. Anderzijds werd in het gros van de studies geen rigoureuze en consistente meting gedaan van de variatie binnen de groep van uithanden gegeven jongeren. Binnen deze groep kunnen er namelijk subgroepen zijn met verschillende trajecten en verschillende (ervaren) gevolgen van de uithandengeving (Schubert et al., 2010). Zo ook in de onderzochte cohorte van Podkopacz en Feld (1995): *'the transferred offenders may have differed from those retained in juvenile court on variables that were correlated with transfer and that also predicted recidivism'* (M. E. Johnson, 2014).

Latere studies met een complexer onderzoeksdesign die strengere controlemechanismes toepasten (zoals bij 'propensity score matching' waarbij op zo veel mogelijk variabelen gematched wordt tussen controlegroep en onderzoeksgroep), konden toch ook vaststellen dat de uithandengeving gelinkt was aan hogere cijfers van recidive (Lanza-Kaduce et al. 2005). In een studie van Lanza-Kaduce et al. (2005) werden 475 uithandengeven jongeren 'gematched' (aan de hand van 7 factoren) met jongeren behouden in het jeugdrecht: *"The evidence suggests that not only were transfers more likely to re-offend, but they were more likely to commit violent felonies"*. (Lanza-Kaduce et al., 2005 p.71)

Hoewel een significant deel van de 'transfer'-literatuur gaat over het effect op recidivecijfers, zijn er vanzelfsprekend veel meer factoren die het 'gevolg' of 'effect' van de uithandengeving mede bepalen. Bijvoorbeeld het onderzoek naar de impact van detentie tijdens de jeugd op het verdere traject van de jongere. We kunnen ons afvragen of de negatieve nasleep van uithandengeving het gevolg is van de procedure zelf of dat de detentie die op de uithandengeving volgt daar een belangrijke rol in speelt.

Lanctôt, Cernkovich, en Giordano (2007) stelden dat een opname in een jeugdinstelling gelinkt is aan socio-economische nadelen, werk en interpersoonlijke instabiliteit, druggerelateerde problemen en de prevalentie van depressie aan het eind van hun twintigerjaren (Lanctôt et al., 2007). Zo wordt detentie op jonge leeftijd in menig onderzoek gelinkt met beperkte job mogelijkheden (Apel, Blokland, Nieuwbeerta, & van Schellen, 2010; Beerthuizen & Brugman, 2016; Ramakers, Apel, Nieuwbeerta, Dirkzwager, & van Wilsem, 2014), lagere lonen (Grogger, 1995), onzekere woonomstandigheden (Geller & Curtis, 2011), lagere prevalentie van huwelijken en een grotere kans op scheiden (Apel et al., 2010), familiale instabiliteit (Giordano, 2010), slechte gezondheid en mentale gezondheidsproblemen (Schnittker & John, 2007). Jeugdzorgverlaters hebben een groter risico op sociale uitsluiting en op een gereduceerde levenskwaliteit (Van Audenhove & Vander Laenen, 2011).

Zane, Welsh en Mears (2016) werden door de kritieken op transfer-onderzoek aangezet om een meta-studie te doen naar het afschrikkend effect van de uithandengeving. Om een antwoord te krijgen op de vraag de uithandengeving toekomstig crimineel gedrag doet dalen bij de groep van uithanden gegeven jongeren, werden 9 Amerikaanse studies bestudeert. Uit de metastudie van Zane et al. (2016) blijkt dat het transfereren van jeugddelinquenten naar 'criminal court' leidt tot een kleine maar statistisch niet relevante stijging van toekomstig crimineel gedrag. De auteurs concluderen dat in alle onderzochte onderzoeken naar voren lijkt te komen dat er geen afschrikwekkend effect wordt bereikt door de 'juvenile transfer'. In sommige gevallen is er zelfs sprake van een verhoging van toekomstig crimineel gedrag (Zane, Welsh, & Mears, 2016).

De parameter 'recidive' gebruiken om de gevolgen te meten van uithandengeving maakt onderzoek erg complex. Het is namelijk niet duidelijk of uithandengeven de oorzaak is van verdere recidive, of dat recidive het resultaat is van het traject dat volgt op de uithandengeving. We staan stil bij wat er geweten is op het traject dat volgt op een uithandengeving.

5.2 Traject

Naast recidivisme zijn er ook andere elementen in het traject van de betrokkenen die door uithandengeven worden beïnvloed. Zo blijken jongeren die tijdens hun adolescentie in de gevangenis hebben gezeten meer kans te hebben om eveneens in de gevangenis terecht te komen te zitten op leeftijden van 27, 30 of 33 jaar (Gilman, Hill, & Hawkins, 2015). Ze hebben bovendien een verhoogde kans op alcoholmisbruik of alcoholverslaving en krijgen meer 'public assistance' of sociale bijstand (zoals een werkloosheidsuitkering, sociale woning) dan jongeren die nooit in de gevangenis hebben gezeten (Gilman et al., 2015).

Onderzoek van Schubert et al. (2010) naar de gevolgen bij 193 uithanden gegeven jongeren uit Phoenix toonde aan dat 86% van deze jongeren bij hun herintreding in de maatschappij aan het werk gingen. De cijfers kunnen bijgevolg als positief geïnterpreteerd worden voor het gevolgtraject na een uithandengeving. Er werd echter in de studie geen gewag gemaakt van consistentie schoolaanwezigheid of tewerkstelling. Twee derde van de populatie bleek bovendien gerecidiveerd te hebben kort na de vrijlating en 77% vertoonde persistent antisociaal gedrag (Schubert et al., 2010).

In 2009 constateerde Hjalmarsson dat zowel gearresteerde jeugddelinquenten als zij die in de gevangenis terecht kwamen, een kleinere kans hadden op het behalen van hun diploma van middelbare school. Hier zou stigmatisatie door peers en leerkrachten een grote rol bij spelen (Hjalmarsson, 2009). Onderzoek van Hensl en Redding (2005) wees aan dat jeugdrechters, die op de hoogte zijn van het uitblijven van een dalend effect op recidive bij uithandengeving, minder geneigd zijn om de uithandengeving toe te passen. Onderzoek naar de gevolgen, impact en ervaring van de uithandengeving kunnen bijgevolg ook op beleidsniveau een grote impact teweegbrengen (Hensl & Redding, 2005).

Gezien de specificiteit van ons jeugdsysteem moeten we meer te weten komen over de toestand in ons eigen land. Er is echter wel een Nederlands onderzoek naar criminele jeugdgroepen die actief waren rond de eeuwwisseling, *'Jeugdgroepen van toen'* (Ferwerda, Beke, & Bervoets, 2013). In het onderzoek van Ferwerda en collega's werden

aan de hand van politieregistraties, rapportages, open-bronnenonderzoek en interviews casestudies gemaakt van drie criminele jeugdgroepen. De auteurs maakten hoofdzakelijk gebruik van politie-bronnen om het traject van deze delinquente jeugdgroepen, die actief waren rond de eeuwwisseling, te reconstrueren. De centrale onderzoeksvraag was hier: *“hoe is het de leden van de jeugdgroepen van toen is vergaan? Gaat het goed met ze of zijn ze nog steeds crimineel actief? Welke invloed heeft hun gedrag destijds gehad op de omgeving en wat valt er te zeggen over de aanpak van pakweg tien tot vijftien jaar geleden?”* (Ferwerda et al., 2013, p. 121).

Het ging hier over jeugddelinquenten die in groepsverband delicten pleegden zoals straatroof, winkeldiefstal, overvallen, auto-inbraak, autodiefstal en drugshandel. Hoewel de onderzoekscohorte van Ferwerda et al. (2013) specifiek op jeugdgroepen gericht is, zijn er qua delicten (en leeftijd) grote gelijkenissen met onze onderzoekscohorte (zie verder bij 6.3.1). Ook qua etniciteit zijn er grote overeenstemmingen, gezien een groot deel van de jongens uit de jeugdgroepen van Marokkaanse afkomst was.

Uit het onderzoek van Ferwerda et al. (2013) blijkt een groot deel van de cohorte ook in de volwassenheid nog steeds actief te zijn in het criminele traject. Van de 89 gevolgde jongens bleek 68% in 2012 als ‘kleine’ (33%) of grote (35%) crimineel geregistreerd te zijn in politiedatabanken. Een van de voornaamste conclusies die de auteurs trekken is dat ze met terugwerkende kracht de ‘geboorte’ zien van een groep zware criminelen: *“onderhavig onderzoek laat zien dat de crème de la crème van de jeugdgroepen de belangrijkste kraamkamer is van een groot deel van de veelplegers en de beroepscriminelen”* (Ferwerda et al., 2013, p. 124). Gezien het onderzoek uitgevoerd werd in opdracht van de politie, en de data ook verzameld werd aan de hand van politionele databanken, ligt de focus van de onderzoekers sterk op het (al dan niet gefaalde) politieoptreden. De stem van de jongeren zelf is afwezig in het verhaal. Het onderzoek van Ferwerda et al. (2013) geeft echter wel een beeld op het persistente traject van jeugddelinquenten die actief waren in dezelfde timeframe als onze cohorte, met gelijkaardige delicten.

Voorlopig zijn er (zeer) weinig Belgische inzichten over de korte- en langetermijngevolgen van de uithandengeving. Zoals reeds gezegd kunnen we de

resultaten uit Amerikaans onderzoek niet zonder meer op onze situatie toepassen. Voorliggend doctoraal onderzoek werd ontworpen om licht te werpen op wat volgt nadat een jongere uithanden is gegeven. Deze inzichten kunnen ook interessant zijn voor het 'beleid' gezien het toepassen van de uithandengeving nog steeds deel uitmaakt van ons jeugdrechtsysteem (en kennelijk ook gaat blijven).

5.3 Conclusie

De praktijk van de uithandengeving roept een heel aantal vragen op. Vragen over het bepalen van meerderjarigheid (zowel juridisch, neurobiologisch als maatschappelijk). Vragen over de gevolgen van het uithanden geven op het verdere justitiële traject met betrekking tot recidive en de gevarieerde levensverloop van zij die uithanden gegeven zijn.

Het gebrek aan antwoorden zette Belgische onderzoekers reeds aan tot het voeren van een onderzoek dat ons meer inzicht verschaft in wie deze jongeren zijn, hoe hun instroom in de procedure van de uithandengeving gebeurt, en welk strafrechtelijke gevolg er aan vast hangt (Nuytiens et al., 2005, 2006). Er blijven echter nog een heel aantal vragen onbeantwoord. Hoe verloopt het traject naar volwassenheid na de uithandengeving op justitieel vlak? Hoe is het voor een jongere om als volwassene berecht te worden? Hoe ervaren zij zelf de impact die deze interventie heeft op hun verdere levensloop? Hoe bekijkt de betrokkene de rol die het uithandengeven heeft gespeeld in hun overgang naar volwassenheid? De kennis die hierboven werd verzameld over gevolgen en impact van uithandengeven is uitsluitend op internationale literatuur gebaseerd. Vooralsnog is er weinig geweten over de gevolgen op lange termijn voor Belgische uithanden gegeven jongeren. We hebben ook nog geen inzicht in de manier waarop de uithanden gegeven jongere zelf naar de uithandengeving kijkt en er mee omgaat of hoe zij tot de volwassenheid proberen toe te treden. De manier waarop we in dit onderzoek trachten antwoorden te vinden op deze vragen, overlopen we in het aansluitende onderdeel over de onderzoeksopzet.

6. Centraal onderzoeksvraagstuk

Alle vragen die bovenstaand overzicht oproept, hebben de aanzet gegeven tot het aanvatten van voorliggend doctoraal onderzoek. Tijdens het onderzoek moesten enkele keuzes worden gemaakt. Om iets te kunnen zeggen over het lange-termijntraject werd gekozen voor een longitudinale studie. We staan stil bij welke implicaties deze keuze heeft op het onderzoek. Voorts is het empirische deel van dit onderzoek aan de hand van een tweedelige methodiek tot stand gekomen. We overlopen beide pijlers, enerzijds de dossieranalyse die op meer kwantitatieve wijze tot stand is gekomen, anderzijds de analyse van de kwalitatieve interviews. Tot slot kijken we naar de cohorte die werd gekozen voor dit onderzoek. Wat weten we reeds over onze onderzoekspopulatie en waar ligt precies de toevoeging en verdieping van onderhavig onderzoek?

6.1 Een longitudinale blik

Om het traject dat volgt op het uithandengeven te kunnen schetsen, is er nood aan een onderzoek dat zich focust op een langere periode. Er werd gekozen voor een longitudinale studie waarin een groep jongeren tot 15 jaar na hun uithandengeving werd opgevolgd. Om dit te kunnen doen bouwt het onderzoek deels verder op het onderzoek van Nuytiens et al. (2005). De cohorte van 210 uithanden gegeven jongeren die samengesteld werd in dat onderzoek werd opnieuw gebruikt in ons voorliggend onderzoek. Door dezelfde onderzoekscohorte te gebruiken als in het onderzoek van Nuytiens, et. al (2005) beslaat de onderzochte periode na de uithandengeving tussen 15 en 17 jaar.

Longitudinaal onderzoek bestaat eruit om op verschillende tijdstippen, herhaaldelijk metingen te laten plaatsvinden, om zo ontwikkelingen in kaart te kunnen brengen. De focus van longitudinaal onderzoek ligt niet op een statisch perspectief, maar eerder op een dynamische visie met oog voor complexiteit van de sociale werkelijkheid (Anthonio, 2010). *“They are studies with temporality built in, and with a specific focus on change. There is a tendency to examine processes, formations, developments or transitions”* (O’Reilly, 2012, p. 519).

Langetermijn onderzoek wordt, ondanks zijn voordelen, doorgaans weinig gebruikt bij kwalitatief onderzoek. In het merendeel van de kwalitatieve handleidingen is weinig informatie te vinden over hoe deze methode kan toegepast worden bij een kwalitatieve onderzoeksopzet (Flick, 2014). Toch zijn er voordelen bij het voeren van onderzoek over een langere periode. Zo kan het variabele patronen in de tijd aantonen. Hierdoor kunnen onderzoekers veranderingen van mening of gedrag ontdekken doorheen de verschillende meetmomenten. Het geeft op die manier meer informatie dan bij crosssectionele studies die zich enkel focussen op een momentopname. Een proces van verandering en evolutie kan onderzocht of bekeken worden zonder te kijken vanaf het eindpunt, maar eerder tijdens de evolutie zelf (Flick, 2014; Henderson, Holland, McGrellis, Sharpe, & Thomson, 2012).

Er zijn echter ook beperkingen verbonden aan dit soort onderzoeksdesign. Een van de belangrijkste beperkingen is de 'verhoogde mogelijkheid tot uitval'. Anthonio (2010) maar ook Flick (2014) wijst er op dat de omstandigheden van de deelnemers tijdens een longitudinaal onderzoek ingrijpend kunnen veranderen waardoor ze niet meer beschikbaar zijn voor vervolgmetingen (Anthonio, 2010; Flick, 2014). Er bestaat een moeilijkheid in het verzamelen van de data op verschillende momenten in de tijd. Zo kan er bij onderzoekers een gebrek aan 'analytic closure' groeien, net omdat er steeds nieuwe data wordt verzameld (Flick, 2014). Een gebrek aan een duidelijk eindpunt kan het analytisch proces bemoeilijken. Ook is het mogelijk dat je als onderzoeker een verhoogde betrokkenheid begint te voelen, omdat je door de langdurige onderzoeksopzet zelf een deel wordt van de data. Vanuit een meer praktisch standpunt vraagt longitudinaal onderzoek vooral veel tijd, zowel van de onderzoekers, als van de onderzoeksorganisatie. Bovendien is het doorgaans een erg dure onderzoeksmethode.

Tot slot zijn er enkele ethische bedenkingen die kunnen worden aangehaald. Henderson et al. (2012) beschrijven deze beperking als: *"an amplification of ethical questions of confidentiality, privacy and anonymity generated through long-term research relationships"* (Henderson et al., 2012). Deze ethische en deontologische bezwaren hebben in ons onderzoek een grote rol gespeeld (zie verder hoofdstuk 3, onder titel 2.1).

6.2 Toegepaste methoden: 2-luik

Zoals gezegd worden in de methodiek van ons onderzoek twee grote pijlers vooropgesteld. Enerzijds zal er aan de hand van een dossieranalyse een reconstructie worden gemaakt van het justitieel traject dat volgt op de uithandengeving. Anderzijds ligt de focus op de uithandengeving vanuit het persoonlijke perspectief van de betrokkene. Hierbij zal dieper worden ingegaan op de persoonlijke beleving van de uithandengeving en de ervaren impact bij de jongere zelf. Zo krijgen we niet alleen inzicht in het traject dat volgt op de uithandengeving aan de hand van justitiële gegevens, maar ook vanuit de input van de jongeren zelf.

6.2.1 De cohorte

Dit doctoraal onderzoek gaat over een cohorte van uithanden gegeven jongeren. Dit is dezelfde cohorte als diegene die gebruikt werd door Nuytiens et al. (2005) in hun onderzoek: 'Ernstige jeugddelinquenten gestraft?'. In dat onderzoek werden 210 jongeren onderzocht ten tijde van hun uithandengeving (Nuytiens et al., 2005). In een follow-up van dit onderzoek werd deze groep opnieuw gebruikt om inzicht te krijgen in de tijdsperiode van vier tot zes jaar na de uithandengeving (Nuytiens et al., 2006).

In het eerste onderzoek van Nuytiens et al. (2005) werd een beeld geschetst van het profiel van de uithanden gegeven jongere, de aanloop naar, en de procedurele aspecten van een uithandengeving en de bestraffing die er op volgde. Ook werd er door dezelfde onderzoekers in een tweede studie gekeken naar wat er met de jongere gebeurde in het strafrecht na de uithandengeving (Nuytiens et al. 2006). Deze follow-up werd uitgevoerd bij de periode van vier tot zes jaar na de uithandengeving.

Deze follow-up was echter erg beknopt en gaf weinig inzicht in de manier waarop deze uithanden gegeven jongeren meerderjarig worden. In beide onderzoeken werd ook niet gekeken naar de impact van deze uithandengeving op de jongere, en dan voornamelijk van hun persoonlijke beleving hieromtrent. Hoewel het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) ons veel informatie verschaft over het profiel en traject van de uithandengeving, bleef de stem van de betrokkenen, de jongeren zelf, stevast uit. Als we iets willen

zeggen over de uithandengeving en zijn impact op lange termijn is de stem van deze jongeren onontbeerlijk.

Om in te gaan op dit gebrek aan langetermijnvisie en inzicht in de stem van de jongeren, wordt in voorliggend doctoraal onderzoek gebruik gemaakt van dezelfde groep 210 uithanden gegeven jongeren van Nuytiens et al. (2005, 2006) door te kijken naar hun traject tot in de volwassenheid. Er zal in ons onderzoek gekeken worden naar de justitiële gevolgen van de uithandengeving, met focus op de detentie en veroordelingen (aan de hand van detentiedossiers en strafbladen, zie hoofdstuk 2). Dit blijft echter een weergave van een deel van het traject, geconstrueerd door justitie. Om meer inzicht te krijgen op de impact en beleving van de uithandengeving tijdens andere fases in het leven van de jongere, worden gesprekken gevoerd met de uithanden gegeven jongeren (zie hoofdstuk 4).

6.3 ‘ Ernstige jeugddelinquenten gestraft’

Voorliggend doctoraal onderzoek bouwt, zoals eerder vermeld, verder door op bestaand onderzoek: “Ernstige jeugddelinquenten gestraft? Praktijk van de uithandengeving” (Nuytiens et al., 2005) en “Trajecten van uithanden gegeven jongeren in het strafrecht” (Nuytiens et al., 2006). Een van de voornaamste doelen van boven genoemde onderzoeken was inzicht krijgen in het profiel dat uithanden gegeven jongeren hebben; wie zijn deze jongeren nu precies die uithanden gegeven worden? Ook werd er door de onderzoekers gekeken naar de concrete resultaten van de uithandengeving in België. Wat gebeurt er (strafrechtelijk) met een jongere nadat hij uithanden wordt gegeven?

In de voorgaande studies (Nuytiens et al., 2005) werden 210 jongeren onderzocht uit vijf gerechtelijke arrondissementen: Mechelen, Antwerpen, Brussel, Charleroi en Bergen. Het profiel van de jongeren werd aan de hand van een dossierstudie onderzocht. Hierbij werd door Nuytiens et al. (2005) gebruik gemaakt van de jeugdbeschermingsdossiers. Hoewel er grote geografische verschillen geconstateerd werden, bleken er ook vele overeenkomsten in de profielen van de uithanden gegeven jongeren. We staan stil bij de belangrijkste bevindingen omtrent het profiel van de uithanden gegeven jongeren om inzicht te krijgen in de cohorte van ons onderzoek. De resultaten van Nuytiens et al.

(2005; 2006) schetsen een beeld van wie de jongeren zijn die doorheen hun volwassenheid in voorliggend doctoraal onderzoek werden gevolgd.

6.3.1 Profiel uithanden gegeven jongeren

De uithanden gegeven populatie bestond wat origine betreft hoofdzakelijk uit jongeren die niet van Belgische afkomst zijn. Slechts 16,7% was Belg (N=210). De jongeren waren voornamelijk van Marokkaanse origine (41,4%) en Afrikaanse origine (19,4%)⁶. Voor het overige waren er Oost-Europeanen (6%), Turken (6%), jongeren uit EU (4,8%), Tunesiërs (1,4%) en Algerijnen (4,3%). Wanneer er gekeken werd naar nationaliteit in plaats van naar afkomst verschoven de verhoudingen. In de populatie heeft 41% van de jongeren de Belgische nationaliteit, ongeveer een kwart heeft de Marokkaanse nationaliteit. Het overgrote merendeel van de cohorte bleken jongens te zijn, slechts 5,7% waren meisjes.

De schoolcarrière van de jongeren verliep over het algemeen moeizaam. Op het moment van de uithandengeving blijken een groot deel van de jongeren al een poos niet meer naar school te gaan. De schoolsituatie van de respondenten werd in het maatschappelijk onderzoek van de sociale dienst bij de jeugdrechtbank dan ook doorgaans als problematisch omschreven. De meesten jongeren volgden beroepsonderwijs (64,7%), voltijds of deeltijds, maar spijbelden regelmatig (44,1%), werden van school gestuurd (44,8%), en dubbelden één of meerdere jaren (29,9%). Een groot aantal van hen stopte uiteindelijk met school maar ging niet uit werken (30,8%). Een op de tien is echter nooit echt naar school geweest of is zelfs nooit aan een middelbare opleiding begonnen.

Het merendeel van de onderzochte populatie woonde destijds niet meer bij beide natuurlijke ouders (60%). Ze woonden bij een van beide ouders, in een nieuw samengesteld gezin, in een andere gezinsvorm of alleen. Doorgaans maakten ze deel uit

⁶ Teneinde de origine (afkomst) van de jongere te bepalen, werd door Nuytiens et al. (2005) gekeken naar de geboorteplaats van de ouders. Indien het geboorteland van de ouders niet overeenkwam, werd het land van de vader als referentiepunt genomen. Indien dit onbekend was, werd de afkomst van de moeder geregistreerd. In het merendeel van de dossiers van allochtone jongeren bleek het om tweede generatie migranten te gaan. Door de geboorteplaats van de ouders in kaart te brengen, kregen de onderzoekers een goed beeld van de afkomst van de jongere. In een aantal gevallen bleek dat (één van) de ouders in België geboren waren maar toch andere roots hadden. In het kader van methodologische eenvormigheid werden deze jongeren tot de categorie 'Belg' gerekend (Nuytiens et al., 2005).

van een groot gezin, waarvan 26,7% met 1 tot 3 kinderen, 34,8% met 4 tot 6 kinderen en 26,6% met 7 kinderen of meer.

In de dossiers wordt regelmatig gewag gemaakt van één of meerdere problemen binnen het gezin. Zo is in verschillende dossiers een melding te vinden van (een combinatie van) verschillende problematieken zoals financiële problemen (18%) alcohol- en of drugmisbruik (17,1%), agressie (24,8%) en gezondheidsklachten (26,1%). Bij meer dan een derde van de populatie is bekend dat een broer(s) en/of zus(sen) ook in contact kwamen met het gerecht (34,1%). Bij 14,2% bleek de vader bij justitie gekend te zijn, bij de moeder was dit slechts 0,5%.

6.3.2 De persoonlijkheid van de jongeren

De persoonlijkheid van de jongeren werd door Nuytiens et al. (2005; 2006) bestudeerd aan de hand van de verplichte onderzoeken die werden gevoerd in het kader van een uithandengeving. We spreken hier over het sociaal maatschappelijk onderzoek en het medisch-psychologisch onderzoek. Hoewel een globaal beeld werd geschetst kwamen ook hier grote onderlinge verschillen aan het licht. Zo bestond er, wat de medisch-psychologische verslagen betreft, voornamelijk grote variatie in de invulling ervan door de experts.

De persoonlijkheid van de jongeren werd door psychologen en/of psychiaters in het medisch-psychologisch onderzoek omschreven als immatuur en/of beïnvloedbaar (29,8%) of wantrouwig (20,4%). Bijna de helft wordt beschreven als onverschillig, zonder empathie of met weinig emoties en/of schuldgevoel (42,4%). De jongeren zouden hun delicten vaak ontkennen, banaliseren of minimaliseren (48,7%). Een kwart van de jongeren werd als gevaarlijk en agressief omschreven (26,7%). Volgens de experts die het medisch-psychologisch verslag opstelden zou een groot deel van de populatie aan een psychiatrische stoornis lijden zoals een neurotische persoonlijkheid, een antisociale persoonlijkheid, een depressie of een gedragsstoornis. Bijna een op de drie jongeren vluchtte minstens eenmaal weg uit een instelling.

Wanneer er een advies werd uitgesproken door de maatschappelijk werker over welke reactie het meest geschikt is op de gepleegde jeugddelinquentie, wijst die meestal

richting afhandeling binnen het jeugdrecht (32,9%), bij de expert van het medisch-psychologisch verslag pleit men in 39% van de gevallen voor behoud binnen het jeugdrecht. Toch wordt in 19% van de gevallen aangehaald dat de jongere idealiter moet doorverwezen worden naar het strafrecht. Bij een op de vijf jongeren heeft de expert echter zijn twijfels over de juiste of gepaste oplossing.

6.3.3 Traject naar uithandengeving

Om een 'carrièreoverzicht' te krijgen van de jongere, vanaf zijn eerste aanraking met het jeugdrecht tot het moment van de uithandengeving, werden door Nuytiens et al. (2005; 2006) de gepleegde delicten en de opgelegde maatregelen in kaart gebracht.

Het eerste contact met de jeugdrechtbank was, bij drie jongeren op vier, naar aanleiding van een MOF (als misdrijf omschreven feit). Bij 14,8% was dit door een POS (problematische opvoedingssituatie), en bij 7,6% een combinatie van MOF/POS. Omdat bijna 30% bij het eerste contact ouder was dan 16, legden relatief veel jongeren een kort jeugdbeschermingstraject af alvorens uithanden te worden gegeven.

Bijna een vierde van de populatie (24,3%) werd voor een tot vijf feiten veroordeeld binnen het jeugdrecht. Opvallend is dat 1 op 5 jongeren nooit eerder door de jeugdrechter werden veroordeeld voor andere feiten dan diegene waarvoor ze uithanden werden gegeven. Jongeren die tijdens hun traject bij de jeugdrechter voor meer dan 20 feiten werden veroordeeld zijn met 7,6% daarentegen in de minderheid.⁷

Zowel feiten in het jeugdtraject als feiten die het voorwerp uitmaakten van de uithandengeving bestonden voor een overgrote meerderheid uit eigendomsdelicten (respectievelijk 77,1% en 76,2%). Binnen deze categorie waren echter vooral de zware diefstallen (diefstal met geweld en/of met braak) prominent aanwezig.

Bij het voortschrijden van het jeugdbeschermingstraject van de jongere richting uithandengeving rapporteren Nuytiens et al. (2005) een verzwaring van de eigendomsdelicten. Er werd een daling gerapporteerd in de eenvoudige diefstallen, terwijl de diefstallen met braak, inklimming en valse sleutels en andere zware

⁷ Nuytiens et al., (2005) telden hier het aantal feiten waarvoor de jongere in kwestie definitief werd veroordeeld door de jeugdrechtbank, en niet het aantal vonnissen. In één vonnis kan een veroordeling geveld worden voor meerdere feiten.

diefstallen (bv. met geweld en bedreiging en/of bij nacht) toenamen. Niettegenstaande dit, juridisch gezien, eigendomsdelicten zijn, gaat het vaak om misdrijven die een grote impact kunnen hebben op de slachtoffers (bv. hold-up). Het gewelddadige aspect treedt hier met andere woorden op de voorgrond.

Tabel 1: Gevonniste ernstige feiten (moord, doodslag, verkrachting) doorheen het traject Nuytiens et al. 2005, tabel opgesteld voor publicatie Nuytiens et al. (2015, p.252)

	Ernstige feiten	Totaal feiten	%
Gevonnist tijdens jeugdtraject	9	1409	0,6
Gevonnist bij uithandengeving	39	2125	1,8

Zware misdrijven zoals moord, doodslag en verkrachting bleken zelden voor te komen in de dossieranalyse. Toch werd ook hier een stijging vastgesteld naargelang het traject vorderde. Deze misdrijven maakten slechts 0,6% uit van het totale aantal vonnissen tijdens het jeugdtraject (9 van de 1409 feiten). In het geheel van uithanden gegeven cases bedroegen deze feiten 1,8% (39 van de 2125 feiten) (Nuytiens et al., 2005).

6.3.4 De uithandengeving

Na het bespreken van het profiel van de jongeren en de aanloop naar de uithandengeving werd door de onderzoekers stilgestaan bij het moment van de uithandengeving zelf. Aansluitend werd ook het strafrechtelijk gevolg van de uithandengeving in kaart gebracht (Nuytiens et al., 2006).

Tabel 2: Strafrechtelijk gevolg uithandengeving uit Nuytiens et. al 2015⁸

	N	%
Veroordeling door strafgerecht		
Gevangenis met volledig / gedeeltelijk uitstel	82	28
Gevangenis met probatie-uitstel	75	25,6
Gevangenis effectief	51	17,4
Werkstraf	6	2
Probatie-opschorting	4	1,4
Internering	3	1
Subtotaal	227	75,4
Geen strafrechtelijk gevolg		
Geen gevolg (vrijspraak / buiten vervolging / geklasseerd)	22	7,5
Geen bijkomende straf wenselijk (schuldigverklaring)	4	1,4
Verbreking uithandengeving door Hof van Beroep	8	2,7
Subtotaal	34	11,6
Onbekend		
Onbekend: niet duidelijk	27	9,2
Naam niet bekend	7	2,4
Zaak nog hangende	4	1,4
Subtotaal	38	13
TOTAAL	293	100

De leeftijd van de jongeren op het moment van uithandengeven was 18 jaar (4%), 17 jaar (31%) en 16 jaar (13,8%). Een deel van de jongeren was reeds 19 jaar (5,2%) of zelfs 20 jaar (2,9%) bij de eerste uithandengeving. Doorgaans ging het hier om een MOF die gepleegd werd als minderjarige maar pas in de meerderjarigheid aan het licht kwam. De jongeren werden veelal voor meerdere feiten uithanden gegeven (29,7% voor een tot drie feiten, ruim een kwart voor 4 tot 6 feiten). Ook hier ging het vooral om vermogensmisdriven (76,2%).

⁸ Er werd gebruik gemaakt van een geüpdatet versie van de tabel die door An Nuytiens werd gemaakt voor een gezamenlijke publicatie die in het kader van dit doctoraal onderzoek werd geschreven (A. Nuytiens, Yana Jaspers, & J. Christiaens, 2015a).

Voor 11,6% van alle uithandengevingen (N=293)⁹ kon er door Nuytiens et al. (2005) met absolute zekerheid worden gesteld dat er geen strafrechtelijk gevolg werd gegeven aan het dossier. In een aantal gevallen werd de jongere wel veroordeeld, maar hield de veroordeling slechts een schuldigverklaring in (1,4%), zodat de jongere na het vonnis of arrest niet meer aan gerechtelijke controle onderhevig was. In andere zaken maakte het Hof van Beroep de uithandengeving ongedaan (2,7%) of werd het dossier in een latere fase afgedaan zonder gevolg (7,5%).¹⁰ In ruim driekwart van de gevallen (75,4%) werd, na de uithandengeving, een veroordeling uitgesproken door de strafgerichten. Van deze jongeren kreeg 53,6% een uitgestelde straf (28% gewoon uitstel en 25,6% probatie-uitstel). Slechts 17,4% werd veroordeeld tot een volledig en effectieve gevangenisstraf. Wanneer een gevangenisstraf werd uitgesproken (volledig effectief, of slechts gedeeltelijk, zijnde een deel met uitstel of probatie-uitstel) was de duurtijd net voldoende om de voorlopige hechtenis te 'dekken'.¹¹ Het aandeel van de werkstraf (2%), de probatie-opschorting (1,4%) en de internering (1%) was marginaal.

Voor de resterende 13% van alle uithandengevingen uit de onderzoekspopulatie van Nuytiens en collega's (2006) was het gevolg onbekend. Dit omwille van een valse naamdracht¹² waardoor opzoeking in het Centraal Strafregister niet mogelijk was (2,4%), of omdat de zaak nog in onderzoek was op het moment van de dossieranalyse (1,4%). De hoofdreden voor het onbekend blijven van het strafrechtelijke gevolg is echter het gebrek aan informatie (9,2%). In bepaalde dossiers kon de respectievelijke uithandengeving niet aan de juiste veroordeling gelinkt worden door Nuytiens et al. (2006). In andere dossiers kon geen veroordeling teruggevonden worden waarbij niet met zekerheid kon worden gesteld of dit het gevolg was van een afhandeling op parketniveau, van een vrijspraak of van het feit dat de zaak nog hangende was. Dit is een methodologisch obstakel dat niet enkel bij Nuytiens et al. (2006) maar ook in ons onderzoek geregeld aan bod kwam (Zie verder hoofdstuk 2).

⁹ Omdat een aantal respondenten meerdere keren werd uithanden gegeven, is het aantal respondenten (N=210) niet gelijk aan het aantal uithandengevingen (N=293).

¹⁰ Op parketniveau: sepot, door de onderzoeksgerechten: buiten vervolgingstelling of door de vonnisrechter: vrijspraak.

¹¹ Uit de analyse van Nuytiens et al. (2005) bleek dat de voorlopige hechtenis gedekt werd bij alle effectieve gevangenisstraffen (N=10). Voor wat betreft de gevangenisstraffen met gedeeltelijk uitstel en de gevangenisstraffen met gedeeltelijk probatie-uitstel, was dit respectievelijk 6 van de 8 en 5 van de 7.

¹² Soms bleek achteraf dat de naam gebruikt in het jeugdrechtsbankdossier een valse naam was. Dit was bv. het geval bij illegale jongeren, of Roma-jongeren. Deze jongeren beschikken niet altijd over officiële identiteitspapieren. Bijgevolg vonden we deze jongere niet terug in het centraal strafregister.

6.3.5 Traject vlak na de uithandengeving

In het onderzoek van Nuytiens et al. (2006) werd reeds een eerste blik geworpen op het traject na de uithandengeving. Hier werd gekeken naar een periode van 4 tot 6 jaar na de eerste uithandengeving.

Bij recidive bleek dat een groot aandeel van de uithanden gegeven jongeren minstens één andere veroordeling had opgelopen als gevolg van feiten gepleegd tijdens de meerderjarigheid. Er werd bij recidivecijfers niet gecorrigeerd voor periodes van detentie. Dit omdat het mogelijk is om nieuwe misdrijven te plegen en veroordelingen op te lopen tijdens detentie. Zo bleek dat minstens 22,3% van de populatie nog vóór ze strafrechtelijk veroordeeld werden t.g.v. de uithandengeving, reeds veroordeeld was voor feiten gepleegd tijdens de meerderjarigheid.

Minstens de helft van de respondenten van Nuytiens et al. (2006) werd binnen de 4 à 6 jaar na de uithandengeving opnieuw strafrechtelijk veroordeeld (door de correctionele rechtbank, Hof van Beroep en/of Hof van Assisen). Voor diezelfde opvolgperiode bleek dat minstens 73,4% van de populatie een of meerdere keren in de gevangenis had verbleven. Dit kon zowel het gevolg zijn van een voorhechtenis als van een veroordeling (voor de uithanden gegeven feiten en/of feiten gepleegd tijdens de meerderjarigheid). Zo werd minstens 22% van de jongeren na de uithandengeving in voorlopige hechtenis genomen.

6.3.6 Uithanden gegeven jongeren vandaag?

Omdat in dit doctoraal onderzoek dezelfde cohorte wordt gebruikt als die van Nuytiens et al. (2005) kunnen we ons afvragen in hoeverre deze groep, die rond de eeuwwisseling uithanden werd gegeven, representatief is voor jongeren die recent een uithandengeving ondergaan. Detry's onderzoek (2015) naar uithanden gegeven jongeren uit Brussel laat zien dat ook jongeren die recent uithanden worden gegeven een gelijkaardig profiel hebben als de jongeren uit Nuytiens' en bijgevolg onze cohorte: *“de conclusies van het onderzoek van de VUB in 2003 werden herbevestigd: jongeren die afgehaakt hebben op school, bijna meerderjarig, van Noord-Afrikaanse origine, betrokken bij diefstallen met geweld, die niet positief meewerken aan de uitgesproken beschermingsmaatregelen”* (Detry, 2015, p.23). Het thesisonderzoek van Redmond

(2015) liet zien dat ook jongeren uit Antwerpen, die tussen 2012 en 2014 uithanden werden gegeven, een gelijkaardig profiel hebben als hetgeen door Nuytiens et al. (2005) werd blootgelegd. We kunnen er dus (voorzichtig) van uit gaan dat onze cohorte nog steeds representatief is voor de groep uithanden gegeven jongeren vandaag, ook al worden zij sinds de wetswijziging van 2006 onder een aangepast systeem (zie infra) uithanden gegeven.

7. Conclusie

Na dit eerste deel weten we meer over het centrale onderzoeksvraagstuk en zijn moeilijkheden. Zo werd duidelijk dat het bestraffen van minderjarigen een complexe materie is, waar over de landgrenzen heen op verschillende manieren mee omgegaan wordt. Er zijn verschillende factoren die meespelen in het beoordelen van minder- en meerderjarigheid. Zo zagen we dat het bereiken van volwassenheid erg verschillend kan worden geïnterpreteerd vanuit biologisch, sociaal en maatschappelijk perspectief. Voorts is er de kwestie van strafrechtelijke verantwoordelijkheid en de manier waarop die grens gesteld moet worden. Op welke leeftijd iemand verantwoordelijk geacht wordt voor zijn daden, en waar die grens moet gelegd worden bleek in de geschiedenis van het Belgisch jeugdrecht een belangrijk discussiepunt.

Wat betreft de uithandengeving en zijn effect op jongeren leert bovenstaand hoofdstuk ons dat de bestaande literatuur sterk op de impact van het risico op recidive is gefocust. Zo is een belangrijke en veelvoorkomende conclusie uit het beschikbare (doorgaans Amerikaans) onderzoek dat uithanden gegeven jongeren sneller, meer en met zwaardere feiten recidive plegen dan jongeren behouden binnen het jeugdrecht.

De studies van Nuytiens et al. (2005, 2006) dienden als inspiratie voor de opzet van dit doctoraal onderzoek. De cohorte van 210 jongeren uit hun onderzoek werd hergebruikt in onze studie. Door de voornaamste resultaten van Nuytiens en haar collega's te overlopen kregen we inzicht in de onderzoekscohorte ten tijde van hun uithandengeving. Hoewel er in de tweede studie van Nuytiens et al. (2006) een initiële follow-up gebeurde bij de cohorte, blijft het longitudinale perspectief op deze jongeren

erg beperkt. Hier tracht voorliggend doctoraal onderzoek aan bij te dragen. In het volgende hoofdstuk zoomen we in op het lange tijdsperspectief. Er werd in detail een opvolging gemaakt van het traject over een lange periode. Door een reconstructie te maken van het justitieel traject, krijgen we inzicht in wat er na de uithandengeving op strafrechtelijk niveau gebeurt met de jongeren in de 15 jaren die daarop volgen.

HOOFDSTUK 2

INHOUD HOOFDSTUK 2

1. Inleiding.....	56
2. Methodologie	56
3. Opzet van het vervolgonderzoek: gebruikte databanken	59
4. Reconstructie justitieel traject na de uithandengeving	62
4.1. <i>Veroordelingen na uithandengeving (2014)</i>	<i>62</i>
4.2 <i>Aard van veroordeling</i>	<i>64</i>
4.3 <i>Meest recente veroordeling op uittreksel 2014.....</i>	<i>66</i>
4.4 <i>Jaartal laatste veroordeling</i>	<i>67</i>
4.5 <i>Misdrijf laatste veroordeling</i>	<i>67</i>
5. Penitentiair traject.....	70
5.1. <i>Detentietraject doorheen 2013, 2015 en 2016</i>	<i>71</i>
5.2. <i>Recente vrijlating.....</i>	<i>71</i>
5.3. <i>Volwassenheid achter tralies.....</i>	<i>73</i>
5.4. <i>Minderjarigheid achter tralies.....</i>	<i>76</i>
5.5. <i>Wettelijke toestand en lopende titels.....</i>	<i>77</i>
6. Conclusie: justitiële traject in jongvolwassenheid	79

1. Inleiding

In dit onderzoek komt de eerste pijler van gevoerde onderzoek aan bod. Dit onderzoeksluik omvat de reconstructie van het justitiële traject dat door de jongeren werd afgelegd nadat ze uithanden werden gegeven. Dit gebeurde aan de hand van een analyse van de detentiedossiers (detentiedatabank SIDIS-Griffie/SIDIS-Suite) en de uittreksels uit het Centraal Strafregister. Vooreerst staan we stil bij de gehanteerde methodologie. Zo kijken we naar de gebruikte databanken en hun kenmerken en worden enkele moeilijkheden besproken in het opvragen van gegevens. Vervolgens kunnen we overgaan tot de bespreking van de vergaarde data. Aan de hand van strafbladen en detentiedossiers werd een overzicht gemaakt van de opgelegde justitiële interventies sinds het moment van de uithandengeving (in 1999, 2000 of 2001). Er wordt gekeken naar het aantal en het soort van veroordelingen op de individuele strafbladen. We kijken ook naar het tijdstip van de laatste veroordeling om een indicatie te krijgen van de recente betrokkenheid in het justitieel apparaat. Naast de veroordelingen zullen ook de opsluitingen in kaart worden gebracht aan de hand van de detentiedossiers. We geven een overzicht van hoe vaak deze jongeren in de gevangenis belandden, voor en na het bereiken van de meerderjarigheid, en hoe veel tijd ze van hun volwassen leven in opsluiting doorbrachten. Door te kijken naar de recente vrijlating of het percentage van de gespendeerde tijd in detentie wordt duidelijk hoe groot de rol is die detentie en opsluiting lijkt te spelen in het traject dat volgt op de uithandengeving. In de conclusie van dit hoofdstuk nemen we de tijd om stil te staan bij de inzichten en hoe het traject in de volwassenheid na een uithandengeving er lijkt uit te zien.

2. Methodologie

Zoals hoger vermeld werd de cohorte en bijhorende gegevens van Nuytiens et al. (2005, 2006) gebruikt als startpunt voor dit onderzoek. De dossieranalyse werd aangevat met data van de cohorte van Nuytiens et. al (2005), zoals de voor- en achternaam, geboortedatum, het gerechtelijk arrondissement waaruit ze geselecteerd werden en hun geslacht.

Zes namen uit de onderzoeksgroep bleken zowel in de detentiedatabank als in het strafregister onvindbaar. Reeds in het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) was er geen sluitende informatie beschikbaar over hun namen en geboortedata. Er werd besloten om hen niet verder op te nemen in de onderzoekspopulatie. Het ging hier voornamelijk om mensen van (vermoedelijke) Roma-afkomst, waarvan geweten is dat dit een moeilijk bereikbare, zelfs ongrijpbare groep is voor wat betreft officiële gegevens (De Bus & Nuytiens, 2016; Detry, 2014). Een mogelijke naamsverandering of het gebruik van aliases was een significant struikelblok in het traceren van deze leden uit de oorspronkelijke cohorte. Hierdoor was het soms onmogelijk om uit te sluiten of het dossier daadwerkelijk van de juiste persoon was. Door het gebrek aan correcte informatie was het voor deze zes jongeren niet mogelijk om een justitieel traject te reconstrueren, daarom werden zij niet opgenomen in de analyse. Van de oorspronkelijk 210 uithanden gegeven jongeren werden er zodoende 204 respondenten weerhouden in onze onderzoekspopulatie.

Gezien in de literatuur werd aangetoond dat er een verhoogde mortaliteit bij gedetineerden is (Nieuwbeerta & Piquero, 2008; Piquero, Farrington, Shepherd, & Auty, 2011), was er ook een vermoeden van vroegtijdige overlijdens in onze onderzoekspopulatie. Na een tijdrovend en (zeer) moeizame toegangsprocedure tot het Rijksregister kon worden achterhaald dat drie respondenten op moment van de raadpleging van het Rijksregister (maart, 2015) overleden waren. De drie respondenten werden wel opgenomen in de analyse gezien voor ieder van hen zowel een strafblad als een detentiedossier beschikbaar was. Na uitvoerig overleg met de promotoren werd besloten de drie jongeren niet uit de onderzoeksdata te verwijderen omdat we toch over substantiële data beschikten wat betreft hun traject, en het zichtbaar werd dat voor hun overlijden reeds een significant strafrechtelijk traject was afgelegd.

In de oorspronkelijke opzet van het onderzoek was de samenstelling van een controlegroep inbegrepen. Het doel was om een groep te selecteren waarbij in 1999, 2000 of 2001 een uithandengeving werd gevorderd door het parket, maar door de jeugdrechter niet werd opgelegd. Dit zou de mogelijkheid hebben gegeven om te kijken of er verschillen zijn tussen de uithanden gegeven jongeren en jongeren die binnen het

jeugdrecht werden behouden. Het samenstellen van deze groep bleek in de praktijk echter onmogelijk. De beperkingen van de beschikbare cijfers binnen justitie in België is een oud zeer.

De vijf arrondissementen waaruit de uithanden gegeven jongeren uit de cohorte van het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) waren geselecteerd, werden gecontacteerd. Telkenmale bleek er geen consistente markering van de uithandengevingen die waren gevorderd door het parket. Het antwoord was vaak dat dergelijke 'historische' gegevens niet beschikbaar waren en geen medewerking kon worden verleend. Ook werd personeelstekort of een verhuis aangehaald als reden waarom er niet werd deelgenomen. In de praktijk komt het er op aan dat er geen consistente nota wordt gemaakt van gevorderde uithandengeving binnen justitie. Hierdoor was het dus onmogelijk om na te gaan in welke zaken een uithandengeving werd gevorderd waar door de jeugdrechter toch beslist werd hier niet op in te gaan. Een parketmedewerker vertrouwde ons tevens toe dat dit heden nog steeds niet consistent wordt gedaan. Zo werd het samenstellen van een controlegroep uit 1999, 2000 en 2001 al snel onmogelijk.

Hoewel vergelijken met dergelijke controlegroep ongetwijfeld interessante inzichten had kunnen opleveren, zijn er ook beperkingen bij het gebruik van dergelijke onderzoeksdesigns: *"A comparison of offenders who do and do not get transferred to adult court . . . involves a contrast of two groups that are inherently different in important, pre-existing ways which may affect any comparison of the groups' patterns of re-offending. Consequently, observed differences (e.g., higher recidivism rates) in the transferred population cannot be accurately attributed to the transfer experience itself, as long as these differences in outcomes might also be partially or fully attributable to fundamental differences between the transferred and retained youth"* (Loughran et al., 2010, p.477). De methodiek bij dergelijke onderzoekdesigns veronderstelt het nauwgezet matchen van beide groepen. Die matching blijkt net onmogelijk in het geval van voorliggend doctoraal onderzoek.

3. Opzet van het vervolgonderzoek: gebruikte databanken

Dit onderzoek zet in zijn onderzoeksopzet sterk in op de ervaring en beleving van uithanden gegeven jongeren. De detentie-ervaring is hier een erg belangrijk onderdeel van. Om een beeld te krijgen op de hoeveelheid tijd die onze jongeren na hun uithandengeving in detentie spenderen, werd het **opsluitingsdossier** geraadpleegd in de Sidis-Griffie (later Sidis-Suite) databank. In deze databank worden gegevens verwerkt van personen die een vrijheidsberovende maatregel (een gevangenisstraf of voorlopige hechtenis) of internering kregen opgelegd en die daarom in een gevangenis, een inrichting, op een afdeling tot bescherming van de maatschappij of in een gemeenschapscentrum voor minderjarigen verblijven. In de databank zijn gegevens te vinden over de locatie (welke instelling), de duur van de opsluiting, beslissingen inzake het al dan niet tijdelijk verlaten van de gevangenis maar ook gegevens over vorige detentieperiodes, tuchtrapporten, bezoekersgegevens en enkele persoonsgegevens zoals adres, burgerlijke stand, kinderen, etc.

Op de afdeling van de Dienst Detentiebeheer in Brussel werden alle namen manueel door het systeem gehaald. Tijdens de eerste raadpleging gebeurde dit op naam, later werd er overgestapt naar opzoeken via de geboortedatum. Dit omdat de schrijfwijze van de namen in ons bestand soms verschilde van de manier in het systeem, dit creëerde meer ruimte voor fouten. Deze meer accurate zoekingswijze kan mede verklaren waarom het aantal missende data en 'blanco' detentiedossiers, kleiner en kleiner werd per opzoeking, zie verder.

Het detentiesysteem werd geraadpleegd in 2013, tweemaal in 2015 en tweemaal 2016¹³. Bij de eerste raadpleging van de databank was de informatie die werd overgenomen redelijk beperkt. Een eerste kennismaking met de databank gebeurde namelijk met het oude systeem, een grondige update van de software was in de maak. Het ging hier over een relatief rudimentaire raadpleging. Bij latere opzoeken was de

¹³ Zowel in 2015 als 2016 was de tweede raadpleging eerder een korte update in het kader van lokalisatie van respondenten voor de kwalitatieve interviews. Omdat alle respondenten toch door het systeem werden gehaald, werd informatie over aantal detenties en vrijlatingsdata steeds geüpdatet.

databank grondig geüpdatet en werd de beschikbare informatie substantieel uitgebreid. Dit betekent ook dat de beschikbare informatie per raadpleging verschilde en zorgt bijgevolg voor een grote uitdaging tijdens de analyse. Het is interessant om de data van de verschillende meetmomenten naast mekaar te leggen om zicht te krijgen op het opsluitingstraject dat plaatsvond tijdens de loop van het onderzoek. Vervolgens moet worden nagedacht over in hoeverre deze data met elkaar vergeleken kunnen worden gezien de verschillen van voor en na de update van de databank. Het geeft namelijk inzicht in de evolutie van de groep doorheen de tijd waarbij we deze andere, mogelijks beïnvloedende factoren, in het achterhoofd moeten houden bij de interpretatie van de resultaten.

De verleende toelating tot het systeem liet enkel toe om de gegevens manueel over te nemen uit de databank. Er mochten geen print-outs of digitale kopieën genomen worden van de detentiedossiers. Alle gegevens moesten handmatig overgenomen worden in eigen detentiefiles, wat naast tijdrovend en arbeidsintensief te zijn, ook het risico op inputfouten aanzienlijk verhoogde. De beschikbare data moeten ook met voorzichtigheid worden benaderd. Het is bijvoorbeeld niet ondenkbaar dat respondenten in het buitenland in de gevangenis verblijven. Detenties in het buitenland worden, behoudens deze in PI Tilburg¹⁴, niet geregistreerd in SIDIS-Griffie. Zo werd er via de pers vernomen dat minstens 1 van de geselecteerde uithanden gegeven jongeren tijdens de loop van het onderzoek in een buitenlandse gevangenis verbleef.

Naast de weergave van de detentieperiodes werd ook gekozen om de veroordelingen onder de loep te nemen. Om zicht te krijgen op alle strafrechtelijke veroordelingen van de leden uit onze cohorte, werd voor ieder van hen een **uittreksel van het centraal strafregister** opgevraagd. Toelating hiervoor werd bekomen bij de minister van Justitie. Een papieren uittreksel werd via post bezorgd in februari 2014. De reconstructie van het veroordelingstraject gebeurde op basis van deze uittreksels. Het correct, accuraat en volledig proberen weergeven van alle veroordelingen was een zeer grote uitdaging. Dit heeft deels te maken met de beschikbare gegevens uit het Centraal Strafregister. Zo

¹⁴ Ten tijde van het onderzoek werd in België plaatsen gehuurd in een Nederlandse gevangenis om hoofd te bieden aan de overbevolking.

worden veroordelingen tot een politiestraf na drie jaar gewist, behalve wanneer de gevolgen van het vonnis zich over meer dan drie jaar uitstrekken of wanneer het gaat om het vervallen van een rijbewijs wegens lichamelijke ongeschiktheid (art. 619, Wetboek van Strafvordering). Sommige gegevens zijn ook niet zichtbaar wanneer ze voor wetenschappelijk onderzoek worden opgevraagd, zoals veroordelingen waar amnestie voor is verleend. Naar alle waarschijnlijkheid geven de uittreksels van het strafregister niet alle veroordelingen weer die van belang kunnen zijn voor dit onderzoek. Verder is bekend dat het centraal strafregister met een grote achterstand kampt voor wat betreft het invoeren van recente veroordelingen. Het is niet uit te sluiten dat sommige respondenten in realiteit meer veroordelingen hadden dan op het voor ons beschikbaar gestelde uittreksel vermeld stond.

Bij de reconstructie van het traject werd gebruik gemaakt van officiële geregistreerde gegevens, namelijk de veroordelingsgegevens. In dit doctoraal onderzoek moet een belangrijke kanttekening worden gemaakt over het gegeven dat er geen informatie beschikbaar was van het werkelijk aantal gepleegde feiten. Enkel feiten waarvoor men **veroordeeld** werd zijn voor ons beschikbaar. Ook op zaken die op parketniveau zijn afgehandeld (zoals sepot, of minnelijke schikking,...) hebben we geen zicht. Het gaat hier slechts over een gedeeltelijke reconstructie van het justitiële traject.

Ondanks deze beperkingen geeft onderstaande reconstructie toch een beeld weer van wat er volgde voor de uithanden gegeven jongeren op justitieel vlak. Zo heeft de combinatie van de detentiedossiers met de strafbladen enkele hiaten ingevuld. De data kon hier en daar gecorrigeerd worden met de informatie van de (aangevulde) detentiedatabank. Hoewel de methodologische beperkingen van de data niet gering zijn, zit er ook rijkdom in de verzamelde data. Ze geven ons misschien geen volledige weergave van het 'werkelijke' traject maar ze geven wel een **indicatie** van het doorlopen traject. Door het doen van deze trajectreconstructie komen we te weten in hoeverre uithanden gegeven jongeren na hun uithandengeving blijven circuleren in het justitieel systeem.

4. Reconstructie justitieel traject na de uithandengeving

In het recidiveluik van de eerste studie van Nuytiens et al. (2005) werd reeds duidelijk gemaakt dat het justitiële traject **niet** eindigt na de uithandengeving. Er bleek immers een verderzetting te zijn van het delinquente gedrag. Hoewel er een recidive update werd gedaan, was de tweede studie van Nuytiens et al. (2006) toch eerder een exploratieve kijk in het vervolgtraject. Er werd niet gedetailleerd ingegaan op de feiten waar ze voor veroordeeld werden, hoe vaak ze in de gevangenis belandden, hoe lang ze daar verbleven en dergelijke meer.

Daarom wordt in onderstaande analyse dieper ingegaan op de verschillende elementen waaruit het justitiële traject is opgebouwd. De strafbladen en detentiedossiers werden in diepte geanalyseerd om een overzicht te krijgen van de inhoud van het justitiële traject dat volgt op een uithandengeving. Intussen beslaat de onderzochte periode 15 tot 17 jaar, waardoor we ook inzicht krijgen in het verloop van deze trajecten op de lange termijn.

4.1. Veroordelingen na uithandengeving (2014)

Het justitiële traject **na** de uithandengeving werd aan de hand van recente uittreksels uit het centraal strafregister gereconstrueerd. Alle veroordelingen, zowel deze naar aanleiding van de uithandengeving als deze naar aanleiding van feiten gepleegd tijdens de meerderjarigheid, werden in rekening gebracht. Hierbij werd geen selectie gemaakt op basis van de verschillende rechtbanken, elke veroordeling werd opgenomen (zowel correctionele veroordelingen, politieveroordelingen, veroordelingen door hof van Assisen, enz.).

Bij de analyse viel meteen op dat slechts 19 respondenten (9,3%) een blanco strafblad hebben. Dit blanco strafblad bleek daarenboven zeer twijfelachtig bij 8 van de 19 participanten gezien zij een rijkelijk gevuld detentiedossier bleken te hebben met meerdere detentieperiodes. Enkele respondenten zaten op het moment van de meting zelfs in de gevangenis. Het is in deze gevallen zeer onwaarschijnlijk dat ze zouden beschikken over een blanco strafblad.

Tabel 3: totaal aantal veroordelingen op strafblad 2014

Aantal veroordelingen	N	%
betwistbare blanco's	8	3,92%
0	11	5,39%
1	8	3,92%
2	11	5,39%
3	11	5,39%
4	14	6,86%
5	20	9,80%
6	13	6,37%
7	17	8,33%
8	9	4,41%
9	12	5,88%
10	12	5,88%
11	5	2,45%
12	13	6,37%
13	5	2,45%
14	6	2,94%
15	5	2,45%
16	3	1,47%
17	3	1,47%
18	3	1,47%
19	4	1,96%
20	1	0,49%
21	3	1,47%
22	1	0,49%
23	1	0,49%
24	3	1,47%
27	1	0,49%
32	1	0,49%
Eindtotaal	204	100,00%

Bij overgrote meerderheid (90,7%) van de onderzoekspopulatie is het strafblad niet blanco. Het aantal veroordelingen schommelt tussen 1 en 33 veroordelingen, met een gemiddelde van 9. We zien dat het merendeel van de populatie situeert zich van 0 tot 15 veroordelingen. In totaal zijn er 1630 veroordelingen geteld op alle uittreksels. Dit vertelt ons dat de veroordeling als gevolg van de uithandengeving in geen geval de laatste veroordeling blijkt te zijn van onze respondenten. Het begint duidelijk te worden

dat onze cohorte na de uithandengeving veelvuldig veroordeeld blijft worden en doorheen hun volwassenheid niet uit het justitieel apparaat blijkt te geraken.

4.2 Aard van veroordeling

Bij 62% van de cohorte werd op het strafblad een beslissing van de jeugdrechtbank vermeld, zo werden in alle dossiers in het totaal 234 beslissingen van jeugdrechtbanken geregistreerd. Hoewel deze niet opgenomen werden als veroordelingen, is het interessant dat er bij 133 van de 204 uithanden gegeven jongeren **nog steeds een melding van de jeugdrechtbank** aanwezig was op hun strafbladen. Officieel gezien worden veroordelingen door de jeugdrechter voor strafbare feiten gepleegd door minderjarigen bijgehouden op het strafblad tot de leeftijd van 28 jaar¹⁵. Ten tijde van de raadpleging van de strafbladen in 2014 was de gemiddelde leeftijd 31 jaar, vijf respondenten waren op dat moment 28 jaar, geen enkele participant was jonger dan 28. Het lijkt er op dat net zoals bij het invoeren van nieuwe veroordelingen, er eveneens een achterstand is in het verwijderen van feiten op het strafblad.

Dit roept enkele bedenkingen op over de zwaarte of impact van jeugdmaatregelen. Gezien deze op de uittreksels van 133 respondenten te vinden zijn, kunnen ze nog steeds een invloed uitoefenen op hun parcours doorheen het justitieel apparaat. Zo is het niet ondenkbaar dat bij het opstellen van hun reclassering of contact met hulpverleners, een uittreksel van het strafblad door medewerkers van justitie wordt opgevraagd. De beschikbare informatie over jeugdmaatregelen kan hierdoor een (negatieve) invloed hebben op hoe hun traject gepercipieerd wordt. Het is echter niet duidelijk of deze jeugdmaatregelen op de versie van het strafblad staan als een bewijs van goed gedrag en zeden wordt aangevraagd. De informatie die beschikbaar werd gesteld voor ons wetenschappelijk onderzoek is mogelijks niet gelijk aan de informatie die anderen krijgen als ze een uittreksel opvragen. Het is echter niet onwaarschijnlijk dat justitiële actoren een gelijkaardig uittreksel verkrijgen aan dat wat voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar wordt gesteld, daarmede valt niet uit te

¹⁵Zie :<https://www.rechtbanktribunaux.be/sites/default/files/public/content/download/files/jeugdrechtbank.pdf>

sluiten dat deze jeugdmaatregelen een rol spelen in de perceptie van hun justitieel verleden tot lang in de volwassenheid. Op deze manier kan de impact van het verleden van onze cohorte een (negatieve) rol blijven spelen in hun justitiële traject tot ruim in de volwassenheid.

Het merendeel van de respondenten werd enkel door de correctionele rechtbank, of door de correctionele en de politierechtbank veroordeeld (96,2%, N=185). Slechts een kleine minderheid werd enkel door het Hof van Assisen veroordeeld (1,1%) of enkel door politierechtbank (1,1%). Verder bleek dat 1,5% veroordelingen heeft van zowel de correctionele rechtbank, de politierechtbank als het Hof van Assisen. In welke rechtbank de aanwezige veroordelingen werden uitgesproken geeft ons een indicatie van de aard van de feiten. In totaal waren er 1630 veroordelingen te tellen op de verzamelde strafbladen. Het gros van de veroordelingen gebeurde door de correctionele rechtbank en de politierechtbank. Slechts een kleine minderheid van de veroordelingen werd uitgesproken door het Hof van Assisen (0,6%), de kamer van inbeschuldigingstelling (0,1%) of de raadkamer (0,1%).

Tabel 4: Rechtbank van veroordeling

Veroordelende Rechtbank	N	%
Correctionele rechtbank	739	45,3%
Politierechtbank	734	45,0%
Hof van Beroep	153	9,4%
Hof van Assisen	9	0,6%
Kamer van Inbeschuldigingstelling	1	0,1%
Raadkamer	3	0,1%
Totaal aantal veroordelingen	1630	100%

Na de oplijsting van alle veroordelingen werd gekeken naar alle straffen die bij deze veroordelingen werden uitgesproken. Tabel 5 wijst uit dat voornamelijk de boete (46,7%), het rijverbod (19,9%) en een effectieve gevangenisstraf (18,1%) werd uitgesproken.

Tabel 5: opgelegde straffen bij alle veroordelingen

Opgelegde straffen	N	%
Gevangenis met volledig / gedeeltelijk uitstel	169	5,81
Gevangenis met probatie-uitstel	109	3,74
Gevangenis effectief	527	18,10
Werkstraf	137	4,71
Probatie-opschorting	3	0,1
Internering	26	0,90
Boete	1361	46,75
Rijverbod	579	19,88
Subtotaal	2911¹⁶	100

4.3 Meest recente veroordeling op uittreksel 2014

Om een indicatie te krijgen van de delinquente activiteiten van de laatste jaren, werd gekeken naar de meest recente veroordeling op het strafblad. Er verstrijkt vaak heel wat tijd tussen delict en veroordeling, maar toch geeft de meest recente veroordeling een indicatie of de onderzochte jongeren de laatste jaren betrokken zijn geweest bij delinquente activiteiten.

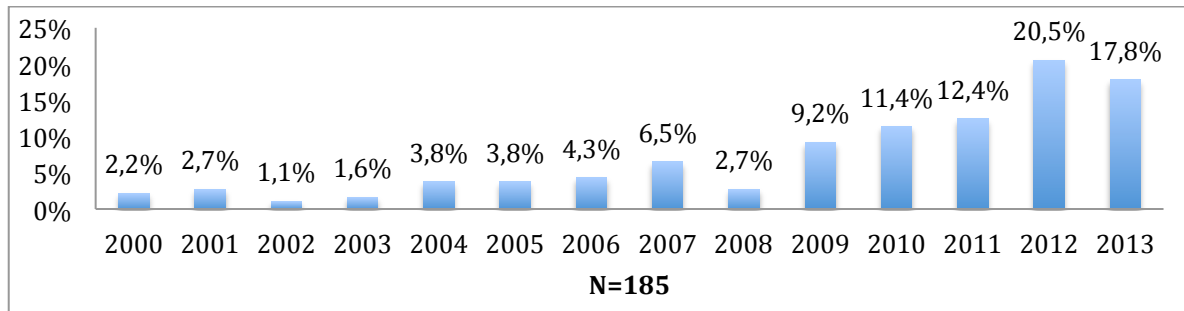
De analyse van de detentiedossiers laat zien dat heel wat jongeren de laatste jaren in de gevangenis hebben doorgebracht, en er soms nog verblijven (zie verder 5.1). We kunnen er dus van uit gaan dat het uitblijven van nieuwe veroordelingen soms te maken heeft met de context van opsluiting, door de beperktere gelegenheid om criminaliteit te plegen. Echter, een nieuwe veroordeling oplopen tijdens detentie is niet onmogelijk. Meer zelfs, bij langdurig gestraften of mensen met meerdere detenties zijn recente misdrijven vaak in de gevangenis gepleegd (Broadhurst & Maller, 1991; DeLisi, 2003). Gedetineerden kunnen zowel tijdens uitgangsmomenten als binnen de gevangenis muren strafbare feiten plegen. Hier speelt de grote aanwezigheid en beschikbaarheid van drugs binnen de gevangenis een grote rol. Veel van de respondenten hebben druggerelateerde feiten op hun strafblad. De aanwezigheid van de drugsproblematiek geeft een indicatie dat onze cohorte mogelijks voor een deel uit 'draaideur-jongeren' bestaat. Een begrip dat wijst op de in- en uit draai in gevangenis,

¹⁶ Er waren in totaal 1630 veroordelingen, gezien een veroordeling doorgaans meerdere straffen inhield werden er meer straffen dan veroordelingen geteld.

wat ook uit de detentiedossiers zal blijken (zie verder bij 5.1). Eerst wordt gekeken naar het tijdstip van de laatste veroordeling op het uittreksel, en vervolgens naar de feiten waarvoor ze werden veroordeeld.

4.4 Jaartal laatste veroordeling

Figuur 1: jaartal laatste veroordeling

Het overzicht van het jaartal van de laatste veroordeling op het strafblad geeft weer dat de helft van de populatie (50,7%) nog veroordeeld werd tijdens de onderzochte periode, namelijk in de voorgaande drie jaren (2011 of later; de uittreksels werden bemachtigd begin 2014). De andere helft liet de drie jaren voor de consultatie van het strafblad geen nieuwe veroordelingen optekenen. Zoals reeds eerder vermeld is er een gekende achterstand bij het invoeren van veroordelingen in het Centraal Strafregister (Nuytiens et al., 2006), het is dus mogelijk dat de resultaten hier lichtjes vertekend zijn. Slechts een kleine minderheid liep zijn laatste veroordeling op rond 2000, 2001 en 2002, zijnde de periode rond of vlak na de uithandengeving. Dit zou voor deze leden van de cohorte kunnen wijzen op een stopzetting van het (althans officiële) delinquente traject (of althans hun verblijf in gevangenis).

4.5 Misdrijf laatste veroordeling

Teneinde een zicht te krijgen op de aard van de feiten van de laatste veroordeling, werden alle genoemde misdrijven bij de laatste veroordeling opgelijst en geteld. Dit is van belang om inzicht te krijgen in de gepleegde recidive, in de specificiteit van onze cohorte en in hun misdrijven. Is het inderdaad zo dat we hier te maken hebben met een

groep persistente daders? Is er een overgang of transitie naar een bepaald soort misdrijven waar te nemen?

Er werden in totaal 362 feiten geteld¹⁷. Er zijn twee categorieën van misdrijven die het meest uitgesproken aanwezig zijn: de verkeer gerelateerde feiten en diefstal (al dan niet met verzwarende omstandigheden). Onder verkeer gerelateerde misdrijven vallen: rijden zonder rijbewijs, rijden zonder verzekering, rijden zonder technische controle en niet respecteren van de voorwaarden van het (voorlopig) rijbewijs. Een vijfde van alle feiten waarvoor de recentste veroordeling werd uitgesproken zijn verkeer gerelateerd.

Tabel 6: feiten van de laatste veroordeling mét verkeersovertredingen

Misdrijf	N	%
Verkeer	75	20,7%
Diefstal met verzwarende omstandigheden	65	18,0%
Diefstal	27	7,5%
Slagen en smaad tegen agent	26	7,2%
Drugs	22	6,1%
Opzettelijke slagen en verwondingen	20	5,5%
Wapens	16	4,4%
Poging diefstal	15	4,1%
Bedreigingen	10	2,8%
Bedrog en oplichting	10	2,8%
Bendevorming	9	2,5%
Vrijheidsberoving	9	2,5%
Aanranding en verkrachting minderjarige	8	2,2%
Heling	8	2,2%
Afpersing	7	1,9%
Verkeersongeval met gewonden, vluchtmisdrijf	7	1,9%
Vernieling, brandstichting	7	1,9%
Intoxicatie achter stuur	6	1,7%
Verkrachting meerderjarige	6	1,7%
Doodslag en moord	4	1,1%
Poging afpersing, oplichting	4	1,1%
Illegaal verblijf	1	0,3%
Totaal	362	100%

¹⁷ Net zoals er meerdere straffen per veroordeling worden uitgesproken, waren er vaak ook meerdere feiten aanwezig per veroordeling.

In het onderzoek van Nuytiens et. al (2005) werd gekeken naar de feiten waarvoor de jongeren uithanden werden gegeven. Om een vergelijking te kunnen maken met de data van Nuytiens et al. (2005) werden de verkeersmisdrijven weggelaten. Dit omdat ten tijde van de uithandengeving geen verkeersovertredingen werden geregistreerd.

Tabel 7: overzicht feiten laatste veroordeling zonder verkeersmisdrijven

Misdrijf	N	%
Diefstal met verzwarende omstandigheden	65	23,7%
Diefstal	27	9,9%
slagen en smaad tegen agent	26	9,4%
Drugs	22	8,0%
Opzettelijke slagen en verwondingen	20	7,3%
Wapens	16	5,8%
Poging diefstal	15	5,5%
Bedreigingen	10	3,6%
Bedrog en oplichting	10	3,6%
Bendevorming	9	3,3%
Vrijheidsberoving	9	3,3%
Aanranding en verkrachting minderjarige	8	2,9%
Heling	8	2,9%
Afpersing	7	2,6%
Vernieling, brandstichting	7	2,6%
Verkrachting meerderjarige	6	2,2%
Doodslag en moord	4	1,5%
Poging afpersing, oplichting	4	1,5%
illegaal verblijf	1	0,4%
Totaal	274	100,00%

Bij het achterwege laten van de verkeersfeiten, blijkt een derde van de feiten over vermogensdelicten te gaan (waarvan 23,7% met verzwarende omstandigheden¹⁸). Naast diefstal zien we dat vooral geweld en/of smaad tegen de politie (9,5%) en drugsdelicten (8%) en slagen en verwondingen (7,3%) als grootste categorieën bij de gepleegde feiten naar voren komen.

Uit het onderzoek van Nuytiens blijkt dat de jongeren vooral voor vermogensdelicten uithanden gegeven zijn, we zien dat deze feiten dus nog steeds het meest voorkomen.

¹⁸ Zoals met geweld, met braak, bij nacht, op heterdaad betrapt of een combinatie zoals diefstal met geweld door braak bij nacht

Toch schuilt er ook een gewelddadige component in de gepleegde misdrijven: de vermogensmisdrijven gaan vaak gepaard met verzwarende omstandigheden (waarvan regelmatig met geweld, of door braak met geweld), maar ook in andere delicten is een geweldsaspect aanwezig (cf. weerspanningheid en opzettelijke slagen en verwonden). Er lijkt nog steeds een component van geweld aanwezig te zijn in het soort misdrijven die “recent” gepleegd worden.

Wanneer we kijken naar de zwaarste misdrijven zoals verkrachting, doodslag en moord dan zien we dat dit 6,6% (n=18) bedraagt van alle misdrijven. De onderzochte populatie lijkt zich dus doorgaans te ‘specialiseren’ in zware vermogensfeiten, eerder dan dat er zich een verergering van de ernst van de gepleegde feiten voordoet naargelang het traject vordert (‘escalatie’) (Jaspers et al., 2017).

5. Penitentiair traject

Het blootleggen van het detentieparcours is een essentieel onderdeel van dit onderzoek. Het werd tijdens het uitvoeren van ons onderzoek al snel duidelijk dat een groot deel van de leden van onze cohorte een belangrijk deel van hun leven in de gevangenis doorbrengt. Er is een duidelijke en scherpe aanwezigheid van detentie in het traject, waar maar weinigen aan lijken te ontsnappen. Het lijkt er op dat van zodra de uithandengeving wordt uitgesproken, de kans op detentie extreem hoog komt te liggen. Als we de impact van de uithandengeving willen onderzoeken, moeten we niet alleen naar recidive kijken maar ook naar de vervolgmaatregelen en de strafpraktijken waarin de cohorte verweekeld raakt. Op welke manieren raken uithanden gegeven jongeren verstrikt in de ketting van strafrechtelijke praktijken na hun uithandengeving? Het kwalitatieve luik van dit onderzoek (hoofdstuk 4) zal aantonen dat detentie een erg belangrijke rol speelt in de beleefde impact van de uithandengeving. In dit kwantitatieve luik kijken we of ook in de kwantitatieve dossiers een onafwendbaarheid van detentie naar voren lijkt te komen.

5.1. Detentietraject doorheen 2013, 2015 en 2016

De detentiedossiers uit SIDIS-Griffie werden gebruikt om het penitentiair traject na de uithandengeving te reconstrueren. Uit de analyse van de gegevens werd duidelijk dat een significant deel van de populatie een uitgebreid detentieparcours heeft afgelegd. De databank werd meerdere keren geraadpleegd, eenmaal in 2013, tweemaal in 2015 en tweemaal in 2016.

In 2013 had bij opvraging 7,8% (N= 16) een blanco strafblad. Bij de updates in 2015 en 2016 bleek dat slechts 3,4% (N=7) nooit (in België) in de gevangenis had gezeten. Deze daling kan enerzijds verklaard worden doordat sommige respondenten op latere leeftijd alsnog in de gevangenis belanden, anderzijds kan ook de optimalisatie van de databank als gevolg van de update van het systeem hier een rol in spelen. Voor de overige zeven respondenten is het mogelijk dat ze geen veroordelingen en geen gevangenisstraffen hebben ondergaan.

Ruimschoots tien jaar na de uithandengeving hebben bijna alle respondenten (96,6%) minstens één keer in de gevangenis gezeten.¹⁹ Dit is ruim een vijfde meer dan ten tijde van de meting (73,4%) in het onderzoek van Nuytiens et. al (2006). In 2013 zat 29,4% op het moment van de meting in de gevangenis, in 2015 27% en in 2016 25,5%. Er zat dus steeds een kwart tot bijna een derde van de populatie in detentie op de drie meetmomenten uit ons onderzoek. De vergelijking tussen de verschillende meetmomenten blijft gezien de vermelde update van de databank een delicate oefening. Het indiceert dat doorheen de loop van dit doctoraal onderzoek steeds minstens een kwart van de cohorte in de gevangenis bleek te zitten.

5.2. Recente vrijlating

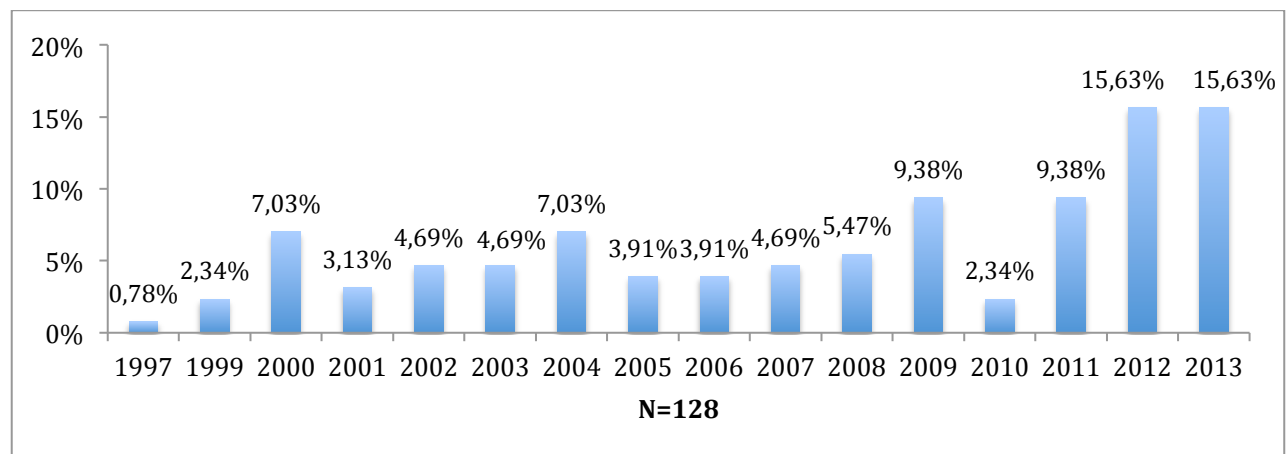
Van het overige deel van de populatie (dat zich dus niet in detentie bevond) werden de personen zonder detentiedossier buiten beschouwing gehouden. Hieruit bleek dat in 2013 41% in voorgaande 3 jaar werd vrijgelaten, 37,3% in 2015 en 35,6% in 2016. Voor deze berekening werd het jaartal van de meest recente vrijlatingsdatum genomen. Het is

¹⁹ Ook hier telden we opnieuw zowel detenties als veroordeelde of geïnterneerde, maar ook als voorlopig gehechte. Zowel opsluitingen ten gevolge van de uithanden gegeven feiten als opsluitingen als gevolg van feiten gepleegd tijdens de meerderjarigheid werden meegerekend.

echter niet onbelangrijk om te melden dat dit niet per se een vrijlating ten gevolge van een gerechtelijke beslissing inhoudt. Zo is het ook mogelijk dat men via ontvluchting is vrijgekomen (bij de update van 2016 was dit bij minstens 2 respondenten het geval), of niet is teruggekeerd uit een vorm van verlof (beperkte detentie, penitentiair verlof, uitgaansvergunning).

Het viel ook op dat één jongere werd vrijgelaten in 1997. Het feit dat zijn (eerste en tevens laatste) korte detentieperiode (van twee weken) ruimschoots voor zijn uithandengeving in 2000 eindigde, heeft te maken met het feit dat deze jongere pas op 19-jarige leeftijd werd uithanden gegeven (Nuytiens et. al, 2005).

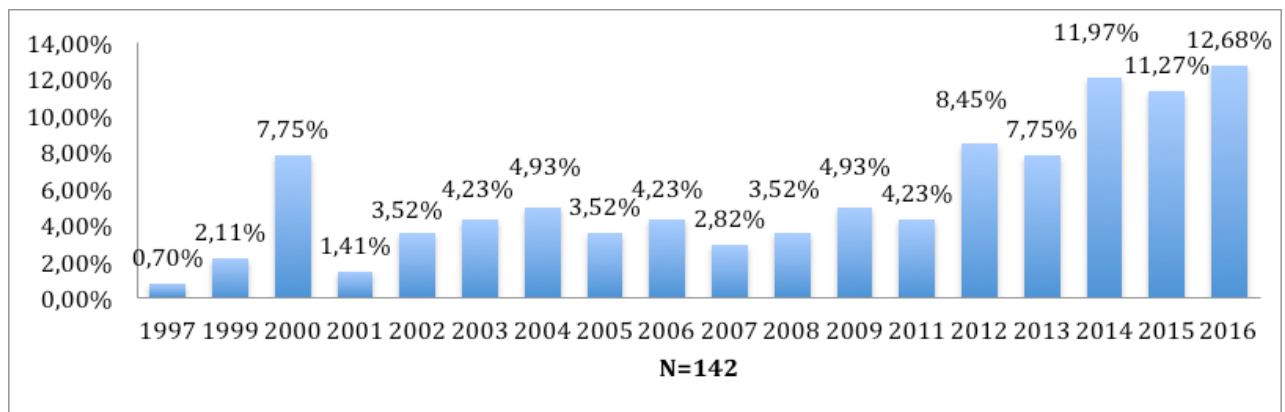
Figuur 2 : Jaartallen vrijlatingsdatum laatste detentieperiode in 2013²⁰

Toch blijkt, zowel uit figuur 2 als uit figuur 3, dat de vrijlating bij meerderheid van de populatie zich vooral situeert ter hoogte van de recente jaren. Van de respondenten die niet in de gevangenis zaten op het moment van de metingen, bleek dus een substantieel deel recentelijk in de gevangenis te hebben verbleven.

²⁰ Analooq aan de werkwijze in de databank SIDIS-Griffie, tellen we de 'detentieperiodes'. Dit gaat om een verblijf in de gevangenis, in het kader van de voorlopige hechtenis of in het kader van een definitieve veroordeling of internering. Tijdens één detentieperiode kan de detentiestatus wijzigen, bv. van voorlopig gehechte naar veroordeelde.

Figuur 3: Jaartallen vrijlatingsdatum laatste detentieperiode in 2016

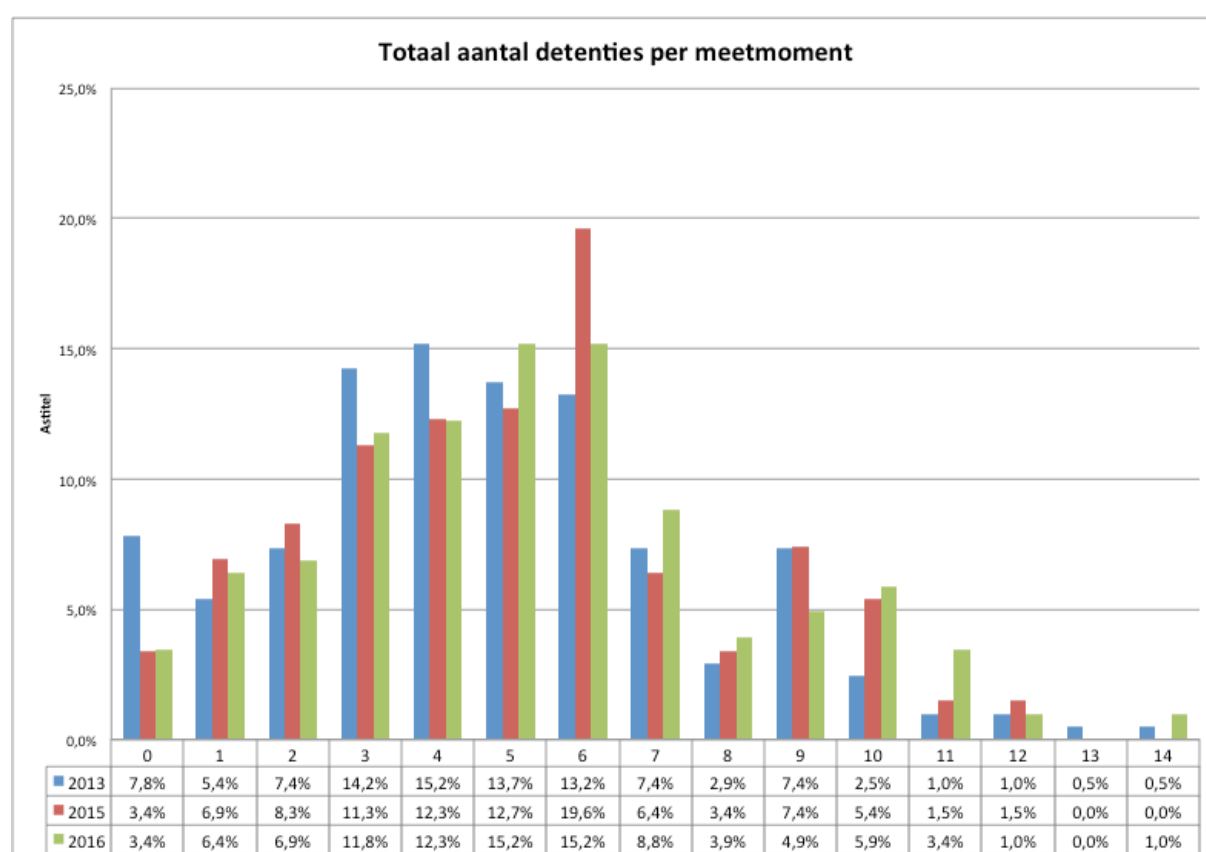

Niet alleen zat er dus tijdens de meetmomenten van het onderzoek steeds een kwart tot een derde van de cohorte in de gevangenis, van de overblijvende groep blijkt een significant deel recentelijk vrij te zijn uit de gevangenis. Hoewel ze tijdens het meetmoment niet in de gevangenis verbleven, weten we wel dat ze onlangs opgesloten waren en hun vrijheid recentelijk verworven blijkt te zijn. Dit impliceert dat meer dan de helft van de populatie actief betrokken is in het gevangenisstelsel, hetzij er in verblijvend, hetzij er recentelijk uit vrij gekomen.

5.3. Volwassenheid achter tralies

De meerderheid (86,7%) van de onderzoekspopulatie zat sinds het bereiken van de volwassen leeftijd meermaals in de gevangenis. Het aantal detentieperiodes loopt op tot 14. Meer dan de helft van de populatie (56,3%) heeft tussen drie en zes detentieperiodes achter de rug.

Figuur 4: Aantal detenties per meetmoment

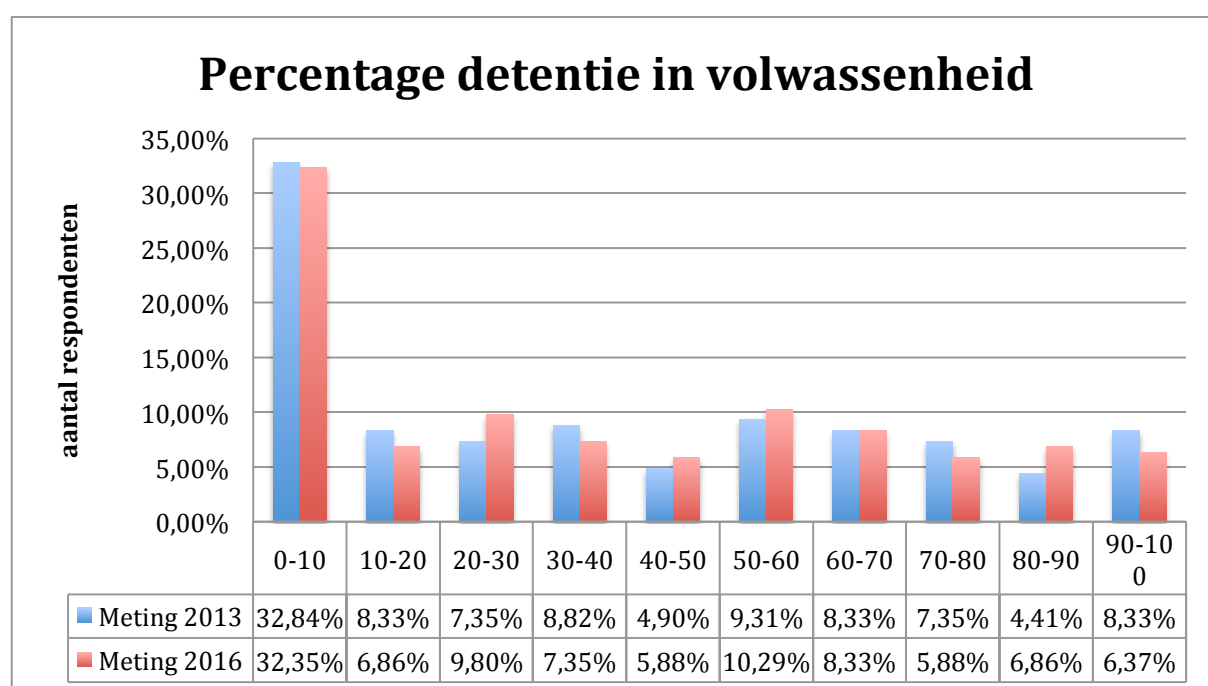
Het aantal detenties geeft echter weinig informatie over de tijd die gespendeerd werd in de gevangenis, kortom over de detentieduur. Het is mogelijk dat iemand met één detentie een veel langere detentieduur heeft ondergaan dan een respondent met vijf korte opsluitingen. Om een inschatting te maken van de detentieduur werd berekend hoeveel tijd de respondenten van hun volwassenheid tot heden in de gevangenis hebben doorgebracht. Hiertoe berekenden we het percentage van de tijd die ze tijdens hun volwassenheid (vanaf hun 18^e verjaardag tot augustus 2013, en tot september 2016) achter tralies hebben doorgebracht (zie tabel 8 of figuur 5). De tijd dat een respondent in de databank geregistreerd stond als gedetineerde werd opgeteld. Naast het verblijf in de gevangenis werd ook rekening gehouden met de periodes van elektronisch toezicht.²¹

²¹ Strafonderbrekingen (bv. in afwachting van elektronisch toezicht) werden niet meegerekend, gezien men niet als 'gedetineerde' wordt beschouwd in de databank.

Tabel 8: percentage volwassenheid achter tralies in 2013 en 2016

% detentie 18+	Meting 2013 in %	2013 in N	Meting 2016 %	2016 in N
0-10	32,84%	67	32,35%	66
10-20	8,33%	17	6,86%	14
20-30	7,35%	15	9,80%	20
30-40	8,82%	18	7,35%	15
40-50	4,90%	10	5,88%	12
50-60	9,31%	19	10,29%	21
60-70	8,33%	17	8,33%	17
70-80	7,35%	15	5,88%	12
80-90	4,41%	9	6,86%	14
90-100	8,33%	17	6,37%	13
Eindtotaal	100,00%	204	100,00%	204

Figuur 5: percentage gespendeerde volwassenheid in detentie

Uit de berekening van het percentage volwassenheid achter de tralies werd duidelijk dat zowel in 2013 als in 2016 een derde van de populatie minder dan 10% van hun volwassenheid in detentie heeft doorgebracht. In dit deel van onze populatie lijkt het justitieel traject in de volwassenheid beperkt te zijn. Terwijl één op drie slechts 0 tot 10% van de volwassenheid doorbracht in detentie, is er ook een aanzienlijke groep die meer dan de helft van hun volwassenheid tot nu toe in gevangenschap heeft

doorgebracht (37,7%). Voor 12,7% in 2013 en 13,2% in 2016 van de populatie (N=26; N=27) is dat zelfs 80% of meer. Bij deze laatste groep zien we vooral erg zware gevangenisstraffen (meer dan 15 jaar) die werden opgelegd rond de periode van uithandengeving (als gevolg van de uithandengeving of door feiten gepleegd kort volgend op de uithandengeving), of een aaneensluiting van meerdere lange (meer dan 7 tot 10 jaar) gevangenisstraffen onderbroken met zeer korte periodes uit de gevangenis.

Uit het onderzoek van Nuytiens en collega's (2005) werd duidelijk dat de effectieve gevangenisstraffen opgelegd als gevolg van de feiten waarvoor werd uithanden gegeven voornamelijk van (zeer) korte duur waren (Nuytiens et al., 2005).²² Zo bedroeg de duur van 38,5% van de effectieve gevangenisstraffen maximum 1 jaar. Dit kan dus zeker niet het hoge percentage volwassenheid achter tralies verklaren. Het hoge percentage detentie bevestigt de indruk dat het justitiële traject niet ten einde loopt na de uithandengeving. Een deel van de uithanden gegeven jongeren lijkt vast te komen zitten in het detentie-systeem, en ondanks hun jonge (gemiddeld 34 jaar) leeftijd verblijven ze een groot deel van hun volwassen leven in de gevangenis.

5.4. Minderjarigheid achter tralies

Het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) wees aan dat het aantal effectieve gevangenisstraffen als gevolg van de uithandengeving relatief laag ligt. Toch heeft driekwart van de populatie voor hun 18-jarige leeftijd in de gevangenis gezeten. We zien dat bij 40,2% dit over minder dan een maand gaat. Het gaat hier naar alle waarschijnlijkheid om een periode in voorlopige hechtenis. Ten tijde van de uithandengeving van de respondenten was het mogelijk om onder artikel 38 van de wet op de jeugdbescherming uit 1965 de jongere tijdelijk in de gevangenis te plaatsen voor een periode van bewaring. Hoewel een groot deel van de gespendeerde detentie tijdens de minderjarigheid hiermee te verklaren valt, zien we toch enkelen uit onze cohorte met een groter aantal dagen detentie in de minderjarigheid. Een van hen spendeerde zelfs

²² Zo blijkt dat 38,5% van de effectieve gevangenisstraffen maximum 1 jaar bedraagt. Straffen tussen 1 en 2 jaar bedragen 3,8% en straffen tussen 2 en 3 jaar bedragen 15,4%. Dit wil zeggen dat 57,7% van de straffen de termijn van 3 jaar niet overschrijdt. Straffen langer dan 5 jaar vonden Nuytiens et al. (2005) in 19,2% van de gevallen.

meer dan 2 jaar binnen detentie. Dit zou betekenen dat hij reeds voor zijn 16e in de gevangenis belandde.

Tabel 9: gespendeerde dagen in detentie voor 18 jarige leeftijd

Aantal dagen in detentie -18	N	%
0	52	25,49%
1-9	27	13,24%
10-19	38	18,63%
20-29	17	8,33%
30-39	9	4,41%
40-49	4	1,96%
50-59	5	2,45%
70-79	2	0,98%
90-99	2	0,98%
100-199	21	10,29%
200-299	13	6,37%
300-399	6	2,94%
400-499	3	1,47%
500-839	5	2,45%
Totaal	204	100%

Onder het huidig stelsel is detentie bij volwassenen niet langer mogelijk, toch zijn er crisissituaties waarin niet uit te sluiten valt dat minderjarigen op diensten voor volwassen geplaatst worden. Zo werd recent nog een meisje van 11 jaar gedwongen in volwassen psychiatrie geplaatst wegens gebrek aan plaats (De Standaard, 21/09/2017) en komen uithanden gegeven meisjes bij veroordeling tot effectieve gevangenisstraf (tijdens de minderjarigheid) vooralsnog in de volwassen gevangenis terecht (Nuytiens et al., 2015b).

5.5. Wettelijke toestand en lopende titels

Doorheen het onderzoek werd zoals reeds vermeld het SIDIS systeem geüpdatet. Hierdoor werd de informatie die beschikbaar was voor dit onderzoek uitgebreid tijdens de latere updates. Tijdens de update in 2015 en 2016 kon informatie over de 'wettelijke toestand' worden opgenomen in de dataset. Deze wettelijke toestand is een interne codering binnen de detentiedatabank. In dit onderzoek werd enkel de prioritaire

wettelijke toestand weerhouden: *“de geregistreeerde (prioritaire) wettelijke toestand heeft niet per definitie betrekking op het misdrijf in kwestie, maar op één of meerdere misdrijven binnen het globale pakket aan voor de persoon in kwestie geregistreeerde misdrijven (Maes, 2002, p345.)”*. Gezien er sprake lijkt te zijn van een cumulatie van verschillende gevangenisstraffen bij een deel van onze respondenten geeft dit inzicht in de aard van hun huidige gevangenisstraf. Aan deze interne codering hing ook een overzicht vast van het aantal ‘lopende titels’, dit geeft aan hoe veel straffen er actief waren op het moment van detentie.

Tabel 10 : interne codering wettelijke toestand in SIDIS/SUITE.

Wettelijke toestand	N
correctioneel veroordeelde tot +15 jaar	9
correctioneel veroordeelde tot > 3 jaar tot 5 jaar	7
correctioneel veroordeelde van + 10 jaar tot 15 jaar	7
correctioneel veroordeelde van +5 jaar tot 7 jaar	7
correctioneel veroordeelde van +7 jaar tot 10 jaar	7
beklaagde onder bevel tot aanhouding / ook voor uitlevering	5
tot een criminele tijdelijke straf veroordeelde	3
abnormaal misdrijfpleger- geïnterneerd tbr besch. maat.	2
veroordeelde - vonnis/arrest niet definitief	2
correctioneel veroordeelde tot > 1 jaar tot 3 jaar	1
niet definitieve geïnterneerde ter bescherming maatschappij	1
tot levenslange straf veroordeelde	1
Eindtotaal	52

In de raadpleging in 2016 werden 52 leden van de cohorte in SIDIS/GRIFFIE als gedetineerd vermeld. Wanneer we naar hun wettelijke toestand kijken zien we dat het merendeel correctioneel veroordeeld is. Dit komt overeen met onze eerdere observatie dat ze voornamelijk door de politierechtbank en correctionele rechtbank werden veroordeeld. Verder valt op dat bijna een vijfde tot meer dan 15 jaar veroordeeld is. Bovenstaande tabel maakt duidelijk dat een significant onderdeel van de onderzochte populatie zware straffen uitzit. Gezien het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) liet zien dat het strafrechtelijk gevolg van de uithandengeving relatief mild was, kan dit er op wijzen dat deze respondenten doorheen hun traject steeds zwaarder worden bestraft. Mogelijks wijst dit om verhoogde punitiviteit ten opzichte van recidivisme bij ‘persistente jeugddelinquenten’.

Slechts 12 van de 52 gedetineerde respondenten had één lopende titel, wat wil zeggen dat bij de meerderheid er inderdaad sprake is van een cumulatie van verschillende gevangenisstraffen wat de zwaarte van hun lopende titel kan verklaren.

6. Conclusie: justitiële traject in jongvolwassenheid

Het eerste onderzoeksluik van dit proefschrift geeft inzicht in het traject dat uithanden gegeven jongeren bewandelen binnen justitie tijdens hun jongvolwassenheid. Hoewel een derde van de populatie redelijk weinig contact lijkt te hebben met justitie, zien we dat de resterende groep nog steeds actief betrokken is (of gevangen zit) in het gerechtelijk apparaat. Hun traject komt niet tot een eind na de uithandengeving. Onze kwantitatieve data maken duidelijk dat de uithandengeving de cohorte op een spoor lijkt te zetten dat gedomineerd wordt door detentie (en nieuwe veroordelingen). Er is echter een, overigens erg interessant, deel van de populatie dat hier aan ontsnapt maar het merendeel lijkt toch dit dominante traject te volgen. De onafwendbaarheid van detentie komt uit deze reconstructie van het traject sterk naar voren. De kwalitatieve interviews met enkele leden van de cohorte moeten uitwijzen of deze onafwendbaarheid ook in de beleving en de perceptie van de betrokkene zelf aanwezig lijkt te zijn (zie hoofdstuk 4).

Gezien de gegevens over nieuwe veroordelingen en detentieperiodes ongetwijfeld onderhevig zijn aan ‘dark number’, detentieperiodes in het buitenland en andere factoren, en er louter op basis van geregistreeerde justitiële beslissingen een reconstructie werd gemaakt, mogen we er vanuit gaan dat het merendeel van de populatie bestaat uit minderjarige delinquenten die doorgroeien tot volwassenen ‘veelplegers’ ofwel de persistente jeugddelinquenten.

Het gereconstrueerde justitiële traject is niet rooskleurig. Een belangrijke vraag die zich opwerpt is hoe dit traject positief omgebogen kan worden, of hoe de negatieve effecten van de uithandengeving kunnen worden geminimaliseerd. Een belangrijk punt in deze kwestie is het gebrek aan projecten specifiek afgestemd op uithanden gegeven jongeren (Nuytiens et. al, 2006). Het onderzoek van Nuytiens en collega’s (2006) toonde aan dat er geen (en al zeker geen aangepaste) aandacht was voor de jongeren wanneer ze in de

volwassen gevangenis terecht kwamen. Deze jongeren kwamen in het volwassen detentiesysteem terecht dat onaangepast is aan hun noden, zonder extra begeleiding en bescherming (Nuytiens, et. al, 2006). Onder de huidige wetgeving is het niet langer mogelijk om minderjarigen in de volwassen gevangnissen te plaatsen, hoewel het nog in uitzonderlijke gevallen, ook bij de meisjes, gebeurt. Het kwalitatieve luik van dit onderzoek zal uitwijzen hoe groot de impact van deze eerste detentieperiode in het volwassen gevangenisstelsel op de jongeren blijkt te zijn. Deze detentie-ervaring zal worden omschreven als een belangrijk sleutelmoment in het verdere traject. We trachten in het vierde hoofdstuk de verworven informatie van de kwantitatieve pijler te verrijken door de inzichten van de jongeren zelf toe te voegen.

Ondanks de aanwezige rijkdom in informatie over een groot deel van onze cohort, wijst bovenstaande analyse ook uit dat een (klein) deel van onze populatie niet langer actief meedraait in de justitiële keten. Dit kan als een probleem worden omschreven in het door ons gevoerde onderzoek. Net door het gebruik van justitiële gegevens uit de strafrechtelijke keten kunnen we geen kennis vergaren over diegene die niet langer meedraaien in het systeem. We weten enkel dat ze niet te vinden zijn in de officiële databanken en dat hun justitiële traject op een gegeven moment tot halt is gekomen. Verder komen we niet meer te weten over hun traject in de volwassenheid na de uithandengeving. De gegevens uit ons onderzoek beslaat enkel het deel van de populatie dat **niet** lijkt te ontsnappen aan de justitiële greep. Deze specificiteit van onze onderzochte populatie waar we effectief over kunnen rapporteren moet ook in het kwalitatieve luik in acht genomen worden (zie verdere methodologische reflecties in hoofdstuk 3).

Intermezzo

Intermezzo

Bovenstaande kwantitatieve studie naar de justitiële trajecten na een uithandengeving maakte duidelijk dat het justitiële traject niet ten einde loopt na de uithandengeving. Een afschrikkend of ontradend effect door de uithandengeving lijkt bij de overgrote meerderheid niet te worden bereikt.

Door het bestuderen van de dossiers weten we meer over het parcours dat de jongeren als jongvolwassenen hebben doorlopen binnen justitie. We hebben zicht gekregen op het detentietraject van deze jongeren in de volwassenheid. Het merendeel van hen blijkt regelmatig in de gevangenis te vertoeven voor meerdere kortdurende periodes of voor een enkele (zeer) lange periode. We weten ook dat ze ook na het bereiken van de meerderjarigheid (meermaals) veroordeeld worden. Hetzij voor verkeersovertredingen, hetzij voor feiten die gelijkaardig zijn aan de feiten waarvoor ze destijds uithanden werden gegeven, namelijk vermogensdelicten.

Meer dan dit kunnen we aan de hand van deze dossieranalyse niet zeggen over onze uithanden gegeven jongeren. Waarom hun justitiële traject deze vorm heeft gekregen kan niet uit de verworven data worden ontwaard. Hoe deze jongeren dit moment zelf hebben ervaren en welke impact het moment van de uithandengeving heeft gehad op hun levenstraject evenmin.

Hoewel het cijfermatige beeld op de uithandengeving ons interessante informatie heeft verschaft, blijven er belangrijke vragen onbeantwoord. Ondanks dat onze specifieke groep uithanden gegeven jongeren al meer dan een decennium herhaaldelijk centraal staat in wetenschappelijk onderzoek, werd hun stem nog steeds niet gehoord. In het onderzoek van Nuytiens et al. (2005, 2006) werden de jeugdrechtbankdossiers gebruikt als leidraad om een beeld te krijgen over de jongeren. Wie ze zijn, wat is hun achtergrond, welke feiten hebben ze gepleegd en hoe ziet hun traject doorheen de jeugdzorg eruit, dergelijke inzichten werden bekomen. Er werden ook gesprekken gevoerd met jeugdrechters om inzicht te krijgen in de praktijk van uithandengeving, de motivatie, de achterliggende doelen en de ervaren beperkingen. De enige stem die hier echter niet aan bod kon komen, was die van de jongeren zelf. Ook in het kwantitieve luik

van ons onderzoek werd gekeken naar het justitiële traject van de jongeren: waar zaten ze in de gevangenis, hoe lang, hoe vaak, voor welke feiten werden ze veroordeeld, door welke rechterbank en met welke straf? Wederom kon bijgedragen worden aan de kennis over het afgelegde traject uithanden gegeven jongeren, maar de stem van de betrokkenen zelf bleef wederom uit.

Er is zonder twijfel nood aan een kwalitatief luik, waarin de stem van de jongeren centraal staat. Deze nood werd vertaald in de opzet van dit doctoraal onderzoek. De centrale focus komt op een blik in en vanuit de betrokkenen zelf te liggen, waarin het perspectief van de uithanden gegeven jongeren zelf centraal wordt geplaatst. Om inzicht te krijgen in de beleving en de ervaren impact van een ingrijpend justitieel mechanisme zoals de uithandengeving, zijn persoonlijke ervaringen van betrokkenen onontbeerlijk. Het centraal uitgangspunt hier is inzicht krijgen in hun verhaal wat betreft de specifieke en persoonlijke ervaring met het jeugdrecht en de uithandengeving. Wat betekent het voor een jongere om 'uithanden gegeven' te worden? Hoe ervaar je het als puber van 16 of 17 jaar wanneer een jeugdrechter beslist dat hij niets meer voor je kan doen en letterlijk zijn handen van jouw zaak aftrekt? Wat voor een signaal denken de jongeren dat de jeugdrechter probeert te geven? Wat doet zo'n uithandengeving met een jongere tijdens het volwassen worden?

Het doet iets op justitieel vlak, dat werd duidelijk in het eerste luik. Er is voor velen sprake van recidive, een zeker persistent traject binnen justitie. Maar wat doet het met de persoon zijn levenstraject, zijn beleving, zijn perceptie op jeugdzorg, justitie, zijn toekomst en zelfs op de maatschappij? Hoe groeien zij op tot volwassenen, met zo'n vervroegde start als jongvolwassene binnen justitie en vaak ook al binnen penitentiaire setting? Hoe wordt dit moment ervaren? Is het een moment van kentering of is het een deel van een groter traject, hoe kijken de jongeren er zelf op terug? Deze prangende vragen kunnen niet via de kwantitatieve dossieranalyse worden beantwoord.

Als we meer kwalitatieve kennis willen vergaren over de uithandengeving en zijn impact is het onontbeerlijk om te spreken met deze jongeren als ervaringsdeskundigen. De meerwaarde van dit onderzoek ligt in de tijd die intussen verstreken is. De respondenten zijn meer dan 15 jaar geleden uithanden gegeven. Ze hebben intussen een

traject doorheen de (jong)volwassenheid afgelegd. Door nu met hen te spreken, krijgen we de kans om te spreken over de gevolgen van de uithandengeving vanuit een retrospectief narratief. De uithandengeving heeft een spoor nagelaten, de jongeren zitten nu op een ander punt in hun leven en intussen is er van alles gebeurd. We weten dat de uithandengeving 15 jaar geleden was, maar we weten niet hoe zij de afgelopen jaren hebben ervaren.

Door het verstrijken van 15 jaar schulde er een grote uitdaging in het traceren van de respondenten voor een gesprek. Tijdens de dossieranalyse werden reeds methodologische moeilijkheden ervaren omtrent het vinden van de jongeren hun dossiers (door valse naamdracht en ontbrekende geboortedata). Rechtstreeks in contact komen met de jongeren zelf bleek een nog grotere uitdaging te zijn. Gezien de respondenten allemaal in de gevangenis verbleven ten tijde van het interview, gaat het over meer dan enkel het moment van de uithandengeving. Het gesprek laat toe om te kijken naar hun leven tot nu toe, en de impact die hun contacten met het justitiële apparaat daarop hebben gehad. Door het gebrek aan contactgegevens en een groot ethisch dilemma, werd besloten om enkel participanten te contacteren die in de gevangenis verbleven. Het risico dat we als onderzoeker een afgesloten hoofdstuk uit de geschiedenis van een lid uit onze cohorte komen heropenen, bovendien ongevraagd (en mogelijks ongewenst) en in hun persoonlijke setting, werd als onaanvaardbaar beschouwd. Hoewel andere onderzoekers wel meer invasieve opsporingsmethoden hanteren (V. van der Geest, Bijleveld, & Verbruggen, 2013) en hier doorgaans weinig (doch niet onbestaande) op negatieve respons van participanten stootten tijdens toenadering van onderzoekers, werd in overeenstemming met begeleiders en promotoren besloten om in dit onderzoek niet in de privésfeer van leden van de cohorte te treden. We gaan dieper in op deze ethische overwegingen in hoofdstuk 3.

De symbolische beslissing om een kind als volwassene te bestempelen laat ongetwijfeld sporen na in de jaren die volgen. Om te begrijpen hoe die sporen eruit zien, gingen we in gesprek met de jongeren (intussen volwassenen). De toepassing van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid fungeert als een katapult in de volwassenheid. In plaats van ruimte voor het proces van groei tot volwassenheid wordt met de uithandengeving (en

ook andere justitiële interventies zie Luyten, 2017) de jongere naar “instant aduldhood” geduwd.

De uithandengeving is, zoals Macdonald het omschrijft, als het ware een ‘fast track’ naar de volwassenheid (MacDonald, 2011). In tegenstelling tot de ‘emerging aduldhood’, waar er ruimte is om langzaamaan in de rol van een volwassene te groeien, een ‘slow track’ naar volwassenheid als het ware (MacDonald, 2011), werden de leden van onze cohorte met de uithandengeving zo snel mogelijk in de volwassenheid gekatapulteerd. Ze werden reeds op 16 jarige leeftijd ‘manu militari’ in de volwassenheid geduwd met alle (en dan vooral justitiële) verantwoordelijkheden die erbij horen. De vraag is welke gevolgen dit heeft doorheen de periode van volwassenheid die volgt. Het doel van het volgende luik is dieper ingaan op het retrospectieve narratief en de ervaren impact van dergelijke gebeurtenis op een mensenleven. We willen te weten komen wat het precies betekent voor de jongere zelf om uithanden te worden gegeven, en hoe zij zelf terugkijken op hun doorlopen traject.

Hoofdstuk 3

INHOUD HOOFDSTUK 3

1. Inleiding.....	90
2. Wie werden er geïnterviewd?	91
2.1 <i>Methodologische bedenkingen.....</i>	<i>93</i>
2.2 <i>Verloop van interviews.....</i>	<i>94</i>
3. Methodologie	96
3.1 <i>Taalgebruik.....</i>	<i>97</i>
3.2 <i>Voordelen</i>	<i>98</i>
3.3 <i>Nadelen</i>	<i>99</i>
3.4 <i>Rol van gender & zwangerschap.....</i>	<i>99</i>
4. Analyse	101
5. Narratives of the self.....	103
6. Conclusie.....	105

1. Inleiding

In dit derde hoofdstuk wordt de methodologische opzet van de kwalitatieve pijler uit ons onderzoek toegelicht. Er wordt overlopen wie in de geïnterviewde groep zit en welke praktische en methodologische overwegingen er werden gemaakt tijdens het uitvoeren van de kwalitatieve interviews. Vervolgens zal worden stilgestaan bij het verloop van het interview, het taalgebruik en de invloed van mijn rol als onderzoeker. Tot slot zal ook de analyse van de verworven data worden besproken, op welke manier werd met de inhoud van de interviews aan de slag gegaan en wat werd hier centraal gesteld.

Het belang van het betrekken van de jongeren hun perspectief in ons onderzoek valt aan de hand van verschillende argumenten te duiden. Eerst en vooral is het recht om gehoord te worden een van de belangrijkste kinderrechten (Art. 12, IVRK): *“Het recht om gehoord te worden staat ook wel bekend als het recht op participatie. Participatie is op te vatten als een voortdurend proces van het uitwisselen van informatie.”*²³ Hoewel de onderzochte populatie hier intussen al lang geen kinderen meer zijn, is de uithandengeving hen overkomen als minderjarigen. In het vorige onderzoek (Nuytiens et al., 2005) is hun stem niet aan bod gekomen. Hoewel hun dossiers doorheen de jaren verschillende keren werden geanalyseerd, hebben de geselecteerde uithanden gegeven jongeren zelf nooit actief kunnen participeren aan het onderzoek. De focus van het kinderrecht op participatie is gericht op het horen van de kinderen tijdens hun contacten met justitie tijdens de minderjarigheid, toch kunnen we het ook op ons onderzoek toepassen. Gedurende de loop van het onderzoek is de stem van de jongeren nog niet aan bod gekomen, en zijn ze nog niet gehoord. Ze zijn niet gehoord en hebben geen keuze gehad tot participatie. Een belangrijke beperking van het onderzoek van Nuytiens et al. (2005, 2006) is dat het steeds **over** jongeren gaat, in ons onderzoek trachten we ook **met** jongeren te werken of zoals Brunelle en Cousineau (2005) het zeggen: *“faire de la recherche **avec** et non **sur** les jeunes”* (Brunelle & Cousineau, 2005, p.205, eigen markering). Omdat we willen spreken over de impact en de sporen die de uithandengeving heeft nagelaten in het leven van de jongeren, is het woord van de betrokkenen onontbeerlijk in dit proces.

²³ <http://www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-12-over-het-recht-om-gehoord-te-worden/>

Ten tweede staat de stem van de jongeren qua procedural justice ook hoog op de agenda. Hierbij staat de 'fairness' of 'eerlijkheid' van een interventie centraal om ze legitiem te maken. Hoe eerlijker of juister een justitiele interventie wordt ervaren, hoe 'effectiever' ze zal zijn. Om iets te kunnen zeggen over de uithandengeving vanuit een 'procedural justice point of view', moet de stem van de betrokkenen dan ook aan bod komen.

Tot slot is ook vanuit een meer kwalitatief wetenschappelijk standpunt de stem van de betrokkenen essentieel. Interviews afnemen, of beter gezegd gesprekken aangaan, met de onderzochte personen geeft dit onderzoek de kans om verder te gaan dan louter de reconstructie van het justitiele traject. Het voeren van diepte-interviews gaf de kans om inzicht te krijgen in hun leven voor, tijdens en na de uithandengeving. Het gaat hier niet om het bekomen van de waarheid over het 'echte verhaal', de focus ligt eerder op de subjectieve beleving met extra aandacht voor het proces van opgroeien en volwassenheid. Hoe wordt zo'n ingrijpende justitiele gebeurtenis beleefd door deze jongeren?

2. Wie werden er geïnterviewd?

Er werden uiteindelijk 17 interviews afgenomen, in verschillende Belgische penitentiaire instellingen.²⁴ Deze interviews vonden plaats van februari tot november 2016. Acht respondenten weigerden mee te doen, vijf daarvan werden via de directie ingelicht en weigerden op basis van de info die de directie hen gaf. De weigeringen gebeurden dus voornamelijk wanneer er niet face-to-face informatie over het onderzoek kon worden gegeven. Het gebruik van 'gatekeepers' of intermediairs voor het contacteren van participanten is een gekende methodologische problematiek (Emmel, Hughes, Greenhalgh, & Sales, 2007; Mariën & Courtois, 2012; Shaffir & Stebbins, 1991). Zeker als het over formele gatekeepers gaat waarbij er een machtsonevenwicht bestaat tussen de gatekeeper en de gecontacteerde persoon, zoals in onze situatie tussen de gevangenisdirecteur en gevangene zeker het geval is (Emmel et al., 2007). *"De onevenwichtige machtsverdeling bij formele gatekeepers zorgt er voor dat kwetsbare*

²⁴ Andenne, Ittre, Mons, Paifve, Leuze-en-Hainaut, St. Gilles, Mechelen, Tilburg, Hasselt en Marche-en-Famenne

groepen geen vertrouwen hebben in de gatekeeper en minder geneigd zijn om te participeren. De onderzoeker wordt op dezelfde positie geplaatst als de formele gatekeeper en wordt op die manier geassocieerd met dezelfde noties van wantrouwen en afkeer” (Marien & Courtois, 2012, p6.). Dit kan mee verklaren waarom 5 respondenten weigerden aan het onderzoek te participeren wanneer ze door directie gevraagd werden om hun medewerking.

Verder werd een interview vlak voor de aanvang stopgezet omdat de situatie te onveilig werd geacht door enkele penitentiaire beampten. Vier respondenten bleken op de dag van de geplande interviews getransfereerd (3) of vrijgelaten (1) te zijn. Vijf interviews waren in het Vlaams, de overige 12 in het Frans. De duur van de interviews was gemiddeld 1u15, waarvan het kortste 27” en het langste 2u07. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was op het moment van de interviews 33,8 jaar. Uitgezonderd twee respondenten hebben ze allen minstens 50% van hun volwassen leven in de gevangenis gezeten (zie tabel 11)²⁵.

Tabel 11: percentage gespendeerde tijd binnen detentie van geïnterviewde participanten

% detentie 18+	Totaal
00-20	0
20-30	1
40-50	1
50-60	1
60-70	3
70-80	3
80-90	5
90-100	3
Eindtotaal	17

Wat betreft de participanten van de interviews gaat het hier dus over een specifieke subgroep van de populatie uithanden gegeven jongeren, namelijk diegenen die ten tijde van het onderzoek in de gevangenis zaten. Het detentietraject van de participanten blijkt gevuld met veel en langdurige opsluitingen in de gevangenis. Hun ervaring met detentie

²⁵ Hier werd het aantal dagen dat ze meerderjarig verhouden ten opzichte van het aantal dagen dat ze (als meerderjarig) in detentie hebben gezeten om vervolgens het percentage te kunnen berekenen

begint reeds op jonge leeftijd. Nog voor ze meerderjarig zijn komen ze in het volwassen gevangenisstelsel terecht. Slechts 4 van hen hebben niet als minderjarige in detentie gezeten. Bij de overige 13 varieert de periode die ze als minderjarige in de gevangenis hebben gezeten sterk. Hoewel het bij ongeveer de helft blijft bij enkele weken of zelfs dagen blijft, zien we dat er toch vijf respondenten zijn die geruime tijd als minderjarige in gevangenschap hebben doorgebracht.

2.1 Methodologische bedenkingen

Alle interviews werden dus binnen de gevangenis afgenomen. Enkele ethische bedenkingen speelden een rol in de opzet van het kwalitatieve onderzoeksluik. De gegevens over de cohorte uithanden gegeven jongeren, verworven uit het onderzoek van Nuytiens et al. (2005, 2006), werden verzameld zonder het medeweten van de betrokkenen. De dataverzameling voor het eerste luik uit dit onderzoek vond eveneens plaats zonder toestemming van de betrokkenen. Het gebruik van officiële gegevens zoals strafbladen en detentiedossiers zorgde ervoor dat de toelating van de uithanden gegeven jongeren zelf tot nog toe nooit vereist was. Een officiële goedkeuring door de minister van Justitie en een toelating door de Directoraat Generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGPI) verzekerde namelijk toegang tot hun dossiers.

Afnemen van interviews daarentegen vereist een vrijwillige participatie. Er was sprake van praktische, ethische en persoonlijke bedenkingen bij de manier waarop de respondenten moesten worden gecontacteerd. Eerst en vooral praktisch gezien, er waren voor sommige respondenten wel enkele persoonsgegevens beschikbaar maar geen telefoonnummers en niet altijd een adres. De leden van de onderzochte groep waar de meeste data over werden verzameld, zijn diegenen met een rijk gevuld traject binnen justitie. Over zij wiens uithandengeving echter een 'eindpunt' lijkt te zijn binnen justitie, was er amper tot geen informatie beschikbaar. Hierbij was het praktisch gezien moeilijk om hen te contacteren zonder adres- of andere contactgegevens.

Verder was het contacteren vanuit een ethisch standpunt niet evident bij leden uit de cohorte die niet langer een actief traject binnen justitie hadden. Indien er toch op enige wijze concrete contactgegevens konden worden bemachtigd (aanvraag in het

rijksregister of via justitiële hulpverleners), overheerste de vraag of het wel verantwoord zou zijn om hen te benaderen met de vraag om mee te werken. Wanneer de uithandengeving niet gevolgd werd door een gevuld parcours binnen justitie, behoort de uithandengeving, en zelfs contact met justitie, tot het (potentieel ver) verleden van de betrokkene. De respondent heeft tijdens de opbouw van zijn volwassen leven deze fase mogelijks achter zich gelaten en wil hier misschien niet meer aan worden herinnerd. Hoe valt het te verantwoorden dat, in het kader van ons onderzoek, hun leven mogelijks ‘overhoop’ wordt gehaald, wanneer onverwachts een onderzoeker in hun privésfeer komt vragen om een interview? Zowel vanuit een ethisch perspectief (recht op privacy en gebrek aan toestemming) maar ook vanuit een persoonlijk perspectief (gevoelsmatig als onderzoekers/mensen) werd besloten om niet op deze wijze contact op te nemen met mogelijke respondenten. Zoals reeds in het intermezzo werd aangehaald, zijn er onderzoeken waarin wel besloten werd personen te benaderen in hun privésfeer (Sharpe, 2012; V. van der Geest et al., 2013). Hierbij waren negatieve reacties door respondenten bij benadering door de onderzoekers schaars doch niet onbestaande. In overleg met promotoren van dit onderzoek werd besloten om enkel leden van de cohorte die op het moment van het onderzoek in de gevangenis verbleven te contacteren.

Vanuit praktische overwegingen gaf dit het voordeel dat de participanten hun locatie gekend was en er louter de toestemming van het DGPI en inrichtingshoofd vereist was voor de toenadering van mogelijke participanten. Maar ook vanuit ethische overwegingen konden deze respondenten redelijk discreet en geheel vrijblijvend om hun medewerking worden gevraagd. Belangrijk blijft echter te wijzen op de inachtneming van de specificiteit van de geïnterviewde leden uit de onderzoeksgroep. Inzichten uit de kwalitatieve pijler van dit onderzoek (hoofdstuk 4) hebben enkel betrekking op de subcategorie van de totale cohorte, namelijk die groep met een persistent detentietraject.

2.2 Verloop van interviews

De interviews vonden plaats in verscheidene gevangenissen doorheen heel België. Het verloop van de interviews was over het algemeen bijzonder gelijkaardig in het

merendeel van de gevangenen. Vooraf werd via telefonische contact of emailverkeer met het inrichtingshoofd van een gevangenis een ontmoetingsmoment afgesproken. Er werd steeds de toelating gevraagd aan het inrichtingshoofd om persoonlijk het onderzoek aan de respondenten voor te leggen, om vervolgens geheel vrijblijvend om hun medewerking te vragen.

In het merendeel van de gevangenen werd op deze manier te werk gegaan. Twee gevangenisdirecteurs kozen er voor om zelf op voorhand de gedetineerden bij zich te roepen en te vragen of ze wilden deelnemen aan een universitair onderzoek. In dit geval was het dus niet mogelijk om het onderzoek uitvoerig toe te lichten alvorens de betrokkenen al dan niet besloten om te participeren. Gezien de bezorgheden met betrekking tot informed consent (zie verder) werd steeds getracht om face to face, met uitvoerige uitleg en informatie, medewerking te vragen aan de mogelijke participanten.

Op de dag van de interviews zelf meldde ik me aan in de gevangenis en werd ik stevast naar de advocatenruimte gebracht. Enkel in de gevangenis van Sint-Gillis werd een kantoor ter beschikking gesteld in het cellulair. De keuze voor de advocatenruimte gebeurde steeds door de instelling zelf. Hoewel dit het voordeel creëerde dat er veel privacy tijdens het interview was, en we tijdens de loop van het interview niet onderhevig waren aan de reguliere dagindeling (appel, tellen van de gedetineerden, wandeling, etc.), waren er toch ook nadelen aan verbonden.

Hoewel de reden van mijn bezoek nadrukkelijk aan penitentiair personeel duidelijk werd maakte, werd dit zelden aan de gedetineerden medegedeeld. Zij kwamen dus redelijk verbaasd in de advocatenruimte toe, sommigen gealarmeerd door het onverwachte bezoek van hun advocaat (zoals het dan tegen hen gezegd werd als ze werden opgeroepen). Het gebeurde ook dat ondanks mijn nadrukkelijk verzoek om de gedetineerden een per een op te roepen, ze toch tegelijkertijd werden opgeroepen, waardoor enkele participanten (zonder mijn medeweten) voor de aanvang van het interview reeds geruime tijd hadden moeten wachten.

3. Methodologie

Voor de aanvang van elk interview werd een informed consent (zie bijlage 1 & 2) overlopen samen met de participant. Bij de voorbereiding van de interviews was het opstellen van de informed consent een van de grootste bezorgdheden. De respondenten werden namelijk benaderd omdat ze geselecteerd werden als uithanden gegeven jongeren in eerder onderzoek van Nuytiens en collega's (2005). De jongeren die destijds in dat onderzoek werden opgenomen, maken ook in ons onderzoek de onderzochte populatie uit. Tijdens het afnemen van de interviews was het eerste onderzoeksluik van dit doctoraatsonderzoek, namelijk de dossieranalyse om hun justitieel traject te reconstrueren, reeds gedaan. Deze interviews vormden dus de eerste keer in meer dan 10 jaar dat de respondenten hier over geïnformeerd en gecontacteerd werden.

Het correct en transparant overbrengen wat er tot dan toe allemaal al onderzocht was, voelde aan als een prangende noodzakelijkheid en een ethische verplichting. Gezien ons eerste onderzoeksluik een (kwantitatief) vervolgonderzoek betreft, betekent het dat deze mensen in de praktijk al meer dan 10 jaar gevolgd worden. Zowel hun jeugddossiers als hun strafbladen en detentiedossiers zijn reeds veelvuldig en uitvoerig geanalyseerd, zonder hun medeweten of toestemming. Het kort en verstaanbaar overbrengen van de stappen die reeds waren genomen in het onderzoek werd hierdoor een van de belangrijkste uitdagingen. De verwachte reactie van de respondenten op de kennisgeving hiervan toonde zich als een van de grootste bekommernissen bij de opzet van dit onderzoeksluik. Wanneer uiteindelijk in de praktijk de informed consent werd overlopen, bleek de reactie bijna afwezig. De respondenten wilden doorgaans zo snel mogelijk aan het gesprek beginnen. Er was nagenoeg geen verontwaardiging over de onderzoek-stappen die reeds gezet waren. Er was bij een enkeling interesse in hoe ik bij hem terecht was gekomen en op welke manier ik aan die informatie was gekomen. Maar na de uitvoerige uitleg bleef ook hier de verwachte (en zelfs gevreesde) verontwaardiging uit.

Het informed consent bleek op meerdere vlakken anders uit te draaien dan oorspronkelijk gedacht. Zo was er ook de mogelijkheid voorzien om contactgegevens op te geven om later, in het kader van mogelijk toekomstig onderzoek naar de

uithandengeving, nogmaals gecontacteerd te worden. Gezien de penitentiare context van de interviews was het voor de participanten niet evident om dit in te vullen. De respondenten konden geen eigen gsm nummer of een privéadres opgeven. Dit leek bij sommigen gevoelens van gêne op te roepen. Hoewel deze mogelijkheid werd opgenomen om hen een vorm van agency te geven over verdere participatie aan dit onderzoek, leek het gebrek aan de mogelijkheid om rechtstreekse contactgegevens op te geven onbedoeld voor gevoelens van schaamte te zorgen bij de bevraagden.

Het kwalitatieve onderzoeksluik (hoofdstuk 4) doelt erop inzicht te krijgen in de beleving van iemand die uithanden werd gegeven als minderjarige. Hoewel de uithandengeving uiteraard als centraal thema in de gesprekken aan bod kwam, werd aan de hand van een overzicht van verschillende levensfasen (zie bijlage 3 & 4) geprobeerd om hun volledige levensverhaal te overlopen. Het ging over meer dan enkel de uithandengeving. Verschillende thema's werden besproken: hun leven voor de uithandengeving (hun jeugd, schoolcarrière, de buurt), het moment van de uithandengeving (fase van contact met jeugdrechtbank, met het volwassen gerecht, de eerste detentie), hun huidige detentie en hun toekomst en verwachtingen.

Er werd een open vragenlijst (zie bijlage 3 & 4) gebruikt als leidraad en het overzicht van de levensfasen. Het interview kon zo over het levensverhaal van de respondenten gaan, met focus op de uithandengeving zonder uitsluitend over dat thema te praten. Deze manier van kwalitatief onderzoek steunt in grote mate op het geheugen en de capaciteiten van de respondent om zich zijn leven te herinneren. Een van de grootste kritieken op deze onderzoekstechniek is hoe dit geheugen een impact kan hebben op de manier waarop gebeurtenissen in het verleden herinnerd worden (Richie, 2003; Sommer, 2009; Yow, 1994).

3.1 Taalgebruik

Zoals reeds vermeld werden 12 van de 17 interviews niet in mijn moedertaal afgenomen. Hoewel België tweetalig is, en Frans een officiële landstaal, is de impact van de gebruikte taal tijdens de interviews noemenswaardig: *“As is common to all scientific enquiry, reports of research which involves the use of more than one language need to*

include a thorough description of the translation-related issues, problems and decisions involved in the different stages of the research process” (Temple, 1997, p.613).

De uitdagingen bij interviewen in andere talen zijn niet ongekend (Larkin, Dierckx de Casterlé, & Schotsmans, 2007; Temple & Young, 2004). Er is veel geschreven over de beperkingen, valkuilen en moeilijkheden hieromtrent (Squires, 2009). We overlopen de voor- en nadelen van het gebruik van meerdere talen door een onderzoeker.

3.2 Voordelen

Hoewel het afnemen van interviews in een andere taal ongetwijfeld als grote uitdaging kan worden omschreven, kwamen er toch een aantal onverwachte voordelen naar boven. Het beperkt beheersen van de taal verhinderde mij als onderzoeker om de respondent te onderbreken tijdens het geven van zijn antwoorden. In de eigen moedertaal heb je snel in de gaten wat de respondent probeert te zeggen, en gebeurt het soms dat je al doorvraagt alvorens zijn zin volledig is afgemaakt. Gezien het me enkele tellen kostte om bijvragen in mijn hoofd te formuleren, begon de respondent zelf vaak verder te vertellen, soms in een volledig andere richting dan ik zou hebben doorgevraagd. In de Nederlandse interviews merkte ik dat het vele moeilijker was om niet te onderbreken, om door te vragen of bij te vragen, wat toch het hele gesprek kan veranderen. Dit aspect van luisteren werd in de literatuur eerder als mogelijke beperking aangehaald. Zo schrijven Heldens en Reysoo (2005): *“Ook het luisteren kan door onvoldoende taalbeheersing bemoeilijkt worden. In deze situaties moet men ervoor waken om in de reacties een al te grote verwondering of interesse voor het cultureel andere te tonen.”* (Heldens & Reysoo, 2005, p.120)

Om na te gaan of ik de respondent juist begrepen had, probeerde ik het antwoord kort te herhalen. Hierdoor ging de respondent uitgebreider en in andere bewoordingen zijn antwoord toelichten, tot we beiden het gevoel hadden dat ik het helemaal had begrepen. Hoewel dit tijdens het gesprek soms bij mezelf als onderzoeker een heel inadequaat gevoel kon creëren, bleek dit in de transcripties een grote meerwaarde te zijn. Soms merkte de gedetineerde aan mijn gezichtsuitdrukking of aan mijn reactie dat ik het niet helemaal begreep. Daardoor probeerde hij op verschillende manieren zijn

verhaal over te brengen tot ik het begreep, telkens ingaand op een ander detail. Deze 'rijkdom' aan data in de transcripten is veel minder in de Nederlandse transcripties terug te vinden.

3.3 Nadelen

Toch is het belangrijk te vermelden dat er ook nadelen verbonden zijn aan interviews afnemen in een andere taal. Er lijkt meer diepgang mogelijk tijdens het voeren van het gesprek zelf in de moedertaal, mede omdat bijvragen natuurlijker gebeurt. Er zit geen vertraging op omdat de onderzoeker nog naar de juiste woorden zoekt. Het is ook makkelijker om scherpere vragen te formuleren als je alles begrijpt. Tijdens interviews in een andere taal gaat het toch vooral om het brede plaatje en gaan de details soms verloren. Volgens Heldens & Reysoo (2005) schuilt de moeilijkheid in de evaluatie van de data, door het verschil tussen de referentiekaders van interviewer en geïnterviewde. (Heldens & Reysoo, 2005). Het viel op tijdens het analyseren van de Franse transcripties dat er interessante punten onbewandeld blijven of belangrijke details verloren gaan door een mijn gebrek aan bepaalde woordkennis. Bijvoorbeeld: wanneer een van de respondenten zijn ervaring als minderjarige in de correctionele rechtbank beschrijft, gebruikt hij het woord 'menottes'. Omdat ik niet wist dat dit handboeien betekent, vraag ik er niets over door. In een Nederlands gesprek zou ik zonder twijfel (uitvoerig) doorvragen hoe het aanvoelt om als 16-jarige door een rechtszaal te wandelen met handboeien aan. Bij het lezen van de transcripties ontstaat hieromtrent een zekere frustratie als onderzoeker over dergelijke gemiste kansen.

3.4. Rol van gender & zwangerschap

Elk interview vond plaats in de gevangenis en elke geïnterviewde participant was een man. De uitdagingen van interviews afnemen als vrouw in mannengevangenis zijn niet ongekend. Reeds in 1985 omschreef Gurney dat de impact van de onderzoeker zelf op kwalitatief onderzoek vaak over het hoofd wordt gezien. Daarom is belangrijk om stil te staan bij de impact die ik zelf als onderzoeker heb gehad op de verzamelde data. Niet alleen heeft mijn gender ongetwijfeld een impact gehad, bij 15 van de 17 interviews was ik bovendien (zichtbaar) zwanger.

In methodologische literatuur omtrent het afnemen van interviews met gedetineerden staan voorschriften over hoe diepte-interviews voorbereid, afgenomen en geanalyseerd moeten worden (Berg, Lune, & Lune, 2004; Flick, 2014; Seidman, 2013). Over de onderzoeker is veel informatie te vinden, welke houding aan te nemen, de geluiden die je mag maken, de vragen die je stelt, de emoties die je toont, etc.. Maar de onderzoeker zelf wordt als een soort ‘alleman’ (of ‘anymen’ zoals J. M. Johnson (1975) het noemt) omschreven. Er wordt quasi nergens ingegaan op de impact van het geslacht van de onderzoeker zelf: *“the topic of men interviewing women or women interviewing men has been ignored by qualitative researchers who use in-depth interview methods”* (Williams & Heikes, 1993, p.281).

Crewe (2014), die verder bouwt op Jewkes (2011), is zelfs van mening dat onderzoekers hun geslacht en emoties volledig verwijderen uit het onderzoek: *“the male writer also writes his maleness out of the text, the reader is confronted with a text that both disregards the emotions of its subject and omits the emotional and gendered experiences of its scribe”* (Crewe, 2014, p.392). Interviews afnemen als zwangere vrouw binnen gevangenissetting was op verschillende vlakken een uitdaging. De op voorhand verwachte moeilijkheden waren vooral omtrent het contact met de gedetineerden, als jonge, zwangere en misschien toch net wat kwetsbaardere vrouw. In de praktijk bleek de grootste moeilijkheid echter mijn houding ten opzichte van de penitenciaire instelling zelf dan tegenover de gedetineerden. Het idee om uit veiligheidsoverwegingen weggestuurd te worden, zorgde voor een zenuwachtige en onrustige sfeer bij het toekomen en aanmelden in de gevangenis. Door de deur raken, tot in de advocatenzaal waar de interviews plaatsvonden, voelde elke keer als een spannende opdracht.

Het feit dat ik zwanger was bleek tijdens de interviews zelf niet zo’n grote rol te spelen. Geen enkele respondent vroeg er iets over, en bij de enkelen waar het ter sprake kwam, bleek oprechte verbazing als ik zei dat ik in verwachting was, het was hen tot dan toe niet opgevallen. Het creëerde wel een uitdaging om gefocust te blijven. De eerder besproken taalbarrière zorgde soms al voor wat uitdaging om even scherp te blijven gedurende het volledige gesprek (het is namelijk makkelijker om je ‘oren uit te zetten’ wanneer het gesprek niet in je moedertaal is), maar zo’n trappelende baby kan ook zeker als pittige afleiding dienen. Anderzijds voelde ik ook ergens een rust, dat ik niet

alleen de interviews moest afnemen, dat er iemand aan mijn zijde stond. Het zorgde er ook voor dat ik me niet kon laten verlammen door zenuwen omtrent de taal en de setting, want ik wou mijn kindje niet met al de stress opzadelen. Het dwong mij dus om redelijk kalm aan de interviews te beginnen.

Als onderzoeker heb ik getracht stil te staan bij mijn eigen invloed als jonge, zwangere vrouw op het verloop van de interviews. Expliciet leek er enkel van mijn kant ervaren impact te zijn, zoals bij het betreden van de gevangenis of het focussen tijdens de interviews. Impliciet kan de impact ook tijdens het gesprek aanwezig zijn geweest. Een van de bevindingen uit de interviews draait rond angst tijdens de eerste detentie. Zo is het mogelijk dat respondenten niet rechtstreeks over ervaren angst willen praten als reactie op mijn gender. Ook tijdens het bespreken van de resultaten wordt dus, waar nodig, stilgestaan bij de impact van gender op het gesprek.

4. Analyse

In het vierde hoofdstuk van dit proefschrift staan de bevindingen van de gevoerde gesprekken centraal. De analyse van de interviews gebeurde in verschillende fasen. Eerst werd de opname van elk interview herbeluisterd en werden de belangrijkste bevindingen per gesprek neergeschreven. Vervolgens werd, na het transcriberen²⁶, elk transcript handmatig gecodeerd. Zo werden bij alle verhalen grote thema's aangeduid, maar ook allerlei kleinere codes bij levensgebeurtenissen geplaatst. Vervolgens werd op basis van deze gecodeerde transcripten een ruwe versie van de belangrijkste thema's gemaakt. Deze grove schets van de voornaamste bevindingen werd besproken in groep met collega's en op verscheidene begeleidingscomités met promotoren en begeleiders.

Met input van deze initiële analyse in de hand werden alle transcripten nog meermaals overlopen en extra gecodeerd. De oorspronkelijk thema's werden verder uitgediept en uitgewerkt over een periode van een jaar. Ook werden de eerste interviews reeds rudimentair geanalyseerd op het moment dat er nog nieuwe interviews werden afgenomen (dit gezien de haalbaarheid van interviews afnemen op het einde van mijn zwangerschap moeilijk werd). Aan de hand van deze resultaten werd de topiclijst van de

²⁶ de Nederlandstalige transcripties gebeurden door mijzelf, de Franstalige door een jobstudent.

interviews hier en daar uitgebreid en kon in de laatste interviews dieper ingegaan worden op de reeds gevonden thema's.

Er werd gekozen voor het handmatig coderen gezien het bescheiden aantal interviews. Het feit dat de transcripten in twee talen waren, droeg ook bij tot de keuze voor een schriftelijke, manuele analyse opdat gebruikte codes zowel variërend in het Nederlands of Frans konden zijn. Dit gaf mij als onderzoeker de vrijheid om puur op inhoud te coderen zonder met gepaste taal of vorm bezig te zijn.

Onze vorm van analyseren heeft veel kenmerken uit de interpretatieve fenomenologie. Deze methodologisch strekking gaat ervan uit dat participanten van het onderzoek proberen hun eigen wereld te begrijpen, en de onderzoeker probeert te begrijpen hoe die participanten hun wereld proberen begrijpen (Smith & Osborn, 2007). Doorgaans worden interpretatieve fenomenologische analyses gedaan op kleine cohorten, zoals onze 17 respondenten. *"The detailed case-by-case analysis of individual transcripts takes a long time, and the aim of the study is to say something in detail about the perceptions and understandings of this particular group rather than prematurely make more general claims."* (Smith & Osborn, 2007, p.55).

Onze gehanteerde methode van analyse werd aldus geïnspireerd door interpretatieve fenomenologie. Reflexieve fenomenologische analyse (RFA) gebeurt doorgaans in 4 fasen. In de eerste fase wordt het materiaal herhaaldelijk gelezen zodat de onderzoeker vertrouwd raakt met de data als geheel. Hierna wordt de tekst in 'meaning units' onderverdeeld. In de derde fase worden clusters gemaakt van deze meaning units, waarin gekeken wordt wat de units betekenen op abstracter niveau. In de vierde fase worden ten slotte verbanden gelegd tussen de clusters om de structuur van het bestudeerde fenomeen te ontwaren. Deze laatste fase vraagt volgens Van Der Meide (2014) *'om constante reflectie op de delen en veel overleg binnen het onderzoeksteam'*.

De data-analyse van deze methode, de 4 fasen, gebeurt als hermeneutische cirkel: *'het dynamisch en herhaald bewegen tussen het geheel, de delen en het geheel'* (Van Der Meide, 2014, p.70). In de analyse van ons doctoraal onderzoek werd dan ook herhaaldelijk heen en weer gegaan tussen analyseren, interpreteren, doornemen van transcripten en verder analyseren. De analyse gebeurde niet lineair maar eerder

cirkelvorming waarbij steeds opnieuw naar het materiaal werd gegaan voor diepere uitwerking.

In voorliggend onderzoek werd aan de hand van verschillende rudimentaire analyses, waarin ruwe thema's, ('meaning units' als het ware) samen besproken werden, getracht om meer overkoepelende en abstractere thema's (of clusters) te vrijwaren. Na deze sessies werd opnieuw in de data gedoken om te ontdekken waar de thema's uit bestonden en hoe ze aan mekaar hingen. Naast de reflectie over de gebruikte methodiek en analyse, is het ook belangrijk om stil te staan bij de aard van de data en hoe deze tot stand is gekomen. Het begrijpen van het zelfnarratief van de participanten en de constructie ervan is essentieel om de vergaarde data op een juiste manier te kaderen.

5. Narratives of the self

"They viewed themselves as survivors making their way through turbulent times, the resourceful stars of their own life stories." (Inderbitzin, 2005, p.2).

Vooraleer het vierde hoofdstuk aanvangt, moet worden geschetst welke data precies werden geanalyseerd in dit kwalitatieve onderzoeksluik. Het gaat over gegevens die gehaald werden uit 17 gesprekken met mensen die hun levensverhaal met ons wilden delen tijdens een interview in de gevangenis waar ze op dat moment verbleven. De manier waarop zij hun verhaal vertellen en wat zij beslissen te delen is van vitaal belang voor het kaderen en begrijpen van de verzamelde data.

Net zoals het kwantitatieve luik (zie hoofdstuk 2) geen objectieve weergave maar eerder een reconstructie is van een traject vanuit een bepaald (in dat geval justitieel) perspectief, heeft de verzamelde data vanuit de gesprekken een specifieke eigenheid. De manier waarop de participanten terugkijken op het leven, hoe ze waarde geven aan gebeurtenissen en de impact inschatten is niet op objectieve manier uit te drukken. Een belangrijk concept dat we zullen gebruiken om de interviews beter te begrijpen komt van Schafer (1989) verder uitgewerkt door Gergen en Gergen (1997) namelijk 'narratives of the self'. Gergen & Gergen (1997) omschrijven hoe een individu de capaciteit heeft tot '*reflective reconstruction of self-understanding*'. Mensen zijn in staat

om zelf actief vorm te geven aan hun identiteit. Ze ondergaan hun leven niet passief maar zijn actief bezig met het construeren van hun levensgeschiedenis op reflexieve wijze. Het 'self-narrative' of zelfnarratief is vervolgens een weergave van de relatie die een persoon heeft met die gebeurtenissen die hij relevant ziet in zijn leven in een bepaalde tijdsperiode. *"In developing a self-narrative the individual attempts to establish coherent connections among life events"* (Shamir & Eilam, 2005, p.402). Iemands huidige identiteit en zelfvisie is vervolgens geen plotselinge en mysterieuze openbaring, het is een logisch resultaat uit een levensverhaal (Gergen & Gergen, 1997). Het verkregen levensverhaal aan de hand van dit zelfnarratief moeten we niet bekijken als een 'complete levensgeschiedenis'. Niemand kan zijn volledige levensverhaal vertellen. Het levensverhaal is een subjectieve reconstructie: *"it is the image that a narrator paints for him or herself, of his or her life, and which he or she shares with an interlocutor"* (Jaspart & De Fraene, 2015, p.323).

De analyse van de gevoerde gesprekken levert ons dus inzichten over de 'self-narratives' aan de hand van de 'self-narratives'. Het is het levensverhaal dat de participant met mij heeft gedeeld tijdens ons gesprek in een specifieke setting (een advocatenruimte in een gevangenis), vanuit hun eigen reflectie op dat moment en als constructie van hun traject in reactie op mijn vraag naar hun leven en de rol van de uithandengeving hier op. Dit is belangrijk om in het achterhoofd te houden bij het lezen van de analyse. Een selfnarrative of zelfnarratief is namelijk een reconstructie van het eigen levensverhaal dat gevormd wordt in interactie met verschillende elementen. Hier zijn niet enkel de levensgebeurtenissen en de perceptie op die levensgebeurtenissen van belang. De manier waarop men in het heden in het leven staat, bepaalt ook mede hoe men terugkijkt op gebeurtenissen in het verleden (Ellis & Bochner, 2000). Naast de eigen perceptie op levensgebeurtenissen en de huidige levensfase die deze perceptie mee vorm geeft, zien we ook dat justitiële, of institutionele, elementen mogelijks een invloed uitoefenen op het verhaal.

De impact van diagnoses en dossierelementen werd reeds door Hacking (1998) in zijn boek *'Mad Travellers'* aangehaald. In dit boek beschrijft hij hoe kinderen met mentale stoornissen gesocialiseerd worden in het medische systeem en zich hun diagnose als het ware 'eigen' maken. Ze gebruiken gelijkaardige terminologie om zichzelf te beschrijven

als de terminologie die in hun dossiers en diagnose terug te vinden is (Hacking, 1998). Dit is niet enkel zo bij kinderen met mentale stoornissen, ook kinderen die met het jeugdrecht in aanraking komen, en bijgevolg in jeugdinstellingen terecht komen, lijken de (klassiek criminologische) elementen die in hun dossiers worden aangehaald als criminogene factoren te absorberen in hun levensverhaal. Zo worden de jongeren als het ware hun dossiers (Goris, 2015).

6. Conclusie

De 17 kwalitatieve interviews werden doorheen de Belgische gevangenissen afgenomen. Er werd gekozen om enkel leden van de cohorte binnen detentie te contacteren voor een interview. Dit maakt dat de bevraagde participanten een erg specifieke subgroep zijn van de volledige onderzoeksgroep. Het gaat over zij met een persistent detentietraject na de uithandengeving. Aspecten die een invloed op het verloop van de interviews uitoefenden zoals taalgebruik, gender, en zwangerschap van de onderzoeker werden besproken. De analyse van de verworven data werd geïnspireerd op de methodieken van interpretatieve fenomenologische analyse. Het zelfnarratief van de respondenten wordt hier als centrale bouwsteen van de data gezien.

Hoofdstuk 4

INHOUD HOOFDSTUK 4

1. Inleiding.....	110
2. Chronologie: het leven VOOR de uithandengeving	112
2.1 Jeugd en gezin.....	112
2.2 De dood & scheiding	115
2.3 Van jaren van 'onschuld' naar jaren van 'schuld'?	117
2.4 Cultuurverschillen en taalbarrières.....	121
3. Chronologie: het leven TIJDENS de uithandengeving.....	124
3.1 Perceptie op de uithandengeving	124
3.1 Uithandengeving als mijlpaal	128
3.2 Impact uithandengeving op gezin.....	130
3.3 Perceptie op de jeugdrechter.....	131
3.4 Alternatieven voor de uithandengeving	132
3.5 Impact van gerechtspsychiater en het medisch-psychologisch verslag.....	135
3.6 Ervaringen met straf na uithandengeving	137
3.6.1 Jeugdinstelling versus gevangenis	137
3.7 Eerste detentieperiode.....	141
3.7.1 Eenzaamheid	142
3.7.2 Angst	143
3.7.3 Boosten van status en reputatie.....	145
3.8 Perceptie op gepleegde feiten.....	146
4. Chronologie: het leven NA de uithandengeving	150
4.1 Rouwervaring in volwassenheid	150
4.2 Scheiding	152
4.3 Vaderschap	154
4.4 Huidige detentiebeleving en zicht op vrijheid	157
4.5 De jeugd van tegenwoordig.....	163
4.6 Druggebruik.....	166
4.7 Rol van religie tijdens detentie	168
4.8 Institutioneel geweld & agressie	169
4.9 Verzet en vlucht.....	172
5. Conclusie chronologie	174
6. Overkoepelende beschouwingen	176
6.1 Paradoxe tijdsbeleving in detentie: verloren tijd.....	176
6.2 Procedural justice.....	180
6.3 Second chances & self-fulfilling prophecies.....	183
6.4 Desistance	187
6.5 Conclusie	193

1. Inleiding

De opzet en inzet van dit onderzoek is van bij de start altijd sterk geconcentreerd geweest op het volgende onderzoeksluik. De meerwaarde en sterkte van deze longitudinale studie schuilt aldus voornamelijk in dit hoofdstuk. Na een verhelderende blik in de justitiële trajecten en dossiers weten we intussen meer over de nasleep van de uithandengeving op gerechtelijk vlak. Het merendeel van de jongeren lijkt vast te komen zitten in een draaideur, waarin opsluiting en kortdurende periodes van vrijheid mekaar snel en voortdurend opvolgen. Analyse van de strafbladen liet zien dat naast detenties ook nieuwe veroordelingen een deel uitmaken van het pad dat de jongeren bewandelen in de volwassenheid. Enerzijds is er een verderzetting in criminele feiten, die ze reeds van bij de start van hun traject pleegden, als anderzijds ook een uitbreiding naar andere feiten zoals verkeersdelicten en drugsfeiten. Het kwantitatieve luik maakt scherp duidelijk hoe de jongeren niet vanonder het gerechtelijke systeem lijken uit te komen en hoe detentie voor de meerderheid van de cohorte onafwendbaar lijkt te zijn. Dit zegt ons veel over de impact die de uithandengeving heeft op hun traject vanuit een gerechtelijk of justitieel standpunt.

De ervaren impact, door de jongeren zelf, komt in het onderstaande hoofdstuk aan bod. We creëerden de mogelijkheid om dieper in te gaan op de ervaring van uithanden gegeven jongeren door gesprekken te voeren met 17 jongens uit de uithanden gegeven cohorte. Er kwam een breed scala aan onderwerpen ter sprake tijdens het overlopen van hun levensverhaal (zie bijlage 3&4). De belangrijkste bevindingen uit de analyse van deze levensverhalen worden in twee grote delen opgesplitst.

Ten behoeve van het overzicht worden in het eerste deel de belangrijkste bevindingen geordend op **chronologische wijze**. De levensverhalen van de participanten werden door henzelf afgebakend in een periode VOOR, TIJDENS en NA de uithandengeving. Een groot deel van de bevindingen uit de analyse worden hier in het chronologische luik toegelicht. Er wordt terug gegaan naar de kindertijd: we bespreken het gezin en de familie, ervaringen met dood en scheiding en de impact van religie en cultuur. Verder in het verhaal vertellen de geïnterviewde mannen over hun ervaringen met

jeugdinstellingen en gevangenissen als minderjarige, criminele leerervaringen door contact met anderen en het gebruik van agressie als copingsmechanisme. De uithandengeving is bij velen een belangrijke mijlpaal die de chronologie bepaald, waarbij het levensverhaal opgedeeld wordt in een fase ervoor en erna. We staan dan ook stil bij het moment zelf, de belevingen in de rechtbank, de gepleegde feiten en hun visie op de jeugdrechter en andere justitiële actoren. Niet enkel in het verleden maar ook in het heden spreken de participanten over vormen van agressie en verzet om een plaats te vinden in het systeem. Ook druggebruik als vorm van tijdsmanagement en hun huidige perspectief als ‘ancien’ op de jongste generatie, die momenteel samen met hen in de gevangenis verblijft, komen aan bod.

Wat structurering van de resultaten betreft, komen na deze thematische beschrijving van de bevindingen vervolgens meer **overkoepelende en reflectieve thema’s** aan bod. Tijdens de analyse werd duidelijk dat de mannen het levensverhaal erg chronologisch vertelden, zo wordt het eerste deel van de resultaten dan ook gebracht. Echter dit tijdselement blijkt de chronologie te overstijgen, het lijkt een bouwsteen te zijn in hun narratief. Het concept tijd blijkt een paradoxaal element te zijn in het verhaal en verdient dus verdere uitwerking in een tweede gedeelte. We staan stil bij de participanten hun identiteit en hoe ze hier vorm aan geven, en hoe ze die tijdens het gesprek vertellen in de zogenoemde self-narratives. Vervolgens werpen we het licht op het concept ‘procedural justice’ of beter gezegd hoe dit in de beleving van onze respondenten ontbreekt. Hiermee samenhangend bekijken we ook het gebrek aan tweede kansen (na de eerste detentieperiode) en de bijhorende ‘self-fulfilling trajectory’. Tot slot valt het uitblijven van desistance (uit de criminaliteit stappen) op als een van de belangrijkste bevindingen voor deze subgroep van de cohorte. We staan stil bij de factoren in hun levenstraject, die volgens de participanten hierop een invloed hebben gehad.

2. Chronologie: het leven VOOR de uithandengeving

Uit de dossieranalyse van Nuytiens et al. (2005) naar het profiel van de uithanden gegeven jongeren, kwamen enkele gezinsgerelateerde aspecten vaak terug. Zo is er vaak sprake van grote gezinnen, gescheiden ouders in een moeilijke socio-economische setting, aanwezige problematieken zoals drugs- of alcoholgebruik en financiële problemen. Het bespreken van de jeugd en kindertijd door de participanten is sterk gefocust rond het gezin, hun rol of plaats in het gezin, de impact van de beschikbare middelen, voorkomen van traumatische gebeurtenissen zoals een scheiding of overlijdens.

2.1 Jeugd en gezin

Doordat de respondenten doorgaans uit grote gezinnen komen, startte het bespreken van hun jeugd regelmatig met het duiden van hun plaats binnen het rijtje kinderen van het gezin. *“Ik ben de jongste zoon, de oudste zoon, de enige zoon,...”*. De positie binnen het gezin werd en wordt volgens de respondenten nog steeds voor een stuk bepaald door hun chronologische volgorde. Verder geven ze aan dat het ‘deviante’ of ‘criminele’ gedrag zich meestal enkel bij hen, of eventueel een andere broer, heeft weten te manifesteren. Het huidige leven van hun broers en zussen wordt door bijna alle respondenten als succesvol omschreven. Ze hebben een gezin, meerdere kinderen, een huis, een vaste job, leuke hobby’s en bezigheden.

“(Moi j’étais) le plus difficile, oui, il y en a pas 1 qui a suivi mon parcours, tu vois, c’est ça, tant mieux hé, d’un côté, voilà hé, il y a toujours un vilain canard comme on dit hé ? Tu vois [rigole] ... Mais ouais hé, on est, on est, voilà, chacun sa vie, voilà, on est tous, la plupart ils sont tous mariés, ils ont tous des enfants, tu vois, ça fait des occupations et tout hé, ben on est toujours euh voilà” (Saïd, gezin met 10 kinderen)

“ Maar ja ik was haar eerste kind, en ze had zelf ook haar eigen problemen. Ik ben eigenlijk de oudste, ik heb nog drie zussen en een kleine broer. En ik ben eigenlijk de enige die het verkeerde pad is opgegaan.” (Bashir)

“die hebben allemaal diploma’s gehaald en hun studies af gedaan, sommige wonen in het buitenland met vette jobs, twee zussen die wonen hier nog, voor mijn moeder omdat mijn moeder ziek is, die helpen haar met huishouden” (Safouan, 6 zussen)

Echter wordt door sommigen wel gewag gemaakt van justitiële problemen in de familie, bij een oom of bij hun vader.

“ma maman elle est décédée quand j’avais 2 ans 1984, puis de mes 2 ans, mon père il m’a emmené chez ma grand-mère paternelle, donc c’est la... j’ai vécu, j’ai grandi chez la maman de mon père, chez ma grand-mère, parce que mon père était incarcéré à la prison. Lui aussi a fait la prison à ce moment-là, il a fait 3 ans et il est ressorti en ’86, j’avais 5 ans, oui en ’86, là il a trouvé une maison et il est venu me rechercher et de là ben euh à part fréquenter des cafés avec lui, commencer à fumer ma première cigarette à l’âge de 8 ans, je buvais des bières, j’avais 7 ans, mon père il était plein, il disait à la serveuse : mets-lui une bière, je devais boire à la bière parce que voilà” (Geoffrey)

Het gezin en de rol van de respondent binnen dit gezin is een interessant gegeven. De gezinsstructuur heeft namelijk volgens meerdere geïnterviewden bijgedragen tot de start van hun criminele carrière. Bij Geoffrey bijvoorbeeld omdat hij van jongs af door zijn vader mee op sleeptouw werd genomen. Anderen geven meer financiële of materialistische redenen aan voor het nemen van de stap naar de criminaliteit. Omdat het gezin veel kinderen had, waren bepaalde luxeproducten niet toegankelijk. Het verlangen naar mooie, materialistische dingen en het gebrek aan middelen om dit te verwerven, werd vaak als initiële aanzet omschreven om over te gaan tot criminele gedragingen. Het merendeel van de participanten beschrijft dit verlangen, om de mooie spullen te kunnen hebben die onder leeftijdgenoten prevalent aanwezig zijn.

“Ja als ik 13, 14 jaar was, is dat begonnen. En ja gewoon, buiten, de vriendenkring, dat was een hechte vriendengroep, eerst stelen, ja eerst gewoon kleine dingetjes, winkeldiefstallen en gameboys pikken playstations gaan stelen, en dan begon dat op te stappen naar inbraak en ja ge wilt altijd meer en meer hé. Schone kleren, dure kleren, opvallen natuurlijk was ook een aspect, op school en zo van die dingetjes.” (Marwan)

“ja maar ik heb ook geen gemakkelijke jeugd gehad, ik ben opgevoed met mijn moeder en vader die hadden altijd ambras, mijn vader die sloeg altijd mijn moeder en daardoor ben ik, tja als ik iets aan mijn vader vroeg zei die dat gaat niet, en ja ik heb nooit niets gekregen wat ik wou dus dan ben ik daar voor gaan stelen, dan moest ik daar voor gaan stelen.” (Safouan)

De impact van socio-economische context op criminaliteit is reeds veelvuldig onderzocht. Studies naar oorzaken van jeugdcriminaliteit halen aan dat in sociaal achtergestelde buurten minder formele en informele sociale netwerken (zoals georganiseerde activiteiten) beschikbaar zijn voor jongeren, wat op zich weer kan leiden tot delinquent of problematisch gedrag en negatieve peer-groep contacten (Elliott et al., 1996; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000; Sampson & Groves, 1989). Het structurele verklaringsmodel ziet crimineel gedrag als gevolg van de dwingende socialisatie die iedereen ondergaat om materieel succes na te streven en een hoge status te bereiken (Duchateau, Van Poeck, & Hebberecht, 2004). Hoewel een deterministische invulling van dit perspectief in vraag te stellen is, levert dit gedachtegoed in combinatie met Mertons ‘straintheorie’ (1938) een interessant perspectief op: *“societal strain can affect people in different ways as they seek to adapt to solve the problems that strain creates. One of these adaptations is crime, whereby people attempt to achieve societal goals regardless of the means used to achieve money, material success and social status. Crime is one way of both responding to the strain and realizing common goals espoused by the larger dominant culture”* (Lanier & Henry, 2004, p.235).

In de self-narratives van onze bevraagde jongeren beschrijven ze in hun jeugd de ‘strain’ dat ze niet in staat zijn om zich te kleden zoals leeftijdsgenoten en aan te schaffen wat anderen lijken te hebben. Ze zoeken hier uiteindelijk zelf een oplossing voor, namelijk door (meestal) diefstallen te plegen. Naast het verlangen om te hebben wat leeftijdsgenootjes hebben, beschrijven ze ook de impact van (oudere) peers en rolmodellen zoals tv-figuren of rappers. Het hebben van dezelfde spullen als de mensen waar ze naar opkijken wordt omschreven als een manier om de eigen status te verhogen.

“we zijn een gezin van 8 kinderen, zoals bij de meeste Marokkanen in die tijd, nu is dat niet meer natuurlijk, en ja, ge wou ook dure kledij en dure nananananana, en

een vader die voor 8 kinderen werkt die kan u natuurlijk geen schoenen van 100 euro kopen per kind, dat ging gewoon niet, maar andere broers en zussen die hadden er geen last van, ik was iemand die wel die luxe, ja ik werd daar door aangetrokken, een dikke ketting, dikke ringen van die dingen, ge ziet dat op tv, een beetje Tupac van die dingen.” (Emir)

2.2 De dood & scheiding

Hoewel de gemiddelde leeftijd van de bevroagde respondenten relatief jong is (34 jaar), valt op dat het overlijden van een of beide ouders een terugkerend thema was in meerdere interviews. Omgaan met overlijdens van naasten zoals ouders, broers, zussen of goede vrienden, maakt voor velen deel uit van hun doorlopen traject. Hoewel in elke populatie overlijdens in de familie prevalent zijn, is er sprake van een verhoogde parentaal overlijden in de populatie van jonge daders (Finlay & Jones, 2000; Vaswani, 2008). Het onderzoek van Vaswani (2014), naar 33 jonge mannen die als jonge dader werden opgesloten, wijst aan dat 91% een verlies hadden geleden tijdens de detentie, waarvan een hoog aantal meerdere of traumatische overlijdens. Ook in onze populatie was het opvallend dat ondanks de relatief jonge leeftijd van de participanten, 7 van de 17 reeds een of beide ouders is verloren op het moment van het interview, verder bleken ook 6 van hen een broer of zus te hebben verloren.

“Ma vie, je cherche le bon exemple pour vous parce que ... ma vie elle a été mouvementée. Très très mouvementée et encore vous pouvez encore en mettre beaucoup des très pour dire qu’elle était mouvementée. J’ai eu des décès dans ma famille, j’ai perdu mon père, j’ai perdu mon frère, j’ai perdu mon meilleur ami dans mes mains vous voyez.” (Reda)

Het overlijden van een naaste gebeurde bij sommige bevroagde participanten vroeg in hun leven, wanneer ze nog minderjarig waren. Door deze participanten wordt het meemaken van een overlijden in hun jeugd als kenterpunt beschouwd. Enerzijds praktisch, omdat ze in een home werden geplaatst; omdat ze moesten verhuizen naar een andere plek; omdat ze een (zeer) problematische relatie hadden met hun stiefouder of voogd; of omdat ze bij een oom of tante terecht kwamen. Anderzijds lijkt deze

ingrijpende life-event (overlijden of scheiding) volgens de bevraagde jongvolwassenen eveneens hun criminele traject in een stroomversnelling te brengen.

Een gelijkaardige bevinding werd in het kwalitatieve onderzoek van Jaspert and De Fraene (2015) omschreven in hun typologie van trajecten van jeugddelinquenten, meer bepaald het traject: 'explosive biography'. In dit onderzoek worden vier grote levenstrajecten van jeugddelinquenten geschetst. De 'explosieve biografie' "*concerns narratives where a sort of triggering event seems to be of primary importance*" (Jaspert & De Fraene, 2015, p.320). Dit evenement werd door de respondenten van Jaspert en De Fraene (2015) als startpunt aangegeven, waar "*the youth's social and judicial trajectory begins to unravel whereas, up until the event, there had been no sign of such a turning point*" (Jaspert & De Fraene, 2015, p.326). Ook in ons onderzoek komt in de narratives een gelijkaardig parcours naar boven, waar velen van onze respondenten in verzeild geraken. Het overlijden van een naaste versnelt en verergert het gedrag waarmee ze uiteindelijk in de problemen komen. Het betekent het einde van hun kindertijd, waarin de focus nog lag op familie en school, en creëert een hardheid bij sommige participanten, waardoor ze aanvoelen niet langer iets te verliezen te hebben en het plegen van criminaliteit bijgevolg gemakkelijker lijkt te zijn.

Vroegtijdig geconfronteerd worden met intens (en vooral traumatisch) verlies in de adolescentie wordt in de literatuur ook gelinkt aan het plegen van criminaliteit en onaangepast gedrag: "*and it may be that experiencing a bereavement means that young people become less resilient and more vulnerable to negative outcomes. Certainly many young people self-report that bereavement was a precipitating factor in their offending behaviour* (Vaswani, 2008, p.342)". Het ervaren van deze (vaak traumatische) verliezen kan bijdragen tot de verderzetting van hun criminele carrière. Het verlies lijkt bij sommige van onze respondenten het gezinsleven zo te ontwrichten dat ze bij peers een nieuwe 'thuis' vinden en het criminele traject in een stroomversnelling terecht komt.

"Deux ou trois mois plus tard on a fait la bande-là, parce que c'est vrai qu'eux c'était déjà des gars du même quartier. Moi je venais d'Anvers, mon père il est mort, puis j'ai été placé dans un home, c'est un ami à moi qui m'a présenté à eux et puis euh le feeling

il est passé, j'ai commencé à marcher avec eux, c'est devenu des amis à moi quoi"
(Kwasi)

Naast het veelvuldig voorkomen van overlijdens bij de ouders van de mannen die werden geïnterviewd, kwam er tijdens meerdere interviews ook de **echtscheiding** van hun ouders ter sprake. Net als de overlijdens heeft de scheiding van de ouders in sommige participanten hun leven een belangrijke rol gespeeld.

"Ze hadden meer moeten doorduwen bij mij, strenger moeten zijn. Maar ja, dat is een totaal andere methode van opvoeden hé. Nu is dat totaal anders, bij mijn zussen en broer. Nu kijken ze meer naar wat ze doen en wie de vrienden zijn en zo. Maar bij mij, ja en ook door de scheiding. Mijn moeder had haar eigens dingetjes waar ze mee bezig was he." (Malik)

Volgens de bevroagde participanten bleef er bij hun ouders tijdens de scheiding nog erg weinig tijd over voor de zorg en opvoeding van de kinderen. Hierdoor konden de jongeren veel vrijer de straat op gaan en kwamen zo in de problemen terecht. In het verhaal van sommige van onze participanten werd dergelijk ontwrichtend effect beschreven:

"Je t'ai dit, le seul gros problème que j'ai eu dans ma vie, c'est la séparation de mes parents, de connaître une autre face de ton papa, que tu ne le connais pas après, maintenant je le connais, avant je ne connaissais pas ça. Tu vois ce que je veux dire ? Savoir que ton papa il a encore une famille ailleurs, vous comprenez? Après ça, ma vie, c'était foutu." (Abdulla)

2.3 Van jaren van 'onschuld' naar jaren van 'schuld'?

"A delinquent is one who has been treated as such by society. He must be considered by the people in the community to be a delinquent. In other words, he must have an official record" (Burgess, 1952).

In onze gesprekken kwam de kindertijd meteen ter sprake tijdens het overlopen van hun levensverhaal. Er was een gelaagdheid aanwezig in het bespreken van hun jeugd. De meerderheid van de mannen die werden geïnterviewd, was initieel positief wanneer ze praatten over hun (jonge) jeugd. De kinderjaren voor de puberteit werden als gelukkige jaren omschreven. De participanten lijken terug te kijken op deze periode als de 'jaren van onschuld'.

Echter in de details van het narratief rond hun jeugd beschrijven ze reeds de eerste aanzetten voor het pad wat volgt. Uit de zelfnarratieven blijkt de gebrekkige infrastructuur van de scholen (allen in stedelijke context) als een voorzet (of bijdragende factor) te worden gezien voor hun delinquent gedrag. In combinatie met de socio-economische beperkingen (beperkte financiële middelen van het gezin) lijkt dit een rol te spelen bij de overgang naar delinquent gedrag. Het gebrek aan kwalitatief bevredigend onderwijs werd voorts ook omschreven als het teken dat ze eigenlijk nooit een kans hebben gehad/gekregen. Reeds vanaf het begin van hun levensverhaal wordt een gebrek aan kansen ervaren bij de participanten, zelfs voor er contacten waren met justitie. Deze bevindingen sluiten aan bij de opmerking van Hermans in 1996, waarbij hij er toen reeds op wees dat *'de grote meerderheid van Marokkaanse jongens op systematische wijze mislukt in het Belgische onderwijssysteem'* (Hermans, 1994).

In de narratives rond de schoolcarrière van onze respondenten komt het woord **chaos** in meerdere interviews aan bod. Uit de dossieranalyse van Nuytiens et al. (2005) was reeds gebleken dat deze doelgroep een moeilijke schoolcarrière doorloopt. In de narratives werden hier verschillende factoren voor aangehaald. Eerst en vooral haalden meerdere geïnterviewden een structureel en institutioneel tekort of gebrek aan kwalitatief onderwijs in bepaalde stedelijke gebieden van België aan. Het onderwijs dat de participanten hebben genoten in de stedelijke scholen werd meermaals als lachwekkend omschreven. Er werden scenario's omschreven waar leerkrachten, die niet in de stad wonen, les komen geven en absoluut niet opgewassen zijn tegen de leerlingen, waardoor het merendeel van de lessen al pratend en spelend wordt doorgebracht.

"Ben ma vie scolaire elle se déroulait chaotique parce que j'étais déjà en enseignement spécial, avant ça j'étais en enseignement normal, mais j'ai donné un

coup de crayon dans le bras d'un professeur et ils m'ont mis en enseignement spécial parce qu'ils ont dit que j'étais impulsif envers les adultes, agressif, l'impulsivité, l'agressivité, je devais transférer en enseignement spécial pour ça, caractériel, pas pour euh, pas parce que je ne savais pas écrire ou...pas pour des difficultés euh à l'école, ma c'était toujours comme ça dans la classe, c'était bordel quoi, toutes les gens étaient difficile, mais bon, moi j'étais en enseignement spécial" (Geoffrey)

Gedragsproblemen en spijbelen werden ook aangehaald als complicerende factor. In het onderzoek van Duchateau et al. (2004) werden gelijkaardige bevindingen gevonden bij minderjarige Marokkaanse jongen met een instellingsverleden. Ook in de onderzoeksgroep van Duchateau en collega's blijken de jongens een moeilijke schoolcarrière te doorlopen. Ze volgen meestal beroepsonderwijs, spijbelen vaak en haken uiteindelijk vroegtijdig af (Duchateau et al., 2004). Hiernaast lijkt ook de 'enseignement spécial', waar Geoffrey over sprak, typisch te zijn in het traject van veel jeugddelinquenten. In het onderzoek van Jaspart en De Fraene (2015), naar jongeren in jeugdinstellingen, blijken veel van de bevraagde jeugddelinquenten in buitengewoon onderwijs trajecten te zitten, zonder hier zelf een duidelijke reden voor aan te kunnen geven (Jaspart, 2014; Jaspart & De Fraene, 2015).

Verder spelen ook opgelegde jeugdmaatregelen een belangrijke rol in het schooltraject. Al onze bevraagde respondenten hebben tijd in jeugdinstellingen doorgebracht, soms meerdere, langdurige periodes. Tijdens de plaatsing in de instelling worden ze uit hun school gerukt. Het 'onderwijs' dat werd aangeboden in de instelling, in de periode dat zij er verbleven (tussen 1995 en 2000), stelde volgens de participanten erg weinig voor. Er waren weinig opties beschikbaar en de bevraagde participanten hadden de indruk dat het niet erg serieus werd genomen door de lesgevers zelf.

"Je n'avais plus rien quoi, là-bas on dit qu'il y a des formations, mais ce n'est pas vrai, c'est, c'est plus, c'est plus pour occuper les jeunes que...il y a des cours de français, mais je crois que c'est 4h par semaine et encore, c'est, c'est même pas des cours parce que c'est...tout le monde chahute, tout le monde fout le bordel, tout le monde,..." (Yassin)

Wanneer de jongeren uiteindelijk vrijkomen, neemt de school hen in het beste geval terug op. Aangezien ze enkele maanden hebben gemist, was dit echter geen evidente terugkeer. Door de afwezigheid bleek het erg moeilijk om mee te volgen en zo raakten ze verder en verder achterop. Het disruptieve effect van een plaatsing op het schooltraject lijkt in vele gevallen onomkeerbaar te zijn. Er werd dus een structurele impact van de plaatsing op verdere schoolaansluiting gerapporteerd door onze bevraagde jongeren.

Het stigma rond een plaatsing in een instelling speelt ook een belangrijke rol bij het terugkeren naar school. Leerkrachten en directie, die op de hoogte zijn van de achterliggende redenen van de afwezigheid van de jongeren, waren volgens de participanten bij terugkomst veranderd van houding tegenover de jongeren.

“le professeur à qui il a pensé, déjà le jour de l’inscription, le directeur il me fait : de toute façon euh quoique ce qui se passe, je...on pourra te viser hé, donc directe à l’avance tu vois ce que je veux dire, voilà, tu vois c’est une mauvaise image de venir avec des éducateurs, comme si je viens de prison pour m’inscrire dans une école, tu vois, donc le directeur déjà il me fait des sousen... sous-entendus comme ça” (Saïd)

De adolescentie wordt door alle respondenten aangeduid als levensfase waarin het ‘allemaal is misgelopen’. Voor deze fase werd de jeugd doorgaans als positief omschreven, als ‘een tijd van onschuld’. De puberteit werd echter als startpunt van het criminele traject gezien, het aanbreken van ‘de tijd van schuld’. In het onderzoek van Jaspart en De Fraene (2015) naar geplaatste jeugddelinquenten werd een dergelijke discours omschreven. In dat onderzoek worden, zoals reeds aangehaald, enkele typische trajecten in jeugddelinquentie omschreven. In het “à l’épreuve du quartier”-traject worden de adolescentie en andere jongeren uit de buurt door de respondenten aangehaald als oorzaak voor hun criminele traject. De bevraagde jeugddelinquenten gebruiken hier dezelfde woorden als onze respondenten. Net zoals onze bevraagde respondenten spreken de jeugddelinquenten van Jaspart en collega’s over ‘conneries’ tijdens hun adolescentie die de toon voor hun criminele traject hebben gezet (Remacle, Jaspart, & De Fraene, 2012). Ook in onze narratives kwam dergelijk taalgebruik regelmatig voor (zie verder).

“mon enfance et ben la puberté et l’adolescence ça a été, ça a été le cheminement aux conneries. » (Fareed)

Vooraleer we overgaan tot het bespreken van de puberteit (en bijhorend de fase van de uithandengeving) staan we stil bij de impact van cultuurverschillen en taalbarrières op de kindertijd van de participanten van ‘niet-Belgische’ etnische origine. Het gaat hier over de rol van de bevraagde jongvolwassenen ten opzichte van hun ouders en welke invloed barrières rond taal en cultuur hier hebben gespeeld. Gezien de grote etnische diversiteit in de bevraagde cohorte is het interessant om stil te staan of bepaalde culturele elementen de jeugd en transitie naar volwassenheid van onze respondenten beïnvloed hebben.

2.4 Cultuurverschillen en taalbarrières

Tijdens het overlopen van het levensverhaal in de interviews werd ook stil gestaan bij de rol en invloed van religie op hun leven. Dit bleek echter een zeer moeilijk gespreksonderwerp te zijn in het huidige klimaat van extremisme en terrorisme (zie verder punt 4. het leven na de uithandengeving). Het ontwijkende discours rond het thema religie bracht wel verhalen over cultuur en de impact van cultuurverschillen tijdens hun jeugd ter sprake. Vijftien van de zeventien respondenten zijn van ‘vreemde’ etnische origine. Vijf van hen haalden expliciet aan hoe hun moeder of beide ouders niet bekend waren met de Europese cultuur en hoe dit voor conflict zorgde. Sommigen ouders konden geen Nederlands, waardoor hun realiteit in het dagelijks leven en de contacten met school of hulpverleners quasi volledig geïsoleerd was van hun gezinsleven.

Bij het vertellen van zijn levensverhaal heeft Ahmed het over het moment dat zijn moeder het ouderlijk gezag heeft overgedragen zonder volgens hem te beseffen wat ze deed. Doordat ze de taal niet machtig was en noch kon lezen of schrijven, heeft zij volgens hem papieren ondertekend zonder besef over hun draagwijdte.

“ik ben heel vroeg in Mol terecht gekomen. Bij mij was dat omdat ik ook onder jeugdzorg zat, en ja die hebben mijn moeder zo ver gekregen dat zij eigenlijk haar

verantwoordelijkheid had afgetekend, want zij kon noch schrijven noch lezen. Ze hebben haar met een uitvlucht papieren laten tekenen wat eigenlijk nooit mocht want zij was de taal niet krachtig en onder het mom van wij gaan zorgen voor uw zoon maar daadwerkelijk had zij eigenlijk haar ouderschap afgestaan aan de bijzondere jeugdzorg en zo kwam ik in die instellingen terecht. Dat heeft mij echt geen goed gedaan. Dat heeft mij niet geholpen, dat heeft een beetje mijn leven naar de kloten gedaan. Alé ik ga nu ook geen volledige schuld geven ofzo hé, maar ze hebben wel een beetje belogen en bedrogen om iets te bekomen dat ons moeder anders nooit had afgestaan” (Ahmed)

Zo kunnen taalbarrières en cultuurverschillen verregaande gevolgen hebben in het leven van onze respondenten. Dit is niet alleen bij onze respondenten het geval, dit geldt voor iedereen. Maar uit de narratieven blijken de barrières een soort van eenzaamheid te creëren. Het leven van de bevroagde jongeren thuis staat volledig los van hun leven ‘buiten’ in de samenleving, op school, buitenschoolse activiteiten, maar ook contacten met justitie of politie. Het cultuurverschil stond volgens sommigen ook in de weg om de twee werelden met elkaar in contact te proberen brengen. Volgens de sociale desorganisatie theorie zorgt het gebrek aan sociale cohesie in bepaalde delen van stedelijke regio’s voor moeilijkheden tussen ouders en kinderen met een immigratie achtergrond: *“Immigrant children in these areas can become increasingly alienated from their parents ethnic culture as they adapt more rapidly to aspects of the dominant culture which in turn weakens the parental control over the children”* (Lanier & Henry, 2004, p.212).

In ons onderzoek werd dit duidelijk wanneer Bashir vertelde over zijn verlangen om met zijn moeder over het leven te kunnen praten. Praten over normale dagelijkse dingen verliep tot nu toe altijd moeilijk door haar onbegrip over de Westerse elementen in zijn levensstijl, zoals bijvoorbeeld het consumeren van alcohol of contact met het uitgaansleven:

“Bij mijn moeder kan ik niet over mijn problemen spreken. Ik weet niet hoe ik dat kan uitleggen, ik zal u een voorbeeld geven: als ik vertel over mijn avond, dat ik naar een verjaardag ben gegaan, en we zijn gaan bowlen en daarna iets gaan

drinken dan heb ik een aperitief gedronken en dan zijn we iets gaan eten, .. Dan gaat zij direct zeggen: nee waarom hebt ge gedronken, ge moogt niet drinken. Snapt ge? Een andere moeder zou vragen ah en hoe is het geweest, of hebt ge goed gespeeld ofzo? En bij haar is dat direct zo, ja."

Ook wat betreft de uithandengeving was het vaak aan de jongeren om hun ouders in te lichten en te vertalen wat er in de rechtbank was gezegd en wat er zou gebeuren. Dit draagt bij aan de impact van de uithandengeving. Niet alleen worden de jongeren als volwassene berecht, het is ook hun taak om hun ouders hiervan op de hoogte te stellen (zie verder deel 3: Het leven TIJDENS de uithandengeving).

"Ah il était triste, hé. C'est normal, hé, on va dire, c'est vraiment c'était rare les jours où il m'accompagnait, vraiment rare, rare et ce jour-là quand il m'a accompagné ben il voit son fils, en plus il comprenait pas très bien le français, parce que mon père c'est les anciennes personnes qui sont venues travailler en Belgique dans le bâtiment, eh ben quand il a vu ça euh, il n'a rien compris d'un côté, il n'a rien compris, c'est moi qui a dû lui expliquer, voilà écoute maintenant ils vont me mettre au tribunal des majeurs, attend et puis il m'a dit : soit patient et puis il est parti, mais voilà on voyait bien que, il était triste hé" (Saïd) .

3. Chronologie: het leven TIJDENS de uithandengeving

De puberteit is een periode uit de participanten hun leven die doorgaans omschreven werd als ‘het begin van het einde’, daarmee doelend op het einde van de ‘zorgeloze’ of alleszins positieve kindertijd. Deze levensfase werd door de participanten als kantelmoment ervaren. Dit onderzoek focust op de impact van de uithandengeving en hoe die ervaren en beleefd werd door de jongeren zelf, we vroegen ons af of de uithandengeving zelf ook een kentering in het traject betekende. In de vertelde levensverhalen komt dit op verschillende manieren naar voren. Het is echter vooral de adolescentie, het aanbreken van de puberteit dat wordt gezien als kentering of kantelmoment. De uithandengeving speelt hierin een rol in die zin, dat het de jongeren op een bepaald spoor zet. Een spoor dat leidt tot de eerste detentie. Deze eerste opsluiting leidt op zich weer tot een verdere ontwikkeling van criminele vaardigheden onder invloed van peers, wat vervolgens aanzet geeft tot het plegen van nieuwe feiten, wat uiteindelijk tot nieuwe veroordelingen en detenties lijkt te leiden. Hoewel de uithandengeving als such niet in alle narratieven als *‘pivotal moment’* naar voren komt, zet het wel hun traject in een bepaald spoor waar de participanten niet meer van af lijken te geraken.

3.1 Perceptie op de uithandengeving

Wat meteen opviel tijdens het praten over de uithandengeving, was dat er een ambivalente kennis leek te zijn over de uithandengeving als juridisch mechanisme. Hoewel de respondenten over het algemeen wel over de uithandengeving hadden gehoord, bleek de ware betekenis en bijhorende consequenties echter niet gekend door het merendeel van hen. Bij het vertellen over hun begrip van de uithandengeving kwamen regelmatig tegenstrijdigheden naar boven: *“oui oui le dessaisissement, jugé comme un majeur, mais en fait, je n’ai pas compris.”*(Fareed). De meeste jongens hadden wel weet of beter gezegd notie, van het concept, maar geen echt begrip. Ook haalden enkele bevraagde jongvolwassenen aan helemaal niets over de uithandengeving te weten alvorens hun advocaat dit had uitgelegd.

"Ja, da was wel heftig. Dat waren serieuze momenten, ik weet dat nog, die jeugdrechter die was echt kei kwaad op mij enzo. Dat had zeker nen indruk, maar of dat is doorgedrongen? Dat niet eigenlijk, ik snapte eigenlijk niet goe wat en hoe enzo." (Bashir)

"Je ne savais même pas qu'on mettait les mineurs en prison, moi à ce moment-là je suis tombé de haut quand, quand on m'a mis en prison quoi." (Geoffrey)

*"quand on allait avoir 18 ans ils allaient nous appeler, donc c'était...mais tout le monde croyait que c'était comme ça, personne expliquait le dessaisissement, le dessaisissement du dossier mais ils expliquaient pas au fond c'était quoi le dessaisissement et ils expliquaient juste que voilà à partir de maintenant, tout ce que tu vas faire, ça va être, ça va être les faits majeurs **mais nous, on avait mal, on avait mal compris**"* (Abdulla)

De manier waarop de uithandengeving destijds aan hen werd uitgelegd, werd in de self-narratives omschreven als zeer vaag, vluchtig en onduidelijk. De jongeren werden snel en kortstondig op de hoogte gebracht van de praktische kant van de uithandengeving. Wanneer de bevraagde jongvolwassenen over hun uithandengeving vertellen, ligt de focus niet zo zeer op het feit dat ze als volwassene in een volwassen rechtbank zouden worden berecht en bestraft, maar eerder op het feit dat het een publieke zitting was. De perceptie van de participanten op dit moment leek sterk gefocust rond de herinnering aan de 'publieke zitting'. Er werd tijdens het gesprek meerdere malen expliciet verwezen naar het feit dat het in een grote zaal was met andere mensen erbij.

"Je suis repassé enfin devant le juge, il m'a laissé un week-end de liberté et il m'a dit que mon audience publique elle sera, elle aura lieu le lundi, c'est, la date, j'ai oublié mais il m'a laissé du vendredi jusqu'au lundi en famille, et le lundi, je me suis présenté et là il s'est dessaisi avec un mandat direct pour le Palais majeur." (Majid)

"Mais c'était en audience publique quand j'étais mineur, quand... Une audience publique c'est, c'est..., moi j'ai été, j'ai pas été dessaisi euh par un...,

par exemple je me suis fait attrapé pour un fait, et puis j'y vais devant le juge et là il me dessaisi, non moi je, on m'a convoqué au Palais, j'étais lib... j'avais rien fait et on m'a convoqué au Palais mineur, dessaisissement, c'était le juge euh X, donc euh lui m'a, il m'a dessaisi, c'était une audience publique." (Yusuf)

Hoewel sommige bevraagde participanten wel het vermoeden hadden dat de uithandengeving boven hun hoofd hing, bleek het voor sommigen toch een totale verrassing te zijn wanneer de jeugdrechter zijn vonnis uitsprak.

"Ca a été une surprise. Je ne savais pas qu'ils allaient me dessaisir. Donc quand je suis arrivé, je passais librement, c'est ça qui est le plus pire, c'est pas que je me suis fait attraper ou rien, je passais librement, donc c'est carrément mon père qui m'accompagne, j'arrive et tout, ben voilà, directe les menottes, tu passes au Palais de jus...euh des majeurs, voilà, je ne pouvais pas savoir hé, peut-être si j'aurais su que j'allais être dessaisi, peut-être je ne serais pas parti tout simplement." (Saïd)

Nog meer treffend is het antwoord van Raphael op volgende vraag:

"I : Comprenez-vous ce que ça voulait dire le dessaisissement avant ...

R : Absolument pas, non j'ai appris tout ça en prison de bouche à oreille par des détenus" (Raphael)

Zo lijkt Raphael pas op het moment dat hij in de gevangenis zat volledig vat te krijgen op wat de uithandengeving nu precies betekent en wat hem allemaal is overkomen. Bijna alle respondenten hadden dus wel enige kennis over het bestaan van de uithandengeving, hun begrip over de procedure lijkt toch beperkt te zijn. Zo gaf Bashir bij aanvang van het interview aan dat hij nooit uithanden was gegeven of dat hij zich hier toch niets over kon herinneren. In zijn dossiergegevens uit het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) werd echter met zekerheid een uithandengeving en bijhorende veroordeling geregistreerd. Bashir verbleef reeds lange tijd in de gevangenis en had zelf geen herinnering of kennis van de impact van de uithandengeving op zijn traject. Doorheen de narratieven lijkt de kennis van de justitiële ingreep en zijn gevolgen dus

(soms erg) beperkt te zijn. Dit illustreert hoe ons onderzoek door verschillende data te gebruiken (kwantitatieve informatie uit dossiers en kwalitatieve data uit interview) het traject in de volwassenheid op heel verschillende manieren aan het licht brengt. De perceptie van de jongeren op hun justitieel verleden kan volledig verschillend zijn van dat wat in de dossiers is terug te vinden.

Uit het zelfnarratief van meerdere participanten komt de perceptie naar voren dat hun uithandengeving door de jeugdrechter als afschrikmiddel werd gebruikt voor andere jeugddelinquenten. Op henzelf heeft de uithandengeving echter naar eigen zeggen een averechts effect gehad.

"Dat (de uithandengeving) heeft helemaal niet geholpen, dat heeft alles alleen maar veel erger gemaakt" (Marwan)

De bestraffing en detentie als gevolg van de uithandengeving, had geen afschrikwekkend effect maar bevestigde net (en verergerde misschien zelfs) hun criminele traject. Als gevolg hiervan beschrijven menig respondenten een afkeer of (een frequent gebruikt woord) **'haat'** tegen de staat en justitie.

"quand tu sors de la prison tu as quand même une petite haine quoi, parce que la prison c'est pas facile, parfois t'es humilié, et en prison tu dois te mettre à poil, pour aller à la visite tu dois te fouiller et il y a des trucs euh et il y a des trucs parfois qui se passent ici quand tu sors tu dois quand même euh,tu as quand même la haine envers l'état quoi." (Kwasi)

"le parcours il a été chaotique, on va pas dire que la prison m'a servi à quelque chose, ou bien le dessaisissement à quelque chose, au contraire, on dirait que ça a plus réveillé ma haine" (Saïd)

"R: ja dat was ook meer voor een voorbeeld te stellen natuurlijk ook hé, naar de jeugd toe

I: en werkt dat denkt ge?

R: Nee, dat werkt totaal niet, nee in tegendeel, in tegendeel, dat heeft mij meer haat doen krijgen tegenover de staat en tegenover de rechtbank en alles wat daarmee te maken heeft” (Ahmed)

De keuze voor uithandengeving wordt gezien als ‘luie’ en gemakkelijke keuze van Belgische justitie, dit sluit aan bij de klassieke kritiek op de uithandengeving dat het een manier is voor jeugdrechters om ‘de hete aardappel’, zijnde de zwaarste jeugddelinquenten, door te schuiven (Eliaerts, 1999). *“Ze trekken de handen van u af, en schuiven u gewoon door, ja zo kan ik het ook rechter zijn” (Emir).*

Er heerst bovenop het idee van luiheid van justitie ook het gevoel van een onervaren justitie. Veel respondenten hebben het idee dat buurlanden (maar ook Scandinavië en USA) veel meer ervaring hebben met jeugdrecht, maar ook met detentie voor zowel jongeren als volwassenen. De bevraagde jongvolwassenen beschrijven de indruk dat België geen duidelijke visie heeft en gewoon van alles door mekaar probeert.

"Ik heb niks tegen België, dat is een mooi land, een schoon land, maar het is gewoon opvallend, het juridisch systeem, het loopt hier fout langs alle kanten, straffen om te straffen. Ze halen een persoon uit de maatschappij, ze steken die in de gevangenis, de straf zit er op en ze steken die terug op de straat, los het zelf maar op. Ze helpen u niet naar werk zoeken, ze helpen u niet naar een huis zoeken." (Ahmed)

3.1 Uithandengeving als mijlpaal

De uithandengeving lijkt in het levensverhaal van sommige bevraagde mannen naar voren te komen als een belangrijke en invloedrijke gebeurtenis. Bij anderen werd het moment zelf minder als bepalend ervaren. Bij iedereen leidde het echter (rechtstreeks en/of onrechtstreeks) tot detentie, dat op zijn beurt een moeilijke verderzetting van hun leven veroorzaakte. De ervaren impact van de uithandengeving op hun verdere leven is dus niet eenduidig. Bij de vraag of hun leven er anders zou hebben uitgezien zonder een uithandengeving komen gemengde antwoorden. Er werd enerzijds haast utopisch en anderzijds erg fatalistisch geantwoord. Sommige van de bevraagde jongvolwassenen

zijn van mening dat met of zonder uithandengeving ze sowieso in de gevangenis terecht waren gekomen:

“Non parce que j’arrivais à un âge où la criminalité était déjà entré en moi, donc je ne pense pas que, que le dessaisissement aurait changé quelque chose ou pas.” (Raphael).

Anderen zijn dan weer wel van mening dat hun leven helemaal anders zou kunnen zijn gelopen zonder uithandengeving en dat ze zonder uithandengeving succesvol zouden zijn op alle vlakken van hun leven. De invulling van dat leven zonder uithandengeving is erg gelijkend op het standaard ideaalbeeld van werken, wonen en gezin dat in de samenleving heerst.

Weet ge, mijn leven had er sowieso helemaal anders uitgezien als dit nooit, als dit niet aan mij was overkomen. Wat heb ik nu? Nu heb ik niks dan slechte ervaringen, al heel mijn leven, sinds dat ik de uithandengeving heb gekregen. (Emir)

Deze ‘burgerlijke droom’ hangt samen met de perceptie van de minderjarigheid als **optimale maar tijdelijke (!) criminele periode**. In elke selfnarrative is zeer duidelijk het idee aanwezig om enkel criminaliteit te plegen zolang de minderjarigheid duurt. Bijna elke geïnterviewde jongvolwassene herinnert zich het plan om bij het bereiken van 18-jarige leeftijd te stoppen met criminaliteit en te beginnen werken. Meerdere respondenten vertellen over hun visie om een eigen zaak op te richten, of dergelijke. Hierin schuilt ook de idee dat de uithandengeving hen van deze toekomst beroofd heeft. De participanten geloven dat alles anders had kunnen zijn, indien ze bij het bereiken van de meerderjarigheid met een blanco strafblad aan hun leven hadden kunnen beginnen.

“ja natuurlijk, dat is misschien een beetje cru om te zeggen maar ik dacht toen: ik ben minderjarig het is nu mijn kans om overvallen te plegen en drugs te dealen en zo veel mogelijk geld bijeen te rapen en op mijn 18 jaar er mee stoppen en iets meer te doen met mijn leven, een zaak openen of het een of ander.” (Marwan)

3.2 Impact uithandengeving op gezin

De uithandengeving had niet alleen een impact op het leven van de respondenten, ze beschreven ook heel concreet de impact op hun ouders, voornamelijk financieel, gezien schadeclaims (door de burgerlijke partij) op hun ouders werden verhaald. Ondanks het feit dat het gerecht (of 'de staat' om het in de woorden van de participanten te zeggen) hen als volwassene bestempelde en behandelde tijdens de uithandengeving, werd de schadevergoeding toch op de ouders verhaald. Hiervoor was bij de respondenten veel onbegrip.

De participanten lijken de gevolgen van deze schadeclaims voor hun ouders aan de uithandengeving toe te wijzen, hoewel de jongeren ook zonder uithandengeving tot schadevergoedingen hadden kunnen worden veroordeeld. Hierover werd door de respondenten in hun discours rond de schadeclaims echter niets gezegd. Ze percipiëren de uithandengeving als verantwoordelijke voor de schade, die ze anders (dus zonder uithandengeving) niet hadden opgelopen. Dit heeft een belangrijke bijdrage aan het gewicht dat zij hangen aan het moment van de uithandengeving. De ervaren impact werd niet louter persoonlijk beleefd, maar ook breder lijkt de impact van de uithandengeving te worden gevoeld.

Door het feit dat de schadeclaims bij de ouders terecht kwamen, zien sommige bevrageden de uithandengeving als een middel om hen als volwassene te berechten met als doel zo zwaar mogelijk gestraft te kunnen worden. Naar hun gevoel werd deze 'berechting of beschouwing als volwassene' echter niet consequent doorgetrokken, namelijk bij het belasten van de ouders met hun schadeclaims. Door sommigen werd dit aangevochten en tekende hun advocaat beroep aan, waardoor de ouders werden vrijgesteld of de boetes beperkt werden.

"ja 't is dat, maar had mijn advocaat er niks tegen gedaan dan bleven mijn ouders met die kosten zitten, en daar hebben ze geen rekening mee gehouden, ze hebben alleen rekening gehouden met mij te straffen en dat was het." (Marwan)

Emir vertelde mij dat zijn ouders vandaag de dag (15 jaar later!) nog steeds bezig zijn met alle schadeclaims te betalen.

“Heel dat gedoe met de uithandengeving, nee, nee dat is te pijnlijk om over te praten. Echt eerlijk, sorry, dat is echt moeilijk om over te praten, mijn ouders daar hangen nu nog altijd gigantische boetes over die hun hoofd hé, nu nog altijd hé, en dat allemaal door die klote uithandengeving, nee echt waar.” (Emir)

De participanten ervaren dit paradoxale aspect van de uithandengeving als onrecht. Hoewel de staat hen kenbaar als volwassene wil beschouwen, en door het toepassen van een procedure het mogelijk maakt om hen als volwassene te bestraffen, kwamen de financiële lasten alsnog bij hun ouders terecht. Vanuit het standpunt van de uithanden gegeven jongeren is dit opportunisme van de staat. Ze kunnen de jongeren wel als volwassene beschouwen om zo hard mogelijk te kunnen straffen maar gezien hun jonge leeftijd en dus zwakke financiële status, is het op financieel vlak voor de staat toch voordeliger om hun ouders verantwoordelijk te achten voor financiële gevolgen van hun daden.

“Zo werkt dat hé, ze willen mij zo hard mogelijk straffen, de jeugdrechter zegt baf uithandengeving, en ge ziet ik zit hier nog altijd. Dat ze doen wat ze niet laten kunnen, maar voor de boetes, ze weten zo’n jonge gast die heeft gene rotten bal dus dan gaan ze bij de ouders aankloppen. Ik mag in de bak zitten, ma zij mogen wel betalen. Zo is de staat.” (Emir)

3.3 Perceptie op de jeugdrechter

Doorheen het traject leerden deze participanten hun jeugdrechter kennen en werd een bepaalde relatie opgebouwd. Doordat zij vertrouwd raakten met één en dezelfde figuur van de jeugdrechter, komt deze zelf ook in het vizier in de narratieven. Sommigen hadden doorheen het jeugdtraject meerdere contacten met de jeugdrechter en refereren ernaar als ‘hun jeugdrechter’ of ‘mon juge’. We zouden bijna kunnen spreken van een meer familiere connectie en aldus een familiair traject in de ‘jeugdepisode’.

Zo werd bijvoorbeeld door Marwan verteld dat hij de indruk had dat zijn jeugdrechter zelf niet achter de uithandengeving stond, maar niets anders kon doen onder druk van anderen (zie verder bij impact van gerechtspsychiater en psychosociaal verslag).

"Ik herinner mij dat ik ben opgeroepen door de jeugdrechtbank en dat de jeugdrechter zei ik kan niks meer doen voor u, ik sta met de handen op de rug, of met de rug tegen de muur, het komt van hoger uit, van de procureur." (Marwan)

Hij omschrijft hoe de jeugdrechter zijn verantwoordelijkheid eigenlijk ontloopt. Dit in overeenstemming met de gekende kritiek op de uithandengeving dat het een manier is voor jeugdrechters om hun verplichtingen aan jeugddelinquenten uit de weg te gaan (Eliaerts, 1999).

"uiteindelijk de jeugdrechters hé, ge hebt helpen en helpen. Ze hebben de maatschappij even geholpen, ze hebben de probleemkinderen van straat geholpen en da maatschappij had er geen last meer van want ge ziet ze niet meer maar vroeg of laat komen die terug in de maatschappij en wat is er dan van?" (Malik)

Anderen beschrijven hun jeugdrechter echter als slecht of méchant:

"Mais moi il faut dire que j'avais une méchante juge, mon juge à moi était méchante. Parce que déjà elle me disait avant que je sois dessaisi, elle me disait : tu vas faire ta vie en prison, elle me disait : toi, tu vas aller en prison" (Fareed).

3.4 Alternatieven voor de uithandengeving

Tijdens de gesprekken werd elke participant gevraagd wat hij zou hebben gedaan in de plaats van de jeugdrechter. Deze verplaatsing in de positie van jeugdrechter was voor sommige respondenten moeilijk of zelfs onmogelijk. Dit leek te zijn vanuit een ongeloof en afkeer voor het idee dat ze dergelijke functie zouden bekleden. Zelfs in een hypothetische denkoefening was er bij Michael weerzin om deze positie in te nemen:

"I : Oui et imaginez-vous un instant que c'était vous le juge à ce moment-là, quelles..."

R : Moi le juge ???

I : Oui

R : C'est dur à imaginer ça

I : Oui ?

R : Difficile

I : Et quelles mesures auriez-vous pris à ce moment-là ?

R : Pfoe, moi le juge,...

I : Vous auriez choisi le dessaisissement ?

R : Moi ?

I : Oui

R : Jamais !

I : Jamais

R : Non

I : Pourquoi ?

R : Parce que c'est pas bon la prison quand on est jeune, c'est pas, ...c'est pas bon, parce qu'après on est habitué, ça devient une habitude, donc c'est normal pour moi, maintenant pour moi la prison, 5 ans sans faire 5 ans, c'est normal, c'est devenu pour moi normal, ça fait...je n'ai plus peur de la prison." (Michael)

Wanneer de respondenten zich wel verplaatsen in de rol van de jeugdrechter kiezen ze bijna unaniem **niet** voor de toepassing van de uithandengeving. Er werd sterk de nadruk gelegd op de problematische gevolgen, die een detentie op zo'n jonge leeftijd met zich meebrengt.

"Le dessaisissement...non franchement non, il y a d'autres moyens, à part le dessaisissement, tu peux euh l'orienter vers un service euh qui peut l'aider pour le...pour travailler. Parce que c'est à ce moment-là qu'on a besoin de travailler, à l'âge de 18 ans, parce que c'est là on a besoin d'argent pour faire ça, le truc c'est ... c'est de trouver un moyen, un emploi, de lui faire trouver une formation, de faire quelque chose, non eux tout ce qu'ils font, c'est ils attendent juste que tu sois dessaisi pour qu'ils t'enferment ou bien ils attendent que tu te fais arrêter pour que tu passes devant eux, pour qu'ils ont du travail, pour...ils pensent pas à la réinsertion de personne, eux ils pensent pas à ça." (Yusuf)

De voorkeur voor een alternatieve oplossing van de jeugdrechter ging ook uit naar een waarschuwing, een berisping, uitstel, de avondklok, een plaatsing in een jeugdinstelling of een soortgelijk bootcamp. Enkele van de bevraagde mannen waren bovendien van mening dat zelfs “geen enkele interventie” nog steeds een betere maatregel zou zijn dan de uithandengeving.

“ik zou het gewoon daarbij gelaten hebben, bij de verantwoordelijkheid, als ik na mijn 18 jaar nog feiten zou gepleegd hebben dan is dat mijn fout” (Marwan)

Een participant kreeg zelf als gevolg van zijn uithandengeving probatie uitstel en een werkstraf. Hij haalt zelf aan hoe deze werkstraf een positief effect op hem had:

"Dessaisissement j'aurais pas choisi ça c'est sûr et certain, les heures de travaux d'intérêt général c'est un truc qui m'a beaucoup apporté parce qu'on rentre, on voit un autre milieu, on voit un autre milieu qu'on a jamais connu, on a connu que la rue, on a connu que ça, on n'a jamais été encadré, parce que la réalité pas de si, donc c'est le monde du, le monde du travail quoi" (Yassin)

Yassin geeft aan dat hij dit eigenlijk veel vroeger had willen ervaren, zodat hij wist wat hem te wachten stond eens hij 18 werd. De realiteit van de arbeidsmarkt leren kennen, was een introductie in een nieuwe wereld, waar hij tot dan nooit in contact mee was geweest. Hij en zijn vrienden droomden van een ‘Tony Montana’ leven, de ervaring van de werkstraf maakte hem bewust van de realiteit van het professionele leven.

" nous quand on est jeune on rêve de Tony Montana, de maffia, de mandat de drogues, de si et de ça et on réalise pas qu'on peut vivre du travail quoi, donc les heures de travaux d'intérêt général qu'ils m'ont donné en probation ça m'a fait réfléchir et je suis tombé sur des gens cools que j'ai vu qu'il y avait une bonne ambiance entre collègues " (Yassin)

Ook in andere zelfnarratieven werd het werkleven vanuit hun perceptie tijdens de adolescentie omschreven als een vorm van slavernij: heel hard en lang moeten werken in vervelende jobs, voor weinig geld. De positieve kanten ervan: collegialiteit,

verantwoordelijkheden verdienen, opklimmen in je functie, zijn aspecten waar ze in hun jeugd naar eigen zeggen nooit mee geconfronteerd werden en dus ook geen weet van hadden. De werkstraf kan hier volgens de participanten dienen als introductie in een nieuwe wereld waar ze vooralsnog weinig ervaring mee hebben. Ook geven veel bevroagde jongvolwassenen aan dat ze weinig discipline en structuur hebben gekend, daarom dat een alternatief zoals bootcamp wordt voorgesteld om meer structuur te creëren in hun leven.

3.5 Impact van gerechtropsychiater en het medisch-psychologisch verslag

De beslissing tot uithandengeving werd niet door alle participanten als de verantwoordelijkheid van de jeugdrechter gezien. Soms werd de druk van een procureur (zie eerder) of de impact van het medisch-psychologisch verslag gepercipieerd als drijvende factor achter hun uithandengeving.

Zo meldden enkele respondenten dat ze sterk het gevoel hadden dat hun hele uithandengeving te ‘danken’ was aan het verslag van de psychiater. De invloed van de psychiater werd als doorslaggevend ervaren door de respondent.

“ik herinner mij nog heel goed dat ik naar hem moest gaan. Ik werd doorverwezen en het was ramadan en dat was in Wilrijk en ik vond dat niet direct en ik had hem gebeld van oké waar moet ik hier ergens zijn. Hij had mij goed geholpen en toen ik daar toekwam toen was het nog ramadan in de winter. Ik zeg kijk om 16u mogen wij onze vasten verbreken, ik ben aan vasten parapieparapa kan ik subiet ietske vroeger naar huis gaan zodat ik op tijd en stond thuis ben om samen het brood te breken en hij vond dat allemaal oké. Hij was heel meegaand hij vond dat allemaal goed, hij heeft mij zijn testen gegeven ik mocht die thuis maken en opsturen met de post. Hij had daar een postzegel en al op gezet. Ik zeg allemaal ne goeie mens, maar ja zijn verslag was het tegenovergestelde: dat ik een veeleisende persoon was dat ik geen respect had voor een afspraak, dat ik zo snel mogelijk wou vertrekken dat ik niet eens de tijd had genomen voor de testen te maken en dat zijn dan mensen die in eer en geweten beslissingen nemen” (Ahmed)

Deze verslagen door de psychiater kunnen we zien als illustratie van het paradoxale karakter van de uithandengeving. Zoals beschreven in het onderzoek Nuytiens et al. (2006) werden bijna alle uithanden gegeven jongeren in de verslagen als immatuur beschreven. Hoewel dit verslag, opgemaakt door een deskundige om de persoonlijkheid van een jongere in te schatten, herhaaldelijk stelt dat de jongere onvolwassen en immatuur is, lijkt ditzelfde verslag een belangrijke rol te spelen bij de beslissing om hen uithanden te geven en hen dus juridisch als volwassenen te beschouwen.

Onderzoek naar de impact van deze verslaggeving en welke rol deze speelt in het beslissingsproces van de jeugdrechter, zoals dat van Van Dijk (2010), laat zien dat in de motivering van hun beslissing, jeugdrechters vooral rekening houden met de ernst van de feiten en eerdere gefaalde jeugdmaatregelen. Ook enkele deskundigen die aan Van Dijks (2010) onderzoek participeerden, stelden zelf dat hun verslag eerder pro forma diende, als legitimering van een reeds genomen beslissing (Van Dijk, 2010). Echter in het onderzoek van Nuytiens et al. (2006) kwam in gesprekken met jeugdrechters naar voren dat zij wel waarde hechten aan deze verslagen en dan vooral aan het medisch-psychologische verslag.

Onze gesprekken met de jongeren wezen uit dat de totstandkoming van deze verslagen volgens de jongeren zelf gebeurde op basis van snelle, afgehaspelde en routineuze gesprekken. De verslagen zelf zouden bovendien grotendeels uit knip- en plakwerk bestaan. Ook uit ander onderzoek komt naar voren dat de verslagen repetitief van aard zijn. Het eerste verslag lijkt toonaangevend voor de inhoud van het dossier. Alle andere verslagen bouwen hier op verder. Zowel uit de onderzoeken van Van Dijk (2010), Nuytiens et al., (2005) als dat van Luyten (2017) bleek dat alle verslagen in een dossier verder bouwen op het eerste verslag.

“Il est arrivé, il a fait un rapport et puis il partait, mais lui-même il en avait rien à foutre. Le rapport il était quasiment le même pour tout le monde. Moi un moment donné qu'est-ce qu'il écrit, il écrit pour rapport il est capable du meilleur comme du pire. Et je ne sais pas tout le monde est capable du meilleur comme du pire. Je veux dire aujourd'hui vous réveillez et demain vous pouvez tuer une personne si quelqu'un a fait du mal à votre famille ou un truc comme ça donc tout le monde est capable. Mais ça c'est ce qu'il a écrit sur moi, le travail qu'il a fait. Il a passé deux

heures avec moi, juste deux heures hein. Enfin un travail psychiatre normalement ça passe plusieurs séances, lui deux heures. Bon après maintenant on nous prend pour des cons, oké pas de problème nous on s'en fout, t'as fait ton travail, tu seras payé, nous on s'en fout, on sera libéré de ces obligations." (Reda)

Deze medische verslaggeving wordt in de wet omschreven als een soort recht voor de jongeren (EU-richtlijn 2016/800). Namelijk het recht om door een expert te worden beoordeeld. De beleefde ervaring hieromtrent is echter beduidend anders. De participanten lijken het concept dat iemand op twee uur tijd beslist wie ze zijn, niet als recht, maar eerder als onrechtvaardig te beschouwen. Het invoeren van deze medische analyse gebeurde misschien vanuit het idee 'bescherming door expertise', maar in de praktijk blijkt dit niet zo te worden ervaren door participanten.

3.6 Ervaringen met straf na uithandengeving

Hoewel de veroordeling die volgde op de uithandengeving niet bij iedereen tot een effectieve gevangenisstraf leidde (zie ook hoofdstuk 1), is het eerste contact met detentie toch een uiterst belangrijke element in het levensverhaal van onze participanten. Elke bevraagde jongere spendeerde enkele dagen tot langere periodes in de gevangenis voor hun 18^e verjaardag. Ervaringen met open en gesloten jeugdinstellingen werden onderscheiden van deze eerste aanraking met het volwassen detentiesysteem. Verder blijken er ook verschillen te zijn in de verschillende detentieperiodes die ze intussen hebben ondergaan.

3.6.1 Jeugdinstelling versus gevangenis

Alle jongvolwassenen die deelnamen aan de interviews hebben in hun jeugd een of meerdere keren in een jeugdinstelling verbleven. Het bespreken van de plaatsing in de instelling gebeurde regelmatig in vergelijking met de ervaring in de gevangenis voor volwassenen. De verschillen en gelijkenissen die door de participanten worden aangehaald, tussen de jeugdinstelling en het volwassen detentiesysteem, zijn uiteenlopend. Voor sommigen wordt het contrast tussen beide als zeer groot omschreven, als twee andere werelden.

"I : et le différence entre l'IPPJ et St. Gilles ?

R : Ah....c'est dur, ...l'IPPJ c'est bien, c'est beaucoup de sport, tout le temps dehors, des éducateurs gentils, rigoler, football, body, coups, bain, là, St. Gilles, là c'est nul, wandeling c'est tout, rien d'autre, le zouk et c'est tout. Pour moi, oui le différence, difficile, très dur. " (Michael)

Deze eerder positieve omschrijving van jeugdinstellingen, als internaat of schoolkamp waar ze mee kunnen doen aan spelletjes en activiteiten, komt in meerdere self-narratives aan bod.

"ja een super groot verschil echt waar, de hutten en Everberg dat is een centrum, dat is precies een internaat waar ge, ge zit daar binnen en ge kunt niet naar buiten en ge moet daar karwijen doen. Als ge 's morgens opstaat moet ge afwassen, ge moet kuisen poetsen iedereen krijgt zijn taak. Ofwel ge kunt u laten opleiden, lassen, of tuinieren verven ge kunt van alles doen, ge houdt u daar bezig met dingen, en dan krijgt ge altijd als gij goed doet krijgt ge goeie punten of ge krijgt extra jetonnen om meer eten te kunnen krijgen." (Safouan)

"Et ben, non franchement, je les ai trouvé assez cools, tout, tous les trucs qu'on a pu faire en IPPJ, tout ça c'était sympa, c'était cool" (Majid)

Er zijn ook een aantal respondenten, die beschrijven weinig verschil te hebben ervaren tussen hun verblijf in de jeugdinstelling en dat in de gevangenis. Doorheen al de jaren detentie is het, volgens hen, intussen allemaal gelijk geworden. We kunnen ons hier de vraag stellen of het door hun leeftijd is, ouder dan 30 jaar, dat het reliëf tussen de verschillende detentie ervaringen is afgevlakt en het werkelijke verschil eerder door de tijd is weggevaagd. Anderzijds komt uit de narratives een sterk een gevoel van 'doing time' (het idee van tijd verslijten in detentie) naar voren, dat reeds tijdens het verblijven in de jeugdinstelling dusdanig als gevoel overheerste. In de cohorte jeugddelinquenten van Jaspert en collega's (2012; 2015) komt deze perceptie van 'doing time' ook naar voren. Daar beschrijven veel jeugddelinquenten hun huidige verblijf in de gesloten jeugdinstelling als 'doing time' (Jaspert & De Fraene, 2015). De tijdsbeleving van onze

respondenten komt zodanig ook in ander penologisch onderzoek naar voren. Het zou kunnen dat met het verstrijken van de tijd de continuïteit van het detentietraject zo dominant wordt, dat het als enige overblijft in de perceptie van de betrokkenen. Een andere mogelijkheid is hier de impact van het retrospectieve aspect van de interviewmethode. Door terug te kijken op het traject, worden mogelijke nuances vervlakt door de zwaarte van de detentie op jonge leeftijd.

"Non, vous savez, les maisons de correction et les prisons au fond c'est un peu la même chose, hé. " (Raphael)

De waardering van de ervaring in jeugdinstellingen lijkt samen te hangen met de afdeling waar de jongeren terecht kwamen. Zo omschrijven participanten geplaatst op zogezegde 'token' afdelingen waar het idee heerst dat de jongere alles moeten verdienen, de jeugdinstelling als zwaar en bijna onmenselijk. De bevraagde jongeren die in dergelijke afdeling verbleven, omschreven de plaatsing in zo'n jeugdinstelling op zeer negatieve wijze. Hun eerste ervaringen met de volwassen gevangenis worden echter eerder positief omschreven. Dit omdat er minder van hen verwacht werd, het regime was voor iedereen hetzelfde en het voelde minder arbitrair en kinderlijk aan.

Andere respondenten, die in meer open afdelingen van jeugdinstellingen verbleven, gebruiken voor de beschrijving van de jeugdinstelling vooral een terminologie die meer aan internaat of vakantiecampsettings doet denken.

"Alé de allereerste keer dat ik echt in de volwassen gevangenis zat, dat was eigenlijk in afwachting van naar de Hutten te gaan. Dat was zo 2 weken ofzo. Maar mijn cozijn zat daar dan ook in die gevangenis, dus die kwam dan altijd door de baren met mij praten. Ik voelde mij toen eigenlijk wel stoer ja. Ma ergens ook wel niet goed, alé ge kunt dat daar niet laten zien hé. Maar ik wou daar wel weg, ge moest zo op een aparte wandeling lopen, en dat was wel eng. Ik zat daar wel met gemengde gevoelens, maar ja ge moet dan u kop rechthouden hé.

En dan in de Hutten, daar was dat wel beter. Ik kwam dan in een groep terecht, waar ieder zijn verantwoordelijkheden had, een dekte de tafel, de ander moest

afwassen enzo. En daar hadden we ook meer sport en bezoek enzo. Daar voelde ik mij wel al beter. Maar ik wou daar ook wel weg.” (Bashir)

Een belangrijk element van de plaatsing is volgens de respondenten dat het fungeerde als een ontmoetingsplek met andere jeugddelinquenten. Meerdere respondenten haalden aan dat ze een verscheidenheid aan vaardigheden oppikten tijdens een verblijf in een jeugdinstelling. Dit proces van ‘criminele leerschool’ zet zich verder tijdens de detentieperiodes in de gevangenis (zie verder). De plaatsingen in de jeugdinstellingen fungeerden volgens de participanten als ideale kennismaking met ‘de school voor criminaliteit’. In de jeugdinstellingen leren ze andere jongens kennen met andere expertises waardoor ze hun kennis naar andere criminele feiten kunnen uitbreiden.

“Quand on est enfermé avec des personnes qui ont connu d’autres styles de faits, d’autres délits et tout ça, on nous...on parle souvent que de délits et des choses ainsi, vous voyez, et on en parle, on en parle souvent mais on a vite recommencé, même directement.” (Majid)

Opvallend is dat het concept van de ‘criminele leerschool’ in alle interviews lijkt terug te komen, eerst in de jeugdinstelling en vervolgens ook tijdens de eerste detentieperiode in de gevangenis. Het binnenkomen van een gevangenis op zo’n jonge leeftijd heeft als gevolg dat ze contacten leggen met andere delinquenten en kennis over criminaliteit kunnen opdoen. Zeker tijdens de puberteit geven de participanten te kennen hoe ze een grote interesse hadden in alle informatie over criminaliteit. Ze leerden over wapens, hoe in te breken in verschillende soorten auto’s, wie in welke stad de te contacteren personen zijn.

“...on entend de quoi ils parlent et tout et puis ça, voilà ça donne des idées... et voilà tu te retrouves dans des plus dangereuses affaires. ” (Michael)

“On essaie de faire connaissance avec des grands, et puis on a des, des fausses idées, on va dire, voilà c’est comme si, regardez, quand je me suis fait attrapé, on va dire que je me suis fait attrapé pour un vol euh un cambriolage, et puis à la fin, à force de côtoyer les prisons et d’être avec des autres personnes, avec des grandes personnes et tout, on

entend de quoi ils parlent et tout et puis ça, voilà, ça donne des idées et puis de temps en temps on te dit : oui ce serait bien que tu fasses ça et tout et puis voilà. Du jour au lendemain tu te retrouves avec euh des armes dans les mains et tu te retrouves euh dans des plus dangereuses affaires.” (Saïd)

De overrompeling van de eerste detentie lijkt dus ook gepaard te gaan met een onderdompeling in een crimineel bad.

Voor sommige participanten was de overgang naar het volwassen systeem niet zo bijzonder of schokkend. Ze prefereerden zelfs de volwassen gevangenis omdat hier de verplichtingen van onderwijs en activiteiten wegvielen. Voor anderen, voornamelijk wanneer de IPPJ of jeugdinstelling als internaat of zelfs vakantiekamp met activiteiten en uitstapjes werd ervaren, lijkt de eerste aanraking met de gevangenis echter een koude en ruwe confrontatie met de realiteit. De eerste detentie wordt door deze respondenten als breuk omschreven, een breekpunt waarna ze niet meer dezelfde waren: *“c’était plus la même chose comme avant quoi”* (Abdulla). In ieder geval bleek de eerste detentie-ervaring in de gevangenis voor elke respondent een ervaring die je nooit vergeet.

“Quand je suis rentré de deux semaines Saint-Gilles, je n’étais plus le même. Vous voyez ce que je veux dire?” (Reda)

3.7 Eerste detentieperiode

Het eerste contact met de gevangenis heeft, hoewel dit meer dan 15 jaar geleden plaatsvond, een impact van die aard dat de herinnering bij het merendeel van de respondenten nog haarscherp in hun geheugen zit. De eerste detentieperiode in een volwassen gevangenis bestaat voor sommige respondenten slechts uit een periode van 15 dagen. Dit naar aanleiding van het toenmalige beruchte artikel 53 van de jeugdbeschermingswet van 1965. De eerste aanraking met een gevangenis voor volwassenen gebeurde bij iedereen op een aparte vleugel van een gevangenis voor volwassenen (zoals bijvoorbeeld Vorst, Sint-Gillis of Mechelen). Verschillende aspecten kwamen ter sprake wanneer er werd stilgestaan bij de participanten hun beleving van

dit moment. De bevroagde jongvolwassenen vertelden uitvoerig over deze eerste ervaring in de gevangenis als minderjarige. Aan bod kwam de eenzaamheid, gevoelens van angst, de confrontatie met ‘echte’ criminelen, en de impact op hun reputatie.

3.7.1 Eenzaamheid

In de gevangenis moeten de jongens bijna de volledige dag helemaal alleen doorbrengen in een cel, ze leven quasi in volledige afzondering. Het contrast met het eerder ‘familiale’ of alleszins communale leven in de jeugdinstellingen, is op dat vlak ontzettend groot met de dagbesteding op de vleugel in de gevangenis. De impact van geluiden, geuren en indrukken lijkt door deze eenzaamheid te worden verscherpt. In de narratieven werd omschreven hoe er niets anders was te doen dan kijken naar de tralies en te luisteren naar de geluiden. Hoewel de jongeren op een aparte afdeling of vleugel zaten, gescheiden van de volwassen gedetineerden, was de **ervaren** scheiding met de rest van het gevangenisleven niet groot.

“ ... le jour où ce que j’ai eu le plus peur c’est quand j’avais 15, 16 ans on va dire, presque 16 ans je crois. C’est là que j’ai eu le plus peur. Quand on m’a dit 2 semaines St-Gilles, je suis arrivé, j’ai vu le monde carcéral, j’ai vu des habits. J’ai vu euh une cellule toute noire, en plus on ne pouvait pas être en duo, hé, donc on était livré à être seul hé. Et euh vous voyez, il fait noir, en plus ils fermaient les lumières dans le temps hé, les lumières à partir de 10 heures, c’était éteint, hé. Ouais, ouais, ... Et voilà, il y avait pas de tv, il y avait pas de toilettes, il y avait des cafards et voilà hé et on entend les grands crier et voilà, parce que voilà c’était le plus... et l’odeur, Ah l’odeur ! Ca c’est normal, l’odeur et la bouffe, c’est pff ” (Saïd)

De eenzaamheid is kenmerkend voor de eerste detentieperiode omdat ze hier gescheiden leefden van de rest van de populatie. Volgens het oude artikel 53 dienden de jongeren in de volwassen gevangenis te blijven, maar werden ze wel gescheiden van de volwassenen. Dit betekende dat ze ’s avonds alleen op cel moesten zitten, hun wandeling alleen moesten doen en niet aan gezamenlijke activiteiten mochten deelnemen. De eenzaamheid werd verder in de hand gewerkt door de beperkte mogelijkheden tot

bezoek en recreatie. Sommige participanten herinneren zich dat ze geen enkel bezoek mochten ontvangen. De dagbesteding was 23u van de 24 op cel, wat in groot contrast staat met de omkadering in de jeugdinstellingen (zelfs de gesloten instellingen).

3.7.2 Angst

Samenhangend met de eenzaamheid tijdens de eerste keer in de gevangenis, werd er tijdens de beschrijving van deze detentie-ervaring in de narratieven ook vaak naar angst verwezen.

“Avec les assistantes sociales euh et tout ça quoi, sinon au début, non, j’étais paniqué moi, je pleurais, j’étais un petit gamin en prison là je me suis retrouvé avec des grands dans les cellules, qui sont là pour des meurtres et qui sont là pour euh... moi j’étais là pour euh je, je, j’avais braqué là, j’avais pris de l’argent à quelqu’un sur la voie publique, voilà je me suis retrouvé avec des gens de grand banditisme, des gens de...comment dire.” (Geoffrey)

"C’était choquant, quand je suis rentré... nous on savait pas c’était quoi la prison, mais quand c’est vrai on rentre, on se réveille le lendemain dans la prison qu’on a le droit de rien faire, ça c’était choquant en tant que mineur, en plus de ça, nous quand on rentre encore on avait 18 ans juste, les gardiens ils nous respectent pas parce qu’ils disent : chez nous ils sont des nouveaux et tout, on les connaît pas, donc ils sont en plus sévères et psychologiquement t’es pfff, tu, c’est difficile de tenir.” (Yusuf)

Deze angst leek echter voor sommigen een moeilijk bespreekbare emotie te zijn. Er zijn respondenten die expliciet vertelden over hoe bang ze waren tijdens die eerste dagen in de gevangenis. Hoe ze naast de eenzaamheid ook veel angst voelden, zo ’s avonds helemaal alleen op cel. Anderen reageerden echter ontkennend op de vraag of ze bang waren geweest of angst hadden gevoeld tijdens deze eerste dagen in de gevangenis. De reactie op de rechtstreekse vraag of er sprake was van angst was dan (scherp) ontkennend. Verder in het interview kwam echter alsnog duidelijke angst naar voor uit

het narratief van de bevroagde jongvolwassene. Soms gebruikte de participant zelfs letterlijk de woorden 'angst' en 'bang' tijdens het vertellen over hun ervaring. Het was dus enkel bij de directe vraag naar angstbeleving dat ze ontkennend antwoordden, in hun eigen woorden leken deze emoties makkelijker bespreekbaar.

"I : Oui, mais aviez-vous peur du dessaisissement avant ?

R : pfoe, peur, non pas du peur je pense

****Later in het gesprek****

R : L'IPPJ C'est mieux que d'aller en prison, la prison c'est très dur quand on est jeune, très difficile, trop difficile, oui, j'avais peur, bien sûr, enfin j'étais jeune mais c'était dur." (Michael)

Er zijn enkele hypothesen die dit kunnen verklaren. Gezien de setting waarin het interview plaatsvond, zijnde de gevangenis, kan het zijn dat er geen ruimte was voor de respondenten om angst te laten zien. Het is niet onbekend dat in de gevangenis vaak een cultuur heerst van machismo en mannelijkheid (Jewkes, 2005; Lippens, 2010; Toch, 1998). Net omdat er binnen het gevangenisleven geen plaats is voor angst, kunnen participanten ook in hun gesprekken met mij dit thema moeilijk bespreekbaar vinden. Aldus zouden de participanten als coping en bescherming getraind zijn om geen zwakte te vertonen (Jewkes, 2005), en blijft dit gedrag ook tijdens het interview intact. Verder kan ook mijn gender een rol spelen in de bespreekbaarheid van deze kwestie. Genderrollen kunnen een rol spelen, waarbij de participanten zich niet volledig willen bloot geven ten opzichte van een vrouw, om geen zwakte te laten zien. Het is mogelijk dat in de setting van de interviews uit ons onderzoek dat sommige participanten niet comfortabel genoeg waren om in het gesprek hun gevoelens rond angst te verbaliseren.

Het werd echter wel duidelijk dat angst (in meerdere of mindere mate) een belangrijke rol speelt tijdens de eerste detentie periode. De volwassen gevangenis laat duidelijk een grote indruk na en heeft bij sommigen zelfs een intimiderend effect.

Zo werd de eerste nacht door bijna alle respondenten aangehaald als een moeilijk moment:

“Je me souviens d’une nuit j’avais craqué, j’avais commencé à pleurer J’aurai fait 5 ans avant et là les deux semaines, je m’en souviens encore jour pour jour. Chaque jour je me plaignais de qui ... j’étais au milieu des grands, je voyais les amis de mon grand frère qui venaient me dire bonjour et tout ça et moi j’étais là. Vous voyez ce que je veux dire? Je sentais que je n’étais pas à ma place. Je sentais que je ... c’était pas là qu’il fallait que je sois. Vous voyez?” (Reda)

Toch worden ook positieve elementen beschreven omtrent deze eerste detentie, zoals de impact op hun reputatie en geloofwaardigheid als ‘zware jongen’.

3.7.3 Boosten van status en reputatie

Naast de omschrijving van de eerste detentieperiode als heftig en choquerend met gevoelens van angst en eenzaamheid worden in sommige interviews ook enkele ‘positieve’ aspecten omtrent deze detentie-ervaring aangehaald. Deze eerste keer in de ‘echte’ gevangenis als minderjarige brengt namelijk een zekere status met zich mee. Zo beschreven meerdere participanten bij het vrijkomen de aanwezigheid van een gevoel van trots. Het feit dat ze voor hun meerderjarigheid reeds in de volwassen gevangenis terecht zijn gekomen, gaf hen een zekere status en geloofwaardigheid bij hun vrienden en peers buiten de gevangenis. De eerste detentie kan in zekere zin gezien worden als een bevestiging van hun ‘stoerheid’ en als bekrachtiging van hun ‘gangsterstatus’.

“j’ai été dessaisi euh j’ai fait 8 mois et je suis sorti en souriant parce que mes copains me regardaient, C’était quelque chose d’impressionnant parce que dans notre équipe personne il n’avait fait la prison. J’étais le premier.” (Fareed)

Reeds tijdens de eerste detentieperiode zelf is deze ‘upgrade’ in status voelbaar in de gevangenis. In de narratives kwam het idee naar voren dat ze hierdoor toetraden tot een ‘hogere’ categorie delinquenten: *“j’étais au milieu des grands”* (Kwasi) *“là j’ai été mis chez les grands”* (Reda). Naast de reputatiebooster lag een ander ‘positief’ aspect van die eerste detentie in de voorbereidende rol die ze heeft op volgende detentieperiodes. Het werd omschreven als voorbereidende training voor toekomstige detentieperiodes in de

gevangenis. Het gaf de participanten de kans om reeds heel jong de klappen van de zweep en het reilen en zeilen in de gevangenis te leren.

“Mais bizarrement pour la suite, cette expérience-là m’a aidé pour la suite. Vous voyez ce que je veux dire? Quand je suis rentré après pour un truc, j’étais plus préparé.” (Reda)

“Ouais et donc j’étais enfermé deux semaines, deux semaines je suis ressorti, et par après je...ainsi de suite en fait, j’ai continué à déconner, je suis rentré un mois, j’ai re-continué à déconner, je suis rentré encore un mois et euh à partir du moment où euh il a vu qu’en fait c’est, c’était, comment dire, ben que c’était monotone, j’arrêtais pas de déconner, je pensais pas à mon futur, j’étais plus occupé à faire, enfin à faire un petit peu mon gangster si on veut et donc j’ai fait 2 semaines de, de prison mineur.” (Majid)

In de narratives vertelden onze jongvolwassenen hoe ze in die eerste detentieperiode, hebben geleerd om te overleven in de gevangenis. Naast het aanleren van overlevings-skills brengt deze eerste ervaring volgens bevraagde participanten echter ook een zekere desensitisatie voor het detentieleven met zich mee. Zo zorgde hun eerste ervaring in de gevangenis ervoor dat ze achteraf niet meer bang hoefden te zijn voor detentie. Net omdat ze tijdens die eerste aanvaring reeds alle angst hadden gevoeld en het gevangenisleven op een hardhandige manier leerden kennen. Het nam verdere aanwezige angst om in de gevangenis te belanden weg, omdat ze vanaf die eerste detentie wisten wat hen te wachten zou staan als ze nogmaals in de gevangenis terecht zouden komen.

3.8 Perceptie op gepleegde feiten

De feiten die de bevraagde participanten hebben gepleegd (zowel waarvoor ze werden uithanden gegeven als andere feiten) komen regelmatig ter sprake in de interviews. De manier waarop de participanten hierover vertellen, is interessant op meerdere vlakken. Opvallend is het taalgebruik, meer specifiek rond de feiten waarvoor ze uithanden werden gegeven. De uithandengeving werd door meerdere participanten als disproportioneel omschreven voor de feiten die ze hadden gepleegd. In het frans werden feiten omschreven met woorden zoals ‘petits conneries’ ‘petit braquages’ of

'bêtises' en in het Nederlands met 'verkeerde dingen' 'stommiteiten' 'kattenkwaad'. Hoewel ze toegaven dat het hier om erge feiten gaat, werd in het zelfnarratief hun jonge leeftijd als verzachtende omstandigheid aangehaald. Er is bij meerdere participanten nog steeds oprechte verbazing te bemerken dat dit niet als verzachtende omstandigheid werd aangenomen in het kader van hun uithandengeving.

"ik had veel minder verwacht natuurlijk aangezien mijn leeftijd, ik dacht dat ze daar rekening mee gingen houden want dat is een hele zware straf eigenlijk voor misschien, ik weet niet hoe veel feiten maar niet extreem veel ofzo. Er waren wel gewelddadige feiten bij maar toch."(Ahmed)

Geweld en gewelddadigheid werd regelmatig met nadruk geëxpliciteerd. Het startpunt van het gepleegde geweld werd steeds expliciet vermeld, benadrukkend dat ze hiervoor geen gewelddadige feiten hadden gepleegd. Alsook vertelden meerdere bevraagden dat enkel hun mededaders gewelddadig waren tijdens het plegen van de feiten en zij zelf niet. Er werd stevast een specifieke reden vermeld waarom de feiten op een gegeven moment evenwel gewelddadig werden: barre levensomstandigheden, alcohol, frustraties in de gevangenis. Gaandeweg doorheen het criminele traject lijkt er een introductie te zijn van geweld. Het aspect geweld speelt ook een rol in de perceptie van de rechtvaardigheid van de straf. Bij feiten zonder geweld werd door de participanten de opgelegde straf veel sneller als disproportioneel of onrechtvaardig omschreven.

*"Non je n'étais pas un cas désespéré, sincèrement je n'étais pas un cas désespéré. J'avais des faits importants en tant que jeune, ça je reconnais, je le sais, mais ce n'était pas un cas désespéré. Je ne me droguais pas. Comment vous dire, **je n'avais pas d'actes de violence**. Il y avait plein de facteurs qui faisaient que c'était des délits pour dire mineur. Vous voyez ce que je veux dire ... voilà j'avais jamais, il n'y a pas de violence, jamais j'ai fait du mal à une personne, jamais. J'avais peut-être volé un truc mais ça reste du matériel. Vous voyez, je n'ai jamais rien fait de ce côté-là. Je pense qu'on m'a dessaisi trop tôt."* (Reda).

Wat dan precies als geweld werd gekwalificeerd in de levensverhalen bleek zeer subjectief. De voorwaarden waarom iets als 'zinvol geweld' en 'zinloos geweld' werd

beschouwd, waren voor ons niet altijd duidelijk. De participanten gaven elk eigen invulling aan het begrip 'zinloos' geweld en 'bruikbaar' geweld. Zo omschrijft Emir het gebruikte geweld door zijn mededaders tijdens een inbraak als 'zinloos' omdat de eigenaar vastgebonden was. Hem verder slaan had geen zin. Doch wordt door Emir het vastbinden van de eigenaar zelf niet als geweld aanzien.

Het onderzoek van Nuytiens et al. (2005) liet zien dat in het medisch-psychologisch verslag melding werd gemaakt van een 'bagatelliserende' en 'ontkennende' houding bij de jongeren ten opzichte van de gepleegde feiten. In ons onderzoek halen de bevroagde participanten de impact op hun slachtoffer soms wel aan en lijkt de ernst van de gepleegde feiten te worden erkend.

De verwerving van dit inzicht wijten ze zelf aan hun de leeftijd, doorheen de jaren krijgen ze een andere perceptie op het eigen verleden. Er werd in de narratives een evolutie omschreven in de manier waarop ze naar hun daden kijken. Op 16-jarige leeftijd was er weinig reflectie, leefden ze naar eigen zeggen van dag tot dag en was er ook weinig tijd en ruimte voor bezinning en bedenking. Ze gaven aan nu, in het heden, veel meer stil te staan bij hun verleden, onder meer omdat ze meer tijd hebben (in detentiecontext). De (toch wel aanzienlijke) tijd die ze reeds achter tralies hebben doorgebracht, wordt voor een stuk gespendeerd met het terugdenken aan wat er allemaal gebeurd is, en wat ze gedaan hebben.

“qu'on était jeune aussi, on pouvait pas réfléchir de la façon dont je réfléchis maintenant.” (Kwasi)

Er zijn ook respondenten die aangeven nu meer in te zitten met hun slachtoffers dan voorheen. Doorheen de detentie en naarmate de tijd verstrijkt blijkt er een realisatie van de impact op slachtoffers te komen.

“Natuurlijk hebt ge daar spijt van, ge weet dat ge mensen hebt getraumatiseerd, dat ge mensen hebt pijn gedaan en ge hebt er spijt van maar het is een feit dat spijt te laat komt hé, ge kunt dat niet terug draaien, ge kunt niet, ja...” (Marwan)

De huidige detentie van de respondenten is intussen niet meer als gevolg van de bestraffing die volgde op de uithandengeving. De respondenten hebben geruime tijd in de gevangenis doorgebracht en zijn er nu nog steeds. In de gesprekken staan we stil bij hun huidige levensfase, de volwassenheid die volgt na de uithandengeving.

4. Chronologie: het leven NA de uithandengeving

Na de uithandengeving volgde er voor de 17 geïnterviewde jongvolwassenen een traject dat grotendeels uit periodes in de gevangenis bestond, met af en toe wat maanden in vrijheid. In de selfnarratives rond hun huidige leven en wat er allemaal gebeurd is tijdens het ‘volwassen’ worden in de gevangenis, komen interessante elementen aan bod.

4.1 Rouwervaring in volwassenheid

Naast traumatische overlijdens in de kindertijd blijken rouwervaringen ook in de volwassenheid een belangrijke rol te spelen. Het overlijden van naasten gebeurde bij sommigen niet in de kindertijd maar pas in hun latere leven, wanneer ze reeds in de gevangenis verbleven. De beleving van dergelijke ingrijpende levensgebeurtenis terwijl ze opgesloten zitten, werd in de narratives als een pijnlijk en bedroevend proces omschreven. Het verwerken van een overlijden binnen de grenzen van het detentiesysteem wordt als extra moeilijkheid ervaren in het rouwproces.

“Mijn vader is overleden als hij in Marokko was, ik heb daar niks van kunnen zien of niks van kunnen meemaken. Mijn moeder is hier dan een jaar later overleden hier in een ziekenhuis in Jette, waar ze mij dan geboeid aan handen en voeten en met een zak over mijn hoofd naar daar hebben gevoerd. Ja dat waren voor mij echt moeilijke tijden. En ja, dan zijn er mensen die u dingen aan bieden en ja ge begint met een jointje en dat is geëindigd in cocaïnegebruik.” (Malik)

In 1998 omschreef Schetky moeilijkheden bij haar respondenten (gevangenen tussen 30 en 60 jaar oud, allen met een levenslange straf, die participeerden in een rouwgroep in de gevangenis van Maine State) om over hun rouw te praten, omdat ze gewoonlijk deze pijn verdoven met drugs of alcohol (Schetky, 1998). Het gebruiken van drugs om traumatische gebeurtenissen of huidige problemen te vergeten, werd door Sheridan (1996) ‘self-medication’ genoemd. De link tussen het rouwproces en druggebruik werd ook door Finlay en Jones (2000) aangehaald in hun onderzoek naar rouwprocessen bij een cohorte van jonge daders uit Cardiff, gelijkaardig aan onze onderzoeksgroep: “our

cohort reported using illicit drugs to cope with their grief, although their depression from unresolved grief may be exacerbated by incarceration" (Finlay & Jones, 2000, p. 569). In onze cohort van bevraagde mannen werd geregeld over druggebruik gesproken. Het gebruik werd vooral tijdens moeilijke en pijnlijke momenten in hun leven expliciet vermeld: zoals de eerste detentie, het overlijden van een ouder of naaste, na de uitspraak van een zware veroordeling of tijdens een langdurig verblijf in een jeugdinstelling.

De wetenschappelijke literatuur rond rouwen binnen de gevangenis is grotendeels gespecificeerd op gender, er zijn verscheidene bronnen te vinden over rouwen bij gedetineerde vrouwen (Ferszt, 2002; Ferszt, Salgado, DeFedele, & Leveillee, 2009; Harner, Hentz, & Evangelista, 2011) maar minder rond de ervaringen van mannen. De rouwervaringen bij opgesloten mannen lijken hevig onder invloed te staan van de masculiene cultuur binnen de gevangenis (Hendry, 2009). Volgens Hendry (2009) maakt de sfeer van 'hardheid' en 'mannelijkheid' rouwen binnen de gevangenis een extra zwaar proces omdat er weinig ruimte is voor het tonen van kwetsbaarheid en emoties. Daarnaast zijn er ook praktische en infrastructurele aspecten van het gevangenisleven die het rouwproces moeilijker maken: zoals het niet kunnen bijwonen van de begrafenis, geen laatste groet mogen brengen of in handboeien hun naasten moeten groeten. Al deze moeilijkheden werden kwamen in de interviews ter sprake. Niet alleen overlijden van naasten maar ook van medegedetineerden kan een belangrijke indruk nalaten op het leven van onze respondenten. Yusuf vertelde ons over het overlijden van zijn 'buur' in de gevangenis, nadat hij door cipiers werd aangepakt.

"deux heures avant qu'il meurt je suis passé dans sa cellule, je l'ai dit : qu'est-ce qui s'est passé et tout? J'ai entendu crié là tantôt, il me dit : oui euh, Hitler, c'est un gardien connu, tu vois, c'est...il s'appelait Hitler, donc il m'a dit : oui, il m'a agressé, ils sont venus chez moi, ils m'ont agressé, ils m'ont piqué et tout, il m'a dit : j'ai pas mangé, je, j'ai mal à la tête et tout, et 2 heures après j'entends une intervention dans, au cachot et voilà, j'ai appelé le chef, j'ai dit : qu'est-ce qui se passe à côté ?, il m'a dit : oui, il est décédé, donc euh, 2 heures avant je parlais avec lui, donc c'est...ça m'a choqué, j'ai pas dormi quoi, pendant presque 5, 6 mois, c'est, je ne dormais plus"
(Yusuf)

In de levensverhalen gaven bevroagden te kennen dat ze kampen met een schuldgevoel jegens hun hulpbehoevende ouders. Door hun opsluiting zijn de bevroagde jongvolwassenen niet in staat om voor zieke en hulpbehoevende ouders te zorgen of broers of zussen bij te staan die deze zorg op zich nemen. Dit creëert een gevoel van falen als kind, het niet kunnen terug doen voor de ouders wat zij voor hen hebben gedaan. Dit is in sommige gevallen ook cultureel gebonden, waar het vanzelfsprekend kan zijn dat de zorg voor de ouders bij de kinderen terecht komt. Door de opsluiting kunnen ze hun steentje hier niet aan bijdragen.

"mijn moeder heeft nu dementie, er moet voor haar gezorgd worden want we gaan haar ook nooit in een bejaardentehuis steken ofzo dus ja dat was een geschenk dat ik buiten was gekomen want dat was ook een last van mijn broers en zussen, van hun schouders natuurlijk hé... de meeste mensen wat doen die, ze steken die in een bejaardentehuis een zorg voor een ander alé probleem voor een ander maar wij komen uit een cultuur ja, ge zorgt voor u ouders punt, ze hebben u ook op de wereld gebracht. En nu ja, nu zit ik terug vast, en ja, kan ik weer niks doen" (Ahmed)

Maar ook bij een participant van Belgische origine zonder broers of zussen lijkt dit gevoel aanwezig te zijn. Hij geeft aan een teleurstelling te zijn voor zijn grootouders die hem hebben opgevoed. Zij hebben steeds voor hem gezorgd, en nu zij zelf zorg nodig hebben is hij niet in staat om voor hen te zorgen.

"Ma famille, c'est dur pour eux, pour mon père, ma grand-mère ils ont besoin de moi, moi je suis pas là, je suis fils unique, j'ai pas de frères, pas de sœurs" (Michael)

Bij het bespreken van het gezinsleven komen ook eigen ervaringen en moeilijkheden met het stichten van een gezin ter sprake. Enkele participanten vertellen over hun ervaring met scheiding binnen detentie.

4.2 Scheiding

In het bespreken van de huidige levensfase worden eigen ervaring met scheiding door verschillende participanten aangehaald als belangrijke levensgebeurtenis. Yassin kreeg

naar aanleiding van zijn uithandengeving een werkstraf en belandde voor het eerst, na 15 dagen als minderjarige in voorhechtenis, op zijn 31ste terug in de gevangenis. Zijn leven verliep, mede door de werkstraf en introductie in de horeca, tot dan redelijk stabiel. De scheiding tussen hem en zijn vrouw zorgde naar eigen zeggen voor vluchtgedrag in drugs en alcohol wat vervolgens weer leidde tot diefstal en geweld. In het levensverhaal van Yassin wordt zijn persoonlijke ervaring met scheiding en het ontwrichtende effect ervan op zijn leven aangeduid als breukpunt in zijn justitiële traject dat tot daar toe redelijk atypisch was verlopen vergeleken met andere respondenten (zie verder).

Door vier andere respondenten werd ook hun eigen scheiding aangehaald tijdens het gesprek over hun leven. Detentie lijkt hier ook grote rol in te spelen. Een van de participanten trouwde in de gevangenis, de overige drie trouwden tijdens een periode van vrijheid. Het is gekend dat het 'onderhouden' of 'verderzetten' van een huwelijk binnen detentie een grote uitdaging kan zijn. Uit onderzoek van Apel et al. (2011) bleek dat vooral gedetineerden die getrouwd zijn bij aanvang van detentie, een groter risico hebben op scheiding dan gedetineerden die trouwen tijdens detentie (Apel et al., 2010).

Wanneer er gevraagd werd naar de moeilijkheden van hun huwelijk tijdens de opsluiting, bleek de beperking in communicatie en contact voor een onrustig gevoel te zorgen. De bevroagde mannen vertellen over een onrustig en wantrouwig gevoel dat hun partner 'verkeerde dingen' zou doen achter hun rug. Daar komt bovenop dat ze via tussenpersonen en omwegen te weten komen waar hun partner was, of met wie die werd gezien. Deze 'viavia' informatie creëert, aldus de bevroagden, een zeer ongemakkelijk gevoel dat omslaat in achterdocht. Die achterdocht zorgt er vervolgens voor dat hun partner minder vaak op bezoek wil komen.

"ja in het begin wel, ze kwam op bezoek en ik mocht mijn kind bezoeken enzo en uiteindelijk wist ze dat ik nog 14 jaar moest zitten en dan heeft die mij bedrogen en ik ben dat te weten gekomen en dan heb ik gezegd ik wil een scheiding in de gevangenis en dan heb ik gezegd hier zijn de papieren, teken voor de scheiding. Trekt u plan en doet wat ge niet laten kunt, want ik zeg ik heb dingen gehoord die niet door de beugel kosten. Nee dat is niet waar, de mensen die zeggen zo veel en dit

en dat. Ik zeg er zijn meerdere mensen dat tegen mij komen zeggen dus die mensen die gaan niet liegen en dan begon die te blijven en dit en dat. Nee ik hou van u en asjeblieft. Ik zeg nee teken gewoon die papieren en maak dat ge weg zijt.” (Malik)

4.3 Vaderschap

Naast ervaringen met scheiding hebben ook enkele participanten kinderen. Van de 17 mannen die ik heb gesproken, hadden zes respondenten een of meerdere kinderen. Een van hen kreeg op 17 een zoon, twee van hen had geen contact meer met de moeder van hun kinderen en bijgevolg ook niet met hun kinderen zelf.

In de self-narratives van onze bevraagde gedetineerden leek het ouderschap geen prominent onderdeel uit te maken in hun narratief over hun verleden en heden. Het vaderschap komt terloops aan bod in het gesprek om verder amper of niet meer te worden vermeld. De impact van ouderschap op het vormen van de identiteit in detentie werd echter (vooral bij vrouwelijke gedetineerden) veelvuldig gedocumenteerd in de literatuur (Brown & Bloom, 2009; Ferraro & Moe, 2003; Haney, 2013)

In het boek van Nurse (2002) ‘Fatherhood Arrested’ bespreekt de auteur resultaten uit haar onderzoek naar 258 jonge vaders die in de gevangenis zaten en op jonge leeftijd werden bestraft. Het doel van deze studie was om diepgaande inzichten te krijgen in de levens en de ervaringen van jonge vaders, met focus op hun vaderrol tijdens detentie (Nurse, 2002). Nurse beschrijft hoe haar participanten graag contact willen houden met hun kinderen en hier ook pogingen voor ondernemen, maar door moeilijke relaties met (ex-) partners ontstaan barrières waardoor consistent en langdurig contact opbouwen met de kinderen moeilijk is. Reeds in 1978 werd door Sack en Seidler (1978) beschreven hoe (ex-)vrouwen de kinderen soms weghouden van opgesloten vaders: *“divorcing or bitter spouses often keep children away from their incarcerated fathers or feel that the children should not see their parent behind bars”* (Sack & Seidler, 1978, p.622). Ook in ons onderzoek kwam deze problematiek ter sprake, zo vertelde Malik:

“Het eerste jaar heb ik hem mee opgevoed, en daarna zag ik hem wel nog sporadisch, maar nu heb ik hem al 5-6 jaar niet meer gezien. Ik probeer altijd wel een beetje op de hoogte te blijven hier binnen, maar dat is niet gemakkelijk.”

In onze populatie werden veel respondenten tijdens hun gevangenschap vader. Het kan zijn dat dit mogelijk een beperkende impact heeft gehad op de kans dat het ouderschap als katalysator kon werken. De vrijheidsbeperking door gevangenschap geeft de vaders weinig ruimte om hun leven om te gooien bij de komst van hun kind. Voorts zorgt ook de beperkte betrokkenheid tijdens de detentie ervoor dat bij vrijlating het opnemen van de vaderrol minder evident is: *“While mothers are offered a range of parenting services and support, fathers are offered very little support of this kind and are arguably less prepared when returning to a parenting role in the community”* (Trotter et al., 2015).

“ik ben al 10 jaar geleden gescheiden van mijn vrouw en die heeft mijn dochterke gepakt en die is weg van Mechelen en ik weet niet waar die zit. En nu zit ik met die frustraties in mijn kop van waar is die heen gegaan en nu zit ik in de gevangenis en snapt ge ik kan niets doen. Terwijl als ik mijn straf gedaan heb dan zou ik naar de vrederechter kunnen stappen en proberen ja en om mijn dochtertje te kunnen zien. Maar ze is getrouwd met een andere man, ze heeft daar kinderen mee dus,...” (Safouan)

Het gebrek aan contact en vrijheid zorgt voor een frustratie. Fareed geeft aan dat zijn huidige detentie veel zwaarder is dan de eerdere 13 jaar die hij heeft gezeten door het gemis van zijn kinderen.

“Maintenant je pense à mes enfants, quand je les vois à la visite euh ben je retourne en cellule, je ne suis pas bien. On pense à plus loin maintenant ça c'est le problème, on pense aux enfants plus qu'à nous.” (Fareed)

Hoewel wordt aangegeven dat sommige vaders graag contact zouden willen behouden met hun kinderen, wijst Nurse (2002) ook op de aanwezigheid van een copingstrategie waarbij mannen, om zichzelf te beschermen voor de moeilijkheden die het vaderschap achter tralies met zich meebrengt, een emotionele afstand nemen van hun kinderen en tijdens de detentie geen contact opzoeken en toestaan. Dit om de pijn en angst die de

scheiding van hun kinderen met zich meebrengt niet te hoeven voelen (Nurse, 2002). Dit kan mogelijks verklaren waarom vaderschap bij onze participanten zo terloops aan bod kwam in de levensverhalen en niet meteen een prominent onderdeel van de narratives leek te zijn.

Naast moeilijkheden met (ex-) partners worden in de literatuur ook andere redenen gegeven waarom het contact behouden met kinderen vanuit de gevangenis zo moeilijk is voor vaders: de geografische afstand van het gezin, financiële beperkingen en vervoersmoeilijkheden, het gebrek aan kindvriendelijke bezoeken mogelijkheden, de harde en kind-onvriendelijke context van de gevangenis, disrespectvolle behandeling door penitentiair personeel en het intensieve en vermoeiende karakter van een gevangenisbezoek voor zowel kind als vader (Arditti, 2003; Arditti, Smock & Parkman, 2005; Hairston, 1998; Sturges, 1999). Toch worden er in de literatuur ook positieve aspecten opgetekend rond ouderschap bij (ex-) gedetineerden. Luyten (2017) omschrijft in haar doctoraal onderzoek naar jeugdzorgverlaters het ouderschap als houvast en katalysator voor verandering. In haar onderzoek kijken respondenten terug op het moment dat ze een kind kregen als katalysator voor verandering van hun traject en dit door de wens om het beter te doen voor hun kinderen dan ze het zelf hebben gehad (Luyten, 2017).

In zijn levensverhaal komt bij Fareed, tijdens het spreken over de toekomst, zijn wens naar voren om een goed voorbeeld te kunnen zijn voor zijn kinderen. Met het ouder worden, omschrijft Fareed gevoelens die veel ouders hebben voor hun kinderen. Het ontwikkelen van deze gevoelens hangt waarschijnlijk samen met het ouder worden. Het is mogelijk dat Fareed bij vrijlating de stap naar desistance alsnog kan maken onder invloed van het vaderschap. Gezien alle respondenten al zo lang in detentie zitten en relatief weinig tijd van hun volwassenheid in vrijheid leefden, kan het aldus zijn dat de impact van ouderschap werd beperkt door de vrijheidsberoving. De respondenten zijn (ondanks hun eigen beleving hierom, zie verder) echter nog relatief jong. Het zou kunnen dat ze op een punt in het traject zitten waar de grote impact van het ouderschap nog moet komen.

4.4 Huidige detentiebeleving en zicht op vrijheid

Doorgaans wordt de huidige detentie als neutraal of zelfs positief omschreven. Ettelijke jaren meedraaien in de carrousel van het gevangenisstelsel doorheen verscheidene Belgische gevangenissen heeft als gevolg dat ze nu **ervaren** gevangenen zijn. Ze zijn gerouleerd in het systeem met een vaste routine, hebben hun eigen spulletjes op cel, elke week toegang tot kantine (de mogelijkheid om zelf wat boodschappen aan te schaffen) en hebben intussen een routineuze dagbesteding.

"Surtout la prison mais franchement ici c'est même pas une prison c'est un camp de vacances, qui semble pas à la prison, t'as tout ce que tu veux, ton home-cinéma, manger, tout ce que tu veux, à manger, tout ce qu'il y a dans le Colruyt euh complet magasin, tu peux tout acheter, le four, tu peux acheter des DVD, tu peux acheter tout ce que tu veux, c'est, c'est incroyable, c'est...la vie ici, pas comparable ...ici tu peux faire du sport,..." (Yusuf)

De tijd vliegt volgens alle participanten voorbij omdat ze het systeem door en door kennen. Deze 'rimpelloze' doorbrenging van de dagen in de gevangenis veroorzaakt een onrust of zelfs angst bij het denken aan vrijkomen. De huidige context van regels, routine, en een zwaar beperkte keuzevrijheid is vertrouwd en bekend, misschien zelfs gemakkelijk, aldus de participanten. Goffman (1961) verklaart dit gedrag als gevolg van 'institutionalisering', waar de interne waarden van de gevangenis zich door gedetineerden volledig eigen worden gemaakt. van Nijnatten (1998) voegde hier aan toe: *"The individual in prison is not trained for independence but to the uncritical acceptance of the institutional norms, the characteristic of an institutional personality. The prison inmate who assumes an institutional personality coincides with the prison."* (van Nijnatten, 1998, p.105). Onze bevraagde respondenten hebben zich als het ware genesteld in hun leven binnen detentie.

"je me sens en sécurité à l'intérieur, c'est curieux hé ? Mais c'est ce que je ressens, je l'ai expliqué à mon psychologue, ces murs ont un effet protecteur, oui je...quand, quand vous allez sortir, vous savez que vous allez sortir sur des responsabilités, sur des, des engagements, donc ça va être plus sérieux à ce moment-là. Ici, après un

certain temps en prison, ça vous fait plus rien hé, c'est votre famille à l'extérieur qui souffre." (Reda)

De perceptie van onze bevroagden op de buitenwereld was echter compleet tegenovergesteld. In het leven buiten de gevangenis zijn de jongvolwassenen, naar eigen zeggen, quasi volledig op zichzelf aangewezen, met eventueel wat steun van de familie. Ze staan zelf in voor het vinden van een woonplaats en een job. Daarenboven vergen alle vormen van steun of begeleiding bureaucratische inspanningen, die voor veel van de bevroagde participanten onoverkomelijk lijken. Door het wegvallen van de vertrouwde gevangenisroutine zijn ze opeens op alle vlakken op zichzelf aangewezen, dat blijkt voor velen een beangstigende gedachte.

"Ben franchement maintenant c'est, c'est une habitude on va dire, c'est devenu une habitude, c'est malheureux à dire mais bon c'est comme ça. C'est devenu un quotidien, une habitude, ça me fait, maintenant quand ils m'arrêtent, et je vais en prison, ça ne me fait plus rien, donc euh là regardez, j'ai été condamné à 6 ans, le 12 avril ben j'aurai fait 6 ans, j'aurai pas fait, on m'a pas encore donné de chance, retire votre peine rien. Encore maintenant j'ai pas de domicile, j'ai pas de carte d'identité, j'ai rien du tout, euh ils vont me lâcher dehors, comment voulez-vous réinsérer ? Moi j'ai été au CPAS, j'ai fait des démarches hier parce que je suis sorti en sortie spéciale hier, ils m'ont dit : tant que t'as pas de domicile, on peut pas te fournir du CPAS. Moi j'ai dit : moi le 12 avril, moi ils vont me mettre dehors de la prison, je ne peux pas rester en prison, je ne peux pas rester ici." (Geoffrey)

Een (of meerdere) eerdere gefaalde poging(en) in vrijheid heeft bij de bevroagde participanten een ontnuchtering of desillusie veroorzaakt in het conformistisch toekomstbeeld (van een job, huis en gezin). Hoewel de wens op een 'normaal' leven, met een 'normale' job en een gezin als fijne thuis, nog steeds in de narratives aanwezig blijft, waren alle mannen erg sceptisch geworden over de haalbaarheid van deze wens. Hoe gemakkelijk en zelfs veilig de detentie wordt beleefd, zo moeilijk, zwaar en vermoeiend schetsen onze participanten het leven in vrijheid. De literatuur rond desistance wijst ook uit dat louter de wens op een ander leven niet voldoende is om succesvol te stoppen met criminaliteit. Volgens Paternoster en Bushway (2009) is het willen van desistance

namelijk niet voldoende om het ook effectief te bereiken. *‘Wishful thinking’* is volgens Burnett and Maruna (2004) niet voldoende, het idee dat desistance zal lukken omdat ze willen dat het lukt gaat niet op in de realiteit.

“Je ne sais pas, avant on m’aurait dit ça sur l’autre peine, j’aurais dit ah oui je me vois marié et des enfants et tout. J’espère, hé, mais je veux dire je ne sais pas.”
(Raphael)

Over eerdere periodes van vrijheid (na de eerste detentie of een andere detentieperiode) werd ook uitvoerig in de interviews verteld. Initieel is er een aanpassingsperiode, een soort van afkicken van de gevangenis. De eerste dagen vertonen ze naar eigen zeggen ‘de gestes van een gevangene’. De dagritme van de gevangenis blijft ook bij het vrijkomen nog enkele dagen in stand.

“Mijn broer had het erger, als hij na 12 jaar buiten kwam moest altijd, hij sloot zijn eigen op in de badkamer. Licht uit met een kaarsje en hij zat heel de avond radio te luisteren, sigaretten te roken, gewoon in de badkamer op een stoel, omdat, ja die moest in een kleine ruimte zijn in de pikkendonker, enkel een kaarsje zijn drankje en zijn radioke. Ik had dat ook wel, zo dat ritme blijven volgen als ge buiten zijt, ma hij, ja echt in de donker gaan zitten en al.” (Yusuf)

In de eerste weken van vrijheid lag de nadruk op het feesten, plezier maken en genieten van de vrijheid. Deze positieve vrijheidsbeleving duurde volgens de participanten echter nooit lang. Het leven buiten de gevangenis blijkt stevast moeilijker dan het leven in detentie, dat ze ondertussen zo goed kennen.

Er werden verschillende struikelblokken aangehaald door de bevroagden die het leven in vrijheid zo moeilijk maken. In Moffits (1993, 1997, 2008) typologie waarin hij een onderscheid maakt tussen van ‘life-course persistent offending’ en ‘adolescence limited offending’, worden deze struikelblokken als ‘snares’ omschreven: *“addiction to drugs or alcohol, school dropout, disabling or disfiguring injuries, patchy work histories, and time spent incarcerated are snares that diminish the probabilities of later success by eliminating opportunities for breaking the chain of cumulative continuity”* (Moffit, 1993, p.684).

Het gebrek aan een bewijs van goed gedrag en zeden en het hebben van een stevig strafblad, zorgt er volgens onze participanten voor dat bij het vrijkomen het erg moeilijk is om aan werk en bijgevolg aan een woning te komen. Hierdoor zijn ze erg afhankelijk van steun van familie, wat na een bepaalde periode gaat vervelen en zelfs beschamend wordt, aldus de participanten. Deze afhankelijkheid van de familie en de bijhorende schaamte creëert een incompetent gevoel, dat er bij alle participanten toe bijdraagt in hun beslissing om terug in de criminaliteit te stappen.

“Want ook als ik vrij kom, dan ga ik altijd bij mijn familie, wel in Antwerpen, en in het begin zijt ge super enthousiast, en zij zijn ook blij om u te zien enzo. Maar na een tijd, dan ja, zij hebben ook hun leven hé, zij hebben ook hun rust nodig. Dan wil ik wel iets doen, maar ge krijgt niet iedereen mee, dan wil de ene wil iets doen maar de andere niet, en ik moet hun rust ook respecteren hé. Dus ja, ik wil in die buurten niet zijn, uit voorzorg eigenlijk, om mijn eigen te beschermen zeg maar. Ik wil mij gewoon zeker niet laten beïnvloeden, ik wil daar gewoon geen tijd aan verliezen. Want ja, niet om te zeggen dat dat nu zou gebeuren maar in het verleden, ja dan gaat dat gewoon zo. Ge hebt geld nodig, ge wilt dat niet meer vragen aan u familie dus ge belt u kameraden, en ge spreekt daar mee af. En ja in het begin was dat dan autodiefstal, en daarna overvallen en zo verder, zo gaat dat, elke keer.” (Bashir)

De drang om eigen geld te verdienen en voor zichzelf te kunnen zorgen, deze nood aan onafhankelijk, kwam in quasi alle narratives terug als aanzet om te herbeginnen met het plegen van misdrijven. De angst om bij vrijheid wederom afhankelijk te worden van hun familie lijkt dus onlosmakelijk verbonden met de gepercipieerde noodzaak om criminaliteit te plegen. Het lijkt onze respondenten als het ware aan te zetten tot het plegen van recidive. Dit is opvallend gezien in de literatuur rond desistance familie en familiale steun net als cruciale factor werd aangeduid in het reduceren van nieuwe misdrijven (Laub, Nagin, & Sampson, 1998; Sampson & Laub, 1993). Emotionele en/of financiële steun door familie bij het vrijkomen, maar ook het voorzien in onderdak en vervoer, heeft volgens La Vigne et al. (2004) een belangrijke invloed op de kans op succes bij het vrijkomen (La Vigne, Visser, & Castro, 2004). Dit lijkt haaks te staan op de manier waarop onze participanten de afhankelijkheid van familiale steun als push-factor naar recidive omschrijven.

Het hebben van een strafblad (en daardoor het gebrek aan een bewijs van goed gedrag en zeden) is een probleem dat doorheen alle interviews meerdere malen aan bod komt. Het strafblad is intussen gevuld met menig veroordelingen en hun cv zit vol grote gaten door de detentieperiodes. Bijna elke werkgever vereist een blanco strafblad, en daarenboven ook liefst significante werkervaring.

“Vanaf 2011 heb ik eigenlijk zitten nadenken, lang zitten nadenken, want kijk, ik weet hoe het in de maatschappij zit hé, zonder werk voelt ge u nutteloos. Als ge terug buiten komt en ge hebt geen werk, dan loopt het mis hé. Dus nu heb ik eigenlijk al die opleidingen specifiek gedaan om buiten te komen, zodat ik meteen werk heb en een structuur. Ik wil zelfs 2 jobs doen, zo lang ik maar mij kan bezig houden. Ik heb deze detentie echt wel gefocust op de toekomst. Als ge buiten komt zonder job, dan loopt het mis. Deze keer wil ik echt een job doen.” (Bashir)

De moeilijke toegang tot de arbeidsmarkt na detentie is een gekend struikelblok in het re-integratie proces. De causale negatieve relatie tussen een crimineel strafblad en latere tewerkstelling en inkomen is meermaals aangetoond (Holzer, Raphael, & Stoll, 2007; Kling, 2006; Lott, 1990; Nagin & Waldfogel, 1995; V. R. Van Der Geest, Bijleveld, & Blokland, 2011). In hun onderzoek rond re-integratie na detentie wordt door Cuylaerts en Eelen (2005) omschreven hoe veel ex-gedetineerden geen toegang vinden tot de arbeidsmarkt en hierdoor hervallen in de criminaliteit. Dit gebrek aan toegang tot de arbeidsmarkt wordt vervolgens gezien als secundaire bestraffing na het uitzitten van de opgelegde gevangenisstraf (Cuylaerts & Eelen, 2005).

Naast het gebrek aan een bewijs van goed gedrag en zeden en het gevulde strafblad speelt ook de economische crisis een rol (V. R. Van Der Geest et al., 2011). Door de hoge werkloosheidsgraad, en de grote beschikbaarheid van werkzoekende mensen, hebben werkgevers de ruimte om mensen zonder crimineel verleden te verkiezen boven ex-gedetineerden voor het invullen van hun vacatures (V. R. Van Der Geest et al., 2011).

Sommige van onze participanten kwamen als tiener in de gevangenis terecht, wanneer ze vele jaren later buiten komen, is de maatschappij sterk veranderd. In onze gesprekken werd, zoals eerder aangehaald, de bureaucratische administratieve

regelgeving in België als struikelblok omschreven bij de vrijheid. Identiteitsbewijzen krijgen, werkloosheid aanvragen, regeling met de mutualiteit, het wordt door participanten ervaren als een quasi onoverkomelijke karwij.

"ils me lâchent à 7 heures du matin et ils me disent de rentrer à 17 heures, j'habite à Charleroi, le temps d'arriver à Charleroi, prendre un taxi, et quoi il faut de l'argent, prendre un taxi et arriver à la maison, et puis faire des démarches, vous devez courir euh d'une commune et puis d'une autre commune pour faire vos papiers, et puis faire des photos pour ça, et un autre document pour si, c'est trop compliqué en fait " (Geoffrey)

"Et alors tout le temps pour faire ça, tu dois t'inscrire là et ainsi, beaucoup de paperasses, des papiers chercher, moi je ne suis pas doué pour ça, J'ai pas de patience de tout ça" (Abdulla)

Wanneer we spreken over vrijheid in de toekomst is er een **duaal toekomstbeeld**. Hoewel er nog steeds de wens op een 'normale toekomst' aanwezig is, zijn de bevraagden erg sceptisch over de haalbaarheid van deze toekomst. Als het einde van de huidige gevangenisstraf gevisualiseerd wordt, komt een duidelijk angst naar voren. Angst om buiten te komen en volledig op zichzelf te zijn aangewezen. Het angstgevoel gaat ook gepaard met een zeker finaliteit, er lijkt een gevoel te zijn van nu of nooit, een laatste kans op een ander leven. Gezien eerdere pogingen op het leven buiten de gevangenis faalden, is het discours nu in termen van erop of eronder.

In het thesisonderzoek van De Ridder (2017) waarbij 7 jongeren in detentie werden bevraagd die recent uithanden werden gegeven, viel op dat het toekomstbeeld bij De Ridders cohorte nog erg optimistisch was. De jongeren omschreven ook hier de wens op een huis, werk en gezin en waren erg optimistisch in de haalbaarheid hiervan. Hoewel de cohorten van De Ridders onderzoek en de onze niet zonder meer te vergelijken zijn, is het opvallend hoe een groep uithanden gegeven jongeren ten tijde van de uithandengeving zelf, of vlak erna, nog erg positief en optimistisch is over hun toekomst, en hoe een 15 jaar na de uithandengeving, onze cohorte, erg sceptisch en zelfs pessimistisch is over hun toekomstmogelijkheden. Ook in het onderzoek van Jaspart en

De Fraene (2015) rapporteerden de jeugddelinquenten uit het 'explosive biography'-traject dat ze optimistisch en hoopvol waren over hun toekomst. Hoewel de toekomstwens in alle onderzoekscohorten hetzelfde blijkt te zijn (huisje, boompje, beestje), lijkt doorheen de jaren een evolutie te komen in de realistische potentie ervan. In de door ons verzamelde levensverhalen vertelden meerdere respondenten over de jongste generatie gedetineerden waar ze samen mee vast zitten. Gezien ze zelf als jongeren in de gevangenis hebben gezeten, is het interessant om stil te staan bij hun visie op de huidige generatie jonge gedetineerden.

4.5 De jeugd van tegenwoordig

De (socio-economische) context waarbinnen de bevraagde jongvolwassenen hun identiteit hebben geconstrueerd, hebben we eerder besproken. De maatschappelijke kwetsbaarheden aanwezig binnen het gezin, de omgeving en de beperkte mogelijkheden hebben een impact gehad op de vorming van hun identiteit. Het plegen van feiten, de eerste contacten met criminaliteit en het justitiële apparaat, de eerste periodes binnen een gesloten setting zoals een jeugdinstelling of de gevangenis maken een belangrijk deel uit van het levensverhaal van de participanten.

In hun jeugd draagt het plegen van kleine (en gradueel grotere) feiten bij tot een saamenhorigheid onder peers, en een zekere reputatie op straat. Periodes binnen instituties (zowel jeugdinstellingen als gevangenissen) dragen hier ook sterk toe bij en geven een zeker 'stoer' allure bij leeftijdsgenoten. Op de leeftijd van 16, 17 jaar is deze erkenning bij leeftijdsgenoten een belangrijke factor. Meerdere participanten herinneren zich een duidelijk doel in hun tienerjaren om 'zware' jongen te worden, veel te feiten plegen en grote winsten te maken. De oudere jongens in de buurt fungeren hier als voorbeeld. De andere aanwezigen binnen de instellingen en gevangenissen als inspiratiebron om van bij te leren (zie eerder stuk over criminele leerschool). Er is een soort van voorbeeld of rolmodel aanwezig waar ze op dat moment naar streven.

Als volwassenen is deze ervaring intussen helemaal anders geworden. Inmiddels hebben participanten naar eigen zeggen inzicht gekregen in de waarde en zin(loosheid) van dergelijk 'criminele' bestaan. Terugkijkend op hun traject lijkt het belang van die

reputatie veel kleiner. Dit gevoel uit zich vooral in de visie op de huidige generatie 'jongeren' binnen de gevangenis. Participanten omschrijven hun jongste medege-detineerden als 'een verloren generatie die nergens respect voor heeft'.

Onze participanten zijn allen op zeer jonge leeftijd in de gevangenis terecht gekomen. We wezen al op de onuitwisbare indruk die de eerste detentieperiode op hen heeft achtergelaten. Intussen hebben ze vele jaren in de gevangenis doorgebracht, en hebben ze een zeker leeftijd bereikt. Hun visie op de 'jonge boefjes' die nu aanwezig zijn in de gevangenis, is interessant omdat ze zelf ooit in die categorie zaten. Daarbij is het gebrek aan respect het eerste dat naar boven komt wanneer de jongste generatie van gedetineerden ter sprake komt. Ze hebben geen respect meer, niet voor de regels van het vak, niet voor de ouderen, niet voor hun ouders. Volgens de participanten hebben ze lak aan alles en zouden ze hierdoor ook gewelddadiger zijn.

"Ce n'est plus comme avant, parce qu'avant c'est quand même plus, plus violent et maintenant ce qui a changé, maintenant c'est qu'il y a plus de meurtres quoi, pour un, pour une connerie, pour un rien, parce que vrai, nous quand on était jeune, même quand on se battait, on ne voulait pas tuer quoi, même quand on tirait sur quelqu'un ou on donnait un coup de couteau, on voulait pas tuer, on était quand même conscient de ça, et la nouvelle génération, pour un rien, ils peuvent te tuer quoi." (Kwasi)

Zoals gezegd worden de jonge mannen die nu in de gevangenis zitten door onze participanten gezien als een verloren generatie, die lak heeft aan alles. De jonge gedetineerden van nu plegen, aldus onze participanten, zwaardere feiten op jongere leeftijd en gebruiken meer en zwaardere drugs dan zij naar eigen zeggen ooit hebben gedaan. De participanten lijken de toekomst van de huidige jongeren dan ook als verloren te bestempelen, mogelijks vanuit hun eigen ervaring met de impact van detentie op jonge leeftijd.

"Moi je parle des jeunes qui sont rentrés à 20, 21, moi j'en connais un ici qui a...il a 23 ans, ça fait six ans qu'il est là, donc il est rentré c'est quand il avait 16 ans."

Il a été dessaisi, ils l'ont donné et si et ça, mais lui quoi ? Lui maintenant il va sortir et qu'est-ce qu'il va faire ? Il va séquestrer, il va recambrioler, il va braquer, on parle plus de vol de voiture, on parle plus de petits, de petits larcins. On parle de grand banditisme et ça c'est à cause de ces problématiques ici en prison, c'est parce qu'il y a, il y a rien, il y a rien qui est fait pour que nous dehors on peut trouver quelque chose de concret, c'est ça le problème!" (Yassin)

Hierbij lijkt bij sommige participanten een soort schuldgevoel samen te hangen, omdat zij als slecht voorbeeld hebben gediend. Ze hebben een bepaald beeld gecreëerd bij de jongere generatie, aan de 'petits frères', waardoor die een gelijkaardig pad hebben gekozen. Op dit moment in hun leven lijkt er ruimte voor reflectie te zijn op hun verheerlijking van die levensstijl aan 'de kleintjes': pochen met geld, auto's, wapens, 'war-stories'.

Hoewel hier bij sommigen een schuldgevoel te bemerken is, hebben zij zelf ook gelijkaardig voorbeelden gehad. Dit is niet enkel eigen aan hun eigen generatie. Bij het bespreken van de eerste detentie wordt de criminele leerschool ervaring steeds aangehaald, waarbij ze door andere (oudere en meer ervaren) gedetineerden meer kennis over criminaliteit kregen. Hoewel ze zich dus schuldig voelen over hun eigen impact op de jeugd, werden ze zelf ook beïnvloed door de generatie voor hen. De cyclus van 'kleine boefjes tot grote boefjes' lijkt onophoudelijk door te gaan.

"moi je suis là pour euh des faits de braquages des si et des ça, et que j'en parle pas et d'autres sont là pour des viols, d'autres sont là pour des vols avec violence et d'autres sont là pour euh des carjackings des voitures, en fait quand j'étais jeune, ça, ça m'excitait un peu tout ça vous voyez, ça m'intéressait et puis euh j'aurais, j'étais plus attiré par ça que d'aller faire euh un CV ou trouver du travail, continuer mes études, poursuivre mes études un peu plus loin, toutes des petites choses ainsi" (Majid)

"R : je suis rentré à l'école du crime, j'étais pas comme ça quand je suis rentré en prison, mais je suis ressorti avec plus euh, plus d'idées en tête pour de l'argent facile. Parce que les grands ils m'ont expliqué pourquoi eux ils étaient là, moi j'ai pris

exemple sur eux et la violence elle a fait, elle a été en escaladant, donc euh voilà peut-être si j'aurais...

I : Donc vous avez appris ça dans...

R : En prison, j'ai appris comment voler une voiture exemple, je l'ai appris en prison, voilà comment j'ai appris plein de choses en prison, mais des choses qu'il ne faut pas faire. Toutes les choses qui, qu'il ne faut pas faire, mais qui vous donnent l'envie de le faire pour l'argent, parce que l'argent facile voilà, et des braquer des banques ou quoi, ils vous expliquent ah moi j'ai pris – c'était pas encore en euros, mais je veux dire, j'ai pris 200.000 euros, vous aussi vous avez envie de faire un braquage pour avoir 200.000 euros, vous êtes pas conscient, vous êtes jeune, on vous, influençable,..."(Geoffrey)

Naast het vermeende zware druggebruik bij de jongere generatie, wordt door participanten ook verteld over hun eigen druggebruik.

4.6 Druggebruik

Zoals eerder werd aangehaald, komt het gebruik van drugs voornamelijk ter sprake wanneer er in het levensverhaal pijnlijke dingen besproken worden zoals het overlijden van ouders, moeilijke detentieperiodes, huwelijksperikelen, de uithandengeving, ...

"...voilà je me suis retrouvé avec des gens de grand banditisme, des gens de...comment dire, à partir de ce moment-là ça, ça m'a fait toucher à la drogue aussi le dessaisissement, c'est la première fois que j'ai touché à la drogue dur, c'était grâce au dessaisissement pour oublier les problèmes, donc là je suis tombé dans la héroïne, j'étais jeune " (Raphael)

"ik heb mijn beide ouders verloren in de gevangenis, terwijl ik in de gevangenis zat. Dat was voor mij moeilijk. Ik had nog nooit in mijn leven drugs gebruikt, maar door

die situaties ben ik voor de een of andere reden drugs beginnen gebruiken, in de gevangenis.” (Marwan)

In de narratives rond drugs is er een duidelijk verschil in omschrijving tussen softdrugs en harddrugs. Quasi alle respondenten haalden aan softdrugs te gebruiken tijdens hun detentie, maar dit werd door niemand als problematisch omschreven. Hoewel het druggebruik niet uitsluitend voorkomt tijdens de detentie en meerdere respondenten buiten de gevangenis betrokken waren in het verhandelen van drugs, werd veelal de gevangenis als oorzaak genoemd voor het problematiseren van hun druggebruik. Dit maakte daaropvolgende periodes in de gevangenis des te moeilijker. De overmatige beschikbaarheid van drugs in de gevangenis bemoeilijkt ook pogingen om er van weg te blijven. De gevangenis lijkt overspoeld te zijn met drugs, het is erg moeilijk om er van weg te blijven. Drie respondenten volgden tijdens detentie afkickprogramma's en wijzen op de voortdurende strijd, die ze tijdens detentie tegen drugs moeten leveren.

“Ja tis da, ik heb op dat moment, ik heb nooit gebruikt toen als minderjarige, ook op dat moment van uithandengeving, die zes jaar ik heb geen harddrugs gebruikt, wel af en toe een jointje. Maar harddrugs, dat nog niet. Maar dan in de gevangenis, ge kunt niet anders hé. Ik zeg u, ik heb hier mensen zien binnenkomen die zelfs geen sigaret rookten en die buiten komen als zware drugsverslaafde. Als ge mentaal niet sterk bent op dat moment, en die gevangenis en drugs dat is hier, ge kunt hier gemakkelijker aan drugs raken dan buiten. En nu, hierbinnen, ik geraak er gewoon ook ni vanaf, het is overal.” (Marwan)

Maar ook eerder in het levensverhaal komt drugs ter sprake. Tijdens de verblijven in jeugdinstelling werden enkele respondenten geïntroduceerd met drugs. Het werd door sommigen ook als bijdragende factor voor hun gepleegde criminaliteit aangehaald. Hoewel het delinquent gedrag grotendeels uit diefstallen en overvallen bestaat, lijkt druggebruik hier bij meerdere respondenten een rol in te hebben gespeeld.

“Ben quand j'ai été placé dans l'IPPJ, je connaissais pas c'était quoi le, ben les drogues, le hachis, l'alcool, chez nous on est dans des quartiers, beaucoup de musulmans, Schaerbeek, St. Josse, il n'y a pas beaucoup de gens qui boivent de

l'alcool. C'est là que j'ai appris beaucoup de choses. Et ces choses-là elles ont été, elles ont été mauvaises pour moi" (Fareed)

Ook tijdens de huidige detentie wordt verslaving aan harddrugs beschreven als een factor die hen beperkt in het traject naar toekomstige vrijheid.

"kijk ik ga een opname doen en het probleem is ik heb schrik om buiten te komen, om terug aan mijn ouders te denken, want ja, als ge denkt, gewoon die gedachte alleen al, voor die te verdringen, ja dat is moeilijk. En ik weet dat ik terug in de drugs ga rollen, en ik weet dat het cgg mij daar eventueel mee ga helpen, er zijn nooit garanties natuurlijk maar ik wil die stap wel zetten, maar gaat dat deze keer lukken?" (Ahmed)

4.7 Rol van religie tijdens detentie

Zoals eerder in dit werk aan bod kwam, bleken religie en geloofsbelijdenis moeilijk bespreekbare onderwerpen tijdens de interviews. De gesprekken met de bevraagde mannen vonden plaats in de periode waarin België en Europa met enkele zware terroristische aanslagen hadden te kampen, gepleegd door de terreurgroep Islamitische Staat (IS). Het bespreken van religie (14 van de 17 respondenten omschrijft zichzelf als moslim) werd dan ook steeds gedomineerd door de explicitering dat ze geen 'radicalen' zijn.

"Ja in mijn situatie heeft dat heel veel geholpen en veel meegespeeld. Dat is dankzij mijn religie dat ik mijn hoofd altijd straight heb gehouden, dat ik niet door het lint ben geslagen, altijd de koran lezen en met mijn gebeden bezig gehouden en zo... nu als ge bezig zijt met de koran of ge begint te bidden op de wandeling dan zeggen ze direct radicalisering en tralalie en met IS en bullshit en zever, dat is allemaal zever in pakskes, zij kunnen hun inbeelden dat bij ons bezig houden met isis te gaan radicaliseren, maar dat is gewoon onze godsdienst, wij houden ons bezig met onze godsdienst met te bidden en zo en punt aan de lijn meer is dat niet." (Safouan)

Elke (moslim)respondent voelde nadrukkelijk de nood om te verduidelijken dat ze niets met IS te maken hebben en ze deze praktijken ten stelligste afkeuren. Het huidige klimaat van angst voor radicalisering en terrorisme leek een zeer defensieve reactie bij onze moslimrespondenten te hebben gecreëerd. Hierdoor was het moeilijk om over de andere aspecten van religie te kunnen praten omdat terreur en extremisme het thema domineerden. Wij kregen soms zelfs de indruk dat de participanten de onderzoeker ervan verdachten deze vraag te stellen vanuit de eigen vooroordelen (en misschien zelfs veroordelende ideeën) over Islam.

“Ja ik ben wel gelovig, ik geloof in Allah. Maar ik vind wel veel verkeerd aan wat zo radicale moslims doen enzo. Snapt ge, iedereen moet mekaar gewoon respecteren. Ale die extreme praktijken enzo, met isis, dat is voor mijn geen islam.” (Bashir)

Toch lukte het om bij enkele participanten meer te weten te komen over de gepercipieerde impact van religie op hun levenstraject. Zo vertelde Yusuf over zijn pad doorheen zijn geloofsbelijdenis tijdens detentie. Tijdens sommige periodes in de gevangenis was hij actief moslim, bad hij vijf keer per dag en had regelmatig contact met de Imam. In zijn huidige detentie, in een meer werkgeoriënteerde gevangenis, was hij enkel in zijn hoofd nog met religie bezig. Hij legde uit dat, hoewel het moeilijk was om de dag-routine van de gevangenis te rijmen met de gebruiken van islam, dit niets veranderde aan zijn geloof.

4.8 Institutioneel geweld & agressie

In de interviews werd geregeld gewag gemaakt van moeilijkheden die eigen zijn aan de gevangenis. Bepaalde gevangenis in België lijken onder de bevroagden gekend te staan om hun ‘zware’ regime. Er werd gesproken over infrastructurele deprivatie: verouderde cellen, het gebrek aan privacy, geen toilet op cel, slechts wekelijks mogelijkheid tot douchen. Hiernaast kwamen ook ervaringen met institutioneel geweld regelmatig ter sprake. Sommige bevroagde participanten hebben het eigenhandig ervaren, andere omschrijven wat gebeurde met medegevangenen. Safouan vertelde over de eenzame opsluiting die hij moest ondergaan naar aanleiding van agressie tussen hem en enkele cipiers.

*“Daar staan 6, 7 cipiers, echte boeren van de boerenbuiten, die komen zo wat rond mij staan, en die zeggen ge moet niet denken dat ge hier in *** zijt en dat ge hier de grote jan kunt uithangen en si en la, ik zeg doe die boeien is los en ik zal eens laten zien wie dat hier de touwtjes in handen heeft, die doet die open en ik geef die direct een lap, een rechtse op zijn neus, die valt op de grond, die mannen vliegen met tien cheffen op mij, ik vlieg direct in cachot, daar heb ik 19 dagen gezeten en dan ben ik jaja, 19, dan ben ik er nog eens uitgekomen en dan terug een aantal dagen in het cachot” (Safouan)*

Wanneer ik hem vroeg of zo’n lange periodes in isolatie gebruikelijk zijn, antwoordde hij: *“nee, nee maar als ge in de gevangenis zit, niemand komt daar iets van te weten en dan doen ze wat ze niet laten kunnen, snapt ge”.*

Volgens het deprivatie model creëert de omgeving van de gevangenis stress die bij sommige gedetineerden kan leiden tot problematisch gedrag (Sykes, 1958). Hierbij speelt institutioneel geweld en de angst hiervoor een belangrijke rol. Dit kan volgens Gorski (2001) resulteren in specifieke vorm van post traumatisch stress syndroom, namelijk ‘*post incarceration syndrome*’. Dit syndroom kan optreden als gevolg van langdurige opsluiting en traumatische ervaringen door detentieomstandigheden (Gorski, 2001). Verschillende oorzaken voor PTSS worden aangehaald: ‘repressie en bestraffing tijdens detentie, eenzame en langdurige opsluiting, het onthouden van onderwijs en beroepsoriëntering en een gebrekkige rehabilitatie tijdens detentie’. Na vrijlating zou de kans op recidive hierdoor sterk toenemen en het risico voor excessief alcohol- en drugsmisbruik significant hoger zijn (Bogaerts & Polak, 2012).

Ervaren institutioneel geweld komt bij sommigen reeds voor de eerste detentie ter sprake. Bijvoorbeeld binnen de jeugdinstelling, namelijk geweld gepleegd door opvoeders of tijdens arrestaties door de politie:

“Ca veut dire, on a attrapé que moi et les policiers, ils voulaient que je dise le nom de mon copain et ils étaient méchants, très méchants, ils m’ont fait sortir le pistolet, les carabines. Il me l’a mis sur la tête, et je me rappelle j’avais 13 ans, oui, oui. Ils montraient des photos de, des photos des gens qui se sont fait frappés et qui ont...ils

disaient ça, ça, tu vas être comme ça et puis j'ai pas parlé, ils me frappaient, ils me frappaient mais j'ai pas parlé." (Fareed)

"Il y avait un éducateur qui avait trop bu, il y avait un jeune qui est allé l'énerver, et l'éducateur s'est mis dessus, à deux poings, et il a failli le tuer en fait, on a dû être à trois pour l'enlever, donc le jeune a porté plainte. Donc on s'est tous retrouvé au commissariat, au commissariat donc, nous, vu que les, les éducateurs étaient assez sympas avec nous et si et ça, on a pas voulu, on n'a pas témoigné contre l'éducateur. On nous a se laisser débrouiller tout seul." (Yassin)

De aanhoudende druk van het detentiesysteem, de angst voor geweld en het gebrek aan respect en vrijheid lijkt een gedragsverandering in te zetten bij de jonge uithanden gegeven jongens. Het agressieve gedrag werd in meerdere levensverhalen als een reactie op het harde gevangenisleven omschreven. Op jonge leeftijd werden ze reeds (langdurig) blootgesteld aan het penitentiaire systeem en zijn leedtoevoeging, wat vaak een katalyserend effect op hun agressieve gedrag lijkt te hebben. De irritatie en onmacht jegens het systeem uitte zich in agressie, de onderdompeling onder zwaardere delinquenten en de harde realiteit van het gevangenisleven vragen hier als het ware om.

"La première fois après 15 jours à St. Gilles, là j'avais déjà commencé à être un peu plus violent." (Saïd)

Het stellen van agressief gedrag werd door participanten ook omschreven als **overlevingstactiek** in het systeem. Het is een manier om te copen met het personeel. De bevraagde jongvolwassenen zijn van mening dat het vertonen van hard en agressief gedrag naar bewakingspersoneel, de boodschap doorsijpelt en je verder met rust wordt gelaten. Gezien de aanzienlijke periodes, die onze bevraagde jongvolwassenen reeds in detentie doorbrachten, lijkt het voor de hand liggend om een strategie te bedenken die het dagelijkse leven in detentie draaglijker maakt.

"Dan ben ik uithanden gegeven en ik heb hier pakt een jaar of twee gezeten en dan ja dan ben ik agressief geworden en na een jaar of twee gevangenis tussen vier muren, ge zit opgesloten zoals een sardien in een blikse, ge kunt ni links of niet

rechts gaan en ge moet altijd toestemming vragen van een cipier vooraleer ge iets kunt doen of zo en euh ja, ja dat is hier normaal gekomen, zij hebben van mij een agressief persoon gemaakt. Die provoceren mij altijd en dit dat, als gij niet stoer genoeg dan stappen ze op u alsof ge een stuk vuil of een dweil zijt of zo. Snapt ge? En als ge u tanden laat zien, ja dan is die, dan draaien de versies om, dan zeggen ze oei dat is een persoon die is agressief daar moeten we voor oppassen en dit en dat, daar moeten we niet te veel tussen komen en si en la" (Malik)

Het ervaren institutioneel geweld is niet enkel fysiek. Er worden situaties beschreven waarin de participanten het gevoel hadden dat het penitentiair personeel misbruik maakte van zijn macht en bepaalde dingen enkel vanuit onwil verbood. De voorbeelden aangehaald door onze participanten gaan over het weigeren van telefoontjes in het geval van familiale ziektes of overlijden, kleine pesterijen wanneer bezoek wordt geannuleerd, disrespectvol of pestgedrag na een moeilijke rechtbankzitting of negatief justitieel nieuws.

Het vertonen van agressie lijkt een reactie te zijn op het gevangenisstelsel. Participanten halen tijdens het gesprek ook andere elementen van weerstand tegen het systeem aan. In de analyse kwam informatie over verzet en weerstand naar boven.

4.9 Verzet en vlucht

Verschillende respondenten zijn op een bepaald moment in hun leven gevlucht. Sommigen uit een jeugdinstelling, sommigen voor een veroordeling of anderen uit de gevangenis zelf. De duur van deze periode op vlucht varieert tussen enkele weken tot ruim over een jaar. De ervaring van deze tijd als 'vluchteling' is dubbel. Enerzijds werd het als fijne periode omschreven, als soort van vakantieperiode om te reizen, feesten en geld op te doen aan fijne dingen. Anderzijds werd de vluchtperiode voortdurend overschaduwd door het besef dat thuis het leven onverstoordbaar doorgaat en ze daar geen deel van uitmaken. Ergens blijft, aldus de participanten, de latente realisatie dat het een tijdelijke fase is waar je wel van kan genieten, maar waarvan het einde elke dag geheel onverwachts kan aanbreken.

"ja dat was spannend dat was leuk maar ge zit altijd in het achterhoofd met, ja, ik was in het buitenland toen, maar uiteindelijk moet je terug komen naar België. U leven is hier, u familie is hier, je wist dat je naar de gevangenis moest, dat zit in je achterhoofd, maar op de moment zelf probeer je daar niet aan te denken. Gewoon zeg ik van ja proberen te genieten tot het einde, tot het gedaan is." (Emir)

Deze vluchtpogingen kunnen ook als een manier van coping of weerstand worden gezien. Het lijkt door de 'vluchters' gebruikt te worden als wanhopige poging om toch een vorm van controle te krijgen op hun traject, goed wetende dat het eigenlijk niets uithaalt. In de narratives was bij de participanten het besef aanwezig dat het vluchten slechts een tijdelijke oplossing was, ze hadden dan ook geen langetermijnplan om buiten te blijven. Het is echter wel een fase van vrijheid en vrije tijd die ze zelf hebben kunnen afdwingen. Zo vluchtte een van de participanten voor hij zijn straf naar aanleiding van zijn uithandengeving ging krijgen. Een andere vluchtte uit de gevangenis nadat hij door cumulatie van verschillende straffen een lange gevangenisstraf voor de boeg had. Een andere respondent geeft aan te zijn gevlucht uit de jeugdinstellingen, hoewel hij ze toch aangenamer vond dan zijn verblijf in de gevangenis. Het vluchten lijkt bij onze participanten een manier om zelf zeggenschap te krijgen over de maatregelen, die door justitie worden opgelegd.

Het vluchten werd immers door participanten gepercipieerd als manier om zich te verzetten tegen het justitieel systeem, dat door hen als onrechtvaardig werd aanschouwd. Wanneer het vluchten niet meer kan, gaan sommige respondenten over naar andere vormen van verzet. Zo verklaren enkele bevraagden dat ze in het verleden actief betrokken zijn geweest bij gevangenisstakingen en zelfs opstanden. Yassin ging reeds twee keer in hongerstaking uit protest tegen strafmaatregelen, die hij naar zijn mening, onterecht opgelegd kreeg.

"Moi je suis en garde que maintenant pour des transferts, ils ont dit qu'on me transférerait jusqu'à la fin, j'ai fait une grève de la faim moi et de la soif, je viens d'arrêter, parce que le directeur m'a reçu, m'a reçu, mais en fait c'est pas encore résolu." (Yassin)

Hij omschrijft de hongerstakingen als manier om in te gaan tegen het systeem in de gevangenis en de beslissingen van directie aan te vechten:

"J'ai fait six dialyses ici pour récupérer, pour que mes reins ils remarchent et maintenant c'est pour ça qu'il m'a demandé : « est-ce que tu manges », parce que j'étais en grève de la faim. Et, et voilà. C'est, c'est le seul moyen, comment vous voulez, comment voulez-vous vous faire entendre?" (Yassin)

Deelnames aan stakingen worden dus omschreven als poging om tegen het systeem op te komen (zie ook verder in stuk over procedural justice).

"Ik was ook iemand die in veel dingen meeding en meezat als er staking was als er een opstand was, mee de boel een beetje op stellen zetten ik was altijd van de partij(...) Ik ben altijd van de mentaliteit geweest, van de gedachte geweest, kijk wat u niet breekt maakt u alleen maar sterker (...) Ik heb veel mensen waar ik vroeger als jonge knaap naar opkeek zien die volledig, volledig gebroken terug uit de gevangenis komen. Beren van gasten waren die uiteindelijk zo (maakt signaal met vingers) zijn buiten gekomen, die ook fysiek en mentaal gebroken en ik heb mensen gezien ja die veel sterker uit de gevangenis en ja ik heb die keuze gemaakt voor het tweede he. Ge kunt oftewel een slachtoffer of een dader zijn en ik heb altijd geopteerd om een dader te zijn want een slachtoffer in de gevangenis is een slachtoffer buiten hé." (Ahmed)

5. Conclusie chronologie

In de levensverhalen kwamen de kindertijd, de puberteit, de jonge volwassenheid, de huidige fase en het toekomstbeeld allemaal aan bod. De narratives wezen doorgaans op positieve kindertijdervaringen die vervolgens in de puberteit abrupt tot halt werden geroepen. Er werden door onze participanten verschillende beïnvloedende factoren aangehaald voor het verloop van hun criminele traject: financiële en materialistische drijfveren, de impact van delinquente ouders of andere 'foute' rolmodellen, de adolescentie en de negatieve invloed van peers, traumatische gebeurtenissen zoals

overlijdens of scheiding, socio-economische kwetsbaarheden en het gebrek aan kansen op een ander traject. De escalatie van het 'criminele' traject werd ook geweten aan de criminele leerschool waar ze tijdens het verblijf in jeugdinstellingen in worden ondergedompeld.

De uithandengeving was voor sommige respondenten een ingrijpend en bepalend moment, in andere narratieven kwam de uithandengeving zelf minder sterk naar voren als kantelpunt. Hoe dan ook werd in elk levensverhaal duidelijk dat de eerste detentie in de gevangenis een ingrijpend moment was dat een onuitwisbare indruk heeft nagelaten bij alle jongvolwassenen die aan de interviews participeerden. Enerzijds werd deze ervaring gedomineerd door angst en eenzaamheid; anderzijds diende het als bekrachtiging van hun 'criminele status' en speelde het een voorbereidende rol op toekomstige detentieperiodes.

De huidige levensfase werd gekenmerkt door detentiebeleving, waarin moeilijkheden met drugs, vaderschap, scheiding en vormen van geweld en verzet aan bod kwamen in de narratives. Onze bevindingen leken ook gevolgen van institutionalisering bloot te leggen, bij het bespreken van hoe gemakkelijk en zelfs comfortabel de huidige detentiebeleving bleek te zijn. Daarmee samenhangend zagen we dat het toekomstperspectief van onze bevraagde jongvolwassenen erg sceptisch was. Eerdere moeilijke ervaringen in vrijheid hebben ervoor gezorgd dat onze participanten de verwezenlijking van hun toekomstwens als erg onwaarschijnlijk achtten. Hier werden het hebben van een strafblad, het gebrek aan een opleiding en werkervaring en de Belgische bureaucratische rompslomp aangehaald als struikelblokken naar een succesvol leven in vrijheid. De narratives wezen ook uit dat afhankelijkheid van familiale steun, hoewel die erg welkom is bij het vrijkomen, na verloop van tijd voor schaamte en onrust zorgt. Hierdoor voelen ze zich genoodzaakt om criminaliteit te plegen als manier om onafhankelijkheid terug te krijgen.

6. Overkoepelende beschouwingen

Na bovenstaande chronologische insteek op de levensverhalen, wordt in het volgend stuk stilgestaan bij kenmerken die minder in één bepaalde levensfase, maar eerder op reflectief niveau te plaatsen zijn. Hier hebben we het over dimensies die naar boven kwamen in de zelfnarratieven vanuit een trajectperspectief. Zo werd ten eerste duidelijk dat tijd, naast voorzien van een chronologische draad doorheen de verhalen, bovendien ook op andere vlakken een grote impact bleek te hebben. Daarom bekijken we verder op welke manier de perceptie van tijd in de levensverhalen en de beleving ervan als paradoxaal kan worden omschreven. Ten tweede bespreken we de continuïteit van aanwezige onrechtvaardigheidsgevoelens in de levensverhalen en hoe die vanuit ‘procedural justice’-perspectief inzicht geven in de impact van uithandengeving op het verdere traject. Een derde belangrijke aspect situeert zich rond het krijgen van kansen, tweede kansen en de ‘self-fulfilling trajectory’ dat hier aan vast hangt (Jaspers, Nuytiens, Christiaens, & Dumortier, 2017). We bespreken het gepercipieerde gebrek aan kansen om een ander spoor in het traject te creëren, waardoor toekomstige verandering ook onmogelijk wordt geacht. Tot slot sluiten we dit hoofdstuk af met een vierde bevinding rond het stoppen met de criminele carrière, namelijk desistance. Vooral dan het gebrek aan desistance is een belangrijke bevinding in de analyse van de levensverhalen door ons verzameld.

6.1 Paradoxe tijdsbeleving in detentie: verloren tijd

‘Time is the basic structuring dimension of prison life for both prisoners and the staff’ (Sparks, Bottoms & Hay, 1996, p350).

Uit de gesprekken komt een **paradoxe tijdsbeleving** naar voren. Doorheen de levensverhalen omtrent ervaringen in de gevangenis werd het concept ‘tijd’ door de bevroagde participanten steeds centraal geplaatst. Meer bepaald hoe snel de tijd lijkt te gaan binnen detentie. De dagen vloeien over in mekaar, dagen worden maanden, maanden worden jaren: de periodes binnen de gevangenis lijken snel te passeren. Wanneer de participanten terugkijken op de tijd die verstreken is terwijl ze in de gevangenis zaten, omschrijven ze de tijd als vluchtig, de jaren zijn voorbij gevlogen.

Wanneer de focus geplaatst wordt op de blik naar binnen, op het verstrijken van de tijd binnen de gevangenis, ging de tijd dus snel volgens de bevroagden. Echter als de blik naar buiten wordt gericht, beleven ze het verstrijken van de tijd paradoxaal genoeg erg traag. Hoewel de tijd enerzijds vliegensvlug lijkt te verstrijken in detentie, spraken de participanten tegelijkertijd over de tijd die stil lijkt te staan. De routineuze dagen in de gevangenis vloeien naadloos in mekaar waardoor ze snel lijken te passeren, maar simultaan gaat de tijd ook niet vooruit, net omdat alles hetzelfde lijkt te blijven, aldus de participanten.

"6 mois pour vous, c'est énorme à l'extérieur, parce que vos journées elles sont chargées, vous travaillez, vous faites...nous, non. Nous nos journées, elles sont...ce sont les mêmes, tout le temps, même en vacances, ce sont les mêmes, donc nous on n'a pas de...enfin 6 mois c'est comme ça chez nous [claque les doigts]." (Reda)

Cope (2003) vond gelijkaardige resultaten in haar onderzoek naar mannelijke jeugddelinquenten tussen 16 en 21 jaar die langdurige straffen uit zitten in 'a young offenders institution'. De initiële opzet van Cope's onderzoek legde de focus op druggebruik van jonge daders in detentie. Gezien de open kwalitatieve aard van het onderzoek kwam tijdens de analyse ook in dit onderzoek de tijdsbeleving sterk naar voren. Cope omschreef hoe tijd anders beleefd kan worden binnen detentie dan buiten: *"prison time is consciously experienced, while outside considerations of time are usually relegated to the unconscious"* (Cope, 2003).

Door de 'versnelde' tijdsbeleving beschrijven onze bevroagde mannen zichzelf intussen als 'oude' mannen. Hoewel de gemiddelde leeftijd 34 is, kwam in meerdere self-narratives de perceptie sterk naar voor dat het (bijna) te laat is, dat ze te oud zijn, of dat toekomstige vrijheid toch echt de allerlaatste kans is op een 'normaal' leven. De wens om een gezin te starten wordt prangend en geeft het gevoel dat de tijd dringt. Familie en vrienden en leeftijdgenoten hebben wel een 'normaal leven', dit creëert een zelfbeeld van 'achterblijver'.

"Je parle un petit peu avec ma famille de faire comprendre comme quoi et ils sont prêt à m'aider pour mes projets à l'avenir mais parfois je dis c'est quand même un

peu trop tard hé, pour me... tu vois ce que je veux dire ? J'aimerais de sortir, j'aimerais avoir une dernière chance, mais parfois c'est déjà trop tard." (Abdulla)

"J'ai déjà 32 ans, franchement, j'ai un espoir c'est de me marier et de fonder une famille, voilà maintenant dans ma tête c'est autrement, c'est parce qu'avec l'âge on pense toujours, on change de caractère , maintenant c'est le seul, la seule chose qui m'importe c'est de retrouver ma famille et de faire plaisir à mes parents, de me marier, de faire quelque chose de bien, travailler, le travail, j'ai un travail dès que je sors, donc j'ai ma famille qui sont derrière moi, maintenant, je n'ai encore rien fait avec ma vie." (Yusuf)

Dit bewustzijn van veroudering werd reeds in 1972 door Cohen en Taylor beschreven in hun boek dat focust op de ervaring van *'long-term imprisonment'*. In hun werk werd vooral de verhoogde beleving van de fysieke en mentale aftakeling als centraal omschreven in de tijdsbeleving van gedetineerden. Cope (2003) rapporteert het gebruik van het copingsmechanisme *'time suspension'* bij haar populatie jonge delinquenten. De participanten van Cope (2003) trachtten een scheiding te maken tussen tijd in de gevangenis en de tijd buiten de gevangenis om op die manier de impact die hun straf heeft op hun eigen ontwikkeling en veroudering te limiteren. Hiervoor stond slaap (en het gebruik van cannabis om in te slapen) centraal. Slapen werd gebruikt als middel om de dagen sneller te doen passeren, en om de detentietijd onbewust mee te maken in plaats van bewust.

In onze onderzoekspopulatie (een populatie ouder dan Cope's (2003), waarvan bijna al onze respondenten op jonge leeftijd in detentie zaten met het vooruitzicht op langdurige straffen) is er ook sprake van impact op de ontwikkeling en veroudering van de respondenten, zowel fysieke ouderdom als een mentale veroudering. De fysieke veroudering kwam niet letterlijk ter sprake. Ze kwam echter wel aan bod in de manier waarop er gesproken werd over hun huidige visie op de toekomst, in de perceptie dat het misschien al te laat is voor een toekomst, dat ze te oud zijn. De mentale veroudering daarentegen werd door sommigen wel expliciet benoemd. Voornamelijk wanneer werd stilgestaan bij de feiten gepleegd in hun verleden, de huidige detentiebeleving en hun dromen en wensen voor de toekomst. Ze zijn intussen 'echt volwassen', ze zijn

opgegroeid en zien nu meer de zin en onzin in van hun 'criminele' leven. Er hangt een element van uitputting rond de omschrijving van de ouderdom in de selfnarratives van onze respondenten. Het zou kunnen dat dit een detentie-moeheid is, gezien de aanzienlijke periodes die ze reeds in de gevangenis hebben besteed. Deze moeheid lijkt tevens bij te dragen tot het gevoel van urgentie voor succes in de nabije toekomst. Het lijkt van levensbelang bij toekomstig vrijkomen dat het deze keer wel lukt want nogmaals terugkomen naar de gevangenis lijkt ondenkbaar. De reden voor deze denkwijze ligt bij de respondenten in hun leeftijd. Ondertussen zijn ze helemaal opgegroeid. Door hun leeftijd zijn ze in staat de dingen in een ander perspectief te zien.

"R: Tis daarmee ook, want ge zegt nu ik ga bijna vrij, ik heb gekozen voor een opname in een centrum omdat ik weet als ik zo buiten ga stappen dat ik, ik heb een leeftijd bereikt ik moet iets maken van mijn leven, ik heb ook gezegd het is nu of nooit, want als ik nu naar buiten zou gaan en terug in het criminele leven zou stappen dan is het voor mij gedaan, dat weet ik ook.

I: Wat bedoel je daarmee?

R: Ja dat ik niet meer naar de gevangenis ga komen, en als puntje bij paaltje komt is het hij of ik hé, maar ik kom alleszins niet meer terug." (Malik)

Bij de uithanden gegeven mannen die werden geïnterviewd, overheerste een gevoel van stilstand omdat er weinig ruimte voor verandering of evolutie is binnen hun zeer afgebakende en gecontroleerde realiteit. Zoals we eerder aanhaalden is de tijdsbeleving anders wanneer hun blik op de buitenwereld (en hun 'peers' en geliefden binnen deze buitenwereld) is gericht. De confrontatie met de onverstoorbare evolutie en groei van het leven 'buiten' creëert het gevoel dat de tijd bij hen is blijven stilstaan. Dat er niets veranderd is vanuit hun standpunt, hun perspectief op de buitenwereld is achter de tralies dezelfde gebleven. Quasi ononderbroken zitten zij nog steeds binnen de gevangenis, te kijken naar de wereld buiten de gevangenis. Hoewel de tijd binnen de gevangenis voorbij vliegt, lijkt ze tegelijkertijd stil te staan.

6.2 Procedural justice

In de bovenstaande chronologische bespreking van de self-narratives kwamen op meerdere vlakken gevoelens van onrechtvaardigheid bij de bevroagde participanten naar boven. Zo spraken ze over de onrechtvaardige behandeling op school, door (infra)structurele tekortkomingen van het stedelijk onderwijs, maar ook als gevolg van disruptieve afwezigheden door plaatsingen. De respondenten herinnerden zich onrechtvaardige behandeling door de politie en zelfs politiegeweld. Gevoelens van onrechtvaardigheid leken ook aanwezig te zijn omtrent hun uithandengeving en het gebrek aan de inachtneming van hun leeftijd als verzachtende omstandigheid. Bijhorend werden ervaringen van onrecht en onmacht in detentie met personeel en regimes gerapporteerd.

In de behandeling en bejegening van de uithanden gegeven jongeren valt er een overgang van 'social injustice' naar 'procedural injustice' te bespeuren. Doorheen het levenstraject wordt een continuïteit van beleefde onrechtvaardigheid beschreven. Van een sociale onrechtvaardigheid op school tot uitsluiting op de arbeidsmarkt na de detentie. Meermaals vinden we elementen van onrechtvaardigheid in de narratives terug. Het blijven zitten met deze gevoelens van onrechtvaardigheid lijkt een belangrijk deel te zijn van de impact die de uithandengeving heeft op het verdere levenstraject.

We kunnen deze gevoelens van onrechtvaardigheid linken aan de literatuur rond 'procedural justice'. Het concept van 'procedural justice' beschrijft hoe de manier waarop instituten (en dan vooral justitiële inrichtingen) in het algemeen mensen behandelen, een invloed heeft op de mate waarin justitie als rechtvaardig of onrechtvaardig door deze mensen beschouwd wordt. Deze perceptie kan bijgevolg hun spontane gehoorzaamheid aan justitiële beslissingen aanmoedigen of ontmoedigen (Bernuz-Beneitez & Dumortier, 2018; Tyler, 2000).

De uithandengeving wordt voor meerdere redenen door onze geïnterviewde participanten als onrechtvaardig beschouwd. Zo wordt het systeem van uithandengeving zelf, maar ook justitie in bredere zin als discriminerend ervaren. Fareed vertelde bijvoorbeeld dat tijdens het verblijf in de jeugdinstelling de groep

aanwezige jongeren nog uit gemengde afkomst lijkt te bestaan, waar verschillende (etnische) categorieën zijn vertegenwoordigd. In de gevangenis blijven echter bijna alleen mensen van andere origine over. Het hele systeem wordt door Fareed dus als discriminerend gepercipieerd.

*"Je vais pas dire que la justice elle est raciste ou euh, mais quand vous regardez en prison, toutes les prisons que j'ai fait... j'ai fait beaucoup de prisons
Il y a toujours des étrangers, c'est plus les étrangers pourquoi ? Je trouve c'est pas normal quand j'étais placé dans les IPPJ, ben il y avait des Maroquins, il y avait des Italiens, des Belges euh, c'était beaucoup mélangé mais ici, non maintenant c'est que des Maroquins, c'est triste. Franchement, moi j'ai triste, j'ai triste, c'est triste pour moi aussi." (Fareed)*

In de gesprekken was meermaals het gevoel waar te nemen dat de opgelegde maatregelen, straffen of veroordelingen uit hun traject niet rechtvaardig waren. Door alle jongvolwassenen die we spraken, werden hun ervaringen met de staat en justitie als onrechtvaardig omschreven. In quasi elk gesprek werd het woord 'haat' of 'la haine' door de bevroagden gebruikt. Bijna elke participant gebruikte dit woord: 'haat', in referentie tot de staat, het justitieel systeem of de gevangenissen. Dit gevoel is gegroeid doorheen de jaren en vaak is de uithandengeving hier het startpunt. De idee dat justitiële interventies een haat naar de volledige overheid creëren kan nochtans niet verder verwijderd staan van het idee van 'procedural justice'.

Het gevoel van onrechtvaardigheid is ook aanwezig op een breder maatschappelijk niveau. Dit hangt zonder twijfel samen met de maatschappelijke kwetsbaarheid binnen de context van onze bevroagde jongvolwassenen. De social injustice, waar we het net over hadden, die reeds zeer vroeg opduikt in de levensloop. Er is een gevoel van permanente beoordeling aanwezig: "eens schuldig altijd schuldig". De impact van hun (zwaar) strafblad en de verloren tijd binnen detentie op het proces van re-integratie creëren een gevoel dat, sinds de uithandengeving, ze in een permanente staat van veroordeling zijn.

"J'ai constaté ça en Belgique, quand t'es condamné une fois, la deuxième fois, même si t'es innocent, on te condamne, Tu vois, c'est, on juge tout le temps les gens pour leur passé, ainsi de suite et actuellement on se fait, on se fait juger plusieurs fois, même si je suis jugé maintenant, mon passé me hante." (Abdulla)

De participanten maakten duidelijk dat ze het gevoel hebben voor altijd te worden achtervolgd door hun verleden. Justitie zal hen altijd beoordelen en vooral blijven veroordelen. Zo werd bij Yassin, die op zijn 31ste pas opnieuw in de gevangenis terecht kwam na enkel 15 dagen als minderjarige opgesloten te zitten, tijdens zijn meest recente veroordeling toch melding gemaakt van zijn uithandengeving. Ondanks het feit dat hij 14 jaar lang niet in de gevangenis was terecht gekomen en hij geen nieuwe (zware) veroordelingen had opgelopen, kwam zijn jeugdrechtsbankverleden toch ter sprake tijdens zijn zitting als argument bij de Procureur des Konings voor een zwaardere bestraffing.

Sampson en Laub (1997) beschreven dit fenomeen als het '*cumulative disadvantage*'. De auteurs doelen hier op de negatieve sociaal structurele gevolgen, die een officieel label (zoals een veroordeling) heeft op toekomstige mogelijkheden. Lopes et al. (2012) wijzen verder op het feit dat dit 'cumulatief nadeel' een belangrijke rol kan spelen in het verdere leven van delinquenten: "*Hence, a formal deviant label could be a "turning point" in the lives of individuals and be indirectly related to subsequent involvement in delinquency and criminal behaviour later in life through its detrimental impact on life chances, especially those molded by education and employment*" (Lopes et al., 2012, p.459).

De impact van het label "uithanden gegeven" lijkt zich ook bij onze cohorte ver in de volwassenheid en in het verdere justitiële traject te laten voelen. Het toont enerzijds binnen justitie een 'ernst van criminaliteit' aan die doorheen de jaren blijft gelden; anderzijds blijven de jongvolwassenen zitten met gevoelens van onrechtvaardigheid die op een negatieve manier blijven bijdragen tot hun traject. Naast gevoelens van onrechtvaardigheid omtrent bejegening en behandeling door justitie, is er ook een duidelijke perceptie van gebrek aan kansen en tweede kansen in de verzamelde narratives.

6.3 Second chances & self-fulfilling prophecies

Niet alleen het justitieel apparaat en zijn beslissingen worden door de bevroagde jongvolwassenen als onrechtvaardig ervaren. Zoals bovenstaand reeds vermeld, werd onrechtvaardigheid ook op een breder niveau door de participanten gerapporteerd. Zo kwam het gegeven 'kansen krijgen', en dan vooral het gepercipieerde **gebrek** aan kansen krijgen, in elk narratief uitvoerig aan bod. Wanneer er wordt terug gekeken op hun jeugd komt het ervaren gebrek aan kansen in meerdere facetten aan bod. Op school door het gebrekkige stedelijke onderwijs, in hun buurt door de arme socio-economische context in stedelijke setting, in hun gezin door culturele verschillen en justitieel door de uithandengeving.

In de levensverhalen werd duidelijk hoe onze participanten het gevoel hebben dat de uithandengeving hen beroofd heeft van een tweede kans. Namelijk de mogelijkheid om op 18-jarige leeftijd, met een blanco strafblad en gewiste jeugdzondes, een nieuw leven te beginnen. Het gebrek aan kansen, aan eerste én tweede (en misschien nog wel meer) kansen, maakt een belangrijk deel uit van de beleving van een uithanden gegeven jongere doorheen zijn levenstraject. Reeds op jonge leeftijd start het patroon bij het gebrek aan ervaren kansen op school en in de buurt (zie eerder). Vervolgens zet dit gebrek zich verder ten tijde van de uithandengeving door het ontnemen van 'de ultieme kans' op een nieuw leven (18+ met blanco strafblad). Als gevolg van die uithandengeving (zij het voorlopige hechtenis of een gevangenisstraf bij de veroordeling) ondergaat de jongere een detentieperiode, wat weer struikelblokken met zich brengt die de kansen op een nieuwe start, een nieuw begin, een succesvolle re-integratie in de weg komen te zitten.

"kijk dat weet ge niet hé want dan beginde gij met een blanco strafregister, kijk ik heb geen glazen bol ik kan niet in het verleden kijken, wat als, kijk, maar als ge een blanco strafregister hebt kunt ge met een schone lei beginnen, een bladzijde omdraaien maar als gij in dezelfde shit blijft zitten dan komt gij in straatje zonder eind en dan komt gij in die vicieuze cirkel en daar blijft gij in ongeacht wat dat de rechter dan op dat moment zegt dat gij al ettelijke malen een kans hebt gehad en dat ge al verschillende voorwaardes hebt gehad het blijft erop als gij gaat

*solliciteren komde gij met een strafblad af, dat is het hé. **Gij hebt geen kans gekregen uiteindelijk hé**, als ge iets wilt doen in leven als ge iets wilt maken in u leven dan moet ge al vertrekken van een blanco strafblad als ge dat niet kunt aantonen dan zit gij al ergens vanonder in de ladder op sociaal vlak en qua werkingen ja, werken die mensen met een strafblad aannemen gij weet evengoed als mij dat zijn geen carrièrejobs, dat zijn ook geen jobs waar dat mensen om staan te springen dat is een beetje het uitschot van de maatschappij qua werk dan”*
(Malik)

Aldus lijkt de uithandengeving op het vlak van kansen een bepalende factor in het traject. Zoals in het chronologisch overzicht reeds aan bod kwam, hadden veel participanten oorspronkelijk het plan om tot hun 18 jaar zo veel mogelijk criminaliteit te plegen, om vervolgens bij het bereiken van de meerderjarigheid een ander pad in te slaan. In hoeverre de draagkracht en haalbaarheid van dit plan op een ‘nieuwe leven’ realistisch is, ligt niet in de focus van ons onderzoek. De perceptie van dit moment door de betrokkenen zelf staat echter wel centraal. Daar zien we dat het moment van de uithandengeving op dit vlak ervaren werd als breekpunt. Vanaf dit punt is het niet langer mogelijk om jeugdzondes, de ‘conneries’, achter zich te laten en een nieuwe start te maken, met een blanco strafblad. Tot het punt dat ze uithanden werden gegeven, kwam dit in alle levensverhalen naar voren als het plan en werd het gezien als haalbare optie. In de narratives van de bevraagde participanten komt naar boven dat ze zich door de uithandengeving beroofd voelen van deze kans op een ‘nieuw’ (niet-crimineel) leven.

“ik wou ook dat het anders was gelopen dat ik naar school was gegaan dat ik gestudeerd had, dat ik unief had gedaan, dat ik had gewerkt, dat ik een gezin had, dat ik, maar ja het is wat het is, maar die uithandengeving heeft natuurlijk veel bepaald.” (Marwan)

Dit gebrek aan ‘kansen en tweede kansen’ zet zich door in het verdere verloop het traject. De re-integratie in de maatschappij na detentie wordt vervolgens eveneens als onmogelijk ervaren, wederom deels door een gebrek aan kansen. Door een zwart strafblad, door een gebrek aan diploma’s en ervaring en door het ontbreken van de juiste context en draagvlak lukt het na een detentieperiode niet of heel moeilijk om een

plaats te vinden binnen de maatschappij. De beleving in de self-narratives is heel sterk dat er geen enkele kans is om te re-integreren in de maatschappij, omdat ze zonder diploma's en zonder een bewijs van goed gedrag en zeden geen job krijgen. Hierdoor is alleen wonen ook quasi onmogelijk. Moffit omschreef dit als *"becoming ensnared by consequences of antisocial behavior"* (Moffit, 1993, p.684).

In de narratives wordt een verhaal verteld over maatschappelijke kwetsbaarheid die reeds aanwezig lijkt te zijn voor de uithandengeving (grote gezinnen, slecht stedelijk schoolsysteem, socio-economische deprivatie in de buurt). Een verhaal dat slecht afloopt in de volwassenheid, namelijk in detentie en opsluiting. We kunnen misschien zelfs spreken van een 'gegenderde' maatschappelijke kwetsbaarheid. Gezien de grote gezinnen hebben de respondenten vaak een of meerdere zussen. In de zelfnarratieven werd regelmatig omschreven hoe hun zussen wél succesvol in het leven staan. Mogelijks is een gender-ongelijkheid in hun traject reeds op jonge leeftijd aanwezig. Het stedelijke schoolsysteem is misschien strenger voor de jongens en minder tolerant voor hun gedrag dan voor de meisjes. Ook op cultureel vlak kan gender een impact hebben. Mogelijks krijgen jongens meer vrijheid om op straat en in de buurt rond te hangen en geraken ze zo in de problemen, terwijl meisjes minder vrijheden krijgen en dus thuis moeten blijven.

Het gebrek aan kansen lijkt aanwezig te zijn vanaf de kindertijd en zet zich verder gedurende het leven door een gebrek aan nieuwe of tweede kansen. Er is als het ware een deterministisch aspect aan de narratives over tweede kansen van onze participanten. Het lijkt alsof er geen ander pad meer mogelijk was door de uithandengeving, naast de verderzetting van de criminele carrière. Veel participanten omschrijven in hun levensverhaal een gebrek aan kracht en hefboomen. Er is geen sociaal netwerk aanwezig dat hen van jongs been af aanleert welke opties er zijn. Mogelijkheden zien, kansen leren herkennen en grijpen is iets wat aangeleerd moet worden. Net dat is iets wat, als gevolg van maatschappelijke kwetsbaarheid, afwezig lijkt te zijn binnen het levenstraject van onze bevraagde respondenten.

Net als in het onderzoek van Nuytiens (2011b) naar delinquente vrouwen, blijken ook bij onze groep participanten verschillende kwetsbaarheden aanwezig in hun leven, die

tot een negatieve kettingreactie leiden. Deze cumulatie van kwetsbaarheden doorheen het traject, leidt volgens Nuytiens (2011b) tot een 'limitatie van de gepercipieerde keuzemogelijkheden', meer bepaald een versmalling van het toekomstperspectief. Nuytiens bouwt hier verder op het concept van Worrall (1999) '*the path of narrowing options*'. Worrall (1999) haalt aan dat door een gebrek aan keuzemogelijkheden het pad van criminaliteit als enige keuze wordt gezien. Hoewel de onderzoeken van Nuytiens (2011) en van Worrall (1999) gefocust zijn op vrouwelijke delinquenten en de impact van gender ongetwijfeld een belangrijke rol speelt, is het concept van de '*the path of narrowing options*' ook voor ons onderzoek relevant. We kunnen het gebruiken om de self-narratives te begrijpen en de impact van de uithandengeving op het justitiële traject te duiden.

Bij Worrell (1999) en Nuytiens (2011) is een romantische relatie veelal de katalyserende factor in deze gepercipieerde beperkte keuzemogelijkheden. Bij onze bevraagde participanten lijkt de katalyserende factor eerder een combinatie te zijn van het hebben van een strafblad, de perceptie van ouderdom door verloren tijd en vooral de ervaring rond het gebrek aan tweede kansen waardoor ze nu geen alternatieven meer kunnen zien. In eerdere publicaties hebben we deze bevinding benoemd als een 'self-fulfilling trajectory' (Jaspers et al., 2017). Het toekomstperspectief van onze bevraagde jongvolwassenen is als het ware dichtgeslibd, ze lijken een deterministische visie op hun toekomstmogelijkheden te hebben. Dit maakt desistance in het traject criminologisch gezien erg moeilijk. In het levensverhaal van de bevraagde participanten zijn periodes van desistance (voorlopig) moeilijk te duiden, we kunnen ons afvragen welke factoren dit wel zouden kunnen mogelijk maken. In het volgend luik staan we stil bij onze bevindingen en bedenkingen rondom desistance in de verzamelde levensverhalen.

6.4 Desistance

Young people leaving prison have even been described as potentially becoming ‘the lost generation’ (Nugent, 2014, p.271) .

In de uitgebreide kwantitatieve schetsing van het justitiële traject (hoofdstuk 2) werd een beeld geschetst van de detenties en veroordelingen, die deel uit maken van het parcours dat volgt op de uithandengeving. De vergaarde levensverhalen uit dit hoofdstuk zijn van diegenen die nog steeds actief betrokken zijn in het justitiële apparaat. We zien vooral een afwezigheid van desistance doorheen de self-narratives. De maatschappelijke kwetsbaarheid van de jongvolwassenen, die deelnamen aan ons onderzoek maakt dat deze mensen niet gewapend zijn om het pad van desistance te bewandelen (McNeill, 2006). Ze willen vrij zijn maar komen vrijwel instant in problemen terecht wanneer ze uit detentie komen. In het discours rond vrijheid en het verlaten van de gevangenis lijkt een onmogelijkheid van desistance te worden beschreven.

"J'ai été libéré après 5 ans euh alors que j'avais 18 ans quand je suis rentré, donc ça m'a cassé ma vie quoi, euh je suis rentré, quand je suis sorti de la prison j'avais toujours le même caractère que j'avais avant, les gens ils ont évolué, moi je suis encore bloqué euh, les gens ils ont travaillé, ils ont eu ça, nous on voit tout ça, on se dit, on a trop perdu de temps donc automatiquement tu veux essayer de faire...on montait vite alé avoir de l'argent, donc tu commences à faire de la drogue, ou bien tu vas voler ou bien tu fais ça." (Yusuf)

Volgens Maruna speelt de identiteit een belangrijke rol in het desistance proces: *"ex-offenders need to develop a coherent, pro-social identity for themselves"* (Maruna, 2001, p8). Maruna (2001) stelt dat daders die succesvol kunnen stoppen met criminaliteit, een hoog niveau van zelf-effectiviteit moeten ervaren. Er moet een gevoel zijn van controle over de eigen toekomst met een duidelijke richting en doel in hun leven. Bij de bevraagde jongvolwassenen uit ons onderzoek kwam in de zelfnarratieven amper of geen gevoel van controle naar voren. Hoewel het doel redelijk uniform gericht was op een standaard leven met een gezin en een job, was de haalbaarheid hiervan iets wat niet

binnen hun eigen controle werd geacht. De toekomstvisie leek eerder op afwachtende manier te worden benaderd, eerder vanuit de perceptie: 'ik zal zien of ik deze keer een kans ga krijgen' dan vanuit de visie: 'ik zal deze keer alle kansen grijpen'. Tijdens het analyseren van de transcripten werd duidelijk dat bevroagden de indruk hadden dat ze de inschatting van hun slaagkansen in de toekomst buiten hun eigen controle plaatsen. Aldus lijkt de zelf-effectiviteit van Maruna (2001) niet aanwezig te zijn in onze onderzoeksgroep, wat mogelijks mede het gebrek aan desistance in de bestudeerde levenstrajecten kan verklaren.

Dit gebrek aan gevoel van controle kan te verklaren zijn aan de hand van 'learned helplessness', het psychologische concept van Seligman (1972). Dit wijst op het fenomeen: *"one's personal belief that he is not able to do anything to increase his performance"*. Seligman's (1972) 'aangeleerde hulpeloosheid' werd reeds meerdere keren toegepast in gevangenisstudies (Abraham & Adiratna, 2014; Murphy, 2004; Schill & Marcus, 1998). Daaruit blijkt dat gedetineerden, die langdurig aan een oncontroleerbare situatie zoals een gevangenisregime worden blootgesteld, deze oncontroleerbaarheid gaan overnemen in hun overtuigingen. Het gevolg hiervan is dat de overgang naar de buitenwereld erg moeilijk wordt, zo schreef Murphy (2004): *"Learned helplessness acquired in prison may pose serious challenges for society when prisoners are released. For some prisoners who become institutionalized, making the **transition from learned helplessness to self-efficacy** will be extremely difficult, and for others, impossible."* (Murphy, 2004, p.49, originele markerings).

Het desistance onderzoek valt volgens Barry (2013) onder te verdelen in drie grote categorieën. Er zijn de '**subjectieve theorieën**' die uitgaan van de leeftijd, houdingen en persoonlijkheidstrekken van desisters. Ze haalt onderzoek aan van Gottfredson & Hirschi, die wijzen op '*the inevitability of maturation*' waarbij delinquenten uiteindelijk crimineel gedrag ontgroeien (Gottfredson & Hirschi, 1990). Ook het ontradend effect van justitie (Farrall, Bottoms, & Shapland, 2010; Farrall, Sharpe, Hunter, & Calverley, 2011) of veranderingen in attitudes en gedrag (Giordano, Cernkovich, & Rudolph, 2002; Maruna, 2001) horen onder deze subjectieve stroming. Alsook de reeds eerder vernoemde theorie van Maruna (2001) waarbij zelfidentiteit, en het gebruik van 'redemption scripts' om te breken met oude identiteiten, de ruimte geeft om een nieuwe identiteit te ontwikkelen maar met erkenning dat zonder geschikte sociale

ondersteuning, motivatie en persoonlijke wilskracht deze verandering niet mogelijk zal zijn.

Onder de tweede stroming desistance-onderzoek vallen volgens Barry (2013) de **structurele theorieën**. Hierbij ligt de nadruk op sociale netwerken en sociale controle, waar aspecten zoals een relatie, werk en huwelijk een belangrijke rol spelen in het leiden tot 'compliance with the law'; meer bekend als de sociale controle theorie van Hirschi (1969). Hier hoort onder meer het onderzoek van Laub & Sampson (2003) thuis waarin ze stellen dat bepaalde structurele keerpunten in het leven zoals een huwelijk of tewerkstelling, zorgen voor het stoppen met plegen van criminaliteit. Waar bij de onderzoeken naar delinquente vrouwen zoals dat van Nuytiens (2011) en Worrell (1999) langdurige relaties het 'path of narrowing options' inzet, wordt in desistance literatuur over gedetineerde mannen eerder een omgekeerd effect van romantische relaties opgetekend. Zo betekent het huwelijk of een langdurige relatie volgens Laub en Sampson (2003) vaak het startpunt van het pad naar desistance.

Tot slot zijn er ook de **integratieve theorieën** van desistance die zowel subjectieve als structurele invloeden samen brengen. Deze desistance studies benadrukken hoe net een samenwerking tussen levensgebeurtenissen, persoonlijke motivatie en de beschikbaarheid van sociale bronnen mogelijkheid geeft tot desistance. Er is niet alleen nood aan een nieuwe sociale identiteit en 'redemption scripts', maar ook aan praktische en structurele 'turning points', die de betrokkene moet kunnen inzien en grijpen en dit door 'cognitive transformations' (Bottoms & Shapland, 2011; Giordano, Cernkovich, & Holland, 2003). Wanneer deze theorieën gebruikt worden in de praktijk met zicht op rehabilitatie, ligt de focus op het opbouwen van sociale vaardigheden en hoe deze vaardigheden gebruikt kunnen worden om verandering te bereiken (Barry, 2013).

In onze verzamelde self-narratives lijkt er een afwezigheid te zijn van de elementen die in bovenstaande stromingen worden geduid als bijdragende factoren aan desistance. In alle zelfnarratieven van de bevraagde respondenten leek het idee te leven: 'ik kan het niet, en de staat zegt tegen mij jij kan het niet'. De uitdaging met deze onderzoeksgroep ligt er in om alternatieve lijnen te krijgen in de grote gedeelde verhaallijn, die er lijkt te zijn. In relatie met anderen hebben de participanten heel weinig introductie van

alternatieve trajecten. Ze worden van jongs af aan weinig geconfronteerd met andere opties en mogelijkheden. Hier en daar valt echter een ‘corrigerende hechtingservaring’ te bespeuren, waar een toegewijde psychologe, een jeugdwerker of een enthousiaste sporttrainer, toch een impact blijkt te hebben op het creëren van mogelijkheden en inzichten van alternatieven. Het gaat hier over ontmoetingen en verbindingen, die relevant zijn in de praktijk om het traject een andere richting te doen uitgaan door de focussen op de kleine lichtpuntjes in hun leven, en te kijken naar wat wel als betekenisvol wordt geacht in hun leven.

Eerder in dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat respondenten het gevoel hebben dat een zinvolle en goede job verkrijgen onmogelijk is. Levensloopcriminologie gaat ervan uit dat het hebben van een job bijdraagt tot desistance, zorgt voor economische voordelen, volwassenheid (Goodman, 1956), verantwoordelijkheid stimuleert (Laub & Sampson, 2003) en veranderingen in identiteit bewerkstelligt (Maruna, 2001). *“A good job offers opportunities to invest in human and social capital and can generate turning points that allow offenders to disconnect from criminal pathways”* (Van der Geest et al., 2011, p.1196) Aangezien onze participanten zoveel moeilijkheden ervaren bij het bekomen van een job, zou dit eveneens mee kunnen verklaren waarom er tot nu toe in hun traject geen sprake is geweest van desistance.

De constructie en vorming van de identiteit maakt een deel uit van de periode, die een belangrijke rol speelt in dit onderzoek; namelijk de ‘emerging adulthood’ (Arnett, 2000) vertaald als ‘uitgestelde volwassenheid’ of ‘het verlengde jeugdmoratorium’ door Pleysier et al. (2012). Doorheen de puberteit komt er een bewustzijn en reflectie over jezelf, wie je bent en wie je wil worden/zijn: *“teenage years are formative in terms of identity development”* (Erikson, 1994; Soyer, 2014). Deze ontwikkeling zet zich verder in de (jong)volwassenheid. We proberen een idee te maken van wie we (willen) zijn als persoon. De jongvolwassenen uit de interviews hebben een groot deel van dit proces meegemaakt onder invloed van gebeurtenissen in hun justitiële traject. Verschillende factoren hebben een invloed gehad op de constructie van hun identiteit. Het merendeel van de respondenten spendeerde namelijk het overgrote deel tot hun volledige volwassen leven binnen de gevangenis. Het doorbrengen van je jongvolwassenheid binnen detentie vormt mee de identiteit.

Zelf een einde van het criminele traject visualiseren tijdens de jongvolwassenheid is volgens Giordano et al. (2002) essentieel: *“imagining oneself as desisting from crime is a significant act that can translate into lived reality should further cognitive shifts occur and structural opportunities arise”*. Onze participanten omschrijven wel pril idee van desistance, namelijk het vooropgesteld idee om na hun 18 jaar met een schone lei te beginnen, zodra hun jeugddossier wordt ‘gewist’. Echter zijn nergens in het narratief concrete plannen of stappen te vrijwaren die deze overgang naar een ‘normaal leven’ aankondigen. De participanten lijken geen concrete aanpak te hebben gehad over hoe ze deze levensverandering gingen bereiken. Dit idee van te stoppen op 18 jaar werd vervolgens door de uithandengeving gedwarsboemd, waarna in de narratives geen enkel realistisch gevoel op desistance meer aanwezig is.

Uit het onderzoek van Soyer (2014), naar 23 jeugddelinquenten uit Boston en Chicago die gevolgd werden tijdens hun jeugddetentie en de daaropvolgende vrijlating, komen gelijkaardige bevindingen naar voren. De jongeren uit Soyers (2014) onderzoek zien hun detentie als mogelijk ‘turning point’ en hoewel de visie van de jongeren een wil/wens tot desistance blootlegt, blijkt het in de praktijk moeilijk om recidive te vermijden: *“the teenagers I interviewed eagerly affirmed their transformation while they were held in juvenile justice facilities but largely failed to put their desire to change into practice after their release. The challenges that turn the idea of transformation through incarceration into an illusion are already visible in teenagers’ ideas about their future lives without crime. **Their strategies for staying out of trouble fail to integrate viable pathways for a positive reengagement with society.** The imagination of desistance is limited to the deterrent effect of incarceration and does not include visions of a future self that could sustain desistance permanently.”* (Soyer, 2014, p.92, eigen markering).

Net als bij de onderzochte jeugddelinquenten van Soyer (2014), was er ook in onze verzamelde selfnarratives de wens om te desisten aanwezig, maar werden geen strategieën of concrete plannen omschreven om deze ‘levensverandering’ te bewerkstelligen. Hun ervaring met vrijheid in het verleden laat tevens zien dat in de praktijk het idee van een ‘normaal leven’ moeilijk haalbaar lijkt, waardoor het terug grijpen naar criminaliteit redelijk snel volgt. Door de cumulatie van negatieve ervaringen in eerdere periodes van vrijheid, geloven ze niet meer in de haalbaarheid van

een andere toekomst. Het risico van de maatschappelijke kwetsbaarheid lijkt dus in de volwassenheid te worden geconsolideerd.

In hun boek 'Crime in the making' van Sampson en Laub (1993) wezen ze op een destructieve onderstroom bij jeugddelinquenten die ouder worden. Ook als twintigers blijven ze deviant gedrag vertonen zoals gezinsgeweld, slecht voorbeeldgedrag tegenover jonge gezins- of familieleden, regel- of codeovertredingen op het werk (steeds tijdelijke contracten, nooit vast werk), een opeenstapeling van onbetaalde boetes en (mede daarom) financiële problemen. De continuering van hun criminele carrière ligt volgens Sampson en Laub (1993) het meest voor de hand omdat de nodige elementen voor een maatschappelijke carrière niet meer mogelijk worden geacht. Daarenboven hebben ze intussen genoeg ervaring waardoor ze met criminele activiteiten goed tot zeer goed in hun onderhoud weten te voorzien. In die optiek 'loont' criminaliteit dus voor jeugddelinquenten die doorgroeien tot persistente delinquenten (Ferwerda et al., 2013).

Het is inderdaad zo dat in de subgroep die werd geïnterviewd, enkel zij zitten die nog steeds actief betrokken zijn in het 'criminele' traject en dus in de categorie van 'persistente delinquenten' te plaatsen zijn. In onze grotere cohorte van 204 onderzochte uithanden gegeven jongeren, was echter ook een deel niet meer actief betrokken in het justitieel apparaat. Het is van belang dat we stilstaan bij de specificiteit van onze bevraagde subgroep. Mogelijks zijn bepaalde individuele kenmerken eigen aan de geïnterviewde participanten waardoor zij net wel persisteren in het criminele, of beter gezegd justitiële traject. Het gaat hier over een specifieke subgroep met een zware detentie-ervaring, ook wel persistente delinquenten genoemd. Moffit (1997) gaat in zijn 'taxonomy' ervan uit dat levensomstandigheden op verschillende manieren een impact hebben op de criminele trajecten van verschillende soorten daders, afhankelijk van individuele trekken en eigen ontwikkelingsgeschiedenis (Moffit, 1997). Gezien de kwalitatieve aard van dit onderzoeksluik, kunnen we enkel conclusies trekken over de elementen die volgens de respondenten in hun levensverhaal een impact hebben gehad op hun doorlopen traject. Onze resultaten roepen vraagtekens op over de eigenheid van dit traject: hoe specifiek is onze groep bevraagde jongvolwassenen en hoe specifiek is hun traject? In hoeverre verschillen onze 17 jongvolwassenen van andere delinquenten

die in de jongvolwassenheid in de gevangenis terechtkwamen en daar reeds lange tijd verblijven? Er is nood aan meer onderzoek om deze specificiteit van ons blootgelegde traject te duiden.

6.5 Conclusie

De participanten van de interviews zijn op dit moment gemiddeld 34 jaar, wat relatief jong te noemen is. Het gebrek aan desistance kwam impliciet naar voren tijdens de interviews. Uit de chronologische analyse van de data konden reeds enkele elementen worden gehaald, die de participanten aanhalen als struikelblokken in hun traject. Eerst en vooral is er het gepercipieerde gebrek aan kansen: de mannen hebben het gevoel in hun leven persistent een schaarste is geweest aan kansen en tweede kansen op een 'normaal' leven. Startend bij het gebrekkige onderwijs, het ontwrichtende effect van plaatsingen op hun onderwijs, de moeilijke socio-economische context in hun gezin en stedelijke buurt, maar ook later door de uithandengeving, de impact van detentie op jonge leeftijd, het gebrek aan een kans op de arbeidsmarkt door het strafblad en het ervaren gebrek aan begeleiding bij de re-integratie in de maatschappij.

De uithandengeving en het einde dat ze betekent voor de kans op een nieuw leven, lijkt het startpunt te zijn van een deterministische visie bij de participanten op hun toekomst. Deze visie heeft mogelijks gezorgd voor een 'self-fulfilling trajectory' wat betreft het traject dat gevolgd heeft op de uithandengeving. Net omdat ze het gevoel hebben dat ze niets kunnen veranderen aan hun 'criminele' traject, blijven ze er in persisteren.

Conclusies

INHOUD CONCLUSIES

Conclusies	198
1. <i>Discussie</i>	<i>198</i>
2. <i>Langdurig verlies van autonomie</i>	<i>200</i>
3. <i>Klassieke criminologie?.....</i>	<i>202</i>
4. <i>Vinden van een ander spoor</i>	<i>204</i>

Conclusies

1. Discussie

In dit doctoraatsonderzoek werden de lange termijn trajecten die volgen op een uithandengeving onderzocht. Er werd gewerkt met een groep van 204 jongeren die centraal stonden in het onderzoek van Nuytiens et al. (2005; 2006). Voorliggend onderzoek is opgebouwd uit twee grote onderzoeksluiken. Enerzijds de reconstructie van de justitiële trajecten die volgen op een uithandengeving aan de hand van gerechtelijke bronnen, anderzijds een kwalitatieve analyse van de beleving van de uithandengeving en zijn impact op het gevolgde traject.

Uit het eerste luik kwam sterk naar voren dat een groot deel van de groep nog steeds op een of andere manier betrokken is in het justitieel apparaat. Enerzijds door momenteel in de gevangenis te verblijven, anderzijds door recentelijk te zijn vrijgekomen en door nieuwe veroordelingen te ondergaan. Het werd duidelijk dat het soort delicten nog steeds gelijkaardig blijft met het soort delict waarvoor ze uithanden werden gegeven (vermogensdelicten). Hoewel een significant onderdeel van de populatie niet langer actief in de justitiële databanken stond geregistreerd, bleek bij de meerderheid geen einde van het ‘criminele’ traject aantoonbaar te zijn. De bestraffing als een volwassene lijkt niet het effect te hebben dat deze jongeren stoppen met misdrijven plegen. Doorheen het onderzoek waren er weinig indicatoren van *desistance* te ontwaren in het doorlopen traject. Het toonde aan dat de detentie-ervaring voor een groot deel van de cohorte dominant is in het traject. Na de uithandengeving lijkt een opeenvolging van detentieperiodes onafwendbaar te zijn.

Het tweede onderzoeksluik, waarin de beleving en de ervaren impact van de uithandengeving centraal stond, leverde verschillende inzichten op. De nadruk leek niet zozeer op de uithandengeving zelf te liggen, maar op de eerste detentie in de gevangenis als gevolg van de uithandengeving. Langdurige detentie op jonge leeftijd heeft duidelijk op verschillende vlakken een effect op het levensverhaal en de toekomstperspectieven.

In de interviews werd veel gesproken over de periode die volgde op de uithandengeving, de transitie naar volwassenheid, een fase die we eerder in dit onderzoek als ‘emerging

adulthood' hebben gedefinieerd (Arnett, 2000). Arnett (2000) omschrijft deze periode als een fase waarin: *"many different directions remain possible, when little about the future has been decided for certain, when the scope of independent exploration of life's possibilities is greater for most people than it will be at any other period of the life course"*. Vijf belangrijke kenmerken van deze fase werden door (Arnett, 2007) omschreven: 'the age of identity exploration', 'the age of instability', 'the age of self focus', 'the age of feeling in between' en 'the age of possibilities'. Alle jongvolwassenen hebben te kampen met twijfels, identiteitscrisis en gevoelens van tussenin te zweven. Bij het bestuderen van de resultaten is het dus belangrijk om in het achterhoofd te houden dat deze fase voor iedere jongvolwassene uitdagingen en moeilijkheden heeft. Een belangrijke vraag is of onze respondenten een specifieke transitie doormaken, een *'fast track lane'* naar volwassenheid?

Twee belangrijke thema's kwamen hier op de voorgrond. Enerzijds kwam er de zichtbare strijd met het vormen van een identiteit binnen de beperkingen en restricties van een penitentiaire setting naar voren. Emerging adulthood is een concept bedacht door Arnett (2000, 2006, 2007) om een bepaalde levensfase te omschrijven in moderne samenlevingen waarin hij uitdagingen en moeilijkheden omschrijft, die jongvolwassenen in deze maatschappelijke context doormaken in hun zoektocht naar een plaats als volwassene. Echter, voorliggend onderzoek wijst er op dat de gevangenis een context vormt waarin er weinig ruimte is voor deze 'emerging adulthood'. De jongeren komen als minderjarige of jongvolwassene in de gevangenis terecht en worden in het systeem opgenomen. In tegenstelling tot de 'verlengde' adolescentie, of een tussenfase zoals 'emerging adulthood', is er bij de participanten eerder sprake van een *'instant adulthood'* of een *'fast track'* naar volwassenheid. Dit gebeurt op een tweeledige wijze: enerzijds juridisch omdat ze door het gerecht als volwassene bestempeld en berecht worden voor hun 18 jaar. Anderzijds praktisch omdat ze tijdens hun bestraffing ook *de facto* als volwassene worden gezien en behandeld in detentie en dit nagenoeg zonder noemenswaardige aanpassingen gezien hun jonge leeftijd. Als zelfs de minderjarigheid op zich geen rol speelde voor aanpassingen van het gevangenisregime, is het voor de hand liggend dat een concept zoals 'emerging adulthood', waar aldus jongvolwassenen een verlengde periode krijgen om op zoek te gaan naar wie ze zijn, volledig afwezig blijkt te zijn binnen de gevangenis.

Onze resultaten tonen aan dat gelijklopend met deze ‘instant adulthood’, het transitieproces naar volwassenheid (wat betreft groei en ontwikkeling) wordt gepauzeerd. De uithanden gegeven jongeren worden als volwassene berecht en bestraft, komen in de gevangenis en moeten hier als volwassene in meedraaien. Echter, in het detentiesysteem worden ze verder ook gestript van alle verantwoordelijkheid en autonomie, wat reeds langdurig gekend is als een ‘*pain of imprisonment*’ (Sykes, 1958). Dit gebrek aan autonomie gaat voorts gepaard met een aangeleerde hulpeloosheid (Seligman, 1972), waarin de jongeren zo weinig kansen op autonomie en ontwikkeling krijgen dat ze bij het verlaten van de gevangenis er niet in slagen om zich te re-integreren in de maatschappij.

2. Langdurig verlies van autonomie

Doorheen de vergaarde verhalen valt op dat er weinig diversifiëring is in de levenstrajecten. Tussen de justitiële reconstructie van het traject (hoofdstuk 2) en het zelfnarratief van de participanten (hoofdstuk 4) treden gelijkenissen op. Er is als het ware een grote overkoepelende verhaallijn te ontwaren, die in het gros van de verhalen lijkt terug te komen. **Detentie staat centraal** in de levenstrajecten, zowel voor als na de uithandengeving. De impact van (langdurige) detentie op de constructie van levensverhaal is groot, gekenmerkt door invloeden van andere medege-detineerden, aanhoudende justitiële invloed en een voortdurend gebrek aan autonomie dat eigen is aan het gevangeniswezen.

De uithandengeving weerspiegelt de idee vanuit de justitiële overheden dat de jongeren zelf volledig verantwoordelijk zijn voor hun levenstraject. Het doorlopen traject is hun eigen verdienste en ze moeten reeds op jonge leeftijd de volledige verantwoordelijkheid dragen alsof ze volwassen zijn. De sterke aanwezigheid van gevangenisstraffen in het levenstraject maakt dat de jongeren geen mogelijkheden krijgen om zichzelf op een ander spoor te zien. Wat namelijk opviel in de zelfnarratieven waren de aanwezige tekenen van een fatalisme op vlak van (eerste en tweede) kansen, op vlak van tijd en op vlak van hun toekomst. Deze fatalistische insteek valt ook terug te vinden bij de aanpak vanuit justitie. Jongeren worden voor hun 18 jaar door de overheid reeds als on(be)handelbaar beschouwd en worden na het opleggen van een gevangenisstraf

verder aan hun lot over gelaten. De jongeren lijken niet anders te kunnen dan dit fatalistisch perspectief te internaliseren.

De absorptie van deze denkwijze lijkt een strategie om te overleven in detentie gedurende al die jaren. Hoewel het doel van de uithandengeving net lijkt te zijn om de jongeren verantwoordelijk te stellen, wordt het voor de jongeren doorheen hun levenstraject net essentieel om de verantwoordelijkheid voor hun situatie niet bij zichzelf te leggen. Opdat de langdurige gevangenisverblijven draaglijk blijven, wordt door de participanten een discours geconstrueerd dat hun traject hen overkomen is. De overheid, het gebrek aan kansen in hun jeugd en het systemisch gebrek aan tweede kansen doorheen hun leven heeft de richting van het levenstraject bepaald. Het ontnemen van eigen aandeel lijkt een belangrijke overlevingsstrategie om detentie dragelijk te maken. Dit staat aldus haaks op het hegemonische doel van justitie, waar net door het uithandengeven gepoogd wordt om de jeugddelinquent de volledige verantwoordelijkheid van zijn daden te laten dragen.

Dit discours bij de participanten lijkt daarenboven een logisch gevolg te zijn van het jarenlang ervaren van een gebrek aan autonomie binnen detentie. Langdurig verlies van autonomie binnen detentie sluipt, naast het praktisch gebrek aan beslissingsvrijheden binnen detentie, ook in de identiteit van de participanten in de vorm van een soort 'aangeleerde hulpeloosheid'. Hierdoor is de perceptie aanwezig dat hun levenstraject hen is overkomen, met weinig ruimte voor eigen inbreng van verandering. De impact van de uithandengeving en bijhorende detentietraject laat zich dus ook in de vorming van de identiteit zien. Dit onderzoeksresultaat wekt vragen op in hoeverre de uithandengeving als maatschappelijke reactie tot doel heeft de identiteit van de jongeren zo ingrijpend aan te tasten.

Tijdens detentie speelt aangeleerde hulpeloosheid een belangrijke rol in de verdere constructie van het levensverhaal. Reeds in de puberteit (tijdens plaatsingen in jeugdinstelling) worden jongeren hun verantwoordelijkheden ontnomen en worden ze als het ware reeds op jonge leeftijd door het systeem gecapteerd. Ze worden geplaatst of opgesloten, spenderen gedurende een belangrijke periode routineus de dagen, worden gestript van quasi al hun verantwoordelijkheden en worden 'slaafs' onderworpen aan

het systeem. Dit proces wordt in het onderzoek naar geplaatste jeugddelinquenten van Jaspart omschreven als 'doing time' (Jaspart & De Fraene, 2015).

Dit fenomeen is breder in de criminologische literatuur gekend als het verlies van autonomie (Sykes, 1958) en draagt bij tot significante detentieschade. Gemiddeld 15 jaar later, zorgt de aangeleerde hulpeloosheid bij onze bevraagde jongvolwassen er voor dat ze nauwelijks in staat zijn om actief en zelfstandig een onafhankelijke levensstijl te bewerkstelligen (Van der Helm et al, 2012), zoals duidelijk naar voren kwam in de self-narratives. Het verlies van autonomie tijdens de jaren waarin ze hun identiteit als jongvolwassene horen te ontwikkelen, lijkt een permanent gevoel van verlies aan autonomie te veroorzaken. De detentieschade lijkt doorheen het verdere traject buiten de gevangenis blijvend gevolgen te hebben in hun leven. Zo omschreven respondenten een opvallend element als push factor naar recidive. De afhankelijkheid van de familie in periodes van vrijheid, die gepaard gaat met gevoelens van schaamte. De schaamte om op de zorg en middelen van familie terug te vallen, lijken gevoelens van nutteloosheid en inadequatie op te wekken bij de respondenten. Toevlucht in criminaliteit lijkt een manier te zijn om van deze ongemakkelijke gevoelens naar familie toe af te geraken. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de re-integratie in de maatschappij.

3. Klassieke criminologie?

Het levensverhaal van de 17 geïnterviewde mannen werd in interactie met justitie gevormd. Enkele klassieke (positivistische) criminologische elementen komen op het eerste zicht sterk naar voren: de impact van socio-economische factoren, het aanhoudende recidivisme, de moeilijke gezinssituatie. Deze elementen zaten in alle self-narratives verweven. Na het lezen van de kwalitatieve analyse van dit werk, kan de indruk zijn gewekt dat klassiek criminologische ideeën rond causaliteit van delinquentie bevestigd worden door ons onderzoek: de moeilijke gezinssituatie, socio-economische achterstand en de stedelijke context zorgen voor criminaliteit en voor aanhoudend recidivisme. De op het eerste zicht oorzakelijke connectie tussen deze voorspellende risicofactoren en de latere criminele carrière van onze populatie verdient een belangrijke nuancering op twee niveaus.

Zo zitten ten eerste onze bevraagde participanten reeds grote delen van hun leven vast in het justitiële systeem. Doorheen hun geconstrueerde levensverhalen viel op dat deze justitiële elementen deel zijn gaan uitmaken van hun zelfnarratief. Mogelijks omdat in hun dossiers, en dus in quasi alle justitiële contacten, zo sterk werd ingezet op de invloed van hun omgeving, hun achtergrond en de context. Deze justitiële ordening en denkwijze werd als het ware geabsorbeerd in de eigen constructie van het levensverhaal van de jongvolwassenen die aan ons onderzoek deelnamen.

Evenwel is er in de narratives ook een tegendiscours te bespeuren. Het zelfnarratief is niet louter geconstrueerd op basis van justitiële elementen, ook andere significante factoren spelen een rol in de constructie van hun verhaal. Toch is de internalisering van de justitiële invloed en de bijhorende klassieke positivistische elementen een belangrijk gegeven. Doordat dit discours zo geïnternaliseerd wordt, ontwikkelt zich een zeker fatalisme of beter gezegd determinisme. In een eerdere publicatie in het kader van dit onderzoek verwezen we naar dit fenomeen als *'self-fulfilling trajectory'* (Jaspers et al., 2017). Er is sprake van een subjectieve deprivatie omdat ze permanent in detentie zitten. Net door de perceptie bij onze participanten dat ze reeds 'verloren' zijn, en geen enkele kans op een 'betere' toekomst hebben, slagen ze er ook niet in om een ander pad te bewandelen. Het gepercipieerde gebrek aan kansen, zorgt er voor dat nieuwe kansen niet gezien en gegrepen worden, waardoor de negatieve spiraal blijft verder duren. Hier speelt de uithandengeving symbolisch een rol als katalysator gezien dit de start van het detentietraject inzet en de jongvolwassene aldus op dat spoor (van de negatieve spiraal) plaatst.

Ten tweede brengt een diepere blik in de levensverhalen van de respondenten ons tot meer genuanceerde inzichten dan een loutere bevestiging van klassiek criminologische theorieën omtrent deterministische voorspellers van crimineel gedrag zoals de socio-economische achterstand en gebrek aan kansen van de jongeren. Immers de specificiteit van onze onderzoeksgroep is belangrijk in acht te nemen. We spraken met jongeren die uithanden werden gegeven rond het jaar 2000. Vooraleer de uithandengeving over hen werd uitgesproken, zijn reeds een hele resem selectiemechanismen gepasseerd. De over-representatie van etnische minderheden, socio-economische achtergestelde jongeren en lage opleidingsniveaus kan ook wijzen op selectiemechanismen die reeds van jonge

leeftijd een rol spelen in het justitiële traject van de participanten. Zo is het hebben van gescheiden ouders een van die typische klassieke kenmerken, die door de positivistische criminologie wordt aangehaald als risicofactor van criminaliteit. In de verhalen van onze participanten gaat het echter over meer dan alleen de scheiding. Indien de respondenten enkel via een gesloten vragenlijst hadden moeten antwoorden of de scheiding van hun ouders een impact had gehad op hun leven, dan hadden we wellicht het antwoord 'ja' gekregen. Wat ons onderzoek laat zien is **waarom** de scheiding zo'n grote impact heeft op het levenstraject. Niet louter de scheiding maar vooral het ontwrichtende en isolerende effect dat de scheiding heeft op hun gezinsleven wordt besproken in de narratives. Niet alleen het effect op hun gezinsleven, maar ook het effect op hun eigen gevoelens over een of beide ouders. Zoals de respondent die vertelde over zijn vader die een nieuw gezin startte: niet de scheiding zelf maar eerder de bijhorende gevoelens van afwijzing en verlating hebben hier een groot disruptief effect op de participant zijn levensverhaal.

Onze manier van onderzoek doen laat dus toe, door dieper naar de bijhorende factoren te kijken, inzicht te krijgen in de effectieve gebeurtenis waardoor we een veel genuanceerder beeld kunnen schetsen dan ons louter te beperken tot een bevestiging van klassieke positivistische criminologische ideeën.

4. Vinden van een ander spoor

Zoals reeds gezegd valt op dat de participanten geen gediversifieerde verhalen vertellen met een positief of optimistisch vooruitzicht op de toekomst. Onze uitgeselecteerde groep (van 17 participanten) past goed in het discours rond persistente delinquenten, maar maakt slechts een deel uit van de volledige onderzoeksgroep van 204 respondenten. Door het ontbreken van de 'niet-persistente' participanten, die niet langer binnen detentie verblijven, krijgen we een zwart-wit perspectief op de lange termijn trajecten met weinig ruimte voor nuance. Door hier echter bewust van te zijn, kan gekeken worden naar wat we wél te weten komen over de groep bevraagde jongvolwassenen. Daar is opvallend hoe deze 'persistente' delinquenten een homogeen narratief lijken te brengen over wie ze nu zijn en welke weg ze hebben afgelegd.

Wat doet het met een mens om een traject af te leggen na de uithandengeving, waarin de meerderheid van de (jong)volwassenheid in detentie wordt doorgebracht en de slaagkansen van een leven buiten detentie als kansloos worden ingeschat? Het roept vragen op over desistance, en het traject dat door langdurige detentie op jonge leeftijd wordt gecreëerd. Het lijkt erop dat re-integratie door langdurige gevangenisverblijven niet lijkt te werken, integendeel zelfs. Er kunnen ook vragen worden gesteld over wat de participanten verteld hebben, maar ook over wat ze niet verteld hebben. Welke verhalen vertel je aan wie en op welk moment? In een gevangeniscontext, met een jonge zwangere onderzoekster die na 10 à 15 jaar opeens vragen komt stellen over hoe je de uithandengeving hebt beleefd. Deze zeer specifieke context speelt ongetwijfeld een rol in de reconstructie van het zelfnarratief. Iemands identiteit en zelfvisie is niet vaststaand, het gaat ook over positionering, op welke manier vertel je je levensverhaal en met welke bedoeling. Het is interessant om bedenkingen te maken over wat ze niet hebben verteld, over welke data we niet hebben vergaard.

Wat wél werd verteld bleek een homogeen verhaal over de praktijk van de uithandengeving, de gevolgen dat dit heeft op het traject en de rol dat het speelt. Gezien de specificiteit van onze onderzoekscohorte is het voor de kadering van het onderzoek onontbeerlijk om in toekomstig onderzoek te kijken naar jongeren in de gevangenis, die *niet* uithanden zijn gegeven. Jongvolwassenen die ook zonder uithandengeving in hun jongvolwassenheid reeds in de gevangenis belandden, om zo te kijken of hier een gelijkaardig verhaal te bespeuren valt of niet. Eveneens zou een vergelijking gemaakt kunnen worden met uithanden gegeven jongeren, waarbij niet werd gekozen voor een gevangenisstraf, maar voor alternatieve afhandelingen. Zo kan er gekeken worden in hoeverre en op welke manier het ontbreken van detentie een impact heeft op de ontwikkeling van alternatieve verhalen. Doorheen het onderzoek rijst immers de vraag of het nu de uithandengeving is die het meeste invloed heeft op het traject, of eerder de (eerste) detentie (op jonge leeftijd). Als de 'schade' voornamelijk wordt berokkend door de gevangenisstraf op jonge leeftijd, is het niet de uithandengeving as such, maar eerder het gevolg van de uithandengeving (de bestraffing) dat zo'n grote impact heeft op het verdere traject.

Dit onderzoek geeft inzicht in het traject dat volgt op een uithandengeving. Het blootgelegde traject blijkt niet rooskleurig te zijn. Een van de meest prangende vragen die voorliggend doctoraat oproept is: 'Hoe kunnen we dit traject een andere richting doen uitgaan?'. Het idee achter bestraffing is doorgaans dat mensen gaan veranderen, dat ze door de straf zullen *desisten* en een ander verhaal gaan creëren. In de vergaarde self-narratives is er (voorlopig) geen desistance te bespeuren, en lijken de nodige elementen voor een nieuw verhaal ook niet aanwezig. De grote verhaallijn lijkt vast te liggen en die is grimmig van aard. Echter in de verhalen zijn af en toe kleine verschillen, kleine lichtpuntjes te bespeuren en die gaan steeds over relaties met mensen. Connecties met anderen die een opening creëren, een blik verruimen of de perceptie op een kans veranderen. De kracht van het onderzoek ligt in het blootleggen van het belang van deze relaties. Hoewel er hoge recidivecijfers zijn, en het zelf gepercipieerde toekomstbeeld negatief is, ligt ons inziens de kans om het verhaal te doen keren in relaties, connecties met andere. In de kracht van relaties waarin deze participanten zicht krijgen op andere mogelijkheden en andere trajecten dan hetgeen waar ze tot nog toe in vastgeroest lijken te zitten. Het opbouwen van een sociaal netwerk, van sociaal kapitaal kan als tegengewicht voor het 'vastgelegde' traject dienen. Het hebben van positieve rolmodellen kan helpen om een tegendiscours te creëren dat zich afzet van het deterministisch en fatalistische beeld dat ze nu hebben.

Het gebrek aan desistance was niet te wijten aan het gebrek aan de wens om te stoppen met het criminele traject. Alle respondenten haalden immers het verlangen aan op een 'normaal leven'. Het willen van desistance echter niet voldoende om het ook effectief te bereiken. Desistance onderzoek toont aan dat 'wishful thinking' niet voldoende is (Burnett & Maruna, 2004; Paternoster & Bushway, 2009). Ook in dit onderzoek bleek duidelijk dat er wel het verlangen was bij de respondenten om een andere weg in te slaan, maar dat ze de mogelijkheden hiertoe niet zagen. Het willen van een ander traject echter niet genoeg is om werkelijk veranderingen te creëren, er is nood aan een soort cognitieve individuele omslag om het proces van desistance te bewerkstelligen.

Voorliggend onderzoek laat zien dat de inhoud en betekenis van de resultaten bekeken moet worden en dat er verder moet gekeken worden dan de typische achtergrond en dader/slachtofferrol. Het verder kijken naar en dieper graven in het verhaal van deze

groep mensen is de belangrijkste verwezenlijking van het hele onderzoek. De stem van de betrokkene centraal stellen is iets wat ook in verder onderzoek de focus zou moeten zijn. Hoewel kwantitatieve resultaten en 'evidence based'-analyses belangrijke informatiebronnen zijn voor stakeholders in de praktijk (jeugdrechters, psychosociale dienst,...) is onderzoek zoals het deze van bijzondere waarde. Het toont namelijk aan dat de manier waarop opgelegde maatregelen ervaren werden door de betrokkene zelf van onschatbare waarde is. Ook voor de strafpraktijk is het waardevol om stil te staan bij manieren om desistance in de hand te werken. Meer kwalitatief onderzoek van deze aard kan inzichten geven in de manier waarop de ervaring van de betrokkenen vorm wordt gegeven, op zijn manier krijgen we zo handvatten om de ervaring bij te sturen voor meer gunstigere uitkomsten.

Killing time murders opportunities?

In 2009 kreeg ik in New York in een klein Chinees restaurant een fortune cookie met de quote *“killing time murders opportunities”*. Doorheen de jaren dat ik mijn doctoraal onderzoek voerde, schoot deze zin geregeld door mijn hoofd. Vooral tijdens de laatste fase van dit onderzoek, hoorde ik de zin vaker en vaker in mijn gedachten galmen. Enerzijds bij het staren naar de blanco pagina's die ik gevuld moest krijgen, en de stapels ongelezen artikelen die overal leken verspreid te zijn. Anderzijds tijdens het schrijven, het herwerken en het eindeloos herlezen van dit werk. Is het zo dat tijd verslijten of verkwanselen, mogelijkheden of kansen onmogelijk maakt?

Een gevangenisstraf uitzitten wordt ook wel 'doing time' genoemd. De gevangenisstraf lijkt hetgene te zijn dat de grootste impact nalaat op het leven van mijn participanten. Na al deze jaren onderzoek denk ik terug aan mijn fortune cookie en denk ik *“doing time, is murdering opportunities”*. Door vanaf hun jeugd quasi permanent in detentie te blijven lijkt het erop dat uithanden gegeven jongeren in de volwassenheid doordrongen zijn van het idee dat er geen 'opportunities' op een ander traject meer zijn.

Hier schuilt de gelegenheid om een vernieuwde wending te geven aan de 'self-fulfilling trajectory' van uithanden gegeven jongeren. De maatschappelijke reactie op jeugdige criminelen kan ook perspectieven bieden in plaats van ze te ontnemen. Hoewel ik, spijtig genoeg, geen pasklare oplossing kan geven over de manier waarop dit dan zou moeten gebeuren, ben ik er wel van overtuigd dat mijn onderzoek pijnlijk duidelijk heeft gemaakt dat het belangrijk is dat we blijven zoeken naar een andere manier. Want, net zoals geldt voor het neerleggen van een doctoraat, is opgeven ook hier *'simply not an option'*.

Literatuurlijst

Literatuurlijst

- Abraham, J., & Adiratna, R. (2014). *Learned Helplessness of Prisoners: Psychology and Knowledge Management Perspective*. Paper presented at the 15th European Conference on Knowledge Management, Santarém, Portugal.
- Antonio, G. (2010). Reflectief Longitudinaal Onderzoek: Ondersteuning bij leerprocessen in organisaties. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 19(1), 39-59. doi:<http://doi.org/10.18352/jsi.200>
- Apel, R., Blokland, A. A. J., Nieuwbeerta, P., & van Schellen, M. (2010). The Impact of Imprisonment on Marriage and Divorce: A Risk Set Matching Approach. *Journal of Quantitative Criminology*, 26(2), 269-300. doi:10.1007/s10940-009-9087-5
- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Arnett, J. J. (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*, 22, 3-19.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? *Child Development Perspectives*, 1(2), 68-73. doi:10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x
- Augustyn, M., & McGloin, J. M. (2017). Revisiting juvenile waiver: integrating the incapacitation experience. *Criminology*, 1-37. doi:10.1111/1745-9125.12165
- Barry, M. (2013). Desistance by Design: Offenders' Reflections on Criminal Justice Theory, Policy and Practice. *European Journal of Probation*, 5(2), 47-65.
- Bateman, T. (2017). England and Wales In S. Decker & N. Marteache (Eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp. 287-304). Switzerland: Springer International Publishing
- Beerthuis, M. G. C. J., & Brugman, D. (2016). The relationship of moral value evaluation with externalizing behaviour across value areas in adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(1), 84-98. doi:10.1080/17405629.2015.1066669
- Berg, B. L., Lune, H., & Lune, H. (2004). *Qualitative research methods for the social sciences* (Vol. 5): Pearson Boston, MA.
- Bernuz-Beneitez, M. J., & Dumortier, E. (2018). Why Children Obey the Law: Rethinking Juvenile Justice and Children's Rights in Europe through Procedural Justice. *Youth Justice*. doi:<https://doi.org/10.1177%2F1473225417741225>
- Bishop, D. (2000). Juvenile Offenders in the Adult Criminal Justice System. *Crime and Justice*, 27, 81-167.
- Bishop, D., Frazier, C. E., LanzaKaduce, L., & Winner, L. (1996). The transfer of juveniles to criminal court: Does it make a difference? *Crime Delinq.*, 42(2), 171-191.
- Bishop, D., Lanza - Kaduce, L., & Frazier, C. E. (1998). Juvenile justice under attack: an analysis of the causes and impact of recent reforms. *University of Florida Journal of Law and Public Policy*, 10(1), 129-155.
- Blokland, A. A. J., Palmen, H., & van San, M. (2012). Crimineel gedrag in de jongvolwassenheid. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(2), 85-98.
- Bogaerts, S., & Polak, M. V. (2012). Slachtofferschap en posttraumatische stress binnen het forensische domein: Gevolgen van detentie en simuleren van psychische

- klachten. In E. Vermetten, R. J. Kleber, & O. van der Hart (Eds.), *Handboek Posttraumatische stressstoornis* (pp. 699). Utrecht: De Tijdstroom.
- Bottoms, A., & Shapland, J. (2011). Reflections on social values, offending and desistance among young adult recidivists. *Punishment & Society*, 13(3), 256-282.
- Bouchirab, N., Damen, M., Deben, M., & Weis, K. (2014). GAS-wetgeving minderjarigen. Ontleed en toegepast. *Nieuw Juridisch Weekblad*, afl. 309, 722-731.
- Broadhurst, R., & Maller, R. (1991). Estimating the numbers of prison terms in criminal careers from one-step probabilities of recidivism. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(275-290).
- Brown, M., & Bloom, B. (2009). Reentry and Renegotiating Motherhood: Maternal Identity and Success on Parole. *Crime & Delinquency*, 55(2), 313-336. doi:10.1177/0011128708330627
- Brunelle, N., & Cousineau, M. (2005). *Trajectoires de déviance juvénile. Les éclairages de la recherche qualitative*. Québec: Presses de l'Université du Québec.
- Burgess, E. W. (1952). The economic factor in juvenile delinquency. *J. Crim. L. & Criminology*, 43, 29-42.
- Burman, M., & Batchelor, S. (2009). Between Two Stools? Responding to Young Women who Offend. *Youth Justice*, 9(3), 270-285.
- Burman, M., & McVie, S. (2017). International Handbook of Juvenile Justice In S. Decker & N. Marteache (Eds.), (pp. 371-394). Switzerland: Springer International Publishing
- Burnett, R., & Maruna, S. (2004). So 'Prison Works' Does It?: The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison Under Home Secretary. *Howard Journal of Criminal Justice*, 43, 394-399.
- Chein, J., Albert, D., O'Brien, L., Uckert, K., & Steinberg, L. (2011). Peers increase adolescent risk taking by enhancing activity in the brain's reward circuitry. *Developmental science*, 14(2), F1-F10. doi:10.1111/j.1467-7687.2010.01035.x
- Christiaens, J. (1999). *De geboorte van de jeugddelinquent: België, 1830-1930*: Vubpress.
- Christiaens, J., Dumortier, E., & Nuytiens, A. (2010). Belgium. In F. Dünkel, J. Grzywa-Holten, & I. Pruin (Eds.), *Juvenile Justice Systems in Europe – current situation, reform developments and good practices* (pp. 99-130). Monchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Cliquet, R. I., & Thienpont, K. (2005). *Inleiding tot de biologische antropologie. Boekdeel II: biologische variabiliteit* Gent: Academia Press
- Cohen, A., Breiner, K., Steinberg, L., Bonnie, R. J., Scott, E. S., Taylor-Thompson, K. A., . . . Casey, B. J. (2016). When Is an Adolescent an Adult? Assessing Cognitive Control in Emotional and Nonemotional Contexts. *Psychological Science*, 27(4), 549-562. doi:10.1177/0956797615627625
- Cohen, S., & Taylor, L. (1972). *The Experience of Long-Term Imprisonment*. London: Penguin Books.
- Cohen-Gilbert, J. E., & Thomas, K. M. (2013). Inhibitory control during emotional distraction across adolescence and early adulthood. *Child Development*, 84(6), 1954-1966.
- Verslag Colaert (1912).
- Committee on the Rights of the Child. (2010). *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Belgium*. Retrieved from <http://ohchr.org>

- Cope, N. (2003). 'It's No Time or High Time': Young Offenders' Experiences of Time and Drug Use in Prison. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 42(2), 158-175. doi:10.1111/1468-2311.t01-1-00273
- Crewe, B. (2014). Not Looking Hard Enough: Masculinity, Emotion, and Prison Research. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 392-403. doi:10.1177/1077800413515829
- Cuylaerts, L., & Eelen, X. (2005). *B(ege)leide Intrede : arbeidsintegratie van (ex-)gedetineerden. Gids voor het HR-management*: Antwerpen : Garant.
- De Bus, S., & Nuytiens, A. (2016). Onbehandelbare meisjes? De benadering van Roma-meisjes voor een MOF voor de jeugdrechtbank *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 1, 35-53.
- De Ridder, S. (2017). *onderzoek naar de dagelijkse werking en ervaringen van jongeren in het Vlaams detentiecentrum De Wijngaard*. Proef ingediend met het oog op het behalen van de graad van Master in de Criminologische wetenschappen. VUB.
- De Smet, B. (2007). *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*. Antwerpen: Intersentia.
- DeLisi, M. (2003). Criminal Careers Behind Bars *Behavioral Sciences & the Law*, 21, 653-669.
- Detry, I. (2014). *De uithandengeving (en zijn gevolgen) in het gerechtelijke arrondissement Brussel*. Retrieved from Brussel:
- Detry, I. (2015). *De uithandengeving en zijn gevolgen in het arrondissement van Brussel*.
- Dreyfuss, M., Caudle, K., Drysdale, A. T., Johnston, N. E., Cohen, A. O., Somerville, L. H., . . . Casey, B. J. (2014). Teens Impulsively React Rather than Retreat from Threat. *Developmental neuroscience*, 36(0), 220-227. doi:10.1159/000357755
- Duchateau, K., Van Poeck, B., & Hebberecht, P. (2004). *Het levensverhaal van jongeren van Turkse en Marokkaanse origine met een instellingsverleden*. Universiteit Gent.
- Dünkel, F. (2006). Juvenile Justice in Germany – Between Welfare and Justice. In J. Junger-Tas & S. Decker (Eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp. 225-262). Dordrecht: Springer.
- Dünkel, F., & Heinz, W. (2017). Germany. In S. Decker & N. Marteache (Eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp. 305-326). Switzerland: Springer International Publishing
- Dwyer, P., Smith, G., Tyler, D., & Wyn, J. (2003). *Life patterns, outcomes and adult choices*. Retrieved from Australian Youth Research Centre:
- Eliaerts, C. (1999). *Jeugdrecht en jeugdcriminologie*. Brussel: Dienst Uitgaven VUB.
- Eliaerts, C. (2001). Zalven of slaan? Het eeuwige pendelen tussen hulp en straf in de jeugdbescherming. In C. Lis & H. Soly (Eds.), *Tussen dader en slachtoffer. Jongeren en criminaliteit in historisch perspectief* (pp. 371-393). Brussel: VUB press.
- Elliott, D., Wilson, W., Huizinga, D., Sampson, R., Elliott, A., & Rankin, B. (1996). The Effects of Neighborhood Disadvantage on Adolescent Development. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33(4), 389-426.
- Ellis, C., & Bochner, A. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity. . In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (Vol. 2nd edition, pp. 733-768). London: Sage Publications.
- Emmel, N., Hughes, K., Greenhalgh, J., & Sales, A. (2007). Accessing socially excluded people: Trust and the gatekeeper in the researcher - participant relationship. *Sociological Research Online*, 12(2).
- Fagan, J. (1996). The Comparative Advantage of Juvenile Versus Criminal Court Sanctions on Recidivism among Adolescent Felony Offenders*. *Law & Policy*, 18(1 - 2), 77-114.

- Farrall, S., Bottoms, A., & Shapland, J. (2010). Social structures and desistance from crime. *European Journal of Criminology*, 7(6), 546-570. doi:10.1177/1477370810376574
- Farrall, S., Sharpe, G., Hunter, B., & Calverley, A. (2011). Theorizing structural and individual-level processes in desistance and persistence: Outlining an integrated perspective. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 44(2), 218-234. doi:10.1177/0004865811405136
- Ferraro, K., & Moe, A. (2003). Mothering, Crime, And Incarceration. *Journal of Contemporary Ethnography*, 23(1), 9-40.
- Ferszt, G. (2002). Grief Experiences of Women in Prison following the Death of a Loved One. *Illness, Crisis & Loss*, 10(3), 242-254.
- Ferszt, G., Salgado, D., DeFedele, S., & Leveillee, M. (2009). Houses of Healing. *The Prison Journal*, 89(1), 46-64. doi:10.1177/0032885508325394
- Ferwerda, H., Beke, B., & Bervoets, E. (2013). *Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw*. Retrieved from Apeldoorn:
- Finlay, I. G., & Jones, N. K. (2000). Unresolved grief in young offenders in prison. *British Journal of General Practice*, 50(456), 569-570.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (5th ed. ed.). London: London Sage, 2014.
- Furlong, A., & Cartmel, F. (1997). *Young People and Social Change: Individualization and Risk in Late Modernity*. Buckingham, England: Open University Press.
- Galvan, A., Hare, T., Voss, H., Glover, G., & Casey, B. J. (2007). Risk-taking and the adolescent brain: who is at risk? *Developmental science*, 10(2), 8-14.
- Gatti, U., Tremblay, R. E., & Vitaro, F. (2009). Iatrogenic effect of juvenile justice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(8), 991-998.
- Geier, C. F., Terwilliger, R., Teslovich, T., Velanova, K., & Luna, B. (2010). Immaturities in reward processing and its influence on inhibitory control in adolescence. *Cerebral Cortex*, 20(7), 1613-1629.
- Geller, A., & Curtis, M. (2011). A Sort of Homecoming: Incarceration and the housing security of urban men. *Soc. Sci. Res*, 40(4), 1196-1213.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. M. (1997). Narratives of the self In L. P. Hinchman & S. K. Hinchman (Eds.), *Memory, Identity, Community: The idea of Narrative in the Human Sciences* (pp. 161-184). Albany: State University of New York Press.
- Gilman, A., Hill, K., & Hawkins, J. D. (2015). When Is a Youth's Debt to Society Paid? Examining the Long-Term Consequences of Juvenile Incarceration for Adult Functioning. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 1(1), 33-47. doi:10.1007/s40865-015-0002-5
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Holland, D. D. (2003). Changes in friendship relations over the life course: Implications for desistance from crime. *Criminology*, 41(2), 293-327.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), 990-1064. doi:10.1086/343191
- Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Oxford, England: Doubleday (Anchor).
- Goodman, A. (1956). Legislation *Modern Law Review*, 19(2), 186-193.
- Goris, K. (2015). "Won't you, please, please help me?" The role of parents and juveniles in the problematisation of their own pedagogic situation (1983-2004). In J.

- Christiaens (Ed.), *'It's for your own good.' Researching youth justice practices* (pp. 51-73).
- Gorski, T. T. (2001). *Post Incarceration Syndrome and Relapse*. Homewood Illinois: The Cenaps Corporation.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime* Palo Alto, Calif.: Stanford University Press
- Griffin, P., Addie, S., Adam, B. D., & Firestine, K. (2011). *Trying Juveniles as Adults: An Analysis of State Transfer Laws and Reporting*. Washington, DC: U.S. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention
- Grogger, J. (1995). The Effect of Arrests on the Employment and Earnings of Young Men. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(1), 51-71.
- Gurney, J. N. (1985). Not one of the guys: The female researcher in a male-dominated setting. *Qualitative sociology*, 8(1), 42-62.
- Hacking, I. (1998). *Mad Travelers: Reflections on the reality of transient mental illnesses* Charlottesville, Va: University Press of Virginia
- Haines, K. (2010). The dragonization of youth justice. In W. Taylor, R. Earle, & R. Hester (Eds.), *Youth justice handbook: Theory, policy and practice* (pp. 231-242). Cullompton: Willan.
- Haney, L. (2013). Motherhood as Punishment: The Case of Parenting in Prison. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 39(1), 105-130. doi:10.1086/670815
- Harner, H., Hentz, P., & Evangelista, M. (2011). Grief Interrupted: The Experience of Loss Among Incarcerated Women. *Qual Health Res.*, 21(4), 454-464.
- Heldens, J. J. H. M., & Reysoo, F. (2005). De kunst van het interviewen: Reflecties op het interview met een guide. *Kwalon*, 10(3), 106-121.
- Henderson, S., Holland, J., McGrellis, S., Sharpe, S., & Thomson, R. (2012). Storying qualitative longitudinal research: sequence, voice and motif. *Qual. Res.*, 12(1), 16-34.
- Hendry, C. (2009). Incarceration and the tasks of grief: a narrative review. *Journal of Advanced Nursing*, 65(2), 270-278. doi:10.1111/j.1365-2648.2008.04890.x
- Hensl, K., & Redding, R. E. (2005). *The relationship among juvenile court judges' personal characteristics and attitudes, juvenile offender characteristics, and judicial transfer decisions*. Paper presented at the American Psychology-Law Society annual conference. , La Jolla, California
- Hersenstichting. (2018).
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley, Calif.: University of California Press
- Hjalmarsson, R. (2009). Juvenile Jails: A Path to the Straight and Narrow or to Hardened Criminality? *The Journal of Law and Economics*, 52(4), 779-809.
- Holzer, H., Raphael, S., & Stoll, M. (2007). The effect of an applicant's criminal history on employer hiring decisions and screening practices: Evidence from Los Angeles. In S. Bushway, M. Stoll, & D. Weiman (Eds.), *Barriers to Reentry? The Labor Market for Released Prisoners in Post-Industrial America*. New York: Russel Sage Foundation
- Horowitz, A., & Bromnick, R. (2007). "Contestable adulthood" variability and disparity in markers for negotiating the transition to adulthood. *Youth & Society*, 39, 209-231.
- Howell, R. J., & Hutto, T. S. (2012). Sentencing Convicted Juvenile Felony Offenders in the Adult Court: The Direct Effects of Race. *Behavioral Sciences & the Law*, 30(6), 782-799.
- Inderbitzin, M. (2005). Growing Up Behind Bars. *Journal of Offender Rehabilitation*, 42(3), 1-22. doi:10.1300/J076v42n03_01

- Jaspart, A. (2014). La carcéralisation de l'enfermement des mineurs en Belgique. *Déviance et Société*(2), 181.
- Jaspart, A., & De Fraene, D. (2015). Let's talk about your life? A qualitative study of the life courses of juvenile delinquents. In J. Christiaens (Ed.), *It's for your own good. Researching youth justice practices* (pp. 319-336). Brussel: VUBPress.
- Jaspers, Y., Nuytiens, A., Christiaens, J., & Dumortier, E. (2017). Pathways of Transferred Youth Offenders into Adulthood. *Youth Justice*, 0(0), 1473225417700324. doi:doi:10.1177/1473225417700324
- Jewkes, Y. (2005). Men behind bars. 'Doing' masculinity as an adaptation to imprisonment. *Men and Masculinities*, 8(1), 44-63.
- Jewkes, Y. (2011). Autoethnography and Emotion as Intellectual Resources: Doing Prison Research Differently. *Qual. Inq.*, 18(1), 63-75.
- Johnson, J. M. (1975). *Doing Field Research* New York Free Press
- Johnson, K., Lanza-Kaduce, L., & Woolard, J. (2011). Disregarding Graduated Treatment: Why Transfer Aggravates Recidivism. *Crime Delinq.*, 57(5), 756-777.
- Johnson, M. E. (2014). *A call for reform: The (in) effectiveness of juvenile transfer laws.* (1526043 M.A.), University of New Hampshire, Ann Arbor. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1617309090?accountid=17215>
http://limo.libis.be/resolver?url_ver=Z39.88-2004&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:dissertation&genre=dissertations+%26+theses&sid=ProQ:&atitle=&title=A+call+for+reform%3A+The+%28in%29+effectiveness+of+juvenile+transfer+laws&issn=&date=2014-01-01&volume=&issue=&spage=&au=Johnson%2C+Melanie+E.&isbn=9781321340006&jtitle=&bttitle=&rft_id=info:eric/&rft_id=info:doi/
- Johnstone, J., & Burman, M. (2015). Scotland. In F. Dünkel, J. Grzywa-Holten, & P. Horsfield (Eds.), *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters – A stocktaking of legal issues, implementation strategies and outcomes in 36 European countries* (pp. 757-801). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Kling, J. (2006). Incarceration Length, Employment, and Earnings. *American Economic Review*, 96, 863-876.
- Kupchik, A. (2003). Prosecuting adolescents in criminal courts: Criminal or juvenile justice? *Soc. Probl.*, 50(3), 439-460.
- Kurlychek, M. C., & Johnson, B. D. (2010). Juvenility and punishment: sentencing juveniles in adult criminal court. *Criminology*, 48(3), 725.
- La Vigne, N., Visser, C., & Castro, J. (2004). *Chicago Prisoners' Experiences Returning Home*. Washington, DC: The Urban Institute.
- Lanctôt, N., Cernkovich, S. A., & Giordano, P. C. (2007). Delinquent behavior, official delinquency, and gender: consequences for adulthood functioning and well-being. *Criminology*, 45(1), 131-157. doi:10.1111/j.1745-9125.2007.00074.x
- Lanza-kaduce, L., Lane, J., Bishop, D., & Frazier, C. (2005). Juvenile offenders and adult felony recidivism: the impact of transfer. *Journal of Crime and Justice*, 28(1), 59-77.
- Larkin, P., Dierckx de Casterlé, B., & Schotsmans, P. (2007). Multilingual translation issues in qualitative research: reflections on a metaphorical process. *Qual Health Res.*, 17(4), 468-476.
- Laub, J., Nagin, D. S., & Sampson, R. (1998). Trajectories of Change in Criminal Offending: Good Marriages and the Desistance Process. *American Sociological Review*, 63(225-238).

- Lehmann, P. S., Chiricos, T., & Bales, W. D. (2017). Sentencing Transferred Juveniles in the Adult Criminal Court: The Direct and Interactive Effects of Race and Ethnicity. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 15(2), 172-190. doi:10.1177/1541204016678048
- Leventhal, T., & Brooks-Gunn, J. (2000). The neighborhoods they live in: the effects of neighborhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychology Bulletin*, 126(2), 309-337.
- Liefwaard, T. (2015). Jongeren in de overgang van jeugd- naar volwassenenstrafrecht. In R. Loeber, M. Hoeve, W. Slot, & P. van der Laan (Eds.), *Jonge criminelen die volwassen worden. Wat beïnvloedt hun gedrag en wat is de rol van justitie?* (pp. 177-214). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Lippens, V. (2010). Mannelijkheid en detentie. De waarde van mannelijkheidsstudies voor gevangenis sociologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(4), 433-447.
- Lopes, G., Krohn, M. D., Lizotte, A. J., Schmidt, N. M., Vásquez, B. E., & Bernburg, J. G. (2012). Labeling and Cumulative Disadvantage. *Crime & Delinquency*, 58(3), 456-488. doi:10.1177/0011128712436414
- Lott, J. R. (1990). The effect of conviction on the legitimate income of criminals. *Economics Letters*, 34(4), 381-385. doi:[https://doi.org/10.1016/0165-1765\(90\)90149-U](https://doi.org/10.1016/0165-1765(90)90149-U)
- Loughran, T. A., Mulvey, E. P., Schubert, C. A., Chassin, L. A., Steinberg, L., Piquero, A. R., . . . Losoya, S. (2010). Differential Effects of Adult Court Transfer on Juvenile Offender Recidivism. *Law Hum. Behav.*, 34(6), 476-488.
- Lox, F. (1966). Les mesures à l'égard des mineurs *Annales de Droit*, 37(1), 165-197.
- Luyten, I. (2017). *In- en Afdrukken van de Jeugdzorg. Een onderzoek naar de betekenis van de uithuisplaatsing als kind in het (volwassen) leven van jeugdzorgverlaters.* (Ongepubliceerd Proefschrift ingediend met oog op het behalen van de graad van doctor in de Criminologische Wetenschappen).
- MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment: Plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of Sociology*, 47(4), 427-444.
- Mariën, I., & Courtois, C. (2012). *Kwantitatief onderzoek en kwetsbare groepen: Naar het representatief insluiten van verborgen of moeilijk bereikbare groepen.* Paper presented at the Etmaal van de Communicatiewetenschap 2012, Leuven.
- Marquart, J. W., & Sorensen, J. R. (1989). A National Study of the Furman-Commuted Inmates: Assessing the Threat to Society from Capital Offenders. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 23, 5-28.
- Maruna, S. (2001). *Making Good: How ex-convicts reform and rebuild their lives.* Washington DC: American Psychological Association Books.
- McGowan, A., Hahn, R., Liberman, A., Crosby, A., Fullilove, M., Johnson, R., . . . Stone, G. (2007). Effects on Violence of Laws and Policies Facilitating the Transfer of Juveniles from the Juvenile Justice System to the Adult Justice System: A Systematic Review. *American Journal of Preventive Medicine*, 32(4, Supplement), 7-28. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.amepre.2006.12.003>
- McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology and Criminal Justice*, 6(1), 39-62. doi:10.1177/1748895806060666
- Mears, D. P. (2003). A Critique Of Waiver Research: Critical Next Steps in Assessing the Impacts of Laws for Transferring Juveniles to the Criminal Justice System. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1(2), 156-172.

- Memorie van toelichting bij het voorontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht (2017).
- Merton, R. (1938). Social structure and Anomie *American Sociological Review*, 3(5), 672-682.
- Miller, R. N., & Applegate, B. K. (2015). Adult Crime, Adult Time? Benchmarking Public Views on Punishing Serious Juvenile Felons. *Criminal Justice Review*, 40(2), 151-168.
- Moffit, T. E. (1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
- Moffit, T. E. (1997). Adolescent-limited and life-course-persistent offending: a complementary pair of developmental theories. In T. P. Thornberry (Ed.), *Developmental Theories of Crime and Delinquency. Advances in Criminological Theory* (pp. 11-54). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Moffit, T. E. (2008). A review of research on the taxonomy of life-course persistent versus adolescent-limited antisocial behavior. In F. T. Cullen, J. P. Wright, & K. R. Blevins (Eds.), *Taking Stock: the Status of Criminological Theory. Advances in Criminological Theory* (pp. 277-311). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Moon, M., Sundt, F., Cullen, F. T., & Wright, J. P. (2000). Is child saving dead? Public support for juvenile rehabilitation. *Crime & Delinquency*, 46, 38-60.
- Murphy, D. (2004). *Pre-prison, prison, post-prison: post traumatic stress symptoms.* (Retrospective eses and Dissertations.).
- Myers, D. L. (2003). The Recidivism of Violent Youths in Juvenile and Adult Court: A Consideration of Selection Bias. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1(1), 79-101. doi:10.1177/1541204002238365
- Myers, D. L., Lee, D., Giever, D., & Gilliam, J. (2011). Practitioner Perceptions of Juvenile Transfer in Pennsylvania. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 9(3), 222-240. doi:10.1177/1541204010391216
- Nagin, D., & Waldfoegel, J. (1995). The effects of criminality and conviction on the labor market status of young British offenders. *International Review of Law and Economics*, 15(1), 109-126. doi:[https://doi.org/10.1016/0144-8188\(94\)00004-E](https://doi.org/10.1016/0144-8188(94)00004-E)
- Nieuwbeerta, P., & Piquero, A. R. (2008). Mortality Rates and Causes of Death of Convicted Dutch Criminals 25 Years Later. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45(3), 256-286. doi:10.1177/0022427808317573
- Nugent, B. (2015). Reaching the 'Hardest to Reach'. *Youth Justice*, 15(3), 271-285.
- Nuytiens, A. (2011a). De uithandengeving van jeuddelinquenten: nieuwe wettelijke bepalingen en mogelijke implicaties voor de praktijk. . *Handboek politiediensten, deel Veiligheidsbeleid - Oplossingen*, Afl. 98(265), 1-18.
- Nuytiens, A. (2011b). *Small numbers, big problems. Het levensverhaal en (jeugd)delinquente traject van vrouwelijke gedetineerden.*, VUB, Ongepubliceerd Proefschrift ed.
- Nuytiens, A., Christiaens, J., & Eliaerts, C. (2005). *Ernstige jeugddelinquenten gestraft? : de praktijk van de uithandengeving.* Gent: Gent : Academia.
- Nuytiens, A., Christiaens, J., Eliaerts, C., & Brolet, C. (2006). *Trajecten van uithanden gegeven jongeren in het strafrecht.* Gent: Academia.
- Nuytiens, A., & Geluyckens, T. (2015). Researching Transitions of Youngsters Formerly Involved in the Youth Protection System. In J. Christiaens (Ed.), *It's For Your Own Good. Researching Youth Justice Practices.* (pp. 373-389). ASP: VUBPRESS.

- Nuytiens, A., Jaspers, Y., & Christiaens, J. (2015a). Delinquente trajecten van jongeren die berecht werden als volwassenen. *Justice et sécurité – Justitie en veiligheid*, 3, 18.
- Nuytiens, A., Jaspers, Y., & Christiaens, J. (2015b). Trajecten van uithanden gegeven jongeren in de volwassenheid. *Panopticon*, 3, 248-265.
- O'Reilly, K. (2012). Ethnographic returning, qualitative longitudinal research and the reflexive analysis of social practice. *Sociol. Rev.*, 60(3), 518-536.
- Paternoster, R., & Bushway, S. (2009). Desistance and the "feared self": toward an identity theory of criminal desistance *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), 99(4), 1103-1156. doi:10.2307/20685067
- Piquero, A. R., Farrington, D. P., Shepherd, J. P., & Auty, K. (2011). Offending and Early Death in the Cambridge Study in Delinquent Development. *Justice Quarterly*, 31(3), 445-472.
- Pleysier, S. (Producer). (2018, 6/2/18). Vlaanderen bouwt aan een jeugddelinquentierecht *Analyse XL*.
- Pleysier, S., Put, J., Cops, D., & Op de Beeck, H. (2012). De eeuw van het risicokind? Een criminologische bril in het jeugdonderzoek. In M. De Bie, R. Roose, & M. Vandenbroeck (Eds.), *Maatschappelijk engagement: Een besef van kwetsbaarheid: Liber amicorum Nicole Vettenburg* (pp. 319-332). Gent: Academia Press.
- Podkopacz, M. R., & Feld, B. C. (1996). The End of the Line: An Empirical Study of Judicial Waiver. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), 86(2), 449-492. doi:10.2307/1144033
- Pruin, I., & Dunkel. (2015). *Better in Europe? European responses to young adult offending* Retrieved from London:
- Put, J., & Hespel, S. (2014). Het jeugdbeschermingsrecht en de zesde staatshervorming. *Panopticon*, 35(5), 463-467.
- Put, J., & Walgrave, L. (2006). Belgium: from protection towards accountability?. In J. Muncie & B. Goldson (Eds.), *Comparative Youth Justice: Critical issues* (pp. 111-126). London, UK: Sage Publications
- Ramakers, A., Apel, R., Nieuwbeerta, P., Dirkzwager, A., & van Wilsem, J. (2014). Imprisonment length and post-prison employment prospects. *Criminology*, 52(3), 499-527.
- Redding, R. E. (2003). The Effects Of Adjudicating And Sentencing Juveniles As Adults: Research and Policy Implications. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1(2), 128-155. doi:10.1177/1541204002250875
- Redding, R. E. (2008). *Juvenile Transfer Laws: An Effective Deterrent to Delinquency?* Retrieved from
- Redmond, I. (2015). *De bestraffing van de uithanden gegeven jongeren sinds de oprichting van de uitgebreide jeugdrechtsbank*. (Master in de Criminologische Wetenschappen), Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Remacle, C., Jaspert, A., & De Fraene, D. (2012). *Jeunes en IPPJ. Des regards sur la vie à la recherche de trajectoires*. Retrieved from Bruxelles:
- Richie, D. A. (2003). *Doing Oral History. A practical guide*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Roose, R., Bradt, L., Vandekinderen, C., & De Vos, K. (2015). *Rapport 1. Analyse Vlaamse Context* Retrieved from
- Sack, W. H., & Seidler, J. (1978). Should children visit their parents in prison? *Law and Human Behavior*, 2, 261-266.

- Sampson, R., & Groves, B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774-802.
- Sampson, R., & Laub, J. (1993). *Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life*: Harvard University Press
- Sampson, R., & Laub, J. (1997). A Life-Course Theory of Cumulative Disadvantage and the Stability of Delinquency. In T. P. Thornberry (Ed.), *Developmental Theories of Crime and Delinquency*. New Brunswick, New Jersey: Transaction
- Schetky, D. H. (1998). Mourning in prison: mission impossible? *J Am Acad Psychiatry Law*, 26(3), 1998.
- Schill, R., & Marcus, D. (1998). Incarceration and Learned Helplessness . *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 42(3), 224-232.
- Schnittker, J., & John, A. (2007). Enduring Stigma: The Long-Term Effects of Incarceration on Health. *Journal of Health and Social Behavior*, 48(2), 115-130.
- Schubert, C. A., Mulvey, E. P., Loughran, T. A., Fagan, J., Chassin, L. A., Piquero, A. R., . . . Cauffman, E. (2010). Predicting Outcomes for Youth Transferred to Adult Court. *Law Hum. Behav.*, 34(6), 460-475.
- Seidman, I. (2013). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*: Teachers college press.
- Seligman, M. (1972). Learned helplessness. *Annual Review of Medicine*, 23, 407-412.
- Shaffir, W., & Stebbins, R. (1991). *Experiencing Fieldwork : An inside view of qualitative research* Newbury Park Sage Publications
- Shamir, B., & Eilam, G. (2005). "What's your story?" A life-stories approach to authentic leadership development. *The Leadership Quarterly*, 16, 395-417.
- Sharpe, G. (2012). *Offending Girls: Young Women and Youth Justice*. Abingdon: Routledge.
- Sheridan, M. (1996). Comparison of the Life Experiences and Personal Functioning of Men and Women in Prison. *Families in Society: The journal of Contemporary Human Services*, 77(7), 423-434.
- Singer, S. I. (1996). *Decriminalizing Delinquency: Violent Juvenile Crime and Juvenile Justice Reform*. New York: Cambridge University Press
- Singer, S. I., & McDowall, D. (1988). Criminalizing delinquency: The deterrent effect of the New York juvenile offender law. *Law and Society Review*, 22, 521-535.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2007). Pain as an assault on the self: An interpretative phenomenological analysis of the psychological impact of chronic benign low back pain. *Psychology & Health*, 22(5), 517-534. doi:10.1080/14768320600941756
- Sommer, B. W. (2009). *The Oral History Manual*.
- Soyer, M. (2014). The Imagination of Desistance: A Juxtaposition of the Construction of Incarceration as a Turning Point and the Reality of Recidivism. *British Journal of Criminology*, 54(1), 91-108. doi:10.1093/bjc/azt059
- Sparks, R., Bottoms, A., & Hay, W. (1996). *Prisons and the Problem of Order*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press
- Squires, A. (2009). Methodological Challenges in Cross-Language Qualitative Research: A Research Review. *International Journal of Nurses Studies*, 2009(46), 2.
- Steinberg, L. (2008). A Social Neuroscience Perspective on Adolescent Risk-Taking. *Developmental Review*, 28(1), 78-106.
- Steinberg, L., Graham, S., O'Brien, L., Woolard, J., Cauffman, E., & Banich, M. (2009). Age Differences in Future Orientation and Delay Discounting. *Child Development*, 80(1), 28-44. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01244.x

- Sykes, G. (1958). *The Society of Captives A Study of a Maximum Security Prison*. New Jersey: Princeton University Press.
- Teigen, A. (2017). *Juvenile age of jurisdiction and transfer to adult court laws* Washington.
- Temple, B., & Young, A. (2004). Qualitative research and translation dilemmas. *Qualitative Research*, 4(2), 161-178.
- Toch, H. (1998). Hypermasculinity and prison violence. In L. H. Bowker (Ed.), *Masculinities and violence* (pp. 168-178). Thousand Oaks: Sage
- Trotter, C., Flynn, C., Bronwyn, N., Collier, P., Baker, D., Mccauley, K., & Eriksson, A. (2015). *The Impact of Incarceration on Children's Care: A Strategic Framework for Good Care Planning*. Monash University Criminal Justice Research Consortium.
- Trulson, C. R., DeLisi, M., & Marquart, J. W. (2011). Institutional Misconduct, Delinquent Background, and Rearrest Frequency Among Serious and Violent Delinquent Offenders. *Crime & Delinquency*, 57(5), 709-731.
- Tyler, T. (2000). Social Justice: outcome and procedure. *International Journal of Psychology*, 35(2), 117-125.
- UCM. (2010). Hoofdstuk 5: Uw rechten en plichten als 18-jarige. In K. UCM (Ed.), *Meerderjarig en geïnformeerd* (pp. 44-49).
- Van Audenhove, S., & Vander Laenen, F. (2011). Zorg voor de toekomst: jongeren uit de bijzondere jeugdzorg in de overgang naar volwassenheid. *Vlaams Tijdschrift voor Orthopedagogie*, 30(4), 16-28.
- van der Geest, V., Bijleveld, C., & Verbruggen, J. (2013). *Vallen en opstaan. Mannen en vrouwen 17 jaar na vertrek uit een justitiële jeugdinrichting*. Amsterdam: VU / NSCR.
- Van Der Geest, V. R., Bijleveld, C. C. J. H., & Blokland, A. A. J. (2011). The effects of employment on longitudinal trajectories of offending: a follow-up of high-risk youth from 18 to 32 years of age. *Criminology*, 49(4), 1195-1234. doi:10.1111/j.1745-9125.2011.00247.x
- van der Laan, P., van der Laan, A., Hoeve, M., Blom, M., & Lamet, W. (2012). Jongvolwassen delinquenten en justitiële reacties. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(2), 99-117.
- Van Der Meide, H. (2014). Data-analyse volgens de fenomenologische reflectieve leefwereldbenadering. *Kwalon*, 19(3), 68-73.
- Van Dijk, C. (2010). *Deskundigen geven advies aan jeugdrechters: een onderzoek naar expertisepraktijk in het kader van de uithandgeving*. Brussel: VUB press, 2010.
- van Nijnatten, C. (1998). *Detention and Development: Perspectives of Children of Prisoners*. Mönchengladbach, Germany: Forum-Verl. Godesberg.
- Vaswani, N. (2008). *Persistent offender profile: focus on bereavement*. Retrieved from Briefing Paper 13:
- Vaswani, N. (2014). The Ripples of Death: Exploring the Bereavement Experiences and Mental Health of Young Men in Custody. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 53(4), 341-359. doi:10.1111/hojo.12064
- Veny, L., & Goes, P. (2014). Een wereldprimeur: de uitbreiding van de Euthanasiewet naar niet-ontvoogde minderjarigen. *Rechtskundig Weekblad*, 5, 163-172.
- Verhellen, E., & Cappelaere, G. (1999). Principe 1: De verantwoordelijkheid van het kind. In G. Decock & P. Vansteenkiste (Eds.), *Herstel of sanctie. Naar een jeugdsanctierecht* (pp. 210-211). Gent Mys en Breesch.
- Weijers, I. (2006). *Jeugdige dader, volwassen straf?* Deventer: Kluwer.

- Williams, C., & Heikes, J. (1993). The importance of researchers gender in the in-depth interview *Gender & Society*, 7(2), 280-291.
doi:doi:10.1177/089124393007002008
- Winner, L., Lanza - Kaduce, L., Bishop, D. M., & Frazier, C. E. (1996). The transfer of juveniles to criminal court: reexamining recidivism over the long term. *Crime and Delinquency*, 43(4), 548.
- Worrall, A. (1999). Troubled or Troublesome? Justice for Girls and Young Women. In B. Goldson (Ed.), *Youth Justice: Contemporary Policy and Practice* (pp. 28-50). Aldershot: Ashgate.
- Wyvekens, A. (2006). The French Juvenile Justice System. In J. Junger-Tas & S. Decker (Eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp. 173-186). New York: Springer.
- YJLC. (2018). Age. *Age of Criminal Responsibility*.
- Yow, V. R. (1994). *Recording Oral History: A practical guide for social scientist*. California Sage publications.
- Zane, S. N., Welsh, B. C., & Mears, D. P. (2016). Juvenile Transfer and the Specific Deterrence Hypothesis. *Criminology & Public Policy*, 15(3), 901-925.
doi:10.1111/1745-9133.12222
- Zimring, F. E. (1998). *American Youth Violence*. New York Oxford University Press
- Zimring, F. E. (2013). American Youth Violence: A Cautionary Tale. *Crime and Youth Justice*, 42(1), 265-298.

Bijlagen

Trajecten in volwassenheid na de uithandengeving.

Informatie over het onderzoek.

Onderzoek?

Ik doe een onderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel over de uithandengeving. Dit wil zeggen dat ik ga kijken hoe het met mensen gaat die, toen ze 16 of 17 jaar waren, door de jeugdrechter doorgestuurd werden naar de 'volwassenen' rechter. Normaal gezien komen minderjarigen die een misdrijf hebben gepleegd voor een jeugdrechter. Bij de uithandengeving beslist deze jeugdrechter dat de jongere niet meer thuishoort in het jeugdrecht, en stuurt hij de jongere door om als een volwassene te worden gestraft. Op die manier ben ik bij jou terecht gekomen. Jij werd namelijk in het jaar 1999, 2000 of 2001 uithanden gegeven.

In mijn onderzoek wil ik graag weten **hoe het leven er uit ziet na de uithandengeving**. Wat gebeurt er met deze jongeren na hun uithandengeving? Hoe verloopt hun leven nu ze volwassen zijn? En hoe kijken ze terug op de periode van de uithandengeving?

Daarom doe ik dit onderzoek. Om zicht te krijgen op de ervaring van de jongeren zelf, en om hen een stem te geven. **Ik wil jouw verhaal horen, over jouw leven, over de dingen en ervaringen die jij als belangrijk ziet in jouw leven en welke rol de uithandengeving hierin heeft gehad.**

Verloop onderzoek

Om dit onderzoek te kunnen doen bouwen we verder op een oudere studie. Meer dan tien jaar geleden onderzocht een andere onderzoekster in vijf regio's de jeugdrechtbankdossiers van jongeren die uithanden waren gegeven in het jaar 1999, 2000 of 2001 . Jij was blijkbaar één van hen. Dit was om meer zicht te krijgen op wie de uithanden gegeven jongeren zijn (leeftijd, geslacht, thuissituatie, schoolsituatie, gepleegde feiten).

Ondertussen is er heel wat tijd verstreken, en werk ik verder op deze gegevens. Ik heb op basis van het strafblad en het computersysteem van de gevangenis bekeken of deze jongeren later nog in contact komen met de rechtbank, en of ze in de gevangenis belanden. Dat was het eerste deel van het onderzoek. Nu wil ik in het tweede deel van het onderzoek het verhaal van de jongeren zelf horen. Het is dus op deze manier dat ik bij jou ben terechtgekomen. Ik ben zeer geïnteresseerd in wat jij te vertellen hebt over jouw ervaringen.

Waarom deelnemen aan dit onderzoek?

Om meer over de impact van uithandengeving te kunnen weten, is het belangrijk dat ik de uithanden gegeven jongeren zelf aan het woord laat, in een gesprek. In dit gesprek zal jouw ervaring met de uithandengeving besproken worden. Het is belangrijk om hier te weten dat ik volledig los sta van justitie, rechters, de gevangenis, de PSD en andere instanties. Jij mag mee bepalen wat er besproken wordt, waar de nadruk op wordt gelegd en hoe ons gesprek verloopt. Ik reken voor zo'n gesprek ongeveer een uur, maar dit mag ook langer duren. Dit hangt af van wat je allemaal kan en wil vertellen..

Deelname aan dit onderzoek is **volledig vrijwillig!** Dat wil zeggen dat niet deelnemen geen enkel gevolg heeft voor jou. Zoals ik eerder zei ben ik een onafhankelijke onderzoekster, ik heb geen banden met justitie. Eens je beslist hebt om deel te nemen

Bijlage 1: Nederlandstalige Informed Consent

mag je op elk moment tijdens het gesprek beslissen toch te stoppen. Ook mag je na de deelname kiezen om je medewerking te beëindigen, dan worden jouw gegevens verwijderd uit het onderzoek en vernietigd. Ook als je liever niet wil meedoen aan de interviews, kan je beslissen dat de andere gegevens waarover we al beschikken, geschrapt worden uit ons onderzoek.

Alle onderzoeksresultaten zullen onder volledige vertrouwelijkheid verwerkt worden. Jij blijft anoniem, jouw naam zal nergens gebruikt worden. Ik ben de enige die jouw echte naam kent, en ik ben gebonden aan het beroepsgeheim. Alles wat er in het gesprek aan bod komt blijft tussen jou en mij. Er zal op geen enkel moment gebruik worden gemaakt van jouw persoonsgegevens. Wanneer ik een onderzoeksrapport schrijf, zal ik over jouw verhaal onder een valse naam rapporteren. Als je wil mag je die valse naam zelf kiezen:

Als je achteraf nog vragen hebt over het onderzoek, dan mag je mij altijd contacteren.

Hoe kan je mij bereiken?

Je kan mij bereiken via

->telefoon op het nummer: 0484/18.54.04

->post op het adres: Yana Jaspers

Vakgroep Criminologie VUB

Pleinlaan 2

1050 Brussel

->via email op yana.jaspers@vub.ac.be

Bijlage 1: Nederlandstalige Informed Consent

Trajecten in volwassenheid na de uithandengeving
Document medewerking deelnemer (Consent Form)

Deelnemer:

1. Ik bevestig dat ik de informatiebrochure grondig heb doorgelezen. Ik heb de kans gekregen om vragen te stellen en heb daarop voldoende antwoord gekregen.
2. Ik bevestig dat mijn deelname volledig vrijwillig is en dat ik het recht heb om mijn deelname in te trekken op elk moment tijdens het onderzoek zonder enige vorm van verantwoording.
3. Ik verklaar mij akkoord met het feit dat de informatie die ik vertel tijdens het gesprek volledig anoniem zal worden gemaakt voor het gebruik in dit onderzoek.
4. Ik verleen wel/geen (schrappen wat niet past) toestemming om het gesprek op te nemen met bandopnemer.²⁷
5. Ik geef mijn akkoord om in de toekomst nogmaals gecontacteerd te worden voor deelname aan dit of verder onderzoek omtrent de uithandengeving. Ik geef hierbij de contactgegevens waarop je mij kan bereiken:

Naam:

Datum:

Handtekening deelnemer:

Yana Jaspers
Onderzoeker
Vrije Universiteit Brussel
Vakgroep Criminologie
Pleinlaan 2 – 1050 Brussel
Tel: +32 (0)

Datum:

Handtekening onderzoeker:

²⁷ Ik werk met een bandopnemer omdat het op die manier gemakkelijker is voor mij om achteraf ons gesprek te verwerken. Door ons gesprek op te nemen kan ik mijn volledige aandacht erbij houden, en hoef ik niet alles neer te pennen. Nadat ik het interview heb uitgeschreven worden de opnames vernietigd !

Trajets de jeunes dessaisés

Information concernant la recherche.

La recherche?

Je fais une recherche à la Vrije Universiteit Brussel sur le dessaisissement de jeunes délinquants. Pour cette recherche, j'entre en contact avec des personnes pour qui, lorsqu'elles avaient 16 ou 17 ans, le juge de la jeunesse s'est dessaisi et les a renvoyées vers le tribunal correctionnel ou la cour d'assises. Normalement, des mineurs ayant commis un crime doivent passer devant un juge de la jeunesse. Dans le cas du dessaisissement, ce juge décide que le jeune n'a plus sa place dans la justice de la jeunesse, et renvoie le jeune vers la juridiction du droit pénal afin d'être jugé comme un adulte. Voilà comment je viens à vous. Parce qu'en 1999, 2000 ou 2001 vous avez fait l'objet d'un dessaisissement.

Pour ma recherche, je m'intéresse à la vie de ces personnes : à quoi ressemble leur **vie après le dessaisissement** ? Qu'arrive-t-il à ces jeunes après leur dessaisissement ? Comment se passe leur vie maintenant qu'ils sont 'matures' ? Et comment regardent-ils en arrière, considérant la période du dessaisissement ?

C'est pour ça que je fais cette recherche. Pour me faire une idée de l'expérience des jeunes eux-mêmes et de leur donner une voix. **Je veux entendre votre histoire, votre vie, vous écouter parler des choses et des expériences que vous considérez comme importantes et du rôle qu'a eu le dessaisissement dans votre vie.**

Evolution de la recherche

Pour cette recherche nous nous basons sur une étude plus ancienne, à laquelle nous donnons une suite. Il y a plus de dix ans, une autre chercheuse a étudié les dossiers des jeunes qui ont été dessaisés en l'an 1999, 2000 ou 2001 par le Tribunal de la Jeunesse. Votre dossier en faisait partie. A ce moment-là il s'agissait d'obtenir plus d'informations sur les jeunes dessaisés (l'âge, le sexe, la situation familiale, la situation scolaire, infractions commises).

Entretemps, des années ont passé, et pour ma recherche je continue à travailler sur ces données. Sur base du casier judiciaire central et du système informatique des prisons, j'ai vérifié si ces jeunes sont toujours en contact avec la justice et s'ils sont en prison. C'était la première partie de la recherche. Maintenant, dans la deuxième partie de la recherche, je veux connaître l'histoire des jeunes eux-mêmes. Voilà pourquoi je viens à vous. Je suis très intéressée par votre avis, votre expérience et votre histoire.

Pourquoi participer?

Pour en savoir plus sur l'impact du dessaisissement, il est important que je donne la parole aux jeunes, dans une interview. Pour cela, je voudrais avoir des entretiens avec vous, durant lesquels votre expérience du dessaisissement sera discutée.

Il est important de savoir que je suis indépendante de la justice, du juge, de la prison, du service psychosocial et d'autres autorités.

Vous pouvez déterminer de quoi on discute, sur quelles choses on s'attarde et comment la conversation prend fin. Normalement l'interview prend environ une heure, mais cela dépend entièrement de ce que vous pouvez et voulez dire.

Bijlage 2: Franstalige Informed Consent

Votre participation est **entièrement volontaire!!** Cela veut dire qu'il n'y a aucun problème si vous ne voulez pas participer. Comme déjà dit, je suis une chercheuse indépendante. Je n'ai aucune connexion avec la justice. Même si vous avez décidé de participer à l'interview, vous pouvez à tout moment décider d'arrêter. Vous pouvez aussi choisir de mettre fin à votre collaboration après la participation à l'interview, vos informations ne feront alors plus partie de la recherche et seront détruites.

Tous les résultats de recherche seront traités en toute confidentialité. Vous restez anonyme, votre nom ne sera pas utilisé n'importe où. Je suis la seule personne qui connaît votre nom réel, et je suis tenue par le secret professionnel. Le contenu de la conversation reste entre vous et moi. À aucun moment vos renseignements personnels seront utilisés. Quand j'écris un rapport de recherche, je conte votre histoire sous un faux nom. Si vous le souhaitez, vous pouvez vous-même choisir ce faux nom:.....

Si vous avez des questions supplémentaires sur la recherche, alors vous pouvez toujours me contacter.

Comment me joindre ?

Vous pouvez me contacter via :

->numéro de téléphone : 0484/18.54.04

->adresse postale : Yana Jaspers

Vakgroep Criminologie VUB

Pleinlaan 2

1050 Brussel

Bijlage 2: Franstalige Informed Consent

Trajets de jeunes délinquants dessaisis
Document de participation (Consent Form)

Participant:

6. Je confirme que j'ai lu la notice d'information attentivement. J'ai été donné l'occasion de poser des questions et avoir une réponse suffisante.
7. Je confirme mon participation est complètement volontaire et j'ai la droit de retirer ma participation à tout moment au cours de l'interview sans aucune forme de responsabilité.
8. Je suis d'accord que les informations que j'ai dit au cours de l'interview seront fera complètement anonyme pour l'utilisation dans cette étude.
9. Je consens oui/non (supprimer la mention inutile) à l'utilisation d'un dictaphone.²⁸
10. Je donne mon accord pour être contacté à l'avenir pour participation à des nouvelles recherches sur le dessaisissement. Je présente les coordonnées que vous pouvez me joindre:.....

Nom:

Date:

Signature du participant:

Yana Jaspers
Chercheuse
Vrije Universiteit Brussel
Vakgroep Criminologie
Plein 2 – 1050 Brussel
Tel: +32 (0) 484/18.54.04

Date:

Signature de la chercheuse:

²⁸ J'utilise un dictaphone, parce qu'il est plus facile pour l'utilisation future des données. Par l'enregistrement je peux garder mon attention complète, et je n'ai besoin d'écrire tout ce. Après que j'ai écrit l'interview les enregistrements sont détruits !

Interviewschema : UHG groep

Ik zou het heel fijn vinden moest je met mij jouw levensverhaal willen delen, en dan vooral welke rol jouw uithandengeving hier in heeft gespeeld. We hebben tijd, dus je kan mag alles vertellen wat je je kan herinneren. Ik zal zelf af en toe was vraagjes stellen maar de bedoeling is dat jij vooral praat. Ik ben vooral geïnteresseerd in wat voor jou belangrijk was in de fase.

LEVEN TIJDENS UITHANDENGEVING

- Misschien zou je kunnen starten met het moment waarop je uithanden werd gegeven, wat kan je je hier van herinneren?
- Hoe herinner je dat moment (de zitting): jeugdrechtbank, jeugdrechter, correctionele rechter,...
- Begreep je wat de uithandengeving betekende? Kende je de uithandengeving voor het bij jou gebeurde? Was je er bang voor?
- Wat voelde je? Was je familie er?
- Wat gebeurde er na het verdict? Werd je meteen in bewaring genomen? (boeien?)
- Wat gebeurde er na de zitting?
- Herinner je je 'straf'?
- Stel dat jij de jeugdrechter was, welke maatregel zou je dan opgelegd hebben op dat moment? Zou jij gekozen hebben voor de UHG? Waarom wel/niet?

LEVEN VOOR UITHANDENGEVING JEUGD/KINDERTIJD

- Wat voor dingen waren voor jou belangrijk tijdens het opgroeien?
- Wie had op jou de grootste invloed tijdens het opgroeien?
- Wat voor een contact had je tijdens het opgroeien met de sociale zorg, jeugdhulp?
- Vanaf wanneer kwam je in aanraking met de jeugdrechter?
- Hoe verliep je schoolervaring voor de uithandengeving/ na de uithandengeving?

LEVEN NA UITHANDENGEVING

- Had je verwacht als je jong was dat je in de gevangenis terecht zou komen?
- Hoe was het om voor de eerste keer in de gevangenis te komen? (Hoe oud was je)
- Hoe is het om nu in de gevangenis te zitten?
- Wat verwacht je van de toekomst?

Bijlage 3: Nederlandstalige Topiclijst

- Hoe wil je dat je leven er uit ziet over vijf jaar?
- Denk je dat de uithandengeving een invloed heeft gehad op je verdere leven? Zo ja, waarom/hoe?
- Denk je dat je leven anders was gelopen als je niet uithanden zou zijn gegeven?

LIJST LEVENSFASEN

1. Geboorte

2. Baby / peuter

- nog niet naar school (van 0 tot 3 jaar)

3. Kleuter

- kindertuin (van 3 tot 6 jaar)

4. Kindertijd

- lagere school (van 6 tot 12 jaar)

5. Puberteit / adolescentie

- middelbare school (van 12 tot 18 jaar)

6. Volwassenheid

- verder studeren / werken / stoppen met school (vanaf 18 jaar)

7. Heden

- nu (gevangenis)

8. Toekomst

- binnenkort (vrijkomen)

L'interview : Questionnaire

Je serais enchantée si vous voulez partager l'histoire de votre vie avec moi, en particulier le rôle de votre dessaisissement. Nous avons le temps, donc vous pouvez vraiment raconter tout ce que vous vous rappelez, tout ce qui vous passe par la tête. Je vais parfois poser des questions, mais le but est que ce soit surtout vous qui parliez. Je suis particulièrement intéressée par ce qui a été important pour vous durant cette phase.

“Si vous préférez que je vous tutoie, dites-le moi.”

VIE PENDANT LE DESSAISISSEMENT

- Peut-être pourriez-vous commencer par le moment où vous avez fait l'objet d'un dessaisissement. Quel est votre souvenir de ce moment-là? De quoi vous rappelez vous ?
- Comment vous rappelez-vous le moment de l'audience dans le tribunal de la jeunesse, devant le juge de la jeunesse ? Et après, devant le juge du tribunal correctionnel ?
- Comprenez-vous ce que ça voulait dire, le 'dessaisissement'? Connaissiez-vous le terme/le concept avant que cela ne vous arrive ? Aviez-vous peur du dessaisissement ?
- Qu'avez-vous ressenti au moment où le juge de la jeunesse a décidé pour le dessaisissement ? Comment vous sentiez-vous ? Y avait-il quelqu'un de votre famille présent ? Que s'est-il passé après l'audience?
- Vous rappelez-vous de votre peine, de votre sanction ?
- Imaginez un instant que c'était vous, le juge de la jeunesse. Quelle mesure auriez-vous pris à ce moment-là ? Vous auriez choisi le dessaisissement? Pourquoi/pourquoi pas ?

VIE AVANT LE DESSAISISSEMENT : LA JEUNESSE/ L'ENFANCE

- Quelles choses étaient importantes pour vous durant votre vie d'enfant ?
- Qui avait l'influence la plus importante sur vous durant votre jeunesse ?
- Le contact entre vous et les services sociaux, comment se passait-il ?
- Quand était votre premier contact avec le juge de la jeunesse ?
- Comment se déroulait votre vie scolaire avant le dessaisissement ? Et après le dessaisissement ?

VIE APRES LE DESSAISSEMENT

- En étant jeune, envisagiez-vous de vous retrouver en prison ?
- Comment c'était, la première fois en prison ? Vous aviez quel âge ?
- Et à présent, c'est comment pour vous d'être en prison ? Vous le vivez comment ?
- Quels sont vos espoirs pour l'avenir, le futur ?
- Comment imaginez-vous votre vie dans 5 ans ?
- Pensez-vous que le dessaisissement a eu une influence sur le cours de votre vie ?
Si oui, de quelle manière ? Pourquoi ? Comment ?
- Pensez-vous que votre vie aurait été totalement différente si vous n'aviez pas été dessaisi ?

LISTE DES STADES DE LA VIE

1. Naissance

9. Bébé

- ne fréquentent pas l'école (de 0 à 3 ans)

10. Bambin / jeune enfant

- l'école maternelle (de 3 à 6 ans)

11. L'enfance

- l'école primaire (de 6 à 12 ans)

12. La puberté / l'adolescence

- l'école secondaire / le lycée (de 12 à 18 ans)

13. L'âge adulte / la maturité

- des études complémentaires / travailler / quitter l'école (de 18 ans)

14. Le présent

- maintenant (en prison)

15. Le futur / L'avenir

- à court terme

-à long terme